

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİMDALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ULUSLARARASI GÖÇÜN
GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ

HAZIRLAYAN
SERAP DOĞAN
04716009

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. BURAK ÜLMAN

İSTANBUL, 2007

ÖZET

Bu tezin amacı Avrupa’da uluslararası göçün güvenlikleştirilmesini incelemektir. Bu inceleme yapılırken öncelikle göç ve güvenlik kavramlarının 2. Dünya Savaşı sonrasında günümüze evrimi çalışılacaktır. Bu evrim esnasında göç ve güvenliğin yollarının kesiştiği noktada Avrupa’da göçün nasıl güvenlikleştirildiğine bakılacaktır. Göç ve güvenlik kavramlarının gelişimi kurumsal düzenlemeler ve devlet politikaları açısından kronolojik yöntemle ele alınmaktadır. Göçün güvenlikleştirilmesinin incelenmesi ise eleştirel yöntem, speech act ve Foucault’un söylem analizi yöntemleri ile yapılmaktadır.

Ele alınan dönemde göç Avrupa’da öncelikle savaş sonrası kalkınma ve ekonomik büyüme için gerekli görülürken, 1970’lerde ekonomik durgunluğun yaşanılması ile istenmeyen bir olguya dönüşmüştür. Bir refah devleti adası haline dönüşen Avrupa 1970 sonrası artık göçü adasında kaynaklarını paylaşmak açısından istememektedir. Bu nedenle “Kale Avrupa” mitini yaratmış ve sınırlarının yükselterek yeni göçmenlerin gelişini engellemeye çalışmaktadır.

Kavram olarak güvenlik ise Avrupa’da 2. Dünya Savaşı sonrasında günümüze önemli değişiklikler geçirmiştir. Soğuk Savaş sırasında iki kutuplu dünya düzeninde Avrupa’da güvenlikleştirme devlet üzerine odaklanmıştır. Soğuk Savaş sonrası ise yeni güvenlik gündemi ortaya çıkmış ve temel olarak devletten çok topluma odaklanmıştır. Göç konusu da sosyal güvenlik kavramı içerisinde güvenlik konularının devletten topluma kayması ile güvenlikleştirilmektedir.

Avrupa’da göçün güvenlikleştirilmesi üç konu temelinde gerçekleşmektedir. Bu konular; iç güvenlik kimlik ve refah devletidir. Bu bağlamda iç güvenlikleştirmede anlaşma

metinleri ve toplumsal aktörlerin söylemleri okunarak güvenlikleştirmenin izi sürülmektedir. Kültürel güvenlik açısından ötekinin yaratılması ve öteki söylemi ile homojenize toplumu yaratmanın incelenmesi yapılmaktadır. Refah devleti ile işsizlik ve refah devletinin kaynaklarının paylaşımı konusunda göçmenlerin güvenlikleştirilmesi ortaya konulmaktadır.

ABSTRACT

The aim of this thesis is to investigate securitization of international migration in Europe. During this investigation, firstly, evaluation of migration and security from the 2nd World War to present will be studied. Secondly, how the migration securitized in Europe will be examined at the point where migration and security intersect in this evaluation process. After that, Conceptual development of Migration and Security will be discussed according to institutional regulation and policy of government with chronological method. Then, securitization of migration is studied by critical, speech act and Foucault's analysis of the speech method.

At the beginning of this period, after 2nd World War, Migration was a requirement for economic development and growth. However, after the economic stagnation started in the 1970s, it became an undesirable fact. Due to the fact that Europe which became a welfare island, it has not wanted migration not to share the resources of welfare. Therefore, it creates Fortress Europe and strengthens borders to protect itself from new immigrant flows.

Also Security, as concept, has changed dramatically in Europe since 2nd World War. During the Cold War bipolar world, securitization in Europe primarily focused on state. But after Cold War, the principal focus of the new insecurity is society rather than state. As a result of this, migration could find a place in the new security problematic by being a threat for social security

Securitization of the migration in Europe has developed on the basis of three relating themes. These are internal security, cultural security and the crisis of welfare state. Firstly European Union treaties and speech of social actors will be used to define the

internal security. Secondly, discourse of “other” is used in order to build homogenized society. To do that, creating “other” is investigated by explaining the securitization of identity. Third and the last theme is the crisis of welfare state. It deals with unemployment and migrants. And also according to this item, immigrants have no legitimate rights for welfare provisions.

ÖNSÖZ

Göç ve güvenlik konularının Avrupa’da çok önemli yer teşkil etmesi ve bu konuda çok fazla çalışma yapılmasına karşın Türkiye’de beraber ele alınıp incelemesinin çok nadir yapıldığı görülmüştür. Bu çalışma bu eksikliği giderme amacı ile yapılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında öncelikle tez danışmanım Yrd Doç Dr. Burak Ülman’a teşekkür etmek istiyorum. Bu tezin tamamlanmasında ve çalışmalarımı büyük bir keyifle yürütmemde kendisinin yardım ve tecrübeleri çok önemlidir.

Çalışmalarında manevi destekleri ile yanımda olan ailem ve kardeşlerime ancak özellikle tezimin her aşamasında yardımları ile yanımda olan, bana en uygun çalışma koşullarını sağlayan ve sürekli sebat aşılayan sevgilim, eşim Uzay Emir’e özellikle teşekkür ederim.

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

AGİK: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı

BA: Bundensantalt für Arbeit

BM: Birleşmiş Miletler

EFTA: European FreeTrade Association

IOM: International Organization for Migration

ONI: Office National d'Immigration

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
1. GİRİŞ	1
2. 1945'TEN GÜNÜMÜZE AVRUPADA GÖÇ	4
2.1. 1945–1960 Yılları Arasındaki Düzenlemeler ve Sömürgecilik Sonrası Dönem	5
2.2. 1960–1973 Arası Avrupa’da Emek Açığını Kapatmaya Yönelik Göç Dönemi	8
2.3. 1973 -1989 Göçün Avrupa’da Engellendiği ve Göçmen Alımının Durdurulduğu Dönem	10
2.4. 1989- 2001 Soğuk Savaş’ın Bitişi İle Doğu Avrupa’dan Gerçekleşen Göçler Ve Yeniden Şekillenen Ekonomik Sistem Çerçevesinde Güney-Kuzey Göçleri	13
2.4.1. Avrupa Birliği’nde Ortak Göçmen Kabul, Önleme Ve Serbest Dolaşım Politikası Oluşturma Çabaları	15
2.5. 2001- ? 11 Eylül Saldırıların Ardından Avrupa’da Göçe Yaklaşım	18
2.5.1. Sığınma ve İltica Engelleme Politikaları	19
2.5.2. Emek Göçü Politikaları	22
2.5.2.a. Lizbon Stratejisi ve İstihdam Politikaları	23
2.5.2.b <i>Green Paper</i> , AB’nin Emek Göçünü Algılama ve Düzenlemesi	24
2.5.3. Entegrasyon Politikaları	26
2.6. Güvenlikleşen Göç	29
3. 1945'TEN GÜNÜMÜZE AVRUPA'DA GÜVENLİK	31
3.1. 1945–1989 Soğuk Savaş Dönemi	32
3.1.1. Savaş Sonrası Düzenlemeler	32
3.1.2. Blokların Ortaya Çıkması ve Bloklar Arası Düzenlemeler	33
3.1.3. Yumuşama Dönemi	38
3.1.4. Soğuk Savaş’ın Bitişi	41
3.2. 1989–2001 arası dönem	43
3.2.1. Soğuk Savaş Sonrasında Doğu Avrupa’nın Güvenlikleştirilmesi	49
3.2.2. Birlik Düzeyinde Güvenlik Aktörü Olma Yolunda Yapılan Düzenlemeler ..	53
3.2.3. Avrupa’da Yeni Güvenlik Sorunları	57

3.3. 2001–2005 Arası Dönem	58
3.3.1. 11 Eylül Sonrası Güvenlikleştirme ve Yumuşak Güvenlik	62
3.3.2. 11 Eylül Sonrası Güvenlik adına yapılan Düzenlemeler	64
4. GÖÇÜN AVRUPADA GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ	68
4.1. Eleştirel Güvenlik Yaklaşımı	70
4.2. İç Güvenlik Ve Göç	79
4.3. Kültürel Güvenlik Ve Göç	107
4.4. Refah Devletinin Krizi	116
5. SONUÇ.....	128
KAYNAKÇA	134
ÖZGEÇMİŞ.....	144

1. GİRİŞ

Uluslararası İlişkilerde güvenlik kavramı oldukça önemli ve son yıllarda ele alınış biçimi de değişkenlik gösteren bir kavram haline gelmiştir. Tezde ele alınan bölge olan Batı Avrupa¹ bu güvenlik kavramının geçirdiği değişkenliği gözler önüne sermekte en başarılı bölgelerden biridir. Kıta olarak hep bir göç alanı olan Avrupa’da güvenliğin geçirdiği evrimi uluslararası göç konusu bağlamında gözlemlemek mümkündür.

Bu tezin amacı da Avrupa’da 2. Dünya Savaşı’ndan günümüze kadar güvenlik ve güvenlikleştirilmede gerçekleşen değişiklikler bazında uluslararası göçün algılanışındaki değişimi incelemektir. Bu incelemede temel soru AB’de göç güvenlikleştirilmekte midir? Güvenlikleştiriliyorsa bu nasıl gerçekleştirilmektedir? Bu sorulara yanıt arayan bu çalışmada göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramlarının sık sık kullanılarak birbirinin içine geçtiği görülebilir. Tezde göç eden insan gruplarını anlatmak nedeni ile sıklıkla göçmen kavramı kullanılmıştır. Bununla birlikte 80’ler ve özellikle 2000’ler sonrası sığınmacı kavramının bir takım yasal düzenlemelerde yer bulmasından dolayı kullanılmıştır. Bu ayrım çalışmanın ilerleyen bölümlerinde açıklığa kavuşacaktır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm İkinci Dünya Savaşı’ndan günümüze Avrupa’da göçün kronolojik incelemesini yapmaktadır. Bu inceleme beş alt bölümde ele alınmaktadır. Öncelikle 1945–1960 savaş sonrası düzenlemeler ve sömürgeleşme sonrası Avrupa’da gerçekleşen göçler incelenmiştir. Ardından 1960–1973 arası dönem ele alınmış; Avrupa’da savaş sonrası kalkınma döneminde gerçekleşen ve emek açığını gidermeye yönelik olarak “davet edilen” misafir işçilerin yaptığı göçlere

¹ Çalışmanın devamında Batı Avrupa, kısaca “Avrupa” olarak adlandırılacaktır.

değinilmiştir. 1973 sonrası yaşanan ekonomik durgunluk ve dünya ekonomik sisteminde gerçekleşen değişim çerçevesinde göçmen alımının durdurulduğu ve daha önce gelen misafir işçilerin de gönderilmek istendiği dönem 1973–1989 yılları arasında ele alınmıştır. Soğuk Savaşın bitişi ile Doğu Avrupa’dan Batı Avrupa’ya gerçekleşen göçler ve dünya ekonomik ve siyasal düzenlerindeki değişimlere paralel gerçekleşen güney-kuzey göçler de 1989–2001 arası dönemde incelenmiştir. 2001 sonrası göçün artık istenmediğinin açıkça dillendirildiği ve bunun nedenlerinin açıklandığı dönem tezde yer almaktadır. Bu dönemde Avrupa Birliği’nde göç konusuna ilişkin Birlik düzeyinde yapılan düzenlemeler entegrasyon, emek, göç ve ilticayı engelleme şeklinde ele alınmıştır.

İkinci Bölümde ise 2. Dünya Savaşı’ndan günümüze Avrupa’da güvenlik kavramının geçirdiği değişim ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Yine kronolojik bir inceleme tekniği ile yazılan bu bölümde Avrupa’nın güvenlik tarihçesi üç alt başlık ile incelenmiştir. İlk alt başlıkta 1945–1989 Soğuk Savaş dönemi ele alınmıştır. Bu alt bölümde önce Soğuk Savaş kavramının ortaya çıkışı, savaş sonrası düzenlemeler ve blokların oluşumu incelenmiştir. 1970’lerle başlayan dönem Yumuşama Dönemi başlığı altında incelenmiştir. Ardından Soğuk Savaş’ın bitişinin güvenlikleştirme açısından kronolojik görünümü çizilmiştir. 2. alt başlık olan 1989–2001 arası dönem Soğuk Savaş’a ait iki kutuplu dünyanın güvenlik kaygılarının Avrupa’da yavaş yavaş silindiği yıllar olarak ele alınmıştır. Bu yıllarda öncelikle Avrupa’da güvenlik kurumlarının değişimi incelenmiştir. Soğuk Savaş sonrası Doğusu ile bütünleşen Avrupa’nın, Doğusunu nasıl güvenlikleştirdiği ele alınmıştır. Ardından tek kutuplu dünya düzenine doğru gidilirken ABD karşısında Avrupa’nın güvenlik aktörü olma çabaları ortaya konulmuş ve en son Avrupa’daki yeni güvenlik konularının tüm gelişmeler doğrultusunda neler olduğu gösterilmiştir.

Üçüncü bölüm ise kronolojik yöntemlerle izlediğimiz göç ve güvenlik konularının Avrupa’da yollarının nasıl kesiştiğini ortaya koymaktadır. Avrupa’da göçün güvenlikleştirmesini ele alan son bölüm güvenlikleştirmenin nasıl yapıldığını ele almaktadır. Güvenlikleştirmenin nasıl yapıldığı söylem analizi ile çözülmeye çalışılmıştır. Söylem analizi yapılırken eleştirel güvenlik anlayışı, Kopenhag okulu temsilcisi Ole Weaver ve Foucault’un eleştirel yaklaşımından faydalanılmıştır. Bu

yaklaşımlar çerçevesinde göçün, iç güvenlik, kültürel güvenlik ve refah devletinin krizi şeklinde güvenlikleştirildiği iddia edilmiştir. Öncelikle iç güvenlik çerçevesinde güvenlikleştirmenin nasıl yapıldığı incelenmiştir. Bu inceleme AB'nin kurucu ve düzenleyici anlaşmaları ile medya ve siyasi elitlerin söylemlerinin analizi düzeyinde yapılmıştır. Ardından kültürel güvenlik konusunun altında “kimlik” olgusunun güvenlikleştirilmesi incelenmiştir. Bu incelemede kimlik olgusu ve öteki kavramları bir arada ele alınmıştır. Küreselleşme olgusunun da yardımı ile AB’de kimlik kavramı çatısında göçmenlerin ötekileştirilerek güvenlikleştirildiği ortaya konulmuştur. Son olarak refah devletinin krizi başlığı altında göçmenlerin güvenlikleştirilmelerinin altında yatan temel sorunun Avrupa refah devleti anlayışında yaşanan dönüşüm olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede öncelikle refah devletinin ne olduğu, Avrupa’da nasıl ortaya çıktığı ve nasıl krize girdiği incelenmiştir. Bu kriz doğrultusunda refah devleti kaynaklarının paylaşılması açısından güvenlikleştirilme ortaya konulmuştur.

Çalışma göçün AB düzeyinde güvenlikleştirilmesinde kültürel ve iç güvenlik kaygılarının önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. Ancak bütünleşme sürecinde, önemli bir ekonomik, siyasal ve güvenlik gücü haline gelmek isteyen Avrupa’nın göçü esas olarak ekonomik temelli güvenlikleştirdiği bu çalışmada iddia edilmektedir.

2. 1945'TEN GÜNÜMÜZE AVRUPADA GÖÇ

2. Dünya Savaşı sonu Avrupa için önemli değişikliklerin olduğu bir dönemin başlangıcı diye görülebilir. Savaş sırasında oldukça zarar gören, ekonomik ve sosyal açıdan büyük yıkım yaşayan Avrupa, savaş sonrası yeniden yapılanma içerisine girmiştir. 1947–1951 yıllarını kapsayan dört yıllık Avrupa kalkınma planı² Avrupa'nın savaş döneminin yıkıcı etkilerini üzerinden atarak ekonomik olarak tekrar iyileşmesini sağlayan önemli bir etkindir³. Avrupa ülkeleri bu kendini toparlama yılları içerisinde hem daha güçlü, hem de daha kalıcı bir şekilde güçlü olmanın yollarını aramışlardır. Bu süreçte değişim iki eksende temellendirilmiştir. Öncelikle ulus devletin işlerliği sosyal güvenlik devletine bağlanmıştır. Bunun yanında; kıta çapında ekonomik bir işbirliği oluşturularak, ulus devletlerin varlığını bu ekonomik işbirliği ile güvence altına alma yoluna gidilmiştir. Yeni oluşturulan ekonomik işbirliği çerçevesinde, Avrupa kalkınma planının sona erdiği ve Avrupa'nın bir nebze daha toparlandığı yıllarda, Fransa ve Almanya'nın işbirliği neticesinde altı Avrupa ülkesi Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nu kurmuştur⁴.

Avrupa'nın bu şekilde yeniden dirildiği yıllarda, tıpkı daha öncede olduğu gibi göç önemli bir konu haline gelmiştir⁵. Ancak bu defa 2. Dünya Savaşı sonrasında yeniden

² Savaş sonrasında ABD, Marshall Yardımları adı altında bir planla Avrupa'nın kalkınmasını sağlamıştır. Savaş sonrasında yalnız kalan ve ekonomik ve siyasi açıdan müttefik arayışında olan ABD bu plan ile Avrupa'nın SSCB karşısında kendisi ile beraber mücadele edebilecek güçte olmasını istemiştir. Baskın Oran, "1945–1960 Dönemin Bilânçosu", **Türk Dış Politikası Cilt 1**, ed.Baskın Oran, (İstanbul: İletişim Yayınevi, 2001), 486

³ age,480.

⁴ age, 481–486, Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, (Ankara: İmge Kitabevi, 1998), 232. Bu altı Avrupa ülkesi; Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg' tur.

⁵ Birinci Dünya Savaşı öncesinde yıkılan Çarlık Rusyası'ndan göçler alan Avrupa savaş sonrasında da yine yeni yapılanma içine giren kıta içinde mülteci akınına uğramıştır. Ayrıca bu akınlardan sonra

kalkınmaya çalışan kıtanın ek insan gücüne bağlı olarak göç, ihtiyaç olarak ortaya çıkmış bir olgudur. 1960'larla ekonomisi iyileşen Avrupa'da özellikle karlılık getiren çelik, otomobil, elektronik gibi sektörlerde üretim artmıştır. Bu üretim artışı ekonomik karlılık açısından bir dönüm noktası olmuştur. Ekonomide artan karlılık rekabeti ve tam istihdamı da beraberinde getirmiştir. Yaşanılan ekonomik rekabet karlılığın maksimizasyonu ve işsizlik oranının minimize edilmesi durumunu ortaya çıkarmıştır⁶. İhtiyaç duyulan emek istihdamına Avrupalı nüfusun yetişemediği noktada, ortaya çıkan emek açığını kapatmak için, dışarıdan emek gücü arayışına girilmiştir. Bu yıllardan günümüze kadar olan dönemde Avrupa'da göçü takip etmek amaçlı olarak konu kronolojik olarak 5 bölümde incelenecektir.

- 1945–1960 arası savaş sonrası düzenlemeler ve sömürgecilik sonrası dönem;
- 1955–1973 göçün Avrupa'da emek açığını kapatmaya yönelik gerçekleştiği dönem;
- 1973–1989 göçün Avrupa'da engellendiği ve göçmen alımının durdurulduğu dönem;
- 1989–2001 Soğuk Savaş'ın bitişi ile Doğu Avrupa'dan gerçekleşen göçler ve yeniden şekillenen ekonomik sistem çerçevesinde güney-kuzey göçleri;
- 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından Avrupa'da göçe karşı baskıcı ve tutucu anlayışın gerçekleştiği dönem;

Bu dönemler çerçevesinde amaçlanan göçmenlerin devletler, toplumlar tarafından algılanışında yaşanan değişimlerin ve dolayısıyla güvenlikleştirilmesinin daha rahat gözlemlenebilmesidir.

2.1. 1945–1960 Yılları Arasındaki Düzenlemeler ve Sömürgecilik Sonrası Dönem

Bu dönemi sömürgeci geçmişe sahip Avrupalı ülkeler ve bu geçmişe sahip olmayan ülkeler açısından ele alarak incelemek mümkündür. Fransa ve İngiltere ile sömürgeci

nüfusunda yoğunlaşma yaşayan Avrupa ayrımcılık ve düşük standartlar altında yaşama gibi koşullarla karşı karşıya olmalarına rağmen göçmenler için çekici bir yer olmuştur.

⁶ Immanuel Wallerstein, "The World-System after the Cold War", *Journal of Peace Research*, vol.30, no:1 (Feb,1993): 3

geçmişe sahip olan ülkelerin, Almanya'yla ise bu geçmişe sahip olmayan bir Avrupa ülkesinin göç deneyimine tanık olunmaktadır⁷.

Fransa ve İngiltere, sömürgeci geçmişe sahip olan Avrupalı ülkeler olarak sömürgecilik sonrasında eski sömürgelerinden göçe maruz kalmışlardır. Fransa, Afrika'daki sömürgesi Cezayir'den göç almıştır. Cezayir'in Fransa'ya karşı bağımsızlık mücadelesi verdiği 1954–1962 yıllarında; Cezayir'de yaşayan 1 milyondan fazla Fransız ve Fransız hükümeti ile işbirliği içinde olan 180.000 Cezayirli⁸ aileleri ile birlikte Fransa'ya göç etmişlerdir⁹. Cezayir bağımsız olduktan sonra bu ülkeden gelen göçmenlere, Cezayir'le yapılan ikili anlaşma gereği özel bir statü tanınmıştır. Fransa Cezayir'in yanı sıra Fas ve Tunus'tan da göç almıştır. Cezayir'le göçmenlere ilişkin özel statü anlaşması olmasına karşın Tunus ve Fas'tan gelen göçmenler Fransa'da 1945'te göçmen işçilerin alımı ve organizasyonu için kurulan Office National d' Immigration'a (ONI) tabiydiydiler¹⁰.

Sömürgeci geçmişe sahip olan diğer Avrupa ülkesi İngiltere'de ise öncelikle göze çarpan İrlandalı göçmenlerdir. İrlanda'dan 350.000 göçmen işçi alan İngiltere, İrlandalı işçileri, endüstri ve inşaat sektöründe istihdam etmiştir. Bu göçmenlerin ayırt edici özelliği çoğunun aileleriyle birlikte İngiltere'ye göç etmiş ve burada sürekli yaşar hale gelmiş olmalarıdır. Ayrıca 1945-1950'li yıllarda İngiltere'ye, Milletler Topluluğu'ndan (*New Commonwealth*) -Hindistan ve Pakistan bağlamında-göçler söz konusu olmuştur. 1951 yılında 218.000'e ulaşan göçmen sayısı, 1961 yılında 514.000'e yükselmiştir. Çoğu siyah ve vasıfsız olan bu göçmenler, endüstride ağır işlerde çalıştırılmışlardır ve sosyal yaşamlarında yerleşik İngilizlerden ayrı tutularak şehirlerin içinde tecrit edilmişlerdir¹¹.

⁷ Portekiz ve İspanya'nın 1500'lü yıllarda başlayan coğrafi keşifleri ile Doğu'da Hindistan Endonezya gibi bölgelere sahip olma ve koloni kurma yarışını 1800'lü yıllarda İngiltere önemli bir üstünlükle bitirerek ön plana çıkmıştır. Fransa ve Hollanda, İtalya gibi ülkelerde bu yarışa katılsalar da İngiltere üstünlüğünü korumuştur. Sanayi Devrimi ile üretimin arttığı kıta haline gelen Avrupa burada ilkel ekonomiler kurarak mallarına Pazar konumuna getirmiştir. Bu pazarların yönetimi de ana ülkeden gelen Avrupalı bürokratlara bırakılmıştır. I.Dünya Savaşı sonrası Türk Bağımsızlık Savaşı ve II. Dünya Savaşı sonrası yeni düzenlemelerle sömürgeci karşıtı dönem yani Avrupalı devletlerin kontrolünde olan bölgelerin bağımsızlaşma hareketleri başlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz Stewart C.Easton, **The Rise and Fall of Western Colonialism**, (Newyork Frederick A. Praeger Publish, 1964).

⁸ Dorothy Pickles, **Algeria and France From Colonialism to Cooperation**, (New York: Frederick A. Praeger Publish, 1963), 184-185.

⁹ F Klaus Zimmermann, "Tackling the Europe Migration Problem" ,**The Journal of Economic Perspectives**, vol. 9, no. 2 (1995): 46.

¹⁰ Stephen Castles, Mark J. Miller, **The Age Of Migration International Population Movements in the Modern World**, (New York: Palgrave, 1998), 74.

¹¹ age, 74.

Bu olumsuz gerçeğe rağmen, göç teorilerindeki klasik “çekicilik” olgusuna bağlı olarak Pakistan ve Hindistan’dan göç akışı hızla devam etmiştir¹².

Sömürgeci bir geçmişe sahip olmayan Almanya’da ise bu dönem göçleri daha farklı bir şekilde tezahür etmektedir. 2. Dünya Savaşı sonrası düzenlemeler ile ikiye bölünen Almanya, bu düzenlemelerle topraklarından bir parçayı da Polonya’ya vermek durumunda kalmıştır¹³. Yeni düzenlemeler sonucu ortaya çıkan bu durum Doğu Avrupa’da yaşayan Almanların, Almanya’ya göç etme durumunu yaratmıştır. Örneğin 12 milyon Alman 1950’de Doğu Avrupa’yı terk etmek zorunda kalmış ve bunun 8 milyonu Batı Almanya’ya gelmiştir. 1950 ile 1961 arasında kalan dönem yani Berlin Duvarının inşaa edilmesi arasında kalan dönemde 2.6 milyon Alman, Doğu Almanya’dan Batı Almanya’ya taşınmıştır¹⁴. Bu dönemde Almanya’da Alman olmayan vatandaş sayısı çok azdır. İlk endüstrileşme hamleleri için de başlangıçta bu Alman nüfus yeterli görülmektedir. Zaten yeniden inşa sürecindeki Almanya’nın stratejisi göçün önemli bir rol oynaması üzerine kurulu değildir ve 1950’li yıllarda Almanya’nın ekonomik açıdan kalkışa geçişinde emek açığı da yaşanmamaktadır. Varolan açık Doğu Almanya ve Orta Avrupa’dan gelen etnik kökeni Alman olan göçmenlerle kapanmaktadır¹⁵. Toplumsal bakımdan Almanya’da vatandaşlık anlayışında etnik milliyetçiliğin¹⁶ hakim olması bu -“Alman”- göçleri kabullenir bir etki yaratmıştır.

Görüldüğü üzere savaş sonrasında yapılan düzenlemeler çerçevesinde göç ve göçmenlerin artışı Batı Avrupa’da gayet doğal karşılanmıştır. Öncelikli bir sorun olmayan, ancak bir takım kurumsal ve sosyal düzenlemeler ile içselleştirilmeye çalışılan göç, bu dönemde savaş sonrasının düzenlemeleri içerisinde bir politik ve sosyal gereklilik şeklinde ortaya çıkmaktadır.

¹² Randall Hansen , “ Migration to Europe since 1945: Its History and its Lessons” **The Politics Of Managing Opportunity, Conflict and Change**, ed. Sarah Spencer, Oxford, (Blackwell Publishing, 2003), 26.

¹³ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, (Ankara:İmge Kitabevi, 1998), 210-220.

¹⁴ Zimmerman, **age**, 46.

¹⁵ James F. Hollifield, **Immigrants Markets and States The political Economy of Postwar Europe**, (London: Harvard University Press, 1992), 51-52.

¹⁶ Riva Kastoryano, **Kimlik Pazarlığı Fransa ve Almanya’da Devlet ve Göçmen İlişkileri**, (İstanbul, İletişim Yayınevi, 2000), 43.

2.2. 1960–1973 Arası Avrupa’da Emek Açığını Kapatmaya Yönelik Göç Dönemi

1950’li yılların başında ekonomik bakımdan kendini toparlayan ve hızla kalkınmaya başlayan Avrupa ülkeleri, 1960’lı yıllarla birlikte emek açığı ile karşı karşıya kalmıştır. Avrupa’da ekonominin tam istihdamı hedef olarak seçtiği ve üretimin oldukça yüksek seviyelere ulaştığı bu dönemde, ortaya çıkan emek açığı sorununu gidermek için emek göçü gündeme gelmiş ve uygulanmaya başlamıştır. Emek açığını gidermeye çalışan Avrupa devletlerinin; -tek tek ele alındığında- geçici göçmenlere farklı farklı politikalar uyguladıkları görülmektedir. Bu politikaların tek ortak noktası ise alınan göçmenlerin hepsinin misafir işçi ve geçici olarak yerleşme statüsü tanınmış göçmenler olarak ülkeye kabul edilmeleridir¹⁷. Ekonomik göçmen olarak tanımlanabilecek misafir işçileri en çok kabul eden devletler ise Almanya, Fransa, İsveç ve İsviçre’dir.

1950’lerle göçmen kabul eden ülkeler İtalyan göçmenlerle tanışmışlardır. İtalya’nın 1950’li yılların sonuna kadar kuzeyin emek açığını kapayan bir misafir işçi kaynağı olduğu söylenebilir. Ancak 1960’lı yıllarla birlikte Avrupa için yeni emek kaynağı olabilecek ülkeler ortaya çıkmıştır. Örneğin Batı Almanya’ya giden yeni grup misafir işçi kaynağı olarak Türkiye ve Yugoslavya önde gelir. Onları Portekiz, Yunanistan, Fas ve Tunus izlemektedir. Fransa’da ise 1950’li yıllarda emek açığı için önemli olan İtalyan göçmenlerin yerini İspanyollar ve Kuzey Afrikalılar almışlardır¹⁸. Göçmen işçi alan ülkeler, bu işçi alımını düzenleyen ve göçmen gönderen ülkelerle ilişkiler kuran bir takım kurumlar kurmuşlardır. Bu Fransa’da bir önceki bölümde belirtildiği gibi ONI olurken, Almanya’da *Bundesamt für Arbeit* (BA) olmuştur. Almanya’da misafir işçi alımı *Gastarbeiter* programı çerçevesinde düzenlenmiştir. Almanya bu programla Fransa’dakinin aksine çalışma izni ile oturma izni arasında bir yasal bağlantı kurarak, işçi ile devlet arasında bir sözleşme yapılır gibi bir yapı oluşturmuştur¹⁹. Bu dönemde alınan göçmenlerin bekâr, genç erkekler olması özellikle istenen bir koşul olmuştur. Ailelerin göçmen olarak alınmasıyla ilgilenilmemiştir²⁰.

¹⁷ Elizabeth G. Ferris, **Beyond Borders Refugees, Migrants and Human Rights in the Post-Cold War Era**, (Genava: WCC Publications, 1993), 244.

¹⁸ Goran Rystad, “Immigration History and the Future of International Migration” **International Migration Review**, vol.26, no:4 (1992):1176-1178.

¹⁹ Hollifield, *age*, 60.

²⁰ Rystad, *age*, 1179.

Misafir işçi programları bu ülkelerde, göçün gerçekten ekonomik bir olgu gibi algılanmasını sağlamış, işçilerin üretimin bir ögesi, bir girdi gibi görülmesine neden olmuştur. Bu tür algılama şekli özellikle Alman ve Fransız ekonomilerinde yükselen emek talebi doğrultusunda oluşmuştur. Göçün ekonomik bir gereklilik olarak algılanmasına karşın göçmen sayısındaki yükseliş bir takım endişelere neden olmaya başlamıştır. Bu endişeler 1960'lı yılların sonunda 3. Dünya Göçmenleri ile Müslüman göçmelerin sayısındaki artışla ortaya çıkmıştır. Özellikle Fransız yönetimi sosyal ve etnik güvenlik bağlamında tepkilerini dile getirmişleridir ²¹.

Ekonominin hayli geliştiği bu ülkelerde, yerli işçiler ücretlerin ve çalışma koşullarının düşük olduğu maden, tarım, inşaat ve hizmet sektöründe otel ve restoranlar gibi yerlerde çalışmayı tercih etmemişlerdir. Emek açığını kapatmak niyetiyle gelen misafir işçiler yerli Avrupalıların çalışmak istemediği bu sektörlerde düşük ücret ve kötü çalışma koşullarında çalışmışlardır. Çalışan sınıfın en alt basamağında yer alan misafir işçiler, en berbat ve kimsenin çalışmak istemediği işlerde çalışmaya ev sahibi ülkeler açısından zorunluydular. Vasıfsız oldukları için de işlerini değiştirip daha farklı, daha iyi bir işe geçme ihtimalleri neredeyse yoktu. Buna neden sadece kendilerini geliştirememeleri değil, yasal kısıtlamalar ve yapılan ayrımcılıktı. Bunun yanı sıra gelen misafir işçilerin yaşam standartları da oldukça kötüydü. Çalışmaya gittikleri ülkelerde kalabalık odalarda apartman bodrumlarında, yerli nüfustan izole edilmiş, şehir dışında oldukça kötü şartlarda -örneğin Fransa'da *bidonviller*'de- yaşamak zorunda kalmışlardır. Kısa süreliğine gelen bu işçiler ülkelerinde hayal ettikleri kazançları düşük ücretli ve kötü çalışma koşullu sektörlerde çalışarak, kaldıkları sürede elde edemeyeceklerini fark etmişler, bu yüzden kalış sürelerini uzatmaya başlamışlardır ²².

²¹ Hollifield, *age*, 72.

²² Kurt B. Mayer, "Intra-European Migration During The Past Twenty Year, *International Migration Review*, vol.9, No:4 (1975):443-446.

2.3. 1973 -1989 Göçün Avrupa’da Engellendiği ve Göçmen Alımının Durdurulduğu Dönem

Keynesyen ekonominin rüyası olan istikrarlı ekonomik gelişme, tam istihdam, düşük enflasyon, 1973’te artık sona eriyordu. Yükselen enerji fiyatları; ekonomik durgunluk, işsizliğin yükselmesi gibi sonuçları beraberinde getirmekteydi. Bu doğrultuda dünya ekonomisinde gerçekleşen değişiklikler;

- Global Yatırım anlayışında meydana gelen değişiklikler, gelişmiş ülkelerden hızla yükselen sermaye ihracı ve az gelişmiş ülkelerde üretim sahalarının oluşturulması;
- Mikro elektronik devrimin gerçekleşmesi ve buna paralel olarak el emeğine olan ihtiyacın azalması;
- Hizmet sektörünün hızla büyümesi ve bu sektörde vasıflı ve vasıfsız elemana duyulan ihtiyacın artması;
- İstihdam anlayışındaki değişiklik, yarı zamanlı iş anlayışının ortaya çıkışı ve istihdam şartlarında sosyal güvelik anlayışının aşınması;
- Emekte farklılaşmanın yaşanması (örneğin birçok kadın, çocuk ve azınlığın standart dışı işlerde çalışması ve emekliliğin çabuk gelmesi ve yeteneğin sömürülmesi gibi durumlarda) ortaya çıkıyordu

Bu ekonomik değişiklikler Batı merkezli olarak, ABD ve Avrupa’da ortaya çıkmasına rağmen, etkisini en çok Afrika, Asya ve Latin Amerika’da hissettirmiştir. 3. Dünyada, 1960’lı yıllarda geliştirilmeye çalışılan sömürge sonrası kalkınma stratejisi, yaşanan ekonomik ve politik krizler nedeni ile var olan perspektifini kaybetmiştir. Tüm bu gelişmeler, gelişmiş ülkeler ve geri kalmış ülkeler döngüsü içerisinde Kuzey–Güney bölünmesi anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Güney, yaşanan ekonomik kriz ve sosyal değişimlerle Kuzeye göçle baskı yapan bir unsur olarak görülmeye başlanmıştır²³.

Avrupa’da bu dönemde işgücüne olan ihtiyaç da artık doyum noktasına gelmiştir. 60’lı yıllarda yaşanan emek açığı dönemi bitmiş hatta kendi milletinden olan insanların bile

²³ Castles, Miller, *age*, 78-79.

işsiz kaldığı bir dönem başlamıştır. Ekonomik durgunluğun yaşandığı ve misafir işçi alımının durdurulduğu bu yıllarda, Avrupalı devletler daha önce gözden kaçırdıkları bir gerçekle yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Misafir işçi kabul edilen yılların sonrasında Avrupa ülkelerinde göçmen azınlıklar oluşmuştur. Göçmen azınlıklar, ekonomik durgunluğun yaşandığı ve Avrupalı nüfusun işsiz kalmaya başladığı bu yeni dönemde; ekonomik durgunluktan etkilenen emekçi grupların ırkçı ve yabancı düşmanlığı tutumları ile karşılaşmaya başlamışlardır. Böylece göç Avrupa’da artık kendini sorun olarak gösteren bir olgu haline gelmiştir. Irkçı ve sosyal tepkileri kendine çeken, üzerine tartışılan bu olgu, tepkiler doğrultusunda elitlerce güvenlikleştirilmiş ve ekonomik ve sosyal bir sorun olarak yansıtılmıştır. Ekonominin kötü gidişatından önce faydalı emek girdisi olarak görülen göçmenler, 1973 sonrası yıllarda iş çalan, refahı bölen gruplar olarak görülmeye başlanmışlardır. Avrupa’da göçü algılamada farklılığın yaşandığı bu yıllarda göçle ilgili yeni bir sorunun filizlendiği söylenebilir. Filizlenen sorun, genç ve bekar birer erkek gibi gelen misafir işçilerin tam da bu dönemde, yani artık istenmedikleri dönemde, ülkelerinden ailelerini getirerek aile birleşmeleri yaşamalarıdır. Böylece istenmedikleri, hatta geri gitmeleri gereken bir dönemde göçmenlerin sayısı daha artar hale gelmiştir. Bunun yanı sıra birleşen göçmen ailelerinin doğum oranının yerli Avrupalı doğum oranına göre yüksek olması yine göçmen nüfusu artıran etkenler olarak ortaya çıkmıştır²⁴.

Ancak bu dönemde Avrupa’nın daha önce planladığı üzere misafir işçilerin bir kısmının ülkelerine dönüşüne de şahit olunmuştur²⁵. Misafir işçilerin geriye dönüşlerinin gerçekleştirilmesi için Batı Avrupalı devletler bir takım politikalar geliştirmeye çalışmışlardır. Avrupalı devletler, geri dönüşlerdeki oranı artırabilmek için, misafir işçi aldıkları ülkelerle ortak programlara imza atmışlardır ve bu programlar sonucu misafir göçmenlerin dönüşünü beklemişlerdir. Bunlardan bir tanesi göçmenin geldiği ülkenin veya bölgenin gelişimi sağlanarak göçü durdurmadır. Hollanda ile Tunus ve Türkiye, İsveç ile Yugoslavya, Almanya ile Türkiye arasında yapılmış işbirliği çalışmaları bu yönetime örnek verilebilir. İkinci dönüşü sağlamayı amaçlayan politika, ülkesine dönmek isteyen göçmene psikolojik ve maddi yardım (sermaye, eğitim, fizibilite çalışma

²⁴ Heinz; Munz Rainer, “Patterns and Trends of International Migration in Western Europe”, **Population and Development Review**, vol.18 no:3 (1992):461-462.

²⁵ Rystad, age, 1177.

danışmanlık gibi) edilerek kendi ülkesine adapte olmasını sağlamayı hedeflemektedir. Bu tür bir çalışma, Cezayir ve Fransa arasında yapılmıştır. Dönüşü hızlandırmayı amaçlayan bir başka politika ise dönmek isteyen göçmenin önündeki engelleri kaldırmak gitmesini avantajlı duruma getirmektir. Bu engellerin kaldırılması emekli aylığının avantajlı hale getirilmesi ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Esasında göçmenler Avrupa’da emekli olduktan sonra kendi ülkelerine dönmeden de bu avantajdan yararlanabiliyorlardı. Ancak dönmenin daha avantajlı olabileceği uygulamalar ile geri dönüş teşvik edilmeye çalışılmıştır²⁶. Bu yöntemlerin denenmesine rağmen hiçbir ülke istediği seviyedeki geri dönüş oranını yakalayamamıştır. Ancak geriye dönüş politikalarında Fransa’nın diğer Avrupalı ülkelere nazaran daha başarılı olduğu iddia edilmektedir. Bu iddiaya rağmen bu başarı da tartışmalıdır. Çünkü bu dönemde Fransa’dan kendi ülkelerine büyük oranda dönüşü gerçekleştiren göçmenler 3. Dünyadan gelen ve aile birleşmelerini yaşayan göçmenler değil, İspanyol, Yunan, İtalyan ve Yugoslav göçmenlerdir²⁷

1973 sonrasında yukarıda belirtildiği üzere davet ile çağırılan göçmen gruplarına rastlanmamaktadır. Misafir işçiler artık yerleşik göçmeler olmuş; gelenler de bu göçmenler grubuna katılan yeni üyeler olarak görülmüşlerdir. Artık toplu gelen misafir işçi grupları yoktur. Daha ziyade bireysel göçler söz konusudur.

1980’ler, gerçekleşen ekonomik ve teknolojik değişimlerin ön plana çıkması ile vasıflı işgücünün özel kılındığı yıllardır. Bu doğrultuda, 1980’li yıllarda vasıflı işgücünün daveti ve alımı söz konusu olmuştur. Vasıfsız işgücü ise, bu yıllarda Avrupa’da, sığınma talep eden mülteci konumunda ya da kaçak yollardan ülkeye girmeye çalışan kişiler şeklinde tezahür etmektedir²⁸. Hem mülteci, sığınmacı konumunda olanlar hem de kaçak konumunda Avrupa’ya gelenler bu dönemde ekonomik göçmen olarak algılanmışlardır. Yani çalışmak amacı ile çeşitli yollarla Avrupa’ya geldikleri düşünülmektedir²⁹. Kaçak yollarla göçmen girişi daha önce göç veren Avrupa ülkelerini de göç alan ülke konumuna sokmuştur. Örneğin İtalya 1982’de 300.000 yasa dışı göçmen almış

²⁶ Penninx, *age*:963-965

²⁷ Rinus Penninx, “International Migration in Western Europe Since 1973: Developments, Mechanisms and Controls”, *International Migration Review*, vol.20, No:4 (1986): 952.

²⁸ Castles, Miller, *age* :81

²⁹ Ferris, *age*, 247

bulunuyordu. Aynı dönemde Portekiz, İspanya, Yunanistan da bu türden göçlerle karşılaşan ülkelerdir³⁰.

80'li yıllarda Avrupa'da göç, artık bir süreliğine üretimi artırmaya gelen misafir işçilerle tanımlanmamaktadır. Gelen işçilerin sürekli kalışı, dünyanın birçok bölgesinde yaşanan ekonomik ve politik krizler ile paralel olarak artan sığınma talepleri Avrupa'nın yeni göç gündemini oluşturmaktadır. Bu gündem 80'lerde, Avrupa'da bu konuyu tartışılır hale getirmiştir. 1981'de İngiltere kolonilerinden gelen göçmenleri Ulusal Sözleşme denilen bir düzenleme ile artık vatandaşlığa doğrudan kabul etmeyeceğini ilan ederken; Fransa'da özellikle ekonomik söylemle geliştirilmiş, milliyetçi, göçmen karşıtlığından beslenen bir hareket ortaya çıkmıştır. Ulusal Cephe, Le Pen'in öncülüğünde göçmenlerin yeni yaşanan ekonomik durum ve işsizliğin sebebi olduğu politikası bir çok taraftar toplamaya başlamıştır³¹.

2.4. 1989- 2001 Soğuk Savaş'ın Bitişi İle Doğu Avrupa'dan Gerçekleşen Göçler Ve Yeniden Şekillenen Ekonomik Sistem Çerçevesinde Güney-Kuzey Göçleri.

1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılışı, ardından SSCB'nin dağılışı Soğuk Savaş'ın sonunu getirmiştir³². Bu durum Avrupa'ya doğru yeni bir göç akını ortaya çıkarmıştır. Çünkü Doğu Bloğu'nun yıkılışı geride ekonomik kaos, dev bir işsizlik ve politik belirsizlikle mücadele eden ülkeler bırakmıştır. OECD'nin 1994'te yayınladığı raporda, piyasa ekonomisine geçiş yapan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomik kriz yaşadıkları belirtilmiştir. Bu kriz doğrultusunda milli gelir oranında düşüş, işsizlik oranında ise artış yaşanmıştır. Bunun yanında Orta ve Doğu Avrupa'da, Bulgaristan ve Romanya gibi ülkelerde, yüksek enflasyon oranları söz konusudur³³.

Yaşanan bu değişim Doğu Avrupa'da oldukça önemli sayıda göçmen nüfus ortaya çıkarmıştır. 1989'da toplam 1.3 milyon insan Doğu Almanya'dan ve SSCB'den Batı'ya geçti. Yine bu dönemde 10 milyon Polonyalı bir daha ülkelere dönmek üzere başka

³⁰ Heinz,Munz, **age**:462

³¹ Stephen Castles "The Guest-Worker in Western Europe- An Obituary" **International Migration Review**, vol.20, No:4 (1986):764.

³² Micheal Cox, "International History Since 1989", **The Globalization Of World Politics**, ed: John Baylis, Steve Smith, (New York, Oxford University Pres, 2001):111-137.

³³ Trends in International Migration : Annual Report, Paris: 1993 OECD

lkelerde yaşamayı ve çalışmayı tercih etmiřtir³⁴. Bu süreçte Batı Avrupa için Polonya, ek ve Slovakya Cumhuriyetleri ve Macaristan önemli tampon bölgeleri haline gelmiştir. Piyasa ekonomisine geçiş sonrası kendi istikrarlı yapılarını diğerklerine göre daha çabuk kuran bu ülkeler, kendi açılarından g engellemek anlamında düzenlemeler yapmışlardır. Bu düzenlemelerden yararlanmak bağlamında Almanya da 1991 Berlin Konferansında ek Cumhuriyeti ile ekonomik işbirliği kurarak doğudan gelen gleri kendi topraklarına gelmeden engellemeye çalışmıştır.

Yine 1990’larda Balkanlar’da yaşanılan, Bosna–Hersek Savaşı; yeni bir güç akımı yaratmıştır. Bosna Hersek Savaşı’nda yer değiştiren yaklaşık bir buçuk milyon insandan 650.000’i ülke dışına çıkmıştır. 350.000 göçmen Almanya’ya, 150.000 Hırvatistan’a 80.000 Avusturya’ya, 50.000 de İsveç’e göç etmiştir. Geri kalan 650.000 Bosnalı ‘da ülke içinde yer değiştirmek durumunda kalmıştır. Bu g akını özellikle Almanya ve İsveç’i Dayton Barış anlaşması sonrası *IOM*(Uluslararası G Organizasyonu) gibi örgütlerle işbirliği yaparak geri dönüşü mümkün kılmayı başarmak üzere işbirliği yapmak durumunda bırakmıřtır³⁵.

Avrupa’ya göç taşıyan bir başka çatışma da 1997’de yaşanan Cezayir’deki sivil savaştır. Bu sivil savaş yeni g dalgasını Fransa’ya doğru harekete geçmiştir. 1980’lerde beklenen Cezayirli g, i savaşla 1990’larda gerçekleşmiş ve o tarihten buyana bu göçmenler Fransa’nın üzerinde asılı bir gölge olarak kalmıştır. Türkiye de yine bir başka g veren ülke olarak varlığını Avrupa’da duyuruyordu. Batı Avrupa’da 1960’lı yıllarda Türkiye’den gelmiş ve artık yerleşik durumda olan milyonlarca göçmen vardı. Bu göçmenler yeni gelen sığınmacılar ve ekonomik amaçlı göçmenlerin göç etme sebeplerini ve hayellerini hala canlı tutuyorlardı. Avrupa bu dönemde ekonomik krizler ve sivil savaşlardan kaan, dünyanın her yerinden gelen insanlar için cazibe merkeziydi. Ancak Avrupa lkeleri bu cazibe merkezi olma konumu içerisinde, gn hiçbir türünü kabul etmeme noktasında yer almakla beraber, entegrasyon problemini gündeme getirerek Doğu Avrupa’dan yapılan glerin daha tercih edilebilir olduğunu ifade etmeye bařlamıřlardı³⁶. Daha önce misafir işçi olan göçmenler artık 1980’li yıllarla

³⁴ Ferris, *age*: 254

³⁵ Castles, Miller,*age*:110

³⁶ Castles, Miller, *age*:114,115

birlikte başlayan bir eğilim ile “kimlik bileşenleri”, “ulusal cemaat ilişkisi” ve “entegrasyon meselesi” ile tanımlanmaya başlanmıştır. Böylece entegrasyon gibi önemli bir kavram gündemde baş sıralarda yer almıştır³⁷.

2000 yılında göç oranının Avrupa’da yine tırmanışta olduğunu söylemek mümkündür. Ancak söz konusu artışın farklı Avrupa ülkelerine kaydığı görülebilir. Örneğin İtalya ve Lüksemburg yeni göç ülkeleri olurken, eski göç ülkeleri azalan oranlarda da olsa göç almaya devam ediyorlardı³⁸. Bu yıllarda Avrupa’nın entegrasyon politikalarının hız kazanması, Birlik üyesi ülkelerin göçe karşı kimlik ve entegrasyon temelli bakmaları ve yasadışı göçün baş ağrıtan bir unsur olarak ön plana çıkması, AB üyelerinin birlikte hareket etmeye zorlamıştır. Özellikle yeni ve eski göç alan Avrupa ülkeleri birlik düzeyinde ortak politika üretmek amacıyla Güney ve Doğu Avrupa’dan gelen göçleri durdurmak için çalışmaktadırlar. Yasa dışı göç “kale Avrupa”nın önemli gündem konularından biridir ve bu doğrultuda kıtanın etrafında özellikle 90’lı yılların sonunda kırmızı çizgiler belirmeye başlamıştır. Bu çizgiler daha iyi bir yaşam koşulları arayan yabancıları durdurmak istemektedir. Norveç’ten Yunanistan’a, Almanya’dan İspanya’ya kadar olan çizgiler eskiden Doğu Avrupa’dan gelen siyasi mülteciler için olan demir perde gibi şimdi ekonomik mültecilere karşı yükselmektedir³⁹.

2.4.1. Avrupa Birliği’nde Ortak Göçmen Kabul, Önleme Ve Serbest Dolaşım Politikası Oluşturma Çabaları

Avrupa’da göç ülkeler düzeyinde ele alınmakla birlikte Avrupa Birliği (AB) düzeyinde de ele alınmış ve bir takım düzenlemeler yapılmıştır. AB, göçü ortak ajandasına 1985 yılında almıştır. Bu noktada yol gösterici bir belge yayınlayan AB komisyonu, amacının göçmenlerin kökenleri ne olursa olsun, yaşam, çalışma şartlarında eşitliği sağlamak olduğunu ifade etmiştir⁴⁰. Çalışma şartlarda eşitliğin yanında, 1980’li yıllarda yükselen göçmen karşıtı, yabancı düşmanlığı ve ırkçılıkla mücadelenin de komisyon tarafından belirlenen hedeflerden olduğu görülmektedir. Roma Anlaşması’nın 118. maddesinde yapılan düzenleme ile de bu ortak mücadele ve düzenlemenin ülkeler düzeyinden Birlik

³⁷ Kastoryano, age: 55

³⁸ Trends in International Migration: Annual Report, Paris: 2002, OECD,58

³⁹ Ferris, age, 250

⁴⁰ Papademetriou Demetrios G., **Coming Together Or Pulling Apart, The European Union’s Struggle with Immigration and Asylum**, (Washington, International Migration Policy Program, 1996),22

düzeyine geçirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. 1987 yılında imzalanan Ortak Pazar Anlaşması ve yayımlanan Beyaz Belge'de topluluğa üye ülkelerin sınırlarının, fiziki, teknik ve mali olarak, Birliğin ortak sınırları gibi kabul edilmesi gerekliliğine dair bildiriler yer almıştır. 1985 Schengen Sözleşmesi de, 1990'da yürürlüğe girmek üzere, Birliğin sınırlarını belirlemek üzere imzalanmıştır. Bu sözleşme ile Birlik üyesi ülkelerin kendi sınırları arasında serbest dolaşım sağlanmaya çalışılırken, Birliğin dışından gelenlere karşı girişte ve dolaşımda engelleme uygulanmaya çalışılmaktadır⁴¹. Birliğin içinde sınırların kaldırılmasının ardından, Birlik dışında sınırların daha iyi bir şekilde korunmaya alınması, güvenlikte yeni tehdit konuları ile beraber gündemin üst sıralarında yer almaya başlamıştır. Yeni tehdit konularının terörizm, uluslararası suçlar, uyuşturucu kaçakçılığı ve yasa dışı göç gibi konular olması ve bunların dış sınırlardan girebileceği düşüncesi de bu tırmanışa neden olmuştur.

Birlik düzeyinde kurulan gruplarla bu tehditlerin önlemesine çalışılmış ve bu çalışmaları izlemek için de bir takım başka çalışmalar yapılmaya başlanmıştır⁴². 1990'da imzalan Dublin Sözleşmesi ile 11 AB üyesi sığınma taleplerini önleme ve korunma hakkında bir sözleşme yaparken, esas anlamda yapılmak istenen, Birlik düzeyinde sığınma taleplerine karşı ortak bir yöntem ve verilecek ortak bir yanıt bulmaktır⁴³. Bu sözleşmenin ardından Avrupa için Birlik yolundaki en önemli anlaşmalardan biri olan Maastricht Anlaşması 1991'de imzalanmıştır. Bu anlaşma ile ortak güvenlik ve dış politika gündemi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte anlaşma ile Adalet ve İçişlerinde, ortak göç ve sınır kontrolü gerçekleştirmeye yönelik düzenlemeler yapılmıştır⁴⁴.

Daha önce de belirtildiği gibi Avrupa, Schengen Anlaşması ile sınırlarını kırmızı çizgilerle belirginleştirmeye çalışmaktadır. İspanya, Yunanistan ve İtalya'nın da 1990'larla bu anlaşmanın uygulama alanına girmesi ile Avrupa'nın güneyindeki sınırlarında da bu kırmızı çizgiler belirmiştir. Böylece Avrupa'nın güneydeki sınırları da göçe karşı güvence altına alınmıştır. Avrupa'nın Doğu sınırlarını güvence altına alınması ise, Polonya, Macaristan, Slovakya, Çek Cumhuriyet'i'nin 2004'te Birliğe üye olmalarına rağmen, bu ülkelere sınır güvenliği konusunda çok daha öncesinde yatırım yapılarak

⁴¹ age.,22-24

⁴² age :31

⁴³ age : 39

⁴⁴ age:59

sağlanmaya çalışılmıştır⁴⁵. Schengen ve Maastricht kadar 1997’de Amsterdam Anlaşması da göçten korunmak, sığınma başvuru koşulları, sığınmanın kabulü ile ilgili prosedür ve mülteci kriterleri ile ilgili standart getirmek ve ortak politikalar belirlemek üzerinde durmuştur. Bu düzenlemeler 2004’te hayata geçirmek üzere anlaşmada yer almıştır⁴⁶.

Yine de tüm yapılan düzenlemelere rağmen Birlik düzeyinde ortak bir göç politikasının oluşturulamadığını söylemek mümkündür. Üye devletler bu konudaki haklarını Birlik düzeyine vermek istememişlerdir. Çalışma grupları ve birtakım anlaşmalar yapılarak ortak bir hareket planı oluşturulmaya çalışılsa da ortak hareket zemini yaratılamamıştır⁴⁷.

Ancak AB’nin gerek Schengen gerekse daha sonra kurulan Adalet ve İçişleri (Justice and Home Affairs) bünyesindeki çalışma grupları ile sığınmacı ve mülteci konusunu daha çok polisiye ve güvenlik konusu olarak gördüğünü söylemek mümkündür. Örneğin Girişleri kontrol altına almak için 1990’da imzalanan ve Danimarka’nın dışında tüm üyelerin imzalandığı Dublin Sözleşmesi, sığınma talep edenler için ortak bir standart oluşturmaktadır. Buna göre oluşturulacak sistemle sığınma talep edip herhangi bir Avrupa devletinden ret alan biri diğer Avrupa devleti tarafından kabul görmeyecektir⁴⁸. Yine 1999’da Tampere’de yapılan bir özel toplantı ile Avrupa Konseyi Amsterdam Anlaşması’nın özüne bağlılıklarını ve onu geliştireceklerini dile getirmiş ve yeni hedefler de ortaya koymaya çalışmışlardır.

- Göçün geldiği ülkelerle işbirliği;
- Ortak Avrupa sığınmacı politikasının belirlenmesi;
- Üçüncü milletten gelenlere karşı adaletli bir tutum takınma;
- Göç dalgasına hakim olmak, onu yönetebilmek⁴⁹.

⁴⁵ Christina Boswell, **Migration in Europe**, Global Commission on International Migration, www.gcim.org[27.12.2005] :12

⁴⁶, age:16

⁴⁷ Mark Mitchell and Dave Russell “Immigration, Citizenship and Nation- State in The New Europe” **Nation & Identity in Contemporary Europe**, ed: Brian Jenkins and Sypros A. Sofos, (London, Routledge, 1996): 57

⁴⁸ Mitchell, Russell age,58-61

⁴⁹ Trends in International Migration, SOPEMI Annual Report 2003, Paris,80-85

Bunun ardından AB ve 77 Afrika ve Karayip ülkesi arasında imzalanan Cotonou Anlaşması ile de yoksulluğu gidermek ve ekonomik gelişmeyi sağlayarak dünya ekonomisine entegre olunmasını sağlamak hedeflere konularak göçün engellenebileceği düşünülmüştür⁵⁰.

2.5. 2001- ? 11 Eylül Saldırılarının Ardından Avrupa’da Göçe Yaklaşım

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de bulunan Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagona yönelik saldırıların Müslüman teröristlerce gerçekleştirilmesi ve bu teröristlerin ABD’ye göç etmiş vasıflı Müslümanlar olması, özellikle İslama (ve Müslüman göçmenlere) karşı yeni bir bakış açısını Batı dünyasında ortaya çıkarmıştır. Bu bakış açısına göre kuzey-güney dünya çizgisi anlayışı içerisinde güneyden gelen Müslüman göçmenler artık daha dikkat edilecek gruplardır ve Batı Dünyası bu gruplara karşı duvarlarını vize, askeri önlem gibi yöntemlerle sıklaştırarak kendini daha sıkı koruyacaktır.

Yukarıda da görüldüğü üzere göç, 1990’ların sonunda daha liberal bir yaklaşımla ve sosyoekonomik boyutlarıyla AB düzeyinde ele alınmıştır. 11 Eylül 2001 sonrasında ise göç, tıpkı 1973 petrol şokunun ardından uygulanan göç karşıtı politikalarda olduğu gibi engellenmeye çalışılmıştır. O dönemde ekonomik boyutuyla algılanan ve bu nedenle durdurulmak istenen göç; şimdi güvenlik boyutuyla durdurulmak istenmektedir⁵¹. Bu dönemle birlikte Avrupa’da, göç olgusu ABD müttefikliği ve dünya tehdit algısı içinde ele alınmaya başlanmıştır. Göç konusu bu bağlamda terörizm, göç politikalarının oluşturulması, göçün engellenmesi, var olan göçmenin dışlanması ya da asimilesi alt başlıkları ile incelenir hale gelmiştir⁵². Bu dönemdeki, göçe yönelik Avrupalı refleks tek bir açıdan bakılarak anlaşılamaz. Bu nedenle birçok açıdan ele alınarak incelenmelidir. Bu bakış açıları,

- Sığınma ve iltica engelleme politikaları;
- Emek göçü politikaları;

⁵⁰ Anna Kicing, Katarzyna Saczuk, **Migration Policy in The European Perspective - Development and Future Trends**, (CEFR Working Paper 1/2004), 14

⁵¹ Carl Levy, “The European Union After 9/11, Demise of Liberal Asylum Policy”, **National Europe Centre Paper No.109**, <http://www.anu.edu.au/NEC/Archive/CarlLevy.pdf> [12.12.2005]:8

⁵² Christina Boswell, “EU Immigration and Asylum Policy, from Tampere to Laeken and Beyond”, **Briefing Paper New Series No: 30, The Royal Institute of International Affairs** February 2002, http://www.chathamhouse.org.uk/pdf/briefing_papers/BP%2030.pdf [12.12.2005]: 1

- Entegrasyon politikaları.

şeklindedir.2001 sonrası tutum ve politikalar da bu açılar doğrultusunda biçimlenmektedir.

2.5.1. Sığınma ve İltica Engelleme Politikaları

Bu politikaları anlamak için öncelikle ele alınması gereken kavramlardaki değişim ve bunun sonucunda gerçekleşen bakış açılarındaki değişimdir. Öncelikle yeni dönemde sorunun adı değişir. Artık göç ve göçmen değil, mülteci ve sığınma sorunları vardır. Kavramlar değişmiştir ve bu kavramlar doğrultusunda bakış açıları geliştirilerek çözüm yolları aranmaktadır. AB, bu tanımlamalarla geliştirilen bakış açısı ve alınması gereken temel önlemlerde, başvuru kaynağı olarak 1951’de yapılan Cenova Mülteci Sözleşmesi’ni kabul etmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) 1951 Cenova Mülteci Sözleşmesini temel alarak sığınmacılar için ortaya koyduğu tüm güvenceleri Batı Avrupa, 1990 öncesinde sağlamaya çalışmaktadır. Birlik düzeyinde uygulamada başarı sağlanamasa da ülkeler mikro düzeyde bu sözleşmeye uymaya çalışmış ve uygulamışlardır⁵³. Ülkeler tek başlarına Cenova Sözleşmesi hükümlerini uygulayarak mülteci ve sığınmacı ile ilgili bir takım gelişmeler kaydetmelerine rağmen Birlik düzeyinde, bu konudaki isteksizlik 11 Eylül 2001 sonrasında net bir şekilde gözlemlenmektedir. Nitekim 20 Eylül 2001’de olağan dışı bir şekilde toplanan Adalet ve İçişleri Konseyi birden, 11 Eylül 2001 olayları ile paralel olarak, kıta içindeki güvenlikten söz etmeye başlamıştır. Söz edilen kıta güvenliği için göç ve göçmen konuları gündeme taşınmış ve terörizmle ilişkisi kurularak; AB politikaları, uluslararası terör önleme düzenlemeleri ve enstrümanları ile uyumlu hale getirilmelidir kararı alınmıştır⁵⁴.

AB’nin sığınmaya bakış açısındaki değişimi anlamak için öncelikle 1951 Cenova Sözleşmesi’nin Avrupa’da geçirdiği evrime bakılmalıdır. Bu belge ile 70’li yıllara kadar sığınmacı, Soğuk Savaş yılları içerisinde, Batı ve Doğu Bloğu arasında bir mücadele aracıdır. Ancak 70’li yıllardan sonra sığınmacı ekonomik göçmen anlamını kazanmış, bu bağlamda istenmeyen kişi haline gelmiştir. Bu algılanış nedeni ile de Cenova

⁵³ Levy, age: 5

⁵⁴ Official Journal of the European Communities, 22.01.2003, s 16\68-69

http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2003/l_016/l_01620030122en00680070.pdf[21.01.2006]

Sözleşmesi, yeni dönem ekonomik göçmenleri, yani sığınmacıları, engellemeye yönelik olarak kullanılmaya başlanmıştır. 2000’li yıllara dek Avrupa için bu görevini sürdüren sözleşme, 5 Aralık 2001’de, Avrupa Komisyonu’nun yayınladığı bir çalışma belgesi ile daha önemli bir görev üstlenmiştir. Bu çalışma belgesi, oldukça titiz ve katı bir biçimde üye ülkelere, terörist olduğundan şüphelendiği sığınmacıları kabul etmemek için Cenova Sözleşmesi’nin 1.madde F bendine başvurabileceklerini salık vermiştir⁵⁵. Bu madde incelendiğinde üç kriter göze çarpar: İnsanlığa karşı suç işlememek ve savaş suçlusu olmamak; sığınma talebinde bulunmadan önce politik olmayan, önemli bir suç işlememiş olmak; ve BM tarafından tanımlanan prensip ve amaçlar doğrultusunda suçlu olmamak⁵⁶. Yani artık bu belge, Avrupa için sadece sığınmacının gelişini düzenlemenin ve önlemenin ötesine geçerek, yeni güvenlik politikası doğrultusunda sığınmacı kılığındaki teröristi de ayırt edebilmek için Avrupalı devletlerin önünü açmaktadır.

Cenova Sözleşmesi ve sığınmanın Avrupa’daki genel kavranış hatlarına bakıldığında iki önemli gerçeğe karşılaşılmaktadır. Geleneksel olarak Batı Avrupa devletleri zulümden kaçan insanlar çerçevesinde sığınmacıya yaklaşmaktadır. Bunun için de bireysel başvurular doğrultusunda, daha dar bir çerçevede sığınmacı düzenlemelerine sahiptiler. Bu sistem yukarıda da adı geçen ve daha önce de söz edildiği gibi, Cenova Sözleşmesine dayanmaktaydı. Sözleşmenin düzenlemeye çalıştığı koruma sistemi ise II. Dünya Savaşı sonrası mülteci ve sığınmacı konularında Avrupa’da yaşanan sorunları çözmek ve yaraları sarmak adına ortaya çıkmıştır. Ancak esas itibariyle Soğuk Savaş sırasında komünist ülkelerden kaçan mültecilere kapıları açmak adına elverişli bir düzenleme olmuştur. Komünizmin yıkılmasından sonra, çok büyük rakamlarda sığınma talebiyle karşı karşıya kalan Avrupa’nın kurduğu ve sağlıklı işlediğini düşündüğü, sığınma sisteminde büyük tarihsel anakronizm olduğu görülmüştür. Buna göre Avrupa’nın sağlamaya çalıştığı sığınma sistemi savaş ve açlık gibi durumlarla ortaya çıkabilecek geniş mülteci yığınları için yeterli ve geçerli olmamakta, siyasi zulümden kaçan bireyler bazında kalmaktadır⁵⁷. Bunu izleyen bir diğer ikilem ise Batı Avrupa devletlerinin,

⁵⁵ Levy, The Euroepan Union after 9/11 s;7

⁵⁶ Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees,Text of the 1951 Convention, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis>[15.12.2005]

⁵⁷ Paul Statham, Emily Gray, “Briefing Paper: The Politics of Immigration and Asylum Policy in Western Europe” **European Political Communication Working Paper Series (ISSN 1477-137Issue 12/05 Europolcom)**, http://ics.leeds.ac.uk/eurpolcom/exhibits/paper_12.pdf [21.12.2005] :5

1970'lerle sıfır göç politikası izlemeye başlamasıdır. Bu süreçten sonra Avrupa, sığınma talep etmenin, de-facto ekonomik göç etme talebini resmileştirme anlamında olduğunu düşünerek siyasi bir algı mekanizması yaratmıştır. Yoğun sığınma talepleri ile karşı kaşıya kalan Avrupalı devletler, son durumda bunu taşıyacak, kaldıracak kapasiteye sahip olmadıklarını görmüşlerdir. Bu noktadan sonra Avrupa ülkelerinde bir takım siyasi elitler –Fransa’ da Le Pen, Avusturya’da Haider gibi- sahne almışlardır. Bu elitler sığınmanın bir tür ekonomik göç olduğunu ifade ederek, sığınma arayanların politize edilmesine ve toplum tarafından istenmeyen ekonomik amaçlı gelen göçmenler olarak algılanmasına neden olmuşlardır⁵⁸.

Yakın yıllarda ise 11 Eylül ve 2004 Madrid saldırıları sonrasında göçmen ve sığınma konularının çok daha sık gündeme geldiğini görmek mümkündür. Bu süreçte, Avrupa’da Sağ görüşlü partilerin de yükselişe geçmesi bu konunun gündemde daha çok yer kaplamasını sağlamıştır⁵⁹. Burada esas dert edilen, göç sorununun ekonomik temelli olduğu kadar sosyal bir içeriğe de sahip olmasıdır. Bu noktada göçmenlerin ülkede azınlık grubu haline geldikleri ve içinde yaşadıkları topluma yönelik sadakat ve entegrasyonları sorunları yaşadıkları iddiaları kamuoyuna sık sık taşınmaya başlanmıştır⁶⁰.

Birlik düzeyinde ulus üstü bir düzenleme ile ele alınan göç ve sığınma konuları 11 Eylül 2001 sonrası, Aralık 2001’de Laeken’da toplanan AB üyelerinin gündemine taşınmıştır. Yayımlanan sonuç bildirgesinde Avrupa’nın ortak sığınma sistemini yerleştirmekte çok yavaş ilerlendiği belirtilerek, şikayet edilmiştir. 11 Eylül’den sadece iki ay sonra Laeken’da toplanan komisyonun sığınma konusunda vurgu yaptığı yer güvenlik olmuş ve bu konuda da suçlanan yine komisyonun yavaş ilerleyen sığınma politikaları olmuştur. Komisyonun suçlanması Seville’de toplanan 2002’deki toplantı da söz konusu olmuştur. Seville’de bir ilerleyiş noktası olarak bu konu ile ilgili AB için bir yol haritası çizilmeye çalışılmıştır. 2003’te Selanik’te sığınmayı önleme eğilimi Avrupalı bakış açısı ile daha sert ve önleyici olmuştur. Bu bakış açısı ile göçü gelmeden önlemek için

⁵⁸ age: 6

⁵⁹ Örneğin 2005 İngiltere seçimlerinde Muhafazakar Parti göçmen konusu üzerinde çok sık durmuş ve sığınmacı kabulünün kurallarını toplum önünde tartışmaya açmıştır. Yine Avusturya’da ve Fransa’da göçmen karşıtı söylemler ortaya çıkan Haider ve Le Pen’in toplum önünde yükselen işsizlik ve ekonomik bunalımı toplum önünde göçmenlere bağlamışlardır.

⁶⁰ Statham, Gray age:7

gönderen ülkelere pozitif yardımlarda bulunulması, sınırların korunması ve girişlerin önlenmesi konularına değinilerek göçün bir güvenlik sorunu olarak algılanması sağlanmış ve güvenlik önlemlerinin alınması gerekliliğinin vurgusu yapılmıştır⁶¹.

Kasım 2004'te Hague programı AB'nin göç ve sığınma konularında hem ne kadar hassas hem de ne kadar katı olabileceğinin bir ifadesi olarak, 2005 ve 2010 yıllarını kapsayacak şekilde oldukça hırslı bir göç politikası ortaya koymuştur. Bu program öncelikle Adalet ve İçişlerini düzenleyen bir programdır ve süreklilik arzeden göç dalgasını önleyecek, yeni dış sınırlardan söz etmektedir. Dışarıdan gelecek göç dalgasını önlemek için yeni dış sınır kontrolü önermekte ve bunu AB'nin ortak ajandası çerçevesinde yapmayı öngörmektedir⁶².

Bir kaç nokta ile bahsetmek gerekirse Hague Programı, yabancı emek gücünün AB'nin emek piyasasının ihtiyacı olduğu oran ve doğrultuda ülkeye girmesi ve yasal olarak çalışmasını düzenlemeye çalışır. Bu program yine ev sahibi ülkelere gelen göçmenlerin başarılı bir şekilde entegre olmalarını da sağlamaya çalışmaktadır. Hague Programı üçüncü ülkelerle işbirliği yaparak, onların sığınma politikalarının gelişmesini sağlayarak yeni ikametgah politikaları ortaya koymak; yasadışı göçmenlerin geriye dönüş politikalarını geliştirmek; ve sınır yönetimine önemli bir bütçe ayırmak; Schengen bilgi sistemi (SIS II'yi) geliştirmek; göçmen alımı ile ilgili olarak bir veritabanı oluşturmak; ortak vize kuralları koyarak bilgi sistemi; ve biyometrik ölçütleri kullanmak⁶³ gibi çok geniş bir proje ağına sahip bir programdır.

2.5.2. Emek Göçü Politikaları

Avrupa'da emek göçü politikalarını anlamak için öncelikle Birlik düzeyinde belirlenen istihdam politikalarına ve işsizlik sorununa değinilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, Birlik düzeyinde iki belge ön plana çıkar: Lizbon Stratejisi ve *Green Paper*. Lizbon Stratejisi AB istihdam hedeflerini ortaya koyarken, göçmenin emek piyasasına entegrasyonunu *Green Paper* düzenlemektedir.

⁶¹ age: 16

⁶² Petra Bendel, "Immigration Policy in the European Union: Still bringing up the walls for fortress Europe?" *Migration Letters*, vol.2, no:1.(2005):2-3

⁶³Hague Programme- JHA programme 2005-10, <http://www.euractiv.com/Article?tcaturi=tcu:29-130657-16&type=LinksDossier>, [15.12.2005]

2.5.2.a. Lizbon Stratejisi ve İstihdam Politikaları⁶⁴

İstihdam konusunda AB'nin yol gösterici öge ve belgesi olan Lizbon Stratejisini ortaya koyan belge, 23–24 Mart 2000 tarihinde Lizbon'da yapılan bir Avrupa Konseyi toplantısına sunulan bir rapordur. Rapor, Avrupa Sosyal modeli ve ekonomi politikalarını eleştirirken onlara yeni bakış açıları getirmeye çalışmaktadır. Raporla ilgili genel bir bilgi vermek gerekirse, rapor öncelikle AB'de uygulanan ekonomi politikalarının başarısını diğer büyük ekonomilerle karşılaştırarak ölçmeyi hedeflemektedir. AB'nin ekonomik başarısızlıkları: ABD ve Japonya ile karşılaştırarak ne/nasıl iyileştirilebilir sorularına yönelik yol haritası çıkartılmak istenmektedir. Özellikle ABD ile yapılması gereken rekabetin dillendirildiği bu stratejide üç tane önemli kriter kabul edilip, bunların uygulamasına vurgu yapılmaktadır. Bu üç kriter şöyledir:

- AB'nin ekonomik büyüme hızı genellikle ABD'nin gerisindedir;
- AB'de işsizlik kabul edilemeyecek ölçüde yüksektir ve bu durum yarattığı ekonomik kayıpların yanı sıra, çok sayıda kişinin kendisini toplumdan dışlanmış hissetmesine yol açan sosyal sorun yaratmaktadır;
- AB ekonomisi başlıca rakipleri-özellikle ABD- kadar dinamik ve istihdam yaratma yeteneğine sahip bir ekonomi değildir⁶⁵.

AB ekonomisinin temel zaafı ise bu rapora göre bilgi temelli bir ekonomiye dönüşmemiş olmasıdır. Yetersiz istihdam da yine bir başka önemli temel eksikliktir. Lizbon Stratejisi'ne göre tanımlanan bu eksiklikler de ardından diğer sorunları getirmektedir. Sosyal güvenlik kurumlarına daha az prim yatması diğer eksikliklerden biridir. Ayrıca ortalama yaşı sürekli yükselen AB nüfusunun bu sosyal güvenlik kurumlarına daha az prim yatırma eğiliminin devam edeceğini göstermektedir.

⁶⁴ AB istihdam politikasının öncesi Beyaz Kitapla başlar diyebiliriz. Bu kitapla Birlik düzeyinde Döngüsel İşsizlik, Yapısal İşsizlik, Teknolojik İşsizlik olmak üzere üç tip işsizlik tanımı ortaya konmuştur. Politika anlamında ise 1997 Luksemburg 'da yapılan olağanüstü istihdam zirvesinde bazı temel kriterler koyarak istihdamın artırılmasını istemiştir. Bu kriterler İstihdam edilebilirlik, Girişimcilik, eşit fırsatlar şeklinde ortaya konmuştur. Bir sonraki aşama ise Lizbon zirvesi ve Stratejisidir.

⁶⁵ Avrupa Birliği'nin Sosyal Politika Gündemi, (TİSK,2000): 3-10

AB bu belge ile istihdam konusunda bir takım hedefler de ortaya koyar.

- İstihdam oranı 2000’de %61’den 2005’te %65’e ve 2010’da %70’e çıkarılmalıdır;
- 2010’da ortalama işsizlik oranı en iyi performansı gösteren ülkelerin düzeyine düşürülmelidir(hedeflenen oran %4 civarındır);
- 2010’da kadınların istihdam oranı 2000 yılında %51 iken % 60’a çıkarılmalıdır;
- İnsan kaynaklarına yapılan toplam yatırım 2005’te GSYİH’nın dörtte birine, 2010’da da %50’sine çıkarılmalıdır.

Raporun genel bakış açısı itibariyle, işsizliğin düşürülmesi pek çok sıkıntının giderilmesine katkıda bulunacak temel hedeftir. Hatta bilgi temelli ekonomiye geçiş gibi oldukça stratejik gözükken kararın bile aslında işsizlikle mücadele için etkin araç olduğu raporda defalarca vurgulanmıştır⁶⁶.

Raporun 2004 yılında gelişmeler sonrasında değerlendirilmesi yapılırken ortaya çıkan bir gerçek, istihdam oranı hafif bir artış gösterse de 2010 yılı için %70 hedefini tutturmaktan çok uzaktır. Ayrıca yeni katılan on ülkenin AB ortalamasından düşük istihdam oranları da genel ortalamayı aşağıya çekecektir.

Bu stratejiyi 2001 Stockholm, 2002 Barselona Zirveleri izler. Bu zirvelerden çıkan kararlar Lizbon Stratejisinin üzerine pek bir şey eklemeyen tekrar istihdamın AB gündeminde en önemli yerde durduğunu ifade etmişlerdir⁶⁷.

2.5.2.b Green Paper, AB’nin Emek Göçünü Algılama ve Düzenlemesi

Bir önceki bölümde de anlatıldığı üzere Avrupa ülkeleri her geçen gün artan işsizlik oranından ve yeni istihdam yaratamamaktan muzdarip durumdadırlar. Bu durumla yüz yüze kalan bu ülkelerin kamuoylarında da yaygın olan görüş göçün işsizliği artıracığı ve

⁶⁶ Alpan İnan, Avrupa Birliği Ekonomik Yaklaşımı Lizbon Stratejisi ve Maastricht Kriterleri, **Bankacılar Dergisi**, (Sayı 52, 2005), <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi52/6-lizbon.pdf> [21.12.2005]:68-69

⁶⁷ Ahmet Selamoğlu, Mehmet Rauf Kesici, “Genel Hatlarıyla Avrupa İstihdam Stratejisi ve Geçirdiği Dönüşüm”**“İş,Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi** (Cilt:7 Sayı:2, Haziran 2005, ISSN: 1303-2860) www.isgucdergi.org/pdf/cilt7sayi2/rauf.pdf, [21.12.2005]: 12

ücretlerde bir düşüşe neden olacağıdır⁶⁸. Vasıfsız göçmenin istenmediği, istenilen vasıflı göçmenlerin ise bilişim teknolojileri, mühendislik, mimari, tarım ve gıda üretimi, hasta bakımı gibi sektörlerde istihdam edilmeye çalışılması yerli Avrupalılarda kendi istihdamları anlamında endişelere neden olmaktadır.

Ocak 2005'te *Green Paper*'ı yayınlayan Avrupa Komisyonu ekonomik göçün nasıl yönetileceğini ve Birlik düzeyinde ortak uyumlulaştırılmış politikaların neler olabileceğini ortaya koymuştur⁶⁹.

Green Paper neler düzenliyor diye göz gezdirildiğinde Belgenin Avrupalı olmayan üçüncü ülkelerden gelen ekonomik göçle ilgili olan prosedürleri ortaya koyduğu görülmektedir. Ama bunu Avrupalı vatandaşların serbest dolaşımından farklı bir yerde tutan *Green Paper*, Avrupa'nın öncelikle göç politikasının daha uzun dönemli olarak gözden geçirmeye çalışmaktadır. Bu gözden geçirme ekonomik göç stratejisini rekabet şartları altında değerlendirirken, istihdam anlamında önemli kriterler koyan Lizbon Kriterlerine de başvurmaktadır. Bununla birlikte ortaya çıkan eğilim, göçün AB düzeyinde tartışılmasını cesaretlendirirken, devletlerin ne kadar göçmen kabul etmeleri gerekliliği konusunda da sorumluluk yüklemektedir. Esas amacı ne diye bakıldığında, bu belgenin 25 AB'ye üye ülkenin politikasını tanımlamak, diğer dünya bölgeleri ile kıyaslamak değildir. AB'nin ekonomik göçle ilgili yasal çerçevesini kimliklendirmek ve bunun için olası yeni seçenekleri ortaya koymaktır. *Green Paper* daha önceki bölümlerde anlatılan Hague Programı ve Lizbon Stratejisi ile uyumlu bir program da ortaya koymaya çalıştığını da ifade etmektedir. Bu noktada AB Komisyonu, gelecek AB yasama hedefleri için çeşitli alternatifler ortaya koymaktadır.

Dışarıdan emek göçü alımları nasıl gerçekleşecektir diye bakıldığında, bireysel bazda girişlere izin verileceği görülebilir. Bunun ise AB'nin ihtiyacı olan emek için vereceği ilana AB ülkeleri içerisinde minimum süre içinde yeterli cevap gelmezse bu ihtiyaca yanıtın dışarıdan gelerek gerçekleşebileceği ifade edilmektedir. Burada bahsedilen

⁶⁸ Herbert Brueckeri, Joachin R. Frick, Gert G Wagner, Economic Consequences of Immigration in Europe, www.listproject.org/immigration/papers/wagner/pdf

⁶⁹ Boswell, age : 19-22

bireysel başvuru, iş ilanına yanıt verme bağlamında dahi olsa vasıflı emek olması açısından ele alınmaktadır.

Bir diğer olasılık uzun dönemli bir perspektif içerisinde özel bir yetenek arandığında uygulanabilir görülmektedir. Bununla ilgili olarak da yine AB çerçevesinde ortak bir temel oluşturulmaya çalışılırken, deneyim zamanı, eğitim ve dil seviyesi emek açığı ya da iş teklifi olması ya da AB üyesi ülkelerde aile üyelerinin olması gibi temel kriterler ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Alternatif olarak vasıfsız işgücü ve orta, yüksek derecede kalifiye işgücü için her devlet kendi kararını kendi verebilir. Bu kararda daha esnek bireysel değerlendirme şeklinde veya yeşil kart gibi uygulamalar olabilir, ya da AB üyesi ülkede yaşayan aile üyeleri iş arama izni almak için başvurabilir.

Uyumlu hale getirilmeye çalışılan bir diğer koşulda serbest çalışan girişimciler içindir. Bu girişimcilerin ülkede yapmak istedikleri ekonomik faaliyetin ülkeye finansal açıdan avantajlarını kanıtlaması gerekmektedir. Girişimci olacağı sektöre yapacağı artı değeri ortaya koymasının serbest girişimcinin kabulünde çok önemlidir. Bu girişimciler ve ekonomik göçmen olarak görülen sığınmacılar için çalışma ve yerleşme izni birbirleri ile bağlantılı prosedürler haline getirilmişlerdir. Ancak AB ülkelerinde genelde görülen yerleşme izninden önce gerekli olanın çalışma izni olduğudur. Yerleşme izni ile konular daha farklı ve sert kriterlere bağlanırken bunu AB komisyonu birlik düzeyinde mi yoksa ülkeler bazında mı ele alınması gerekliliği konusunda kararsızlık söz konusudur⁷⁰.

2.5.3. Entegrasyon Politikaları

AB’de sağlıklı ve başarılı entegrasyon politikası düşünüldüğünde bir çok faktör birilikte düşünülmelidir. Bu faktörler; istihdam, ekonomik paylaşım, eğitim ve dil eğitimi, sağlık ve sosyal servisler, konut ve kentsel yapılanmalar kültür ve sosyal konular gibi. Bu bağlamlar çerçevesinde Avrupa Komisyonu aile birleşmeleri, uzun süreli kalış statüsündekiler ve üçüncü ülke milletlerinden olanların entegrasyonunu Birlik düzeyinde

⁷⁰ Green Paper On An EU Approach To Managing Economic Migration(presented by the Commission)

http://europa.eu.int/comm/justice_home/doc_centre/immigration/work/doc/com_2004_811_en.pdf[19.01.2006]

sağlamaya çalışmaktadır⁷¹. Entegrasyon politikaları Birlik düzeyinde ele alınabilir konu gibi görünse de, genel bir ortak görüş, AB üyesi ülkeler düzeyinde ele alınmasının daha sağlıklı olabileceğidir. Çünkü ulusal düzey, aslında entegrasyonun hayata geçtiği, bölgesel ve yerel otoriteler tarafından tartışıldığı bir düzey olarak tanındığında çok önemli bir yere sahiptir. Ayrıca sosyal partnerler ve sivil toplum da bu düzeyde olmazsa olmaz olarak görülen aktörlerdir⁷². Bununla birlikte gerek Hague programı gerek Selanik'ten çıkan konsey kararları bunun Birlik çatısı altında olması gerektiğini belirtirler. Yine Selanik kararlarında başarılı bir entegrasyon politikasının uygun aktörlerle işbirliği ile olabileceğini ifade eder. Bu aktörler STK'lar(Sivil Toplum Kuruluşları) göçmenler için oluşturulan organizasyonlar ve Birlik tarafından desteklenen, kültürel sosyal destek ve cesaretlendirme sağlayacak birlik ve devlet düzeyinde yapılanmalardır⁷³. Entegrasyonun iki şekilde ilerleyen bir yöntemi söz konusudur. Göçmenlerin Avrupa toplumunun temel yasa ve değerlerini kabulü ilk aşamayı oluşturmaktadır. Bu aşamanın gerçekleşmesi bütünleşilmeye çalışılan toplumun göçmene güveni ve göçmenle bütünleşmesi açısından önemlidir. Avrupa Konseyi bu konuya özellikle dikkat çeker. Bu anlamda fırsat ve haklar bakımından AB vatandaşları ile göçmenin aynı haklara sahip olması eşitlik ve zorunluluk açısından Konseyin üye ülkelere tavsiye ettiği ve uygulamasını uygun gördüğü bir karardır. Üye devletlerin göçmenleri asla ayrıma tutmamalarını salık veren Konsey, özellikle istihdam ve eğitim alanında bu eşitliğin mutlaka garanti edilmesini vurgulamaktadır.

Bu konuda Avrupa Konseyi göç veren kaynak ülke ile işbirliğini önerir ve oradaki yoksullukla mücadele edilmesi gerekliliğini ifade eder. Göç veren ülkede sadece yoksulluk değil insan hakları konusundaki eksikliklerin giderilmesi diğer önemli noktadır⁷⁴.

⁷¹ **Thessaloniki European Council** 19- 20 June 2003 ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/76279.pdf [12.01.2006]:9

⁷² Towards the Integration of Refugees in Europe The Way Forward Europe's role in the global refugee protection system\ **European Council on Refugees and Exiles July 2005**
www.ecre.org/positions/Integration%20Way%20Forward.pdf [12.01.2006]: 11

⁷³ **Thessaloniki European Council**:11

⁷⁴ “Migration and integration: a challenge and an opportunity for Europe”, **Resolution 1437 (2005) Parliamentary Assembly**
<http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA05/ERES1437.htm>[10.01.2006]

Kökten dincilik, Avrupa’da son yıllarda en çok gündemde olan entegrasyon sorunu olarak görülmektedir. 11 Eylül saldırıları, 3 Mart Madrid saldırısı ve 7 Temmuz Londra’nın bombalanması ve bütün bu saldırıların faillerinin Müslüman göçmen gruplarından çıkması “Müslümanlarla Entegrasyon Sorununu” gündemin üst sıralarına çıkartmıştır. Bunun yanı sıra Fransa’da özellikle Müslümanlığın dini sembollerinden olan başörtüsü nezdinde tüm dini sembollerin kamu yaşamında yasaklanması, Danimarka’da çıkan karikatür krizi, Müslüman kökenli göçmenlerle hala bütünleşememiş bir Avrupa görünümü çizmiştir⁷⁵.

Daha öncede belirtildiği gibi göç ve göçmen düzenlemeleri ulusal bazda yapılmaya çalışılmakta⁷⁶ ve buna bağlı olarak uluslar düzeyinde entegrasyon konusunda farklılıklar görülmektedir. Bütün bu farklılıklara rağmen ortak entegrasyon sorunu Müslüman göçmenler konusunda başörtüsü sorunudur. Başörtülü kadınların işsiz oldukları ve iş bulamadıkları gerçeği entegrasyon sorununu önemli gündem maddesidir. Müslümanlara karşı oluşan olumsuz bakış açısı dışlanmayı beraberinde getirirken Müslümanların kamu hizmetlerine ulaşmada da büyük zorluklar çektikleri görülmektedir⁷⁷.

Entegrasyon meselesinde sadece yeni gelen göçmenler değil, Avrupa’da yerleşik olan ikinci kuşak göçmenler de önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu bağlamda örneğin Almanya’da dil kursları ve Alman sivil yaşamını öğretmeyi amaçlayan kurslar kurulmuştur. Entegrasyon meselesinde ikinci kuşak göçmen çocuklarının eğitimi de gündem oluşturmıştır. Eğitimde daha düşük sınıflara kabul gören ve sadece liseyi okuyabilen göçmen çocukları toplumun alt kademelerinde yer almaya mahkum edilmektedir⁷⁸. Entegrasyon anlamında başarı ya da başarısızlık bu kuşaklar bağlamında da ülkede gözlemlenebilmektedir. Bu kuşakların eğitim, istihdam ve yaşam koşulları

⁷⁵ Sunduss Al-Hassani, **ENAR Shadow Report 2005 Islamophobia in Europe** www.enar-eu.org/en/national/eu/Islamophobia_in_Europe_2005.pdf [27.05.2007]:4

⁷⁶ Patric Ireland, *Immigration, Integration and Everyday Life In Europe’s Neighborhoods*, www.lse.ac.uk/collections/CIS/papers/Ireland_Immigration.pdf, [27.05.2007]:s:5

⁷⁷ Al- Hassani, *age*, :12

⁷⁸ Norbert Cyrus and Dita Vogel, **Current Immigration Debates in Europe: A Publication of the European Migration Dialogue GERMANY**, ed: Jan Niessen, Yongmi Schibel and Cressida Thompson , http://www.migpolgroup.com/multiattachments/2971/DocumentName/EMD_Germany_2005.pdf, [25.05.2007]:s 23

açısından kendilerini dışlanmış hissetmeleri ve ayrımcılığa uğramaları bir takım şiddet ve isyanları gündeme getirmektedir⁷⁹.

2.6. Güvenlikleşen Göç

Daha önceki bölümlerde açıklandığı üzere göç Avrupa gündemine ekonomik temelli misafir işçi kavramı ile girmiş ve istenen bizzat davet edilen insanları içeren bir olgu olmuştur. Ancak ilerleyen yıllarda yaşanan ekonomik durgunluk, misafir işçilerin artık istenmeyen kişiler haline gelmesine neden olmuştur. Ancak gerçekleşen planlanandan farklı olmuş ve misafir işçiler kalıcı hale gelmişlerdir. Bunun yanında 1980'lerle birlikte küresel bazda yaşanan ekonomik ve siyasi krizler, ardından 1990'larda Doğu Bloğu'nun çözülmesi ve bu ülkelerde yaşanan krizler, Avrupa'nın göç akınları ile karşı karşıya kalmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Avrupa'da göç profil değiştirmiştir denilebilir. 1950 ve 60'larda ekonomik temelli göç alan ve bu göçmenleri davet yolu ile kabul eden Avrupa, sonraki göçleri mülteci statüsü ile sığınma yöntemi ile almıştır. Özellikle 1990'ların sonlarından itibaren Avrupa ülkeleri sürekli bir mülteci akınına kara ve deniz sınırlarından maruz kalmıştır. Gelen insan akınları Avrupa için önemli bir sorundur. Çünkü bu mültecilerin kabulü ve topluma entegrasyonu, istihdamı önemli bir konu haline gelmektedir. İkinci bir sorun olarak daha önceki yıllarda gelip yerleşen göçmenlerin çocuklarının yani ikinci kuşağın entegrasyon bazında yaşadıkları sıkıntılar yer almaktadır.

Avrupa sürekli göç almaktadır. Avrupa bir göç kıtasıdır. Ancak bu olgu Avrupa tarafından kabul edilmemekte ve istenmemektedir. Refah Devleti olgusu ile model bir örnek olan kıta bu refah adasını korumak açısından sınırlarının etrafına önemli koruma ve kabul kuralları getirerek duvarlarını yükseltmiş ve “kale Avrupa” kavramını yaratmıştır. Özellikle ABD’de yaşanan 11 Eylül saldırılarının ardından Avrupa kıtasında İspanya ve İngiltere’de yaşanan terör eylemleri(ve bunların Müslüman göçmenlerce

⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz, Muslims in the European Union Discrimination and Islamophobic, EUMC 2006, http://fra.europa.eu/fra/material/pub/muslim/Manifestations_EN.pdf [27.05.2007], 32-54, Cyril Kretzschmar, France: Immigration as a Labour Market Strategy, Jan Niessen, Yongmi Schibeland Cressida Thompson (eds.), <http://www.migpolgroup.com/multiattachments/2551/DocumentName/FranceImmigrationLabourMarketStrategyKretzschmar.pdf> [27.05.2007]

yapılmış olması) göçmene bakış açısını sertleştirmiş ve Avrupalılar gözünde “kale Avrupa”nın meşruiyet kazanmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler ışığında sıkı göçmen engelleme politikaları ve daha önce gelenlerin topluma entegre edilmeleri sorunları gündemde en önemli yerleri almışlardır.

Göçmen, entegrasyon, “kale Avrupa” gibi olguların güvenlik gündeminde yer alması güvenliğin özellikle Soğuk Savaş sonrası geçirdiği evrimle ilgilidir. Güvenlik konularındaki bu değişim ve göçün güvenlik konusu haline gelmesi bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

3. 1945'TEN GÜNÜMÜZE AVRUPA'DA GÜVENLİK

Güvenlik, insanlık tarihinin en eski kavramlarından biridir. Güvenlik, anlam itibariyle tehlike ve korku gibi olgularla iç içedir. İnsanoğlu zaman zaman bireye, zaman zaman topluluğa, zaman zaman da güçlü bir kurum olan devlete karşı kendini korumaya çalışarak güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Ülkelerin güvenliği ise dönemler itibariyle bir takım değişiklikler geçirerek kimi zaman toprak bütünlüğü, kimi zaman kültürel bütünlük gibi yapılar içerisinde algılanmıştır.

Bu bölüm içerisinde ele alınacak Batı Avrupa'nın güvenliği ise egemen devlet olarak var olma ve dünya sistemi içerisinde yer alma şeklinde açıklanabilecek bir yapı içerisinde ortaya konulmaktadır. Batı Avrupa için güvenlik kavramının bazen müttefikler, bazen de güç dengesi gibi olgular ışığında ortaya çıktığı görülmektedir⁸⁰.

Bu bölüm altında Batı Avrupa güvenliğinin 1945'ten günümüze geçirdiği değişim ortaya konulmaya çalışılacaktır. Avrupa'nın hangi güvenlik konuları üzerine, hangi yıllarda, nasıl ve neden yoğunlaştığı izlenecektir. Bu izleme esnasında göç konusunun nasıl bir değişim geçirerek güvenlik gündemine girdiği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Batı Avrupa'nın güvenlik anlayışındaki değişimin gözlenmesi olaylar ve olguların kronolojik bir şekilde incelenmesi ile yapılacaktır.

İlk olarak 1945–1989 Soğuk Savaş Dönemi incelenecek olup bu süreçte öncelikle 2. Dünya Savaşı sonrası düzenlemeler, sonrasında da Blokların ortaya çıkması ve Soğuk

⁸⁰ Clive Archer, “*What Security? What Order?*” **Uncertain Europe, Building New European Security Order**, ed.Martin A. Smithand Graham Timmins, (London: Routledge, 2001):10-12

Savaş'ın başlaması ele alınacaktır. İkinci olarak, 1989 sonrasında Blokların yıkılışı ve Soğuk Savaşın bitişi ile Avrupa güvenliğinin aldığı şekil incelenecektir. Bu bölümde 2001 yılına değin yeni güvenlik konularının Avrupa'da ortaya çıkışına bakılırken. Son olarak, 2001'den günümüze kadar olan dönem ele alınacaktır. Konu edindiğimiz Bu dönem, güvenliğin algılanışı ve incelenişinde bir kırılma noktası olarak görülmekte olup, yeni güvenlik konularına terör ve göçün –çoğu zaman beraber-dahil edilerek incelenecektir. Buna paralel olarak “medeniyetler çatışması” tezinin bu dönemde ön plana çıkarıldığı vurgusuna yer verilecektir.

3.1. 1945–1989 Soğuk Savaş Dönemi

3.1.1. Savaş Sonrası Düzenlemeler

1945 yılı ile başlayan yeni dönemde, savaş sonrasında sağlanılmaya çalışılan güvenliğin ana amacı; barışın hemen sağlanması ve savaşın tekrar etmemesi olarak görülmektedir. Bu dönemde barış ve güvenlik politikalarını belirlemek, sorunları çözmek ve savaş sonrası düzenin ana hatlarını çizmek için yapılmış bir dizi konferanslar göze çarpmaktadır. Moskova, Tahran, Dumbarton Oaks, Yalta ve Postdam, savaş sonrası düzeni sağlamaya yönelik sözü edilen konferanslardır. Bu konferanslarda genel belirleyici aktörler ABD, SSCB ve Birleşik Krallık'tır. Bu bağlamda Avrupa'nın savaş sonrası geleceğini de bu üç aktörün çizdiği söylenebilir. Savaş zamanının müttefiki olan bu üç aktör, özellikle Postdam Konferansı ile ayrılığa düşmüş, kendi çıkarlarını ön plana çıkarmaya başlamışlar ve yeni dünya düzenini kurmak için bir mücadeleye girişmiştir. Avrupa'daki yeni düzenin kurulmasında üç aktörün üzerinde durduğu nokta Almanya'nın ortak tehdit algısının içerisinde olması nedeni ile öncelikli düzenlemenin Almanya'nın paylaşımı üzerine olması gerektiğidir⁸¹.

Gelişmelere belirleyici güç olarak damgasını vuran ABD, savaş sonrası dönemdeki düzenlemelerde önemli rol oynamış, özellikle Avrupa'daki güvenliğini sağlamak için Almanya'nın kontrol edilmesi üzerine odaklanmıştır. Bunun nedeni ise ABD'li yetkili ağzlarca “*bu yüzyıl içinde bir üçüncü dünya savaşına tanık olmamak*” olarak

⁸¹ Haydar Çakmak, **Avrupa Güvenliği**, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2003).

açıklanmıştır⁸². Amerikalılara göre yeni bir dünya savaşına tanık olmamak için gerekli olan önlem, ABD birliklerinin Avrupa’da konuşlanmasıdır. SSCB ve İngiltere liderleri de tıpkı ABD devlet adamları gibi Yalta konferansında yaptıkları açıklama ile Almanya’dan çıkan Nazizm ve Nazi militarizmini değişmez düşman olarak ortaya koymuşlar ve bu düşmana karşı ortak bir tavır belirlemek istemişlerdir⁸³. 1917 Bolşevik Devrimi ile yollarını ayıran, Batı Avrupa, ABD ve SSCB, Hitler ve Nazizm karşısında işbirliği yapmışlardır. Bu işbirliğinin konjonktürel bir işbirliği olduğu mutlaka belirtilmelidir; çünkü taraflar arasındaki ayrılık ilk fırsatta ortaya çıkmıştır. Bu ayrılığa vesile olan ilk olay da Berlin Ablukasıdır.

3.1.2. Blokların Ortaya Çıkması ve Bloklar Arası Düzenlemeler

2.Dünya Savaşı sonrası dönem politik, askeri ve teknolojik gelişmelerin bir ürünü olarak görülebilir. 2.Dünya Savaşı sonrasında dünya politika sahnesinde, savaş zamanı müttefik, savaş sonrası rakip olan iki süper güç ve onların nükleer silahlanma yarışı yer almıştır. Bu iki süper güç müttefik oldukları dönemde, Avrupa’nın istikrarlı güvenli bir alan olması gerekliliğinde hem fikir olarak ortak politikalar benimsemeye çalışmışlardır. Bu ortak zemindeki iki süper güç, Batı Avrupalı devletlere kendi güvenli alan politikalarını enjekte etmeye çalışmışlardır. Birbirlerine rakip oldukları dönemde ise söz ettikleri istikrarı kıtanın bölünmesi ile sağlamışlardır⁸⁴. Bu bölünmüş Avrupa bağlamında öncelikle savaş sonrası kurtarılmış bölgeler -Polonya ve Almanya- üzerinde kontrol ve güç sahibi olmak ve bu bölgeler için yeniden yapılanma sağlamak için bütçe ayırma konusu anahtar problem olmuştur. Bu problemler savaş sonunda yapılan düzenleme ve anlaşmalarda birlikte hareket eden SSCB ve ABD’nin Nazizm ve Faşizme karşı ortak mücadele adı altında maskeledikleri ideolojik ayrılıklarını gün yüzüne çıkarmıştır. 1947 yılında Truman Doktrini Avrupa üzerinde politik yap bozun şekillenmesini sağlamıştır. Ancak parçaların yerlerine oturmasını sağlayan Marshall Yardımları olmuştur. Batı Avrupa’nın hızla kalkınıp ABD için güçlü bir müttefik ve

⁸² Gar Alperovitz, Kai Bird, “Theory of Cold War Dynamics US Policy, Germany and the Bomb”, **The History Teacher**, vol.29, no.3, (1996): 283.

⁸³ **age**, 284

⁸⁴ Pekka Sivonen, “European Security, New, Old and Borrowed”, **Journal of Peace Research**, vol.27, no.4, (1990) : 385-386.

pazar olmasını amaçlayan yardımlar, Batı Bloğu'nun doğumunu hazırlamıştır⁸⁵. Kıta üzerinde kutuplaşma adı altında bölünmenin iyice gün yüzüne çıktığı bu dönemde, bölünmüşlüğün kesin ve net ifadesi Churchill tarafından yapılmıştır. Savaş sonrası kutuplaşmada ABD ile aynı tarafta yer alan İngiltere'nin başbakanı Churchill, 1946 yılında *Demir Perde* kavramını kullanmıştır. Bu kavram ile Avrupa'nın bölünmüşlüğüne vurgu yapmak isteyen Churchill, bölünmenin SSCB tarafından Doğu Bloğu'nun yaratılması ile gerçekleştiğini ifade etmiştir. *Demir Perde* ile bölünen kıtada bir bilenmezlik durumu yaşandığını bunun da *Demir Perde*'nin ardında kalan Doğu Bloğu'nda olup bitenlerin bilinmemesinden kaynaklandığını dillendirmiştir⁸⁶.

Avrupa kıtası içerisinde kutuplar arası ilk güç denemesi daha önce de belirtildiği gibi Berlin Ablukası ile ortaya çıkmıştır. Berlin'in ikiye bölünmesini doğru bulmayan ve kendi himayesinde olmasını isteyen SSCB, 1948 yılında kentin karadan bağlantısını kesmiş, abluka altına almıştır. SSCB'nin bu kararına karşılık ABD de boş durmamış, Avrupa'daki askeri yetkilisi aracılığı ile savaş tehdidini öne sürerek ABD başkanı Truman da atom bombası yüklü uçakları İngiltere'ye göndererek kararında ne kadar ciddi olduğunu SSCB'ye göstermiştir. Henüz kendisinde var olmayan bu bombaların Japonya'daki yıkıcı etkilerini bilen SSCB, 1949 yılında ablukayı kaldırmıştır⁸⁷.

Berlin ablukası yaşanan gerginliğin, taraflaşmanın iyiden iyiye somutlaşmasını sağlamıştır. İlk defa Roosevelt'in danışmanı tarafından kullanılan bir kavram olan Soğuk Savaş, Berlin Ablukası sonrası tarafların ve tüm dünyanın yeni yaşadığı dönemi ifade eder hale gelmiştir. Bu kavram 1947 yılında basına verilen bir demeç esnasında kullanılmıştır. Bu kavramla iki kutuplu düzende, komünist SSCB ve kapitalist ABD arasındaki, silah kullanmadan yürütülen savaş tanımlanmaya çalışılmıştır. Soğuk Savaş ile bölünen bir dünyadan bahsedilmeye başlanmış, iki kutup arasında saflaşmalar gerçekleşmiştir.

Görüleceği üzere bu dönemde, Avrupa üzerinde güvenlik anlayışını ve tehdit algısını belirleyen SSCB ve ABD olmuştur. Avrupa'da esas korkulan SSCB'nin genişleyerek

⁸⁵ Anne Deighton, "The Cold War in Europe, 1945-1947: Three Approches", **Explaining International Relations Since 1945**, (Newyork: Oxford University Press, 1996), 82- 83.

⁸⁶ Çakmak, age, 114-116.

⁸⁷ Çakmak, age, 120-121.

Batı Avrupa'ya doğru yayılmasıdır. Bu korku karşısında da Batı Avrupalı ülkeler tek başlarına SSCB'ye karşı güçlü bir savunma sağlayamayacakları düşüncesi ile ortak savunma platformu geliştirmek zorunda kalmışlardır. Bu platforma dair ilk emare Fransa ile İngiltere arasında yapılan Dunkerke Anlaşması'dır. Bu antlaşmanın ardından 1948 yılında SSCB'nin, Avrupa'nın en demokratik ülkelerinden biri olan Çekoslovakya'yı komünistleştirerek kendi bloğuna katması, bunu takiben Berlin Ablukası, Avrupa'da bu endişeyi onaylamış, savunmanın ancak birlik içerisinde gerçekleşeceği düşüncesini pekiştirmiştir. Bunun üzerine Fransa, İngiltere, Hollanda, Luksemburg, Belçika 17 Mart 1948'de Batı Avrupa Savunma topluluğunu kurmuşlardır. Bu oluşuma daha sonra Federal Almanya ve İtalya da katılmıştır. 1954'te de siyasi anlamda Paris Anlaşması ile Batı Avrupa Birliği'nin (BAB) temeli atılmıştır. ABD'de SSCB'nin yayılması politikasını Avrupa kıtasında kendi çıkarına aykırı bulduğundan Kanada ile birlikte Batı Avrupalı devletlerle görüşmüş ve 1949'da NATO'yu kurmuştur. NATO'nun kurulması her ne kadar BAB'ın kuruluş amacı ve ilerleyişini gölgelediye de Birlik varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

1950'li yılların başında Avrupa'nın güvenlik sorunu, yayılmacı SSCB'yi ve Batı Bloğu içerisinde tekrarlanabilecek sıcak bir çatışmayı, yani savaşı önlemektir. Öncelikle Batı Avrupa, özellikle İngiltere ve Fransa, kendi içlerinde yani Avrupa'da çıkacak bir çatışmayı önlemeyi Almanya'nın kontrol altında tutulması ile başaranabileceğine inanıyordu. Ancak Almanya'yı kontrol altına alacak harcamaları yapacak yeterli kaynağa sahip olmayan İngiltere ve -özellikle- Fransa; Almanya'nın savaşlarda en çok kullandığı kömür ve çeliğin üretimini ve kullanımını kontrol altına almak gerektiğini düşünüyorlardı. Almanya'nın bu anlamda enerji kontrolünü gerçekleştirmek ve kömürün tekrar neden olacağı kıta içindeki çatışmaları engellemek amacı ile 18 Nisan 1951'de Avrupa Kömür Çelik Topluluğu kurulmuştur. Kurulan topluluğun en temel güvenlik amacı; Batı Avrupalı devletler arasında çatışma olasılığını ortadan kaldırmaktır⁸⁸. Batı Avrupa bu birlikle önce kendi içlerindeki sorunları çözüme kavuşturmayı istemektedir. Birliğin en önemli hedefi Batı Bloğu'nun Avrupa'daki kanadı olarak, Doğu Bloğu'na karşı güç birliği yapmak ve savunma tedbirlerini almaktır. Bu doğrultuda silah teknolojileri, ekonomi ve endüstri sektöründe ilerleme sağlama ve yaşam standardını

⁸⁸Çakmak, age, 204-206.

Doğu Bloğu'nun üzerinde tutma gibi politikalar Avrupa'nın güvenlik gündemine oturmuştur.

Doğu Bloğu da bu askeri ve siyasi kurumlaşmalar üzerine kendi siyasi örgütlenmesi olan Varşova Paktını kurmuştur. Edward Kolodziej'e göre bu pakt SSCB'nin her an kavgaya hazır siyasi tutumunun bir ürünüdür. Varşova Paktı, bölünmüşlüğü Batı ve Doğu Almanya ile tescillenmiş Avrupa'da, Batı-Doğu ikileminde, Doğu'yu temsil etmeye çalışmıştır. Yine Kolodziej'e göre bu pakt kâğıt üzerinde bir organizasyon olması bakımından da çok iyi bir örnektir. Çünkü görev tanımı net değildir, partiler arası bir entegrasyondur ve gelişmemiş bir örgüt yapısı söz konusudur⁸⁹. Kuruluşu Batı Almanya'nın NATO'ya kabulü üzerine olmuştur. Pakta üye ülkeler topraklarında SSCB askerleri bulundurarak ve ortak bir komutanlık oluşturmuşlardır. Paktın amacı bu çerçevede Batı Bloğu'nun askeri örgütü NATO'ya karşı bir güç birliği oluşturmaktır⁹⁰.

Batı Bloğu'nun asıl temsilci örgütü konumunda olan NATO 4 Nisan 1949'da Washington'da kurulmuştur. NATO askeri bir örgüt olmasına karşın görev tanımını komünist dünyaya mesaj içeren bir biçimde, demokrasi ve liberalizm kavramları ekseninde yapmıştır. NATO, temsil ettiği Batı Bloğu'nun güvenliğini liberal, politik ve ekonomik sistemin kurulması ile sağlamaya çalışacağını ilan etmiştir. Soğuk Savaş sırasında NATO'nun temel güvenlik perspektifi de yeterince açık bir biçim almaktadır. Buna göre ulusal güvenlik her şeyden önemlidir ve örgüte üye devletler arasında temel uyumu sağlamak öncelikli meseledir. Örgüt sadece egemen devletleri savunmak üzerine değil, aynı zamanda yukarıda belirtilen ideoloji ve yaşam biçimini korumak üzerine kurulmuştur.

NATO, güvenlik politikasını askeri gereklilikler ve yöntemler doğrultusunda oluşturmuştur. Ancak, güvenlik politikasının oluşturulmasında ekonomik ve politik öğeleri de göz ardı etmemiştir. Bu güvenlik politikası çerçevesinde NATO, Batı Bloğu'nun güvenliğini, Doğu Bloğu'na kendi liberal ve demokratik değerlerini satmak ve empoze etmekle sağlamaya çalışmıştır⁹¹. Bununla beraber NATO, Batı Bloğu

⁸⁹ Edward A. Kolodziej, "Emerging Patterns in European Security", *International Studies Quarterly*, vol.12, no.1, (1968): 92.

⁹⁰ Funda Keskin, "Varşova Paktı". *Türk Dış Politikası Cilt 1*, ed: Baskın Oran, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 510.

⁹¹ Archer, *age*,10.

açısından ortak çıkarların savunulması gerekliliğini kurumsallaştırmıştır. Bu kurumsal yapı, üye devletler arasında güven ve bağımlılığı ortaya çıkarmıştır. Batı Bloğu güvenlikle ilgili herhangi bir sorunla karşılaştığında bu yapı doğrultusunda sorunlara “biz” diyerek yanıt verebilmiştir. Örneğin bu dönemin en büyük korkusu olan nükleer tehdide karşı Batı Avrupalı ülkeler nükleer tehdidin güvenlikleştirilmesi bağlamında bir arada davranarak kurumsal çözümler aramışlardır. Dolayısıyla Avrupa’nın güvenlik alanında ortak çıkar, ortak kural, ortak kurumlar çıkararak uluslararası toplumda yer almaya çalıştığı söylenebilir⁹².

NATO’nun Avrupalı müttefikleri kendilerini, Soğuk Savaş sırasında dışarıdan SSCB’nin ve onun saldırgan diplomasinin tehdidi altında hissetmişlerdir. Bu nedenle güvenlik politikalarını bu tehdidin etkisi ile oluşturmak ve uygulamak durumunda kalmışlardır. ABD’nin Avrupa’daki Almanya tehdidini önleme başlığı altında soyunduğu Avrupa güvenliğini sağlama görevi, NATO örgütü ile de Atlantik dayanışması adı altında Sovyet yayılmacılığını önlemeye dönüşmüştür⁹³.

NATO, Soğuk Savaş sırasında, Batı Bloğu’nun ve Batı Avrupa’nın savunma örgütü olmuştur. Ancak Batı Avrupa’nın ABD’den bağımsız olarak kendi savunma plan ve örgütünü yaratma çabasında olduğunu görmek de mümkündür. Avrupa ekonomik topluluğunu kurmayı amaçlayan Schuman Plan’ı ile birlikte Fransızlardan çıkan Pleven Planı Avrupa Savunma Topluluğunu kurmayı amaçlamıştır. Ancak Pleven Planı başarısız olmuştur. Daha sonra uluslararası bir kurumsallaşma ile gerçekleştirilmeye çalışılan ortak güvenlik birliği yine Fransızların öncülüğünde Fouchet Planı ile gündeme gelmiştir. Ancak bu da sadece Avrupa tabanlı güvenliği sağlama bakımından başarısız olmuştur. Çünkü Belçika ve Hollanda’nın İngiltere’yi dışlamak istemesi ve İtalya ve Almanya’nın anti Amerikancı söylemlere o dönemde önem vermesi dolayısıyla plan Avrupa bazında güvenliği sağlamak açısından başarısız olmuştur. Bu iki planın ve iş birliği çabalarının sonuç vermemesinden sonra 1954–55 yılları arasında kurulmaya çalışılan Batı Avrupa Birliği çatısı altında güvenlik sorunları ele alınmıştır. Birlik, bu dönemde, güvenlik bağlamında ancak Brüksel Sözleşmesi ve NATO’ya bağlılıkla

⁹² age,15.

⁹³ James H Wyllie, **European Security in the New Political Environment**, (Newyork: Longman, 1997),1.

politika üretebilmiştir⁹⁴. Batı Avrupa Birliğinin kurulmasına rağmen Batı Avrupa'nın savunma politikasını NATO çatısı altında oluşturduğunu söylemek mümkündür. ABD olmaksızın güvenlik politikası üretemeyen Batı Avrupa için bu dönemde güvenlik kimliğinin tanımı Kuzey Atlantik işbirliğinde ABD için doğru partner olmayı amaçlamak bağlamında yapılabilir⁹⁵.

3.1.3. Yumuşama Dönemi

Yumuşama dönemi, Bloklaşmanın gerçekleştiği, savaş sonrasının sert politikalarının bir nebze karşılıklı olarak yumuşadığı bir dönem olarak görülebilir. 1953'te Stalin'in ölümünün ardından SSCB Dışişleri Bakanı Molotov 1954'te Batılılara genel bir Avrupa güvenlik anlaşması önermiştir. Böylece Molotov Avrupa'da güvenliğin sağlanmasında ve sorunların çözümünde ortak hareket edilerek, çözülmemiş sorunların –ki burada söz edilen Almanya sorunudur- krizlerin aşılabileceğini düşünmüştür. Ancak 1950 ve 60'lı yıllar bu teklifin gerçekleşmesini mümkün kılmamıştır⁹⁶. 1973'te Doğu ve Batı Bloğu ülkeleri ile ABD ve Kanada'nın da katılımı ile ortaya çıkarılan Helsinki Nihai Senedi'nin geliştirilerek 1975'te imzalanması, 60'lı yıllarda istenen Bloklar arasındaki gerginliğin yumuşamasını sağlamıştır. Avrupa güvenlik tarihinde çok önemli bir gelişme olan Helsinki Nihai Senedi 3 ana bölümden oluşmaktadır. 1.bölümde Avrupa'da güvenliğe ilişkin sorunlar; güven getirici tedbirler, güvenlik ve silahsızlanmanın bazı yönleri; 2. bölümde; ekonomi, bilim, teknoloji ve çevre alanlarında işbirliği; 3.bölümde ise insani ve öteki alanlarda işbirliğine ilişkin sorunlar yer almaktadır⁹⁷.

Bu senedin imzalanması sırasında Bloklar arası güvenlik algılayışındaki farklılıkları izlemek de mümkündür. Doğu Bloğu ülkeleri bu senedi ilişkilerde karşılıklı iyileşmenin sağlanması yönünde değerlendirmişlerdir. Bu anlamda bloklar arası gerilim düşürülmeli ve rahatlama sağlanmalıdır. Böylece kıta üzerindeki devletler arasındaki ilişkilerde karşılıklı anlayış ve barış hakim olabileceği anlayışı hakim olmuştur. Batı Bloğu ise güvenliğin kıta üzerinde sağlanmasının ancak Bloklar arasında “sınır” adı altındaki

⁹⁴ Martin A. Smith and Graham Timmins, “The EU, Coming of Age as a security actor”. **Uncertain Europe, Building a New European Security Order**, ed. Martin A. Smith and Graham Timmins, (London: Routledge, 2001), 82-83.

⁹⁵ Lord Gladwayn, “Western Europe's Collective Defence”, **International Affairs**, vol.51, no.2, (1975):67.

⁹⁶ Çakmak, age, 209.

⁹⁷ Sander, age, 409-410.

bariyerlerin yıkılarak insanların serbest akışının sağlanmasıyla ve bilgi alış verişinin serbest bırakılmasıyla mümkün olacağını savunmuştur⁹⁸.

Bloklar arasındaki farklı bakış açılarının yansıması ile ortaya çıkan Helsinki Nihai Senedi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın (AGİK) bir ürünüdür. AGİK'te tartışılan konuların yansıması olan Helsinki Senedi ile öncelikle Batı Avrupa'nın savunma anlayışına dair bir takım tanımlamalar yapılmaya çalışılmıştır. Belge'nin yapılış amacı da bu tanımlamalar çerçevesinde ortaya konulmuştur. Güvenliğin çok karmaşık bir kavram olduğuna vurgu yapılmış ve bu karmaşık kavram çerçevesinde Avrupa'nın güvenliğine dair öğelerin mutlaka güçlendirilmesi gerekliliğinden söz edilmiştir. Bu gereklilikler zincirinde Helsinki Nihai Senedi'nin Doğu-Batı arasındaki çözümsüz görünen gerilimleri çözecek karma bir belge olduğu vurgulanarak bundan sonraki döneme ışık tutacağı belirtilmiştir⁹⁹.

Soğuk Savaşın başlangıcında daha önce de belirtildiği üzere Batı'nın güvenlik anlayışı SSCB'nin sınırlandırılmasına ve sahip olduğu fırsatların¹⁰⁰ durdurularak dışlanmasına dayanmaktaydı. Burada çok açık bir Amerikan mantığı söz konusuydu. ABD kendi endüstriyel ve nükleer gücünü Batı Avrupa'ya eklemlendirerek ABD, SSCB'nin fırsatlarını sınırlandırabilecek ve Batı Avrupa'ya doğru yayılmasını engelleyebilecekti. 50'li ve 60'lı yıllar bu anlayışın Bloklar arasında gerilime neden olması ile geçerken 1970'lerde farklı bir yaklaşım ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu yaklaşıma göre Bloklar arası sahip olunan fırsatların sınırlandırılması ve kontrolü oldukça önemlidir. Ancak Bloklarca izlenen sert ve saldırgan politikaları sınırlandırmanın da en az fırsatların sınırlandırılması kadar önemli olduğu fikri ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda konferansta vurgulanan nokta, Avrupa'da güvenliğin, sıfır toplamı bir oyun olmaması gerektiğidir. Karşılıklı güven inşasına dayanarak taraflar arasında gerilimin azaltılmasının zorunlu hale gelmesi açısından bu belge ve konferansın küçük bir adım olduğu vurgulanan bir başka noktadır¹⁰¹. AGİK azaltılması gereken gerilimden söz

⁹⁸ Mike Bowker, Phil Williams, "Helsinki and West European Security", **International Affairs**, vol.61, no.4, (1985): 607.

⁹⁹ **age**, 608.

¹⁰⁰ Burada fırsatlar olarak nitelenen nükleer güç ve silahlanma kaynakları olarak düşünülmelidir.

¹⁰¹ Bowker, Williams: **age**, 609

ederken güven inşa edici politikaların gerekliliğini de işaret etmektedir. Bu gereklilik açısından öncelikle Avrupa güvenliğinin 4 öğeye dayandığını ifade etmiştir. Bu dört öge; askeri güç dengesi, gerilim düzeyleri, emniyet ve güven alanı oluşturarak politik açıdan istikrarsız yerlerin yönetimidir. Helsinki Senedi ile Bloklar arasında güven inşa edilmeye çalışılırken, aynı Bloкта yer alan Batı Avrupa ve ABD birlikte hareket etmeye AGİK sonrasında da devam etmiştir. Bu durum da ABD'nin kıta içerisinde gücünü yükseltmesine fırsat tanımıştır. Bu müttefikliğin zayıflaması durumunda SSCB askeri kontrolünün kıtaya hakim olacağı düşünülerek Batı Bloğu'nun kendi arasındaki işbirliğine özellikle önem verilmiştir¹⁰².

AGİK'in Avrupa kıtasında ve Doğu-Batı ilişkilerinde ılık rüzgârların esmesini sağlayarak yumuşama dönemine uygun bir tablo çizmesi, Soğuk Savaş'ın geleneksel sert havasına alışık olanları endişelendirmiştir. Bu yaşanan yumuşama havasının NATO'yu, Batı müttefikliğini bitireceği düşünülmüştür. Böylece askeri yönden zayıf düşecek olan Batı Bloğu'na karşı "SSCB çok daha kolay bir askeri zafer kazanacaktır" düşüncesi o dönemde yazılan korku senaryolarının hakim konusu olmuştur. Ancak Avrupa toplumu ve Avrupalı devletler AGİK'e ve sürecine çok ihtiyatlı ve gerçekçi yaklaştılar. 1968'de Çekoslovakya'nın işgali Avrupa Solu'nun SSCB'ye bakış açısını olumsuz etkilediğinden, bu yumuşama havasında dahi SSCB'ye ihtiyatlı davranılmasına neden olmuştur¹⁰³.

AGİK süreci ve Helsinki Nihai Senedi Avrupa ve ABD'de farklı şekilde algılanmıştır denilebilir. Dönemin ABD başkanı Nixon ve ABD halkı, süreci, SSCB'yi kontrol etmek için kullanılması gerektiği şeklinde algılamış ve bu süreci karşılıklı kontrol oyunu gibi düşünmüştür. Avrupa ise yumuşamaya daha önce de belirtildiği üzere daha ihtiyatlı yaklaşmış ve bu sürecin Doğu-Batı ilişkilerinde olumlu rol oynayabileceğini ileri sürerek, her şeye rağmen bir yumuşama döneminin başladığını savunmuştur¹⁰⁴.

SSCB ise ABD'nin Avrupa'daki güvenlik ve barış sürecinde düşündüğünden çok daha önemli olduğunu anlamış ve Avrupa üzerinde ABD varlığını kabul etmek durumunda

¹⁰² Brian Fall, "The Helsinki Conference, Belgrade and European Security", **International Security**, vol.2, no.1, (1977):100.

¹⁰³ Bowker, **age**, 611.

¹⁰⁴ **age**, 611.

kalmıştır. Bununla beraber AGİK Avrupa’da güvenlik anlamında çok büyük temel değişimler sağlamamıştır. Avrupa’da hala güç dengesine dayalı gerginliğin hakim olduğu bir sürecin yaşanıyor olması bu değişimi engellemiştir¹⁰⁵. Ancak bu süreçte Avrupa’da *Ostpolitik*¹⁰⁶’in normalleşmesi yaşanan değişim açısından önemlidir. Bu normalleşme süreci SSCB’ye Avrupa’dan bir hoş geldin mesajı taşımaktadır. Yaşanan değişim süreci ve SSCB ile işbirliği çabaları kıta Avrupa’sında istikrarı sağlamak isteğinden kaynaklanmaktadır. İstikrar isteğini kurumsallaştıran AGİK, istikrarı sağlamak adına süper güçlerin Avrupa’daki etki alanlarını hemen hemen simetrikleştirmiştir. Bu da iki süper gücün kıta üzerindeki mücadelelerine dair gerilimi azaltmıştır¹⁰⁷. Azalan gerilim de arzulanan istikrarı devamını sağlamıştır.

AGİK ile genel statükonun değişmediği Avrupa’da, Senedin 3.bölümünde ele alınan insan hakları ve temel özgürlükler konusunda Batı’nın yumuşama önerileri SSCB’nin Doğu Avrupa’da izleyeceği politikalara zekice eklenmiştir. SSCB açısından da bu temel problem olarak görülebilir. Çünkü SSCB, Senet’in bu tip serbest dolaşım ve temel insan hakları gibi olguları bahane ederek Batı Bloğu’nun Doğu Bloğu üzerinde kontrol kurma çabaları ile Doğu Bloğu’ndaki sistemin istikrarlı yapısını bozacağını düşünmektedir. Böylece sınırlardan girebilecek burjuva ideolojisinin sosyalist ülkelerde değişimlere yol açacağı düşüncesi sorun olmuştur¹⁰⁸.

3.1.4. Soğuk Savaş’ın Bitişi

AGİK sürecinin ardından, 1980’li yılların ortalarından başlayarak Doğu Avrupa’nın demokratikleşmesi, Almanların birleşmeye doğru gitmeleri gibi gelişmelerin yaşanması Avrupa’da güvenliğe dair endişelerin yönünün değişmesine neden olmuştur¹⁰⁹. Bu dönemde her şeyden önemlisi SSCB’nin de geçirdiği değişimdir. 1982’de Brejnev¹¹⁰ döneminin kapanmasının ardından 1985’te SSCB’yi yönetmeye başlayan Gorbaçov

¹⁰⁵ age, 612

¹⁰⁶ Federal Almanya’nın izlediği doğu politikası. Bu politika Doğu Bloku ile ilişkilerin normalleşmesini savunur. Örneğin Doğu Almanya ‘yı tanımaz ancak bu devletle geçici bir anlaşmaya varır. Ayrıntılı bilgi için bkz Sander, Siyasi Tarih, ss:320

¹⁰⁷ Bowker, Williams, age:616

¹⁰⁸ Fall, age, 101.

¹⁰⁹ Sander, age, 440.

¹¹⁰ 1964’ de yönetime gelen Brejnev 18 yıl yönetimde kalarak oldukça etkili olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz George W. Bausler *Khrushchev and Brezhnev as leaders: building authority in Soviet politics*, (London: Boston: Allen & Unwin,1982).

SSCB'nin ekonomik açıdan yeniden yapılanmasını ve siyasi dönüşümünü gerekli görmekteydi. Bu iki temel gereksinimi gerçekleştirecek uzun erimli bir politika için “soluklanma” adını verdiği bir dönemi gerekliliğine inanmaktaydı¹¹¹. Bu dönemde içerideki siyasal dönüşüm ve demokratikleşme için “Açıklık” (*glasnost*), ekonomik dönüşüm içinse “Yeniden Yapılanma” (*perestroika*) gibi SSCB'ye göre oldukça köklü değişimi öngören politikaların benimsenmesi Doğu ve Batı Bloğu arasında beklenmeyen gelişmelerin yaşanmasının en önemli sebebidir. Gorbaçov “Yeniden Yapılanma” için silahlanmaya ayrılacak kaynakların azaltılmasını, buna harcanacak kaynağın ekonominin yeniden düzenlenmesine aktarılmasını öneriyordu. Ekonomik açıdan reformların başarı kazanmasının, halkın siyasi reformları benimsemesini de sağlayacağını düşünüyordu¹¹². Otoriter politik yapıya zarar vermeden teknokratik birer reform olarak görülen “Açıklık” ve “Yeniden Yapılanma”nın Gorbaçov'un kontrol edemediği bir süreci başlattığı ifade edilebilir. Bu yeni süreç, sosyal ve politik güçlerin çözünüverdiği, yeni bir akış yoluna doğru gittiği bir süreçtir. Bu gelişmelerin paralelinde Doğu Avrupa'daki komünist rejimler de tek tek yıkılarak yerlerine serbest piyasa ekonomisini kabullenmiş rejimler kurulmuştur¹¹³. Doğu Avrupa'da komünist rejimlerin sarsıldığı bu sırada SSCB'nin bu ülkelere öncülük edecek ne gücü ne de yeterliliği vardı. Daha önce de belirtildiği üzere SSCB bu sırada “soluklanma politikasını” benimsemişti. Bu politika çerçevesinde Batı ve ABD ile ilişkiler, silahlanmanın kontrolü konusunda yoğunlaşmıştı. Batı-Doğu ilişkileri, bu değişim rüzgârları ile Batı'nın Doğu Bloğu'nu demokratikleştirme manevraları yönüne dönmüştü. 1989'da bu manevra Macaristan'ın “*Demir Perdeyi delmesi*” ile başarıya ulaşmıştır¹¹⁴. Bundan altı ay sonra Doğu Bloğu rejimi yıkılmıştır. Almanya birleşme yoluna doğru adımlarını hızlandırmıştır. “Soluklanma” için Batı'nın teknolojisine ve yardımlarına ihtiyacı olan Gorbaçov da

¹¹¹ İlhan Uzgel, “SSCB ile İlişkiler”, **Türk Dış Politikası Cilt 2**, ed.Baskın Oran, (İstanbul:İletişim Yayınları, 2001), 159.

¹¹² Sander, *age*, 441.

¹¹³ Thomas Risse-Kappen, “From Mutual Containment to Common Security: Europe during and after Cold War”, **World Security Trends&Challenges at Century's End**, ed. Micheal T. Klare, Daniel C. Thomas, (Newyork: St Martins Press, 1991), 134-135.

¹¹⁴ Theodor H. Winkler, “European Security Policy in The Aftermath of The Dissolution of the Soviet Union”, **CNNS**, www.fos.org/other/gov/doe.lan.lib-www/lapubs/0022_6517.pdf, 2[11.10.2006].

1989’da birleşen Almanya’nın NATO’ya birleşmiş olarak girmesine tepki verememiştir. 1991’de SSCB’nin yıkılışı bu süreci izlemiştir¹¹⁵.

Böylece Avrupa’da 1990’larla Soğuk Savaş’ın bitişi izlenebilir. Gaddis’in deyimi ile “uzun barış”¹¹⁶, Soğuk Savaş’ın –en azından kıta Avrupası için- istikrarlı günleri ve güvenliğe dair geleneksel konuları yerini farklı kaygı ve konulara bırakmıştır.

3.2. 1989–2001 arası dönem

90’lı yıllar dünya tarihinde yeni bir dönemin açılışı ile başlamıştır. Yaklaşık 40 yıl süren Soğuk Savaş sürecinin bitişi Batı Bloğu özellikle de Avrupa için yeni güvenlik ortamını doğurmuştur. Bu sürece kadar Avrupa’nın güvenliğini sağlayan kurum olarak NATO görülmüştür. AB kurum olarak iç işlerinden, ekonomik ve siyasi gelişmelerden sorumluyken, NATO ise dışa yönelik tehditleri önlemeye çalışan bir kurum olarak görev almıştır. Ancak bilindiği üzere NATO sadece Avrupalı devletlerden oluşan bir örgüt değildir. Atlantik Avrupa bağlantısı üzerinde kurulan örgütte özellikle ABD hâkimiyeti söz konusuydu. Soğuk Savaş’ın bitmesi ile AB’li devletler –özellikle Fransa- ABD’den bağımsız bir güvenlik ve dış politika benimseyeceklerini düşünmekteydiler¹¹⁷. Buna göre Fransa nezdinde istenen, Avrupa’nın güvenliğinin artık Avrupa-Atlantik boyutu ile değil sadece Avrupa boyutu ile sağlanmasının gerekliliğidir. Bu boyutu yaratmada ise salt Avrupa kökenli kurumların görev alması düşünülmektedir. Avrupa ülkelerinin, kendi aralarında bir çatışma olmadan tutarlı politikaları olan kurumlar bazında kendi güvenliğini sağlaması düşüncesi, Avrupa’da Soğuk Savaş sonrasında gerçekten en çok istenen olgudur. Bu olgu çerçevesinde bugüne kadar Avrupa güvenliğinin neden kendi kurumları ile sağlanamadığı sorusunun sürekli irdelenerek çözümün daha sağlam temellere oturtulmaya çalışıldığı söylenebilir. NATO’dan bağımsız bir güvenlik modeli yaratmak isteyen AB’de vurgulanan bir diğer nokta ise dinamik bir güvenlik modelinin yaratılmasının gerekliliğidir. Bu boyutla ilgili olarak güvenlik sorunu haline getirilen konuların sürekli değiştiği ve değişeceği düşünülmektedir. Dolayısıyla oluşturulmaya

¹¹⁵ age, 2.

¹¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: John Lewis Gaddis, *The long peace: inquiries into the history of the cold war*, (New York: Oxford University Press, 1987).

¹¹⁷ Pınar Bilgin, “Türkiye AB İlişkilerinde Güvenlik Kültürünün Rolü”, *Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye*, der. Cem Karedeli, (Ankara: Ayraç Yayınevi, 2003): 202-203.

çalışılan güvenlik modelinin sürekli değişebilir bir yapılanma içinde planlanması ve bu değişimin hiç bitmeyeceğinin göz önüne alınarak yapılması kurumsallaşma açısından çok önemlidir¹¹⁸.

Doğu Bloğu'nun yıkılması Avrupa'daki güvenlik yapısını çok temel değişikliklere uğratmıştır. Bu değişikliklere göre 1989'dan sonra Avrupa'da güvenlik ajandasına Soğuk Savaş'a göre radikal bir biçimde farklılaşmış konular girmiştir. Bu ajandadaki yeni konular, Soğuk Savaş zamanının güvenlik sorunu sıralamasını değiştirerek, gündemdeki sorunların önem ve önceliklerini farklı konumlara sokmuştur. Bu nedenle bütün temel ulusal güvenlik gereksinimleri ve çok uluslu yüksek düzeyde yapılanmaya neden olan güvenlik algılamalarının değişim gösterdiği görülebilir. Örneğin NATO kurulduğu dönemden daha farklı görev tanımı ve işlevlerle uluslararası politika sahnesinde yer almaktadır¹¹⁹. En önemlisi SSCB'nin dağılması Avrupa ve ABD'nin güvenlik konularında yumuşamasına neden olmuştur. Artık uluslararası güvenlikleştirmek daha esnek bir zeminde yapılırken pragmatik tanımlamalar, devletlerin yüksek ulusal güvenlik politikalarının yerini almaya başlamıştır. Tehdit algısı da bir önceki döneme göre yumuşama göstermiş ve daha düşük şiddetli bir çatışma modeli üzerinden savunmanın yapılabileceği düşünülmeye başlanmıştır¹²⁰. Yeni döneme bakıldığında, gücün, kutuplarda tek elde toplanmaması, devletler arasında dağılması dönemi karakterize eden temel özellik olarak görülebilir. Bu temel özellik Soğuk Savaş'ın ve iki kutuplu dünya düzeninin bitişinin doğal sonucudur. Bu dönem Buzan tarafından 1920'li yıllara ya da 1945–47 arası döneme benzetilmektedir¹²¹. Benzetilme yönü ise devletlerin yoğun tehdit ve savaş altında yaşama dönemlerinden sonra kendilerini mutlu hissetme ve savaş tehdidinin kendilerinden oldukça uzak hissetmeleri bakımındandır. Yeni dönemde

¹¹⁸ Walter A. Kemp, *The OSCE in a New Context European Security Towards the Twenty –First Century*, **The Royal Institute of International Affairs**, (1996):32-35.

¹¹⁹ Soğuk Savaş sırasında Batı Bloku'nun Doğu Bloku'na karşı güvenliğini sağlamakla yükümlü olan NATO, 1990'larla alan dışı konularda askeri müdahalelerle dünya güvenlik sahnesinde yer alıyordu. NATO'nun Bosna'ya müdahalesi ve ardından 1999'da Kosaova müdahalesi NATO'yu tekrar alan dışılığı ile ilgili gündeme getirmiştir. 1999'da Yeni Stratejik Konsept adlı belgenin örgütçe kabulü ile de üye ülkeleri tehdit eden etnik dinsel, terrorist faaliyetler artık örgütün görev tanımı içerisindeydi. Ayrıntılı bilgi için bkz <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm>.

¹²⁰ Wyllie, *age*, 7.

¹²¹ Barry Buzan, "The Changing Security Agenda in Europe", **Identity, Migration and The New Security Agenda in Europe**, ed.Ole Weaver, Barry Buzan, Morten Kelstrup, Pierre Lemaitre, (London: Pinter Publishers, 1993), 1.

Avrupa, gerçekten Soğuk Savaş sonrası savaş tehdidinden kurtulmuş olmanın mutluluğunu hissetmektedir. Ülkeler ne içeride bir sivil savaş ne de dışarıdan ordu ve silah gerektiren bir savaş tehdidi görmektedirler. 2. Dünya Savaşı sonrası bölünen kıta, bu bölünmenin verdiği bunalımı da atlatarak ortak bir ekonomi haline gelmeye çalışmaktadır.

Soğuk Savaş boyunca karşılıklı olarak Bloklar, karşılıklarına bir ideoloji, bir rejim, bir blok olarak onunla mücadele etmek üzerine savunma ve güvenlik rejimlerini kurmuşlardır. Soğuk Savaş'ın ardından, Doğu Bloğunun yıkılması ile Batı Bloğu güvenlik rejimini üzerine kurduğu “düşmanını”nı yitirmiştir. Doğu Bloğu'nun Batı Bloğu ile Soğuk Savaş sırasında beklenen nükleer ya da açıkça yapılmış bir ideolojik savaş sonucu yıkılmamış olması Çakmak'a göre Komünizm rejimin yeniden inşa edilmesini ve Batı Bloğu'nun düşman olarak görülmeye devam edilmesini önlemiştir. Dolayısıyla Avrupa barışının, güvenliğini sağlamak daha kolay hale gelmiştir.

Avrupa iki kutuplu düzenin yıkılmasından en çok etkilenen bölgedir. Bu değişimin getirdiği etkileri minimize etmek, bu süreçte kıtadaki devletler için oldukça önemlidir. Bu nedenle ideolojik bölünmüşlüğün ortadan kalkması eski sorunların çözülmesi oldukça önemli hale gelmiştir. Bu bağlamda Avrupa, bölünmüşlükleri ortadan kaldırmak istemektedir. Kurmaya çalıştığı yeni savunma ve güvenlik politikasını tüm kıtayı kapsayan bir politika şeklinde geliştirmek durumunda olduğunun farkındadır. Bunun çalışmalarını 90'lı yıllarla birlikte yapmaya başlamıştır. 1957'de kurulan ve 1987'den sonra birlik olmaya evrilen Avrupa Topluluğu, 90'larda Doğu Bloğu'nun yıkılmasından sonra yeni güvenlik politikalarını gündemine taşımış ve kıtanın Doğusu ile bütünleşme çabası içerisine girmiştir. Öncelikle Temmuz 1990'da toplanan NATO zirvesi artık Doğu Bloğu üye ülkelerinin düşman olmadığını açıklamış bir saldırmazlık önerisini gündeme taşımıştır¹²². Ardından Kasım 1990'da yapılan AGİK zirvesi, Doğu Bloğu ülkeleri, Rusya ve ABD'nin de katılımı ile gerçekleşmiştir. Bu zirveden AB ve ABD'nin yeni dönemde Doğu Bloğu ülkelere karşı sorumluluklarının tanımlanması ortaya çıkmıştır. Bu sorumluluklara göre demokrasi, insan hakları, serbest piyasa ekonomisi, eğitim, kültür, bilim gibi konularda bölgede işbirliği yapacaklarını açıklamışlardır.

¹²² Çakmak, age,221-223.

Yukarıda belirttiğimiz durumdan yola çıkarak, Soğuk Savaş sonrasında güvenlik kavramının tekrar tanımlanması gerekliliğinin ortaya çıktığı söylenebilir. Soğuk Savaş döneminde her iki blok için de güvenlik bağlamında geçerli olan durum yaşanan dış gerilimler ve zorlamaların tehdit olarak algılanmasıdır. İç istikrar, ekonomik ve politik olarak refah toplumunun yakalanması Batı Bloğu'nda, Soğuk Savaş boyunca ülkeler için önemli bir belirleyicidir. Soğuk Savaş sonrasında ise güvenlik ajandası daha genişleyerek bünyesine, etnik ve milliyetçi gerilimler, göç, çevre felaketleri, organize suçların yayılması, silah ve uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesi gibi öğeleri katmıştır. Bu gelişme Avrupa'da kabul edilmesi gereken iki gerçeği gündeme getirmiştir. Uzun süreli istikrarsızlığa neden olacak bu öğeler Avrupa'da güvenliğinin çözümünü askeri sahanın dışına taşımıştır. Ancak, askeri güvenlik bileşenleri oldukça daralmasına rağmen kıtada tam anlamıyla ortadan kalkmamıştır. Yugoslavya'da yaşanan gerilim Soğuk Savaş sonrasında minimize edilmeye çalışılan askeri güvenlik boyutunun hep var olacağının bir göstergesi olmuştur.

Soğuk Savaş'ın bitişi ile birlikte yumuşayan ve yayılan güvenlik konseptine şahit olmak mümkündür. Bu konsept içinde milliyetçilik, kendi kaderini tayin hakkı, Kuzey Afrika'dan göç hareketleri, aşırı dincilik, çevresel felaket tehdidi, silahsızlanma gibi konuları barındırmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu konular, klasik savunma anlayışının dışında bir mücadeleyi gerekli kılmaktadır. Bu mücadele esnek ve uzun süreli bir mücadeledir¹²³.

Yeni güvenlik sorunlarıyla ilgili bir başka önemli gelişme ise bölünmeyen, bir bütünlük gösteren, sınır tanımayan yeni tehditlerle karşı karşıya kalındığıdır. Burada yine vurgu yapılması gereken önemli nokta ise hiçbir ülkenin tek başına bu yeni güvenlik konuları ile başa çıkamayacağıdır. Üstelik herhangi bir ülkede yaşanan gerginlik ve çatışma domino taşları gibi diğer ülkeleri de etkilemektedir ve etkileyecektir¹²⁴.

Soğuk Savaş sonrası, Doğu Avrupa'daki devletlerin demokratikleşme süreci ve etnik grupların çatışması sonucu ortaya çıkan devletler birçok anlamda Avrupa güvenliğini etkilemiştir. Bu devletlerin ortaya çıkışı, sadece bölgesel istikrarsızlık anlamında değil

¹²³ Buzan, *age*, 4.

¹²⁴ Simon Lunn, "A Reassessment Of European Security", **What is European Security After the Cold War**, ed. Manfred Wörner, (Philip Morris Institute, 1993):51-53.

uluslararası güvenlik mücadelesinin göç, terörizm, silahlanma, organize suçlar gibi birçok alana dağılıp hız kazanması anlamında algılanmalıdır..

Bunun yanı sıra Huntington gibi bazı yazarlar Soğuk Savaş'ın bitişinin Avrupa'da, Batı Hıristiyanlığı ile Ortodoks Doğu Hıristiyanlığı ve İslam arasındaki bölünmüşlüğün çatışmaları ortaya çıkaracağını ifade etmiştir. Huntigton "Medeniyetler Çatışması" tezinde Ortodoks Hıristiyan olan Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa'ya entegrasyon sorununu gündeme taşımış ve bu entegrasyonun Avrupa güvenliği için oldukça önemli olduğunu belirtmiştir. Bu bir bakıma Avrupa'nın ortak tarih ve ortak gelenekler nedeni ile yekpare bir bütün olduğu yargısının tezahürüdür¹²⁵. Avrupa'nın eski sınırları içerisinde var olmaya devam ettiği varsayımından yola çıkılırsa, Ortodoks Hıristiyan Doğu Avrupa ve Balkanlar'ın ve belki Müslüman Türkiye'nin dışlanması hali hazırdaki gelişmeler doğrultusunda oldukça güç görünmektedir. Dışlanmanın gerçekleşmesi de AB'nin sorunlar silsilesi ile karşılaşmasına neden olabilir. Avrupa'da yükselen Müslüman nüfus ve bunların yabancı olarak algılanması, yaşanan entegrasyon problemi, Avrupa'nın sınırlarının gittikçe doğuya taşınması, kıtanın Soğuk Savaş sonrası karşılaştığı güvenlik adına değişikliklerdir. Batı artık sadece Batı Avrupa ve ABD ile değil gelen yeni kültürlerle kaynaşarak, geçmişten yararlanarak her şeyden önemlisi Müslüman kültürle de alışverişte bulunarak yeni değerler yaratmak durumundadır¹²⁶.

Avrupa yukarıda da belirtildiği üzere entegrasyonun yaratılması gereken kültür bütünlüğünü, kıtanın güvenliği açısından bir mutlaklık durumu olarak görmektedir. Çünkü, güç dengesinin hakim olduğu 2. Dünya Savaş'ı öncesi karmaşık kötü geçmişe dönmek hiç arzulanan bir durumdur. Entegrasyonun karşıtı durumda olan "parçalanma" da bir güvenlik konusudur ve belirsiz Avrupa'ya geri dönüş Soğuk Savaş sonrasında güvenlikleştirilen çok önemli bir durumdur. Dolayısıyla Batı'nın bu

¹²⁵ Ettore Greco, "Nature and Classification of New Security Challenges in Europe", **A Renewed Partnership for Europe**, ed.Gianni Bonvicini, Maurizio Cremasco, Reinhardt Rummel, Peter Schmidt, (Munich: Nomos VerlagsgesellschaftBaden-Baden, 1995):17.

¹²⁶ William Wallace, "Current State and Future Prospects of the Euro- Atlantic Security Order", **A Renewed Partnership for Europe**, ed.Gianni Bonvicini, Maurizio Cremasco, Reinhardt Rummel, Peter Schmidt, (Munich: Nomos VerlagsgesellschaftBaden-Baden, 1995):162.

dönemdeki ötekisi ne Rusya'dır ne de kökten İslamcılıktır. Batı'nın ötekisi yine kendisidir, "kendisinin geçmişidir"¹²⁷.

Soğuk Savaş sırasında, Avrupa'nın güvenlik ağı, iki süper gücün mücadelesi üzerine kurulmuştur. Soğuk Savaş sonrası ise farklı güvenlik yapısı ve konuları ortaya çıkmıştır. Buna göre de iki konu güvenlik sorunu olarak gündeme özellikle yansımıştır:1) parçalanma, 2) entegrasyon. Entegrasyon, Avrupa'nın öncelikli güvenlik sorunudur. Sovyetlerin beklenmeyen ani dağılışı, bölünmüş Avrupa'nın tekrar birleşmesinin yolunu açmıştır. Kıtanın tekrar birleşmesi fikri, Avrupa Birliği'nin kıtada güvenlik ve istikrarı sağlayacak önemli bir güç olacağı ve olması gerektiği üzerine odaklanılmasını sağlamıştır. Avrupa Birliği'nden entegrasyon adına beklenen ulus üstü ve devlet üstü bir yapıya kavuşarak ortak politikalarda buluşulmasını sağlamasıdır. Ancak bu düşünüldüğü kadar kolay olmamaktadır. Üye devletler arasında bir ortak dış politika ve güvenlik zemininde buluşulması oldukça güçtür. Güvenliğe dair gelecek politikalarında bu uzlaşmaz zeminin var olmasına rağmen, yine de Avrupa'nın güvenlik senaryolarında AB'nin belirleyici rolü üstleneceği söylenebilir. Bu doğrultuda Bary Buzan entegrasyonun adım adım başarıya ulaşırken Avrupa güvenlik modelinin de tek aktörlü bir yapıya sahip olacağını ifade eder. Bu aktör tarafından dış politikanın belirlenmesi ile arzulanan güvenlik ortamının sağlanacağını savunur¹²⁸.

Parçalanma senaryosu ise entegrasyonun dağılması ve Avrupa devletlerinin kendi başlarına güvenlik aktörleri haline gelerek 1945 öncesi döneme dönüleceğini var saymaktadır. Bu senaryo, tamamiyle tek bir sonucun ortaya çıkacağına varsaymaz. Örneğin, Avrupa güç dengesi politikalarının yeniden doğacağını düşünür. Tekrar savaş öncesindeki gibi kıtadaki devletlerin birbirine silahlarını çevirmesine neden olacağını düşünür ki Weaver parçalanma olsa dahi, NATO gibi, AGİK gibi, AB gibi örgütlerle bu senaryonun gerçekleşmesinin kurumsal bazda önlenilebileceğini düşünmektedir¹²⁹.

Parçalanmadan bu kadar korkulduğu Avrupa'da aynı zamanda çok istenen entegrasyon da Avrupalı ülkelerce güvenlik sorunu olarak görülebilmektedir. Bunun nedeni ise

¹²⁷ Barry Buzan and Ole Weaver, **Regions and Powers The Structure of International Security**, (Newyork: Cambridge University Press, 2003), 353.

¹²⁸ **age**, 354.

¹²⁹ Buzan and Weaver, **age**, 354.

Avrupa Birliği'nin, birleşmenin yaşanması sırasında ve sonrasında ulusal kimliği zayıflattığı düşüncesidir.. Zayıflayan, hatta yok olan ulusal kimlik sorunu da bazı AB'li ülkeler çapında güvenlik sorunu olarak görülmektedir. Bu güvenlikleştirme çoğunlukla devlet tarafından değil, bağımsız kişi ve kuruluşlarca iddia edilmektedir. İddialarında birleştikleri nokta ise milliyetçi ve yabancı düşmanlığı yapılarak göçmen ve mültecilerin tehdit olarak görülmesidir¹³⁰.

3.2.1. Soğuk Savaş Sonrasında Doğu Avrupa'nın Güvenlikleştirilmesi

Savaş sonrası Doğu Avrupa'da yaşanan “kadife devrimler¹³¹”, bu devrimlerin büyük ölçüde kansasız, şiddetsiz gerçekleşmesi istenen güvenli ve bütünleşmiş günlere gitme adına Avrupa'da umutları yükseltmiştir. Çünkü 1990'ların başında barış içerisinde istikrarlı Doğu Avrupa değişimi oldukça önemsenen bir konudur. Yine aynı şekilde barış içinde gerçekleşen Almanya birleşimi de bu dileklere umut verici olmuştur. Ancak bir kaç yıl sonra Soğuk Savaş'ın bitmesi ile esen umut rüzgârları yerini bir takım endişelere bırakmıştır. Avrupa demokrasisi ve barışı için çok önemli bir gelişme olan Alman birleşmesi geçen birkaç yıl içinde Avrupa için uyarı vermeye başlamıştır. Doğu su ile birleşen Almanya bir takım ekonomik zorlukları aşarak Avrupa'nın en başarılı ekonomisi haline gelmiş, böylece Avrupa'da ekonomik ve politik anlamda baskın güç olarak sahneye geri dönmüştür. Bazı komşuları için birleşmiş Almanya'nın daha da güçlenmesi savaş öncesi dönemi çağrıştırmaları bakımından kuşku yaratmıştır. Tıpkı Savaş sonrası dönemde olduğu gibi, kıta dışı bir güç olan ABD'yi kıta içerisinde tutarak Almanya'nın bu dönemde de dengelenmeye çalışıldığı görülebilir. Almanya'nın kontrolü için ABD, NATO çatısı altında kıtada boy göstermiştir. Bu doğrultuda Doğu

¹³⁰ age, 357.

¹³¹ Sosyalist düzen ilk kez Polonya'da çöktü. Haziran 1989'da yapılan ilk görece serbest seçimleri muhalefet kazandı. Macaristan'da ise daha Mart 1989'da Macar Komünist Partisi “komünist” sıfatını terketmişti. Çok kısa bir süre içinde, Kasım-Aralık 1989 aylarında, tüm Doğu Avrupa'da sosyalist rejimler yıkıldı. Bu büyük değişiklik, Romanya dışında, yumuşak bir biçimde gerçekleşti. Ondan sonra bu ülkelerde üretim araçlarının özelleştirilmesi ve Batı demokrasisi normlarına uygun hukuk düzenlerinin kurulması çabaları başladı. Bu arada Alman Demokratik Cumhuriyeti Federal Almanya'ya katılarak ortadan kalktı. Çeklerle Slovaklar da anlaşarak Çekoslovakya'yı iki ayrı devlete bölmeyi kararlaştırdılar. Ayrıntılı bilgi için bkz : George Schopflin, Post-Communism: Constructing New Democracies in Central Europe, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, vol. 67, no. 2, (1991).

Avrupa ülkeleri bu örgüte üye olarak kabul edilmiştir. Böylece NATO, kıta içerisinde tutularak dengeleyici güç olma görevini yerine getirmiştir. Doğu Avrupa ülkelerinin NATO'ya üye olması sadece Almanya'nın dengede tutulması açısından önemli değildir; ayrıca örgüte üye olmanın bir başka önemi de tekrar kurularak tehdit oluşturabilecek Rus Birliği tehdidine karşı Doğu Avrupa devletlerinin emniyetini sağlanabilmesidir.

Soğuk Savaş'ın ardından yaşanan Yugoslavya'nın kanlı bir şekilde parçalanışı ve Avrupa'nın bu krizi çözmede, çaresizlik içinde çok zayıf kalması kıtada dengeleyici güç olarak ABD varlığını meşru hale getirmiştir. Çünkü yanı başındaki coğrafyada yaşanan savaşa erken müdahale edip çözüm yaratamayan Avrupalı devletlerin acizliği ABD'nin çözüm yaratan güç olarak kıtada yerini almasını sağlamıştır. Ancak, dönemin ABD başkanı Clinton yönetimi, artık Avrupa'nın kendi kendinin patronu olması gerektiğini vurgulamış ve bundan böyle ABD'nin Avrupa'da herhangi zor bir durumda boşluk dolduran güç olmayacağını belirtmiştir¹³².

Birleşme yolunu seçen ve başarılı bir bütün olmak isteyen Avrupa'nın batısı ile doğusu arasında önemli farklılıklar söz konusudur. Kıtanın Batısı, istikrarı kurumsallaştırmıştır. Ortak değerleri olan bir yapıyı oluşturmaya çalışmaktadır. Çatışmadan ve krizden uzak durduğu için askeri çatışmalar yokmuş gibi yaşamaktadır. Esasında, güvenlik bağlamında Doğu Avrupa yekpare bir bütün olarak ele alınmamalıdır. Örneğin, Slovenya ve Çek Cumhuriyeti, Macaristan gibi ülkeler yaptığı reformlarla Batı Avrupa ile entegrasyonda daha başarılı olmuşlar ve güvenlik anlamında sorunlar yaşamamışlardır. Ancak, Balkanlarda, özellikle Yugoslavya'nın dağılması ile ortaya çıkan ülkelere entegrasyon ve güvenlik sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Yugoslavya'nın dağılması ile çatışmaların çıkması ve yayılması tehdidi, sınır çatışmaları ve etnik kökenli ayrılıkçı hareketleri ardından taşınmıştır. Bu mücadeleler her an yeniden alev alabilecek bir unsur olarak bölgede yer almaktadırlar.

Yine bu dönemde, Avrupa güvenlik sahnesinde, Almanya'nın kıtada istikrar ve istikrarsızlık açısından önemli bir aktör olarak ortaya çıktığı da belirtilmelidir. Bu rol doğrultusunda Almanya coğrafya avantajıyla Doğu Avrupa ülkeleri ile Soğuk Savaş sonrasında yakın ilişkiler içinde olmuştur. Bölgede yaşanan çatışma ve istikrarsızlıktan

¹³² Wyllie, age, 8.

direk etkilenen ülkelerden olsa da Almanya bu bölgeye, doğu sınırının istikrarını korumak adına oldukça fazla ilgi göstermektedir. Bu ilginin bir başka nedeni de Batı Avrupa'nın doğusu ile entegrasyonun sağlanması adınadır. Almanya'nın tüm çabalarını bölgede kendi hegemonyasını kurmak şeklinde tanımlamak doğru bir saptamadır¹³³.

Avrupa güvenlik çerçevesinde parçalanmış bir konfigürasyon olmak önemli bir engel olarak yerini almaktadır. NATO ve AB gibi Avrupalı kurumların önemli bir ölçüde genişleme politikaları benimsemesi de bir nevi bu bahsedilen engeli ortadan kaldırmaya yöneliktir. Ancak şunu da gözden kaçırmamak gereklidir. Batı Avrupalı devletler bu genişlemede Doğu'ya doğru hareketin ne kadar sağlıklı olacağı ile ilgili kafa karışıklığına sahiplerdir. Doğu Avrupa'nın hala ciddi güvenlik problemlerini barındırması bir yana kendi yaşadıkları Balkanlaşma ya da parçalanma sürecinin kıtanın tümüne yayılması endişesi de göze çarpan önemli bir etkendir¹³⁴.

Komünist rejimde, sosyalizmin yarattığı barış ortamında, bir çok çelişki ve çatışmayı erteleyerek yaşayan Balkan ülkeleri yeni rejimle birlikte yükselen bir milliyetçilik rüzgârı ile sarsılmışlardır. Bu sarsılma bazı tarihçiler ve siyasetçilerce Batı Avrupa'daki 19.yüzyıldaki gelişmelerle özdeşleştirilmiş ve ulusal uyanış ve ulusal yeniden doğuş gibi yorumlamışlardır. Ancak kıtanın doğusunda kabaran milliyetçilik dalgaları itina ile sağlanmaya çalışılan istikrar için tehlike arz etmiştir. İçerisinde birçok etnik grubu bulunduran ülkeler, yeniden doğuşları adına kanlı mücadelelere girişmişlerdir. Kurulmaya çalışılan ulus devlet modelleri de kurumsal bir milliyetçilikten öte, etnik bir milliyetçiliği içermektedir. Aşırı milliyetçi partiler ve yabancı düşmanlığı oldukça önemli bir öge haline gelirken bu içeriğe sahip olan siyasal partiler de bu siyasi programla iktidara gelmeyi başarmışlardır. Aşırı sağcı partilerin siyasi programlarının yanı sıra ekonomik açıdan serbest piyasa ekonomisinin de karşısında olması ve karma ekonomik sistemi benimsemeye çalışmaları da dikkat çekicidir. Bu bölgede yine bir başka tehdit konusu da ayrılıkçı hareketlerdir. Bu harekete göre Rusya ve Sırbistan'ın geçmişte uygulamaya çalıştıkları Panslavizm tekrar canlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu

¹³³ Greco, *age*, 36.

¹³⁴ Buzan and Weaver, *age*, 357.

da diğer ülkelerin sınırlarında azınlık halinde yaşayan kitlelere dinamizm kazandırarak hareketlenmelerine neden olmaktadır¹³⁵.

Doğu Avrupa'nın Batı Avrupa tarafından sorun olarak görülmesinin bir başka şekli de tarihten gelen yansıması doğrultusundadır. Genişleme çerçevesinde AB'nin içerisine alınan Doğu Avrupa'nın Balkan toprakları, tarihsel olgular ve güncel gelişmeler ışığında Batı Avrupalıları endişelendirmektedir. Avrupalılar, bunu geçmişin hayaleti diye adlandırmaktadırlar. Balkanların, Avrupa'nın kâbusu olduğu ve hala geçmişte kalan husumetler doğrultusunda hiç bir şeyi unutmadan ama hiçbir şey de öğrenmeden, unutmadıkları eski husumetler doğrultusunda yüz yıllardır savaşmaya devam ettikleri düşünülmektedir. Bu bitmeyen çatışmaların, Avrupa'nın baskın güçleri Alman ve Fransız ikilisinin oluşturmaya çalıştıkları Birlik politikalarını belirsizliğe sürükleyeceği ve bu ikilinin genişlemeye çalışan Birlik açısından baskın politikalar üretememelerine neden olacağı düşünülmektedir. Buna rağmen genişleme ve entegrasyon Batı Avrupa'nın, Doğu Avrupa'da gerçekleştirmek istediği iki önemli hedeftir¹³⁶.

Doğu Avrupa'nın yarattığı bir başka tehdit konusu da göç olgusudur. Ekonomik ve siyasi anlamda liberalleşen bu ülkelerden, sivil savaşlardan, etnik zulümden kaçan gruplar Batıya doğru göç hareketi içerisinde olmuşlardır. Göçü alan Batı Avrupalı ülkeler açısından göçmenler bir güvenlik sorunu haline gelmişlerdir.

Bütün bu gelişmeler ışığında Avrupa'nın entegrasyona doğru mu yoksa parçalanmaya doğru mu yol aldığı sorusu akla gelmektedir. Kurumsal çatılar altında üretilmeye çalışılan entegrasyon çalışmaları ile yukarıda sözü edilen handikaplar aşılmaya

¹³⁵ 1990'da Hırvatistan'da Franjo Tudjman lider olması Hırvatistan'da Sırpaların azınlık olduğu yerlerde olaylar çıkmasına neden olmuştur. 1991'de Karajina Sırpaları tektaraflı otonomi ilan ettiler. 1992'de Bosna Hersek'te Sırpalar Boşnaklara karşı çatışma başlattılar Sırplardan sonra bağımsızlığını ilan etmek isteyen ve bunun için referandum yapan Makedonya'da da protestolar yapan Sırp azınlık görülmüştür. Ayrıntılı için bkz. Avrasya Dosyası Sırbistan Bosna Hersek Özel Sonbahar, 1996, Philip Spencer and Howard Wollman Nationalism, Politics and Democracy in the Devolepment of Post- Communist Societies, Stef Jansen, Against Cultural Anaesthesia: Identity, Nationalism, and modernity in former Yugoslavia, Ethnicity and Nationalism in East Central Europe and the Balkans, ed: Thanasis D.Sfikas, Christopher Williams, Ashgate, Vermont 1999

¹³⁶ Buzan and Weaver, *age*, 357-367.

çalışılmaktadır. Böylece istenilen Birleşik Avrupa emeline kavuşulabilecek, bu da kıtanın tümüne istikrar ve güvenlik getirecektir¹³⁷.

3.2.2. Birlik Düzeyinde Güvenlik Aktörü Olma Yolunda Yapılan Düzenlemeler

Avrupa, Soğuk Savaş öncesinde bir blok olarak sahip olduğunu düşündüğü güvenlik ve siyasi birliğini korumaya devam eden bir politika izleyeceğinin sinyallerini Soğuk Savaş'ın bitişi ile vermeye başlamıştır. Ancak farklı olan bir nokta vardır. Avrupa Soğuk Savaş sırasında bir Blokla tanımladığı güvenlik olgusunu artık bağımsız olarak kendisi tanımlama peşindedir. Bu doğrultuda, güvenlik kavramı kimlikle tanımlanmak istenmektedir. Tanımlanmaya çalışılan kimlik, askeri olarak hareket etme kabiliyetinin yanı sıra ortak hareket etme özelliğini geliştirmenin önemini farketmektedir. Kıta içerisinde Birlik olmadan ülkelerin ayrı güvenlik ve savunma gücüne sahip olması, uygulanmaya çalışılan genişleme politikası doğrultusunda doğru bulunmamaktadır. Güvenlik bağlamında Batı Bloğu'nda bağımsız bir role sahip olmayı isteyen AB için, NATO'nun kıta içerisindeki görevi de oldukça tartışmalı hale gelmiştir. Birliğe üye ülkelerin birlik düzeyinde yumuşak güvenlik konuları, daha belirsiz ve hırslı bir çizgide iken sert güvenlik konuları, daha problematik bir hal almaktadır.

Avrupa'da güvenliğe dair yapılanmanın daha hızla gelişmesi, kurumsal bir çizgide bütün olması önemlidir. Yugoslavya'da ortaya çıkan etnik çatışmalar ve AB'nin bu çatışmalar karşısında kendini bulduğu durum, ortak bir güvenlik anlayışının olup olmadığı tartışmasını gündeme taşıdığı gibi bağımsız, kıtaya özgü bir savunma kimliğine sahip olmanın gerekliliği ve önemini de oldukça yoğun bir şekilde gündeme getirmiştir. Güvenliği sağlamaya yönelik oluşturulan kurumların birlik adına politika üretmeye yetkili olmaması, kıtada ortak sahip olunduğu düşünülen güvenlik kavramını düşündürücü hale getirmiştir. Avrupa güvenlik kimliği, işbirliği ve ortak çalışma gibi bileşenlerden oluşmasına rağmen birliğe üye ülkelerin temel ulusal çıkarlarından oluşan güvenlik kaygıları henüz tamamıyla ortadan kalkmamıştır ve bu güvenlik konusunda karar alma mekanizması ulus üstü düzeye taşınmamıştır¹³⁸.

¹³⁷ Greco, *age*, 37.

¹³⁸ Lunn, *age*, 67.

Bu yeni dönemde, Birlik düzeyinde yeni yapılanma çabalarının temel taşının 1991’de imzalanan Maastricht Anlaşması ile konulduğu görülebilir. Bu anlaşma ile Avrupa Birliği adını alan topluluk, 5.1. maddesi ile ortak dış politika ve güvenlik politikasının kurulmasını ve önceliklerini belirtmiştir. Güvenlik ve savunma konusu yine J.4.1 maddesinde yer almıştır. Bu maddede de ortak savunma ve güvenlik politikasının nihai aşamada gerçekleşeceği vurgulanmıştır. Yine vurgulanan önemli bir nokta BAB ve NATO’nun çatısı altında bütünleşmiş bir ortak savunma politikasının yürütülmesinin gerekliliğidir¹³⁹. 1992’de Bonn’da Batı Avrupa Birliği bakanlar birliği toplantısı yapılmış ve Petersberg deklarasyonu yayınlanmıştır. Bu deklarasyon ile Batı Avrupa Birliğinin savunma ve güvenlik rolü yeni uluslar arası konjonktür dikkate alınarak yeniden tanımlanmıştır. NATO, BAB, AGİK’in bir arada transatlantik bir işbirliği yapması gerektiği vurgulanmış ve Petersberg görevleri olarak “barışın korunması, gerekli tedbirlerin alınması, insani yardım, kurtarma ve kriz yönetimi” sayılmıştır. Ayrıca BAB’ın operasyonel bir güce kavuşturulması gerekliliğinden söz edilerek bu operasyonel gücün misyonun kriz anlarında barış getirmek, barışı korumak, insani müdahale ve kurtarmak şeklinde tanımlaması yapılmıştır¹⁴⁰.

10–11 Ocak 1994 tarihinde Brüksel’de gerçekleştirilen NATO zirvesinde Avrupa’nın ortak güvenlik ve savunma kimliği kavramı gündeme oturmuştur. Buradaki kimlik kavramı oldukça önemli çünkü İngiltere ve Hollanda gibi AB’nin güvenlik kavramının olmasını istemeyen ülkelerce bu politika kimlik olgusu ile sınırlandırılmıştır. Ancak Fransa ve Almanya’nın kararlı politikaları sonucunda, 1997 yılında, Avrupa’da güvenlik kavramı kimlikten, politika kavramı içine alınmıştır. 1997’de imzalanan ancak 1 Aralık 1999’da yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması da 11. Maddesi ile AB için ve güvenlik politikası için yol gösterici niteliktedir. BM ilkeleri ve Helsinki Nihai senedine ve Paris şartı amaçlarına uygun şekilde dış sınırlar dâhil olmak üzere barışın korunması uluslararası güvenliğin, demokrasi hukuk devleti ve insan haklarının güçlendirilmesini öngörür. Yine bu maddeye göre üye devletler birliğin dış politikası için bağlılık ve politik dayanışmayı artırmak ve geliştirmek için beraber çalışacaklardır. 12. madde ile de 11. maddede yapacaklarını tanımlamıştır. Buna göre, ortak strateji ve ortak eylem

¹³⁹ Maastricht Treaty Title V, <http://europa.eu.int/en/record/mt/title5.html> [11.11.2006].

¹⁴⁰ Petersberg Declaration, <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf> [11.11.2006].

kararları verilmiştir. 18. madde ile de güvenlik savunma konularını yürütmeyi AB başkanlığına vermiştir. Amsterdam anlaşması Maastricht'in eksiklerini tamamlamaya çalışsa da Avrupa güvenlik sorunlarına tam anlamıyla yanıt verdiğini söylemek mümkün değildir.

7-9 Aralık 2000'de Nice'te toplanan AB zirvesi ile BAB örgütünün görevlerinin tamamına yakını AB'ye devredilmiştir. Yaklaşık bir yıl sonra, Göteborg Zirvesinde de AB içinde oluşturulacak gücün, kriz yönetimi, erken uyarı, harekete geçme kabiliyetinin artırılmasının geliştirilmesi için Şiddetli Çatışmaları Önleme programı adında bir birim oluşturma kararı almışlardır. Bu toplantıdan sonra hemen toplanan Lekaen Zirveside Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası konusunda önemli bir ilerleme kaydetmemiştir. Kopenhag Zirvesi ise güvenlik ve savunma ile ilgili sonuç bildirgesi yayınlarak diğer zirvelere nispeten ilerleme kaydetmiştir.

Çakmak'a göre, Avrupa, kıtasında çıkabilecek çatışmalara, problemlere, hatta Bosna Hersek ve Kosova'da olduğu gibi, etnik çatışmalara ABD desteği olmaksızın, bugün kendi sahip olduğu imkânlarla yetemeyecektir. Doğu Bloğu'nun ortadan kalkmasından sonra, önceden yaşanan güvenlik sorunlarının ortadan kalktığı iddiasına göre, olağan üstü güvenlik hazırlıklarının yapılmaması yersizdir. Tıpkı ABD gibi askeri olarak her an müdahaleye hazır olunmalıdır. Avrupa için uluslararası terörizmin önemli bir güvenlik sorunu olarak ortaya çıktığını da düşünen Çakmak, Avrupa'nın kıta olarak ABD desteği olmadan kıtalarında bu tehlikeyi önlemekte yetersiz kalınacağını iddia etmektedir¹⁴¹.

Barış ve istikrar kavramları konusunda aşırı hassas davranan Batı Avrupalı devletler, çok kapsamlı bir güvenlik kavramının kıtada ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Bu çerçevede, AB ülkeleri kendilerini yeni duruma adapte etmeye çalışarak askeri anlamda NATO ve BAB ile var olmaya devam etmişlerdir. Savunma olgusu ise kavram olarak kıtada yeni dönemde ulus üstü bir yapı çerçevesinde algılanmak ve yapılandırılmak istenmemiştir. Kendini savunma hakkı, ülkelerin gururu ulusal kimliğin var oluş kaynağı

¹⁴¹ Çakmak, *age*, 227.

olarak görülmeye devam etmiştir. Bu nedenle birlik düzeyinde ortak bir ordu kurmakta diğer konular yanında oldukça cüce kalmıştır. Bu konuya genel bir şüphe içinde yaklaşılmıştır¹⁴².

Güvenlik kavramı, savaş sonrasında, AB’de “nahos” bir kavram haline gelmiştir. Bu kavramın algılanışındaki dönüşüm, 15 üyeli bir hale gelen, genişleyen Avrupa kavramının değişiminden de izlenebilir. Genişleyen Avrupa’da güvenlik mozağini oluşturan örgütler -BAB, NATO, AGİK gibi- Avrupa için güvenlik kavramına hala Soğuk Savaş öncesi dar çerçeveden bakıyorlardı. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, genişleyen kıta üzerinde bir bütünleşme yaşayan AB, entegrasyon ve genişleme çerçevesinde bir güvenlikleştirme modeli izlemekteydi. Bu bağlamda AB’de Soğuk Savaş öncesine göre daha geniş konuları bünyesinde barındıran güvenlik kavramı ortaya çıkmıştır. Bu güvenlik kavramı içinde bölgesel ve uluslararası düzeyde konuları da barındırarak bunların da güvenlik konusu olarak algılanarak incelenmesini sağlamıştır. Yani Avrupa hala Soğuk Savaş penceresinden algılandığında, nahos bulunduğu güvenlik kavramını ortak politika olarak benimsenip uygulanmasını istemekteydi. Avrupa’nın yeni güvenlikleştirme politikası aslında Bosna savaşı ile denendi ve görüldü ki savunma ve güvenlik konuları Avrupa’da ayrı ayrı yerlerde duruyorlar ve bir bütün olarak ele alınmamalıdır¹⁴³.

Birliği oluşturan Avrupalı ülkeler, kıtanın ve kendilerinin güvenlik, savunma politikalarını kendilerine göre yorumlamışlardır. Bu bağımsız yorumlamalar, aralarında farklı durumların doğmasını sağlamıştır. İngiltere kıtada ABD varlığını desteklerken, Fransa ve Almanya, salt bir Avrupa gücü olarak kıtada güvenliğin sağlanmasından yanadır. Bu üç ülkenin ortak paydası genişlemenin bir güvenlik projesi olarak görülmesidir. Ancak, genişlemenin hızı ve çapı konusunda farklı fikirlere sahiptirler. İngiltere ihtiyatlı ve yavaş genişlemeden yanayken, Fransa ve Almanya hızlı ve geniş bir genişleme politikasını savunurlar. Ayrıca Almanya ve Fransa Avrupa’nın ortak bir dış ve savunma politikasının olması gerekliliğine inanırlar¹⁴⁴.

¹⁴² Simon Duke, **The Elusive Quest for European Security**, (ST Antony’s College Oxford, 2000), 5.

¹⁴³ Duke, **age**, 5.

¹⁴⁴ **age**, 166.

Bu gelişmelere bakıldığında Avrupa’da Soğuk Savaş dönemine ait güvenlik endişelerinin tamamıyla bittiğini düşünmek mümkün değildir. Yeni güvenlik kavramını her adımda vurgulayan Birlik politikaları, bu çerçevede askeri savunma önlemlerinden kaçınmak istemektedir. Ancak geleneksel askeri tehdit unsurları yine arka planda yer almaktadır. Çünkü, Balkanlar gibi alt bölgelerde yaşanan askeri çatışmalar da savaş sonrası bölünmüşlüğünün tamiri için uğraşan Avrupa’nın bütünlük hayaline zarar vermektedir. Bununla birlikte artık savaş ve askeri önlemlerden uzak durmak isteyen Avrupa’nın yeni güvenlik hedefini de zedelemektedir.

3.2.3. Avrupa’da Yeni Güvenlik Sorunları

Avrupa eski güvenlik gündeminin değişiminin sonucu olarak yukarıda belirtildiği üzere yeni güvenlik konularına odaklanmıştır. Bu yeni gündemin artık odak noktası devlet değildir. Askeri darbeler, yönetimlerin ele geçirilmesi, devletler arasında sınır anlaşmazlıklarının neden olduğu askeri çatışmalar, güvenlik gündeminden kalkmış gibidir. Bunların sonucu olarak da Weaver’in ulaştığı sonuca göre şöyle düşünülebilir; Avrupa’da yeni güvenlik konularının odak noktası devletten çok topluma, insana kaymıştır. Bu durum Avrupa’nın her iki yarısında da güvenlik adına radikal tanımlamaların yapılmasını zorunlu kılmıştır. Batı Avrupa’da Avrupa entegrasyon sürecine bağlı olarak üye eski devletler üzerinde ortak makro politikalar yaratılmaktadır. Artık ortak bir Avrupa gündemi vardır ve bu gündemin baş sıralarında ortak kimlik yaratma durmaktadır. Amaç standardize ve homojenize edilmiş bir toplum yaratılmasıdır. Güvenlik sorunu da böylece bu kimliğin yaratılmasındaki başarı ve başarısızlıktır ¹⁴⁵.

Yine Doğu Avrupa ve Balkanlar merkezli bir başka sorun da etnik mücadelelerdir. Bu sorun 1990’lı yıllarda Batı Avrupalı devletlerce bir güvenlik sorunu olarak görülmüştür. Tek başına fikir olarak etnik mücadele yeterince kötüdür. Avrupa Birliği’nin bu etnik çatışmaları yaratan güçleri muhatap olarak alması da Birlik politikaları için kötü bir gelişme olacaktır. Ayrıca yaşanan bu etnik çatışmalar, AB’de çok istenen entegrasyonu kötü etkilemekte olduğu gibi parçalanma korkusunun da sürekli zihinlerde kalmasına sebep olmaktadır.

¹⁴⁵ Buzan, *age*, 2.

Küreselleşme, Avrupa'nın Savaş sonrası yarattığı refah devleti açısından bir tehdit olarak ortaya çıkmıştır. Bu, hem Avrupalı kimlik açısından, hem de ulusal kimlik açısından bağımsızlık bağlamında bir tehlike olarak görülmeye başlanmıştır. Bu sorun daha çok kimlik ve bağımsızlık sorunu ile ilişkilendirilmeye çalışılsa da ekonomik bir tehdit olarak gündemdedir. Bu durum, AB'nin esas çekici olan yanı olan refah devletini zayıflatmaktadır. Bu sorunun da tıpkı diğer sorunlar gibi entegrasyon ile üstesinden gelinebileceği düşünülmektedir.

Terörizm, uluslararası organize suçlar, uyuşturucu kaçakçılığı ve yasadışı göç, artık son dönemde AB'li politika yapıcılar tarafından birer güvenlik sorunu olarak görülmektedir. Göçmenler ise, bu sorunun çatısında görülürler. Ancak, sorunun çözümü AB sınırları ile ilişkilendirilerek bulunmaya çalışılır. Bu durum da “kale Avrupa” olgusunun gündeme gelmesini sağlar. Sorunların çatısında yer alan göçmenlerin, yabancı olarak geldikleri Avrupalı ülkelerde etnik ve milliyetçilik gibi sorunlar yaratarak uluslar arası güvenlik sorunu olmaktan çıkıp ülkelerin iç sorunu haline dönüşeceği düşünülür.

Çevresel sorunlarda bu dönemde Avrupa'nın güvenlik gündeminde yerini almaktadır. Birlik, sınır ötesindeki çevresel sorunların kıtada etkilerinin olması nedeni ile bu sorunlara çözümler yaratmaya çalışmaktadır. Eski Doğu Bloğu ülkelerinin sahip olduğu nükleer tesisler sorunu, çevre kirliliği gibi sorunlar bu dönemde gündeme gelir. AB dünya kamuoyunda çevreci bir hareket yaratmaya çalışmaktadır¹⁴⁶.

3.3. 2001–2005 Arası Dönem

11 Eylül 2001'de New York'ta Dünya Ticaret Merkezinin ikiz kulelerinin çöküşü yeni girilen yüzyıla unutulmaz bir iz bıraktı. Saldırlarda kullanılan planlama ve koordinasyon akıllara durgunluk verecek türdendi. Bir şekilde saldırılar ortaya çıkardı ki modern toplumlar ve devletlerin global terörizme karşı yeterli savunma araçları yoktur ve bu konuda zayıftırlar. Yaşanan şok, saldırılardan çok daha büyüktü. Bu şokun Avrupa yansıması ise bir rolün üstlenilmesi zorunluluğunu ortaya çıkardı: Dış konularda önemli bir güvenlik aktörü olmak. Bu, Avrupa'nın 1950'lerden bu yana çok zor bir şekilde geliştirmeye çalıştığı bir roldü. Avrupa bu rolle daha önce benzeri görülmemiş yeni

¹⁴⁶ Buzan and Weaver, *age*, 357-359.

mücadeleyi üstlenmeye çalışacaktır. Bu role göre, Avrupa 11 Eylül sonrasında terörle savaşmayı önemli bir hedef haline getirmiştir. Terörle savaşı çok boyutlu ele alan AB, özellikle terörün finansal boyutunun da üzerine gitmeye çalışmıştır.

AB önemli bir güvenlik aktörü haline gelirken, 11 Eylül saldırıları sonucunda çok hızlı bir şekilde ABD ile güçlü ve önemli bir transatlantik dayanışmaya girmesi konusunda baskı altında kalmıştır. Ancak, Avrupa'nın bu konuda, saldırıların hemen ertesinde duyarlı davranarak dünya kamuoyundaki baskılara yanıt verdiği söylenebilir. Nitekim saldırılardan çok kısa bir süre sonra, 14 Eylülde, toplanan Avrupa devlet başkanları ve Avrupa parlamento başkanları, ortak dış politika ve savunma deklarasyonu yayınlamışlardır. Burada oldukça duygusal bir dil kullanılarak Amerikan halkı ile her zaman dayanışma içinde olunacağı ve adaletin yerini bulacağı ifade edilmiştir. 21 Eylül'de toplanan Avrupa Konseyi de bu saldırıların çok kültürlü, toleranslı, açık demokratik toplumlara bir saldırı olarak algılandığını dile getirmiştir. Bu duruma karşı sağlam bir işbirliği yapılarak adaletin sağlanacağı vurgulanmış ve sadece bu saldırıyı yapanların değil onu maddi açıdan destekleyenlerin ve yandaşlarının da cezalandıracağı ilan edilmiştir. Avrupa ve ABD gerçekleşen bu saldırılara ve teröre karşı bir arada mücadele edeceklerdir. Bu mücadele ile transatlantik işbirliği yapılacak, 11 Eylül bir milat gibi algılanarak teröre karşı bir kutuplaşmaya doğru gidilecektir¹⁴⁷.

11 Eylül'e Avrupa'nın verdiği reaksiyon 1991'deki Irak Savaşı veya Yugoslavya'daki çatışmalara verdiği reaksiyon ile kıyaslandığında, daha hızlı olduğu ve konuyla çok yakından ilgilendiği söylenebilir. El-Kaide ve Taliban'la yapılan mücadeleye oldukça ilgi gösteren Avrupa, askeri ve diplomatik desteğini her bakımdan ABD'nin emrine sunmuştur. Bu yönden bakıldığında da AB, Irak Savaşı ve Yugoslavya'daki mücadelelerde sergilediği tutumun aksine ortaya çıkan yeni durumda uluslararası bir aktör gibi davranmıştır¹⁴⁸.

11 Eylül, uluslararası sistemde AB ve ABD açısından önceden de açıkça görülebilecek olan iş bölümünü daha da belirgin hale getirmiştir. Bu iş bölümüne göre, ABD uluslar

¹⁴⁷ Monica Den Boer, Jörg Monar, "Keynote Article: 11 September and Challenge of Global Terrorism To The EU as a Security Actor", **JCMS**, vol.40, 1s.s.1,(2002), 2.

¹⁴⁸ Charles Grant, The Eleventh September and beyond The Impacts on The European Union, **The Political Quarterly Publishing**, vol 73, 1s.s.1 (2002), 1.

arası gücün askeri kanadını olma görevini üstlenirken, Avrupa bu gücün sivil kanadını oluşturmaktadır. Bu sivil gücün görev tanımı ise polisiye faaliyetleri de içermektedir.

11 Eylül'ün ikinci olarak ortaya çıkardığı bir başka gerçek Avrupalıların uluslararası terörizme verdiği tepki doğrultusunda da olsa ABD ile olan ilişkilerinde ortak strateji vizyonunun yetersizliğidir. Avrupalılar, ABD'nin terörle mücadelesinin bir savaş formatına sokmasına ve bu mücadeleye karşı ABD'de George W. Bush'un doktrinler üretmesinden rahatsız olmaktadır. Bu birlikte mücadelede ABD'ye karşı duyulan rahatsızlığa karşın terörle mücadele bağlamında henüz iç ve dış güvenlik konusunda yeterli stratejik vizyon bağlantısı da AB tarafından kurulabilmiş değildir. Bu sözü edilen vizyon ancak, Madrid'in de terörist saldırılara maruz kalmasının ardından kurulabilmiştir. AB düzeyinde acil bir zirve düzenlemiş ve en kısa zamanda daha önce yersiz görülen stratejik vizyonun kurulmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Bu vizyon gerekli hale gelmiştir; çünkü ABD kendi politikasına Avrupalı güçlerin uymasını zor koşturmaktadır. Ancak ABD'nin Afganistan ve Irak'ta dayattığı bu mücadele politikası AB için AB'nin güvenlik anlayışı için yıkıcı olmaktadır ¹⁴⁹.

Soğuk Savaş sonrasında bütünleşen ve farklı bir güvenlik boyutunu benimseyen Avrupa Birliği, Ortak Dış ve Savunma Politikası çatısı altında, 11 Eylül olaylarından sonra, ABD'yi destekleyen politikalar ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra çok yönlü ve baskıcı diplomatik faaliyette olmanın temelleri atılmış ve bu doğrultuda uluslararası bir koalisyon yaratılmaya çalışılmıştır. 20 Ekim'deki Avrupa konferansı da terörle savaşıma ithaf edilmiştir. Düzenlenen konferans aday ülkeleri, EFTA ülkelerini ve Balkan ülkelerini bir araya getirmiştir. Böylece kalabalık bir katılımcı listesine sahip olan bu konferans ile teröre karşı uluslar arası koalisyon oluşturmak yolunda destek kazanılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte terör finansmanına karşı da mücadeleye girişilmiştir. Örneğin Ortak dış ve Savunma Politikası zemininde Pakistan'la finansal enstrümanlar kullanılarak işbirliği yapılmıştır ve Taliban'a karşı koalisyonda önemli bir eş ülke haline getirilmiştir ¹⁵⁰.

¹⁴⁹ Joanne Wright, "The Importance of Europe in The Global Campaign Against Terrorism", **Terrorism and Political Violence**, vol:18, no. 2,(2006): 282.

¹⁵⁰ Boer and Monar, age, 15.

1998’de Fransa ve İngiltere tarafından ortaya konulan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın(AGSP) 2003 için kendisine hedef koyduğu 60.000 kişilik ordu ile barışı koruma politikaları gerçekleştirilmeye çalışılırken bu yolda politikaların yürütülmesi için özel bir sekreter belirlenmiştir. 1999’da AGSP’nin özel sekreteri Javier Solana ile AB bazında daha yoğun diplomatik çalışmalar yürüttüğü söylenebilir¹⁵¹. 11 Eylül’ün AB’deki kurumların geleceği üzerinde özellikle AGSP üzerinde bir tartışma yarattığı görülse de şaşırtıcı bir biçimde bu tartışmaların AGSP üzerinde çok küçük etkileri olmuştur. 11 Eylül’ün AB’nin üzerinde daha ziyade Birliğin gelecekte uluslar arası aktör olarak daha büyük bir rolü olacağı ya da olması gerektiği yönünde kanının oluşması açısından etkisi olmuştur.

AB uluslararası aktör olarak, askeri çatışmalardan kaçınmaktadır. Bu bağlamda askeri mücadelelerle ilgili düzenlemeler ulus üstü düzeyde ele alınmamaktadır. Uluslar düzeyinde karar alma ve uygulama mekanizmalarının devrede olduğu söylenebilir. Birliğe üye ülkelerin, Fransa ve İngiltere gibi, kendi karar mekanizmaları doğrultusunda herhangi bir silahlı mücadeleye katılıp, savaşmaya hakkı vardır. Ancak AB’nin bir bütün olarak silahlı bir savaşa katılarak savaşması ve ya böyle bir amacının olması söz konusu olamaz. Bu anlamda AB’yi yumuşak güç olarak adlandırmak mümkündür. Yukarıda 11 Eylül ve Afganistan’da yapılan mücadeleye verilen desteğin AB’yi güçlendirdiğini söylemiştik. Aynı zamanda buraya direk askeri güç olarak katılmaması Birliğin askeri zayıflığı ve zafiyeti olarak görülmüştür. Ancak AB böyle durumda yüklendiği yumuşak güç tanımını bir kez daha yapma gereğini duymuştur. Bu tanıma göre AB askeri bir güç olmaktan öte insani, ekonomik ve ticari anlaşmalarla bölgelere girerek gerekli değişimi gerçekleştirmeye çalışan bir aktör olmayı tercih eder¹⁵². Bu çerçevede uyguladığı anti terörist çalışmaların gerçekleştirilmesi bakımından ticareti kullanır. Bu durum Pakistan’la olan işbirliği örneğinde somutlaştırılabilir. Ekstra bir bütçe yardımı yapılan Pakistan’a, Pakistan devlet başkanı Pervez Müşerref’in terörle mücadelesine katkı amaçlı yeni ticari düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelere örnek olarak tekstil

¹⁵¹ age, 136.

¹⁵² Grant, age, 136.

kotlarında yapılan indirim gösterilebilir. Böylece Pakistan'dan yapılan tekstil ithalatı %5 oranına yükselmiştir¹⁵³.

Bununla birlikte yukarıda da belirtildiği üzere terörle mücadeleyi çok boyutlu şekilde ele alan AB, Avrupa'da konuşlanan terör örgütlerinin bütçeleri ve kaynaklarının kesilmesi ile ilgili de bir çalışma yürütmüş, bu bağlamda da terör örgütü olarak görülen örgütler tekrar listelenmiş ve bunlara ait veya bunlarla bağlantılı kişilere ait hesaplar el konulmuştur¹⁵⁴.

3.3.1. 11 Eylül Sonrası Güvenikleştirme ve Yumuşak Güvenlik

11 Eylül ile terör sorunu ile adeta burun buruna gelen AB, Soğuk Savaş'ın ardından minimize etmeye çalıştığı askeri güvenlik konularını oldukça geri planda bırakarak yumuşak güvenlik konuları ile uğraşmaya başlamıştır.

Burada güvenlik artık geleneksel olarak anlaşıldığı biçimde yani askeri bir biçimde algılanmaktan çıkarak suç gruplarını, güvensiz sınırları, silah, uyuşturucu kaçakçılığını, yasa dışı göçü, nükleer ve kimyasal silahların yayılmasını ve onların yıkıcı etkilerinin engellenmesini çevresel felaketleri ve tabi ki terörizmi güvenlik sorunu olarak algılamaya başlamıştır¹⁵⁵.

AB sosyal refah devleti bağlamında sınırlarının güvenliğini gündeme taşımıştır. AB, sınırların güvenliğinin sağlanması ile güvenikleştirilen diğer konularının elimine edilebileceğini düşünmektedir. Yasadışı göç, kaçaklar ve terörizm, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı sınırların güvenliğinin sağlanması ile önlenebilecektir. Burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir nokta bu sorunların askeri bir çaba ile değil polisiye önlemlerle çözülebilesidir¹⁵⁶. Schengen¹⁵⁷ denilen bir vize ve kontrol sistemi ile AB kendi içinde bütünleşmiş sınırlar yaratmakta ve dışarıdan gelenlere çok sıkı kontrol ve önlemler almaktadır. Bu önlemlerde polisiye güçler önemli bir görev tanımına sahiptirler

¹⁵³ age,137.

¹⁵⁴ age,138.

¹⁵⁵ Anne Aldis and Graeme Herd, "Managing Soft Security Threats: Current progress and Future Prospects", **European Security**, vol.13, no.1–2,(2004),171.

¹⁵⁶ Alice Hills, 'The Rationalities of European Border Security' **European Security**, vol.15, no.1, (2006):71

¹⁵⁷ 1985'te imzalanan Schengen Sözleşmesi ayrıntılı bilgi için bkz

[http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:42000A0922\(02\):EN:HTML](http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:42000A0922(02):EN:HTML)
[12.11.2006]

ve hatta sınırları koruma konusunda ülkelerin sahip oldukları güvenlik politikalarına göre özel polisiye güçler görevlendirilmiştir¹⁵⁸. Bu politikaya göre kamu polisi ile sınır polislerinin ayrı olması buna göre eğitilmeleri çok önemlidir. Çünkü özellikler yasadışı göç ve terörizm konularında sınır polisinin çok daha fazla uyanık olması beklenmektedir.

Sosyal tehditler bu yeni dönemde çok daha sık AB'nin karşısındadır. İstikrarı geliştirmek ve sürdürmek, çatışma ve istikrar bozucu eylem ve kişileri önlemek yeni güvenlik çözümleri olarak yerlerini alırlar.

Genişleme politikası ile bölgede çekici bir güç olan AB, yeni güvenlik politikası ile ” *bariyer ya da mıknatıs olmak*” ikilemini de yaratmıştır. Genişleme politikasına sahip olan Avrupa ne kadar genişleyecektir? Ekonomik ve sosyal refahı ile çekici bir bölge olma görevini sürdürecektir midir? Yoksa yasa dışı göç, organize suç silah kaçakçılığı terörizmi önleme adı altında sınırlarını yükselterek bariyer mi olacaktır¹⁵⁹?

Avrupa ülkelerinin tek başlarına güvenlik ortamını etkileme ya da sorunlarını karşılama gibi bir durum söz konusu değildir. Bu nedenle bir birine oldukça sıkı bağlarla bağlanmış bir güvenlik işbirliğine ihtiyaç vardır. Bu işbirliği de oldukça kurumsallaşmış, köklü ve güçlü NATO gibi, ya da AB'nin kendisi, AGSP gibi¹⁶⁰ kurumlarla yapılabilir hale gelmektedir. Bu noktada Javier Solana'nın 2003'te Avrupa'nın güvenlik bakış açısı ve güvenlik problemlerine ilişkin yaptığı açıklamaya göz atıldığında, öncelikle içinde bulunulan güvenlik ortamı ile tek başına hiçbir ülkenin baş edemeyeceği düşüncesinin özellikle üstünde durulduğu görülür. Soğuk Savaş sonrasında hiç olmadığı kadar özgür ve hiç olmadığı kadar güvenli olduğu düşünülen Avrupa kıtasının hala güvenlik tehdit ve çatışmalarından uzak kalamadığı da eklemiştir. En çok üzerinde durulan ve vurgulanan nokta ise AB'nin artık küresel bir güvenlik aktörü olmasının gerekliliğidir. Solana'nın açıklamasında gelişen dünyada yaşanan fakirlik ve açlığın ve bunun yarattığı sefaletin bir güvenlik baskısını dünyanın geri kalanına yaşattığıdır. Solana ana sorunları saydığına ilk sıraya terörizmi koymuştur. Bu tehdidi açıklarken aşırı uçlardan beslenen

¹⁵⁸ Hills, age,75.

¹⁵⁹ James Sherr, “ Strengthening ‘ Soft’ Security: What Is To Be Done” ,**Euroepan Security**, vol.13, n.1-2,(2004):163

¹⁶⁰ Julian Lindley- French, ‘ The Revolution in Security Affairs: Hard and Soft Security Dynamics in the 21 Century, **Euroepan Security**”, vol.13,n.1-2,(2004) : 6, 7

ve Avrupa’da bu uçlarca kullanılan genç yabancı nüfusun güvenlik sorunu olarak dillendirilmesi önemlidir. İkinci sırada nükleer ve kimyasal silahların yayılmasının önlenmesi yer almaktadır. Bölgesel çatışmalar, kötü devlet yönetimi ve organize suç da diğer güvenlik konuları olarak açıklamada yer alır. Organize suç deyimi ile göç, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı gibi konular işaret edilerek güvenlikleştirilmektedir. Bu konuların terörizm ile bağlantısına olduğundan çok daha fazla önem verilmesi gerektiği de dillendirilmektedir.

Genişleme politikasının önemli bir hedef olarak gündemde yer aldığını belirten Solana, genişleyen sınırların önemli bir sorun teşkil ettiğini ve Avrupa’nın bu sınırların güvenliğini sağlayıcı politikalara imza atmasının gerekliliğini de ayrıca belirtmiştir¹⁶¹.

11 Eylül sonrası yaratılmaya çalışılan çözümler de açıklanan güvenlik konuları çerçevesinde sığınma, diplomasi, yargısal ve polisiye çözüm getirme başlıklarının altındadır.

3.3.2. 11 Eylül Sonrası Güvelik adına yapılan Düzenlemeler

11 Eylül’den 10 gün sonra AB’ye üye ülkelerde ortak bir hareket planı formüle etmişlerdir. Bu formül 6 adet kategoriye içermektedir. Bu kategorilerin 1. si polisiye ve yargısal olarak işbirliğinden söz etmektedir. Bu işbirliğine göre terörizmin ortak tanımı yapılır ve ortak tutuklama ve soruşturma yöntemleriyle polisiye yardım ve istihbarat işbirliği yapılır. Ayrıca söz edilen bir diğer düzenleme, AB’de havalimanı güvenliğini standardize etmek ve geliştirmektir. Üçüncü bir acil eylem planı da acil bir durumda sağlık havuzu oluşturma ile ilgilidir. Silahların büyük yıkıcı gücü karşısında acil halk sağlığını koruma ve geliştirme eylem planı hazırlanmalıdır. Dördüncü eylem planı ile de terörizmin finansmanı gündeme getirilmiş ve AB’de gerçekleşen finansman ve onun etkilerine karşı eylemlerden söz edilmiştir. Son iki kategoride diplomatik aktivite ve insani yardım şeklinde acil eylem planları yer almaktadır.

11 Eylül saldırılarının Avrupa’ya en büyük etkisi polisiye ve adli düzenlemelerin AB’ye girmiş olmasıdır. Bundan önce birçok Avrupa ülkesinin terörle ilgili özel hukuki bir düzenlemesi mevcut değildir. Nisan 2002’de üye ülke adalet bakanları bir araya gelerek

¹⁶¹ Javier Solana, Secure Europe, Better World, ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf [12.04.2006]: 2-6

ortak bir kanuni düzenleme yapmayı hedeflemiş böylece tüm birlik üyelerinin teröre karşı yumuşak davranmamasının hukuki zemini yaratılmaya çalışılmıştır¹⁶².

Ortak bir polisiye ve yargılama sürecine sahip olan AB bu düzenleme ile terörizmi ve terörist yakalamanın ötesine geçerek organize suçları da ortak bir şekilde sonlandırmaya ve yakalamaya çalışmaktadır. 11 Eylül’le ivme kazanan anti-terör timi Europol de bu sürecin polisiye ayağında yer almaktadır. Bu örgüte üye olan ülkeler bilgi alışverişinde bulunarak organize suç örgütleriyle mücadelede bulunmaktadırlar. Aynı zamanda Avrupa konseyi Europol’e ABD ile bilgi alışverişinde bulunması yetkisi vermiş böylece bu mücadelede transatlantik bir rol yüklenerek merkez bir yapı haline gelmesi arzu edilmiştir¹⁶³. 1998’den itibaren terörizme karşı mücadele Europol’un yetki tanımının içerisindeydi. Timin yetki tanımı zamanla genişleyerek bünyesine bilgi değişiminin yanı sıra araştırma rolünü katmıştır. Burada aslında dikkat edilmesi gereken AB ortak pazarının ve AB sınırlarını güvenlik ve barış bölgesine çevrilmeye çalışılmasıdır. Bu nedenle de ortak bir sığınma, göç ve vize politikası ve yükseltilmesi gereken sınırlara ihtiyaç bir zorunluluktur. Gözle görülür bir ilerleme de bu alanlarda sağlanmıştır. Çok uluslu havalimanı koruma grubuna katılmıştır ve sınırların 2007’ye kadar standardizasyonuna karar verilmiştir. Ayrıca bir diğer ilerleme havalimanı güvenliğinin standardize edilmesi ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu güvenliğin sağlanması anlamında biyolojik ve kimyasal silahlı saldırılara karşı sivil güvenliğine dayanan bir veri havuzu oluşturulmaya çalışılmaktadır¹⁶⁴.

Avrupa’nın dış sınırlarını belirleme çabası da sık sık gündeme taşınır olmuştur. Örneğin İngiltere’nin eski dış işleri bakanı Jack Straw 2002’de Hague’daki konuşmasında göç ve sığınma ile ilgili politika belirlemede güçlü ve önemli bir oylamanın gerekliliği ile ilgili bir konuşma yapmıştır. Yine 2002 de birçok Avrupa ülkesi göçle ilgili mutlaka “bir şey yapılması” üzerine açıklamalarda bulunmuştur. Seville’de 2002’de ortak bir dış sınır oluşturmanın zorunluluk haline geldiği ortaya konulmuştur. “Bir şey yapmanın” zorunlu hale geldiği Avrupa’nın özellikle güney kıyıları tehdit muhteva etmektedir. Bu nedenle güney ülkeleri daha yakın merceğe alınmıştır. Yasa dışı göçmenin ve sığınmacının

¹⁶² Grant, age: 146

¹⁶³ Grant, age:147

¹⁶⁴ Wright, age, 285

güneyden İtalya, İspanya ve Yunanistan yoluyla kıtaya geldiği düşünüldüğünden ekonomik ve polisiye anlamda bu ülkelere yardım edilerek istenmeyen göç önlenileceği düşünülmektedir¹⁶⁵.

11 Eylül öncesine bakıldığında Avrupa'nın eski ve çözümsüz en az iki tane terörist problemi olduğu görülebilir. En aktif ve öldürücü güce sahip terörist gruplardan biri İspanyol örgüt ETA'dır. Diğerisi ise Birleşik Krallık bünyesindeki Kuzey İrlanda'da eylemlerini gerçekleştiren örgüt İRA'dır. Bu örgütlerle mücadele eski terörizm olarak adlandırılmaktadır. Yani eski terörizm ülkeleri içinde bir bölgenin özerk veya bağımsızlığı için terör eylemleri gerçekleştirmek olarak görülmektedir. Eski terörizm olarak adlandırılan olgu İspanya bazında hala varlığını sürdürmektedir. Eski terörizmle mücadele Avrupa'da Birlik düzeyinde değil ancak ülke düzeyinde varlığını sürdürmektedir. Yeni terörizm ise merkezsiz, dağınık yapıya sahip kökten dincilik tarafından motive edilen yapılar olarak görülmektedir¹⁶⁶. Artık Avrupa'nın yeni terörizme hiç istemese de ev sahipliği yaptığı söylenebilir. Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere, Türkiye, Bosna ve İspanya da El kaide'ye ait terörist aktiviteler saptanmıştır. Bu ülkelerde terörizmi planlayan, lojistik destek sağlayarak iletişim kuran finansman kişi ve grupların mevcudiyeti bilinmekle birlikte engellenememektedir. El kaide adına saldırıda bulunan ya da saldırıya teşebbüs eden birçok terörist bu yukarıda sayılan ülkelere tamamen yok edilememiştir.

Ancak bu konuda mücadeleden vazgeçmeyen Avrupalı ülkeler sadece kitle halindeki terör eylemleri ile ilgilenmenin ötesine geçerek bireysel suçları da anti terörizm ve suç incelemesi altında yapmaya başlamışlardır. Bu mücadele bağlamında öncelikle uçuşla ilgili güvenlik önlemlerinin artırılmıştır. Bu noktada daha iyi ve daha çok bilgi paylaşımı gerekli görülmüş ve gereken sınır kontrolü, vize sisteminin yürümesinin sağlıklı bir biçimde bu paylaşım ile yürütülmeye çalışılmaktadır. Özellikle terörizmin finanse edilmesi ile ilgili düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği her noktada vurgulanmaktadır. Terörizmin finansmanına karşı ulusal ve uluslararası düzenlemeleri zorlayan AB, bütün

¹⁶⁵ Grant, age : 148

¹⁶⁶ Micheal Levi, David S. Wall, "Technologies, Security and Privacy in the Post- 9/11 European Information Society", **Journal of Law and Society**, vol. 31, no:2, (2004):196

olarak başarılı olmuştur. 397 kurum ve kişilere ait 147 milyon dolar uluslararası alanda dondurulmuştur¹⁶⁷.

Böylece bireysel suç şeklinde de terörizmle mücadele eden Avrupalı ülkeler eklenen değerler ışığında kendi yapılarını kurarak uluslararası anti terörizm kampanyasında anahtar rollere sahip olacaklardır.

Soğuk Savaş sonrasında güvenlik gündemini devletten insana çeviren Avrupa, yumuşak güvenlik denilen bir gündemle meşgul olmaktadır. Avrupa güvenlik gündemi değişmiştir. Değişiminde savaş ve çatışmalardan uzak durmak çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Çatışmalardan uzak durmak ve var olan sistemi korumak Avrupa için elzem hale gelirken yeni bu noktada küreselleşme, terörizm ve göç yeni güvenlik konuları olarak ortaya çıkmaktadır. Göç ise her konu ile bağlantılı kilit güvenlik konusu haline gelmiştir. Göç terörü besler, göç kimliği bozar, göç kaçakçılığa neden olur, söylemleri ile göçün yeni dönem güvenlik konularının hepsinin temelinde yattığı düşünülmektedir. Öyleyse göç güvenlileştirilmeli ve kurum ve kişiler bazında engellenmelidir. AB bu engelleme rolünü ulus üstü düzeye taşımaya çalışsa da bunu henüz başarabilmiş değildir.

Göçün nasıl ve hangi yöntemlerle güvenlileştirildiği ise bir sonraki bölümde ele alınmaktadır.

¹⁶⁷ age: 199,200

4. GÖÇÜN AVRUPADA GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ

Önceki iki bölümde Avrupa'daki güvenlik ve göç kavramlarının 2. Dünya Savaşı'ndan günümüze evrimi incelenmiştir. Bu incelemede iki kavramın yollarının kesişmesi 1980'li yıllara denk geldiği görülmektedir. İlk olarak, savaş sonrası düzenlemelerle sınırların yeni anlaşmalarla belirlenmesi sonucunda Avrupa kıtası içerisinde göçler yaşanmıştır. Özellikle Polonya, Almanya ve Çekoslovakya arasında görülen bu göçleri, Berlin Duvarı'nın inşasıyla, Batı ve Doğu Almanya arasındaki nüfus akışlarının yaşanması izlemiştir¹⁶⁸. İkinci aşamada, 2. Dünya Savaşı'nın ardından başlayan yeniden yapılanma çalışmalarının sonucunda yaşanan misafir işçi göçü görülebilir. 1950'lerin başından 1970'lerin ortasına kadar ekonomik bir mucizeyi yaşayan Batı Avrupa, bu süreçte kıtanın yeniden inşasında ortaya çıkan, emek açığını gidermek için dışarıdan işçi alımı yoluna gitmiştir. Bu yıllarda, Batı Avrupalı ülkeler önce Avrupa'nın daha yavaş kalkınan güney ülkelerine yönelmiş ve Portekiz, İspanya, İtalya'dan işçiler getirmişlerdir. Sömürgeci geçmişe sahip olan Fransa ve İngiltere eski sömürgelerinden de göçmen kabul etme seçeneğini değerlendirerek, emek açığını giderme yoluna gitmişlerdir. Böyle bir geçmişe sahip olmayan Almanya ise eski Yugoslavya ve Türkiye'den misafir işçi adı altında iş gücü ithal etmiştir. Bu yıllarda vasıfsız iş gücü talep eden kuzey ülkeleri, yaşam koşulları ve sahip oldukları fırsatlar bakımından güney ülkeleri için tam bir cazibe merkeziydi¹⁶⁹.

¹⁶⁸ Peter Stalker, "Migration Trends and Migration Policy in Europe", **International Migration**, vol. 40,no.5 (2002):152

¹⁶⁹ Channe Lindstrom, "European Union Policy on Asylum and Immigration. Addressing the Root Causes of Forced Migration: A Justice and Home Affairs Policy of Freedom, Security and Justice?," **Social Policy& Administration**, vol. 39, no: 6.(2005): 589

1970’lerde Batı Avrupa’da, emek alımında Fordist üretim şeklinin sonlanması ile bir dönüm noktası yaşanmıştır. Emek akışı yerini bu dönemde sermaye akışına bırakmaktadır. Ortaya çıkan ekonomik kriz, birçok Batı Avrupa devletinde etkili olmuş, durgunluk yaşanmasına neden olmuştur. Bu devletler yaşanan durgunluk sonucu ortaya çıkan işsizlik sorunuyla da yüzleşmek zorunda kalmışlardır¹⁷⁰. İşsizlik sorunu sadece bu ülkelerin vatandaşlarını etkilemekle kalmamış, dönemin misafir işçilerini de etkilemiştir. Kapılar Batı Avrupa’ya doğru yola çıkan emek göçüne kapandığı gibi, koşullar daha önce misafir işçi olarak alınanların da geri dönmesini gerektirecek noktaya gelmiştir¹⁷¹. Dolayısıyla Avrupa’da göçün engellenen ve durdurulan 1970’lerin başında ortaya çıkan, sosyal ve ekonomik krizin oluşturduğu yeni koşullarda izlemek mümkündür. Ancak bu yıllarda, aile birleşmeleri sonucu yaşanan göç, yeni bir göç şekli olarak ortaya çıkar.

1980’lerle birlikte Avrupa devletleri, ekonomik durgunlukla yaşamaya başlamıştır. Bu durgunlukla mücadele eden Avrupa, bir başka gerçekle de yüzleşmek durumunda kalmıştır: Savaş sonrası kalkınmada yardımcı olmaları için çağırdıkları misafir işçiler, artık yerleşik haline gelmişlerdir. Bu durum göçmenlerin entegrasyonu ve uyumu gibi bir takım sorunları beraberinde getirmiştir. Böylece göç, ekonomik ve demografik bir sorun olmaktan çıkıp, sosyal ve politik bir sorun olmaya başlamıştır. Bu politikaların çıkış noktasında ise gerileyen refah devleti ve toplumun homojenliğinden, göçmenleri sorumlu tutulması yer almaktadır. Dolayısıyla yabancı düşmanlığından beslenen aşırı sağ partiler de siyasi arenada kendilerine yer bulmuşlardır¹⁷².

Batı Avrupa’nın güvenlik anlayışının evriminde de göçmenlere bakış açısının değişmesini sağlayan, ekonomik ve sosyal olaylar etkili olmuşlardır. 1989’da Soğuk Savaş’ın bitişi, dönemi belirleyen temel özelliklerin değişmesini sağlamıştır. İki kutup arasında yaşanan gerginliğin yarattığı ortam terk edilerek, gücün kutuplarda devletler arasında dağıldığı yeni bir dönem başlamıştır. 2. Dünya Savaşı sonrası bölünen kıta, bu bölünmenin verdiği bunalımı da atlatarak ortak bir ekonomi haline gelmeye çalışmakta

¹⁷⁰ Galya Lahav, **Immigration and Politics in the New Europe, Reinventing Borders**, (Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 2004.), 29-30

¹⁷¹ Stalker, **age**, 153

¹⁷² Lahav, **age** : 30

ve kendini yine modernize edilmiş merkantalisit birikim döngüsü içerisinde yarışır hale getirmektedir¹⁷³.

Soğuk Savaş döneminde yaşanan dış gerilimler ve zorlamalar tehdit olarak algılanmıştır. Ayrıca iç istikrar, ekonomik ve politik olarak refah toplumunun yakalanması da Soğuk Savaş boyunca ülkeler için önemli bir hedef olmuştur. Soğuk Savaş dinamiklerinin ortadan kalkması ile güvenlik ajandası daha da genişleyerek bünyesine, etnik ve milliyetçi gerilimler, göç, çevre felaketleri, organize suçların yayılması, silah ve uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesi gibi öğeleri katmıştır. Bu öğeler de Avrupa'da güvenliğin sağlanması çözümünü askeri sahanın dışına taşımıştır¹⁷⁴.

Önceki iki bölümde ayrı ayrı incelenen Avrupa'da göç ve güvenlik, bu bölümde, beraber ele alınarak göçün nasıl güvenlikleştirildiğine bakılacaktır. Bu çalışma yapılırken eleştirel güvenlik yaklaşımı ve Foucault'dan yararlanarak güvenlikleştirme kavramı ele alınacaktır. Bu kavramın eleştirel yaklaşımla ele alınmasından sonra göçün Avrupa Birliği'nde hangi nedenlerle güvenlikleştirildiği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Jef Huysmans'ın AB'de göç ve güvenlik arasında yaptığı sınıflandırmadan yola çıkarak, Avrupa'da göçün üç tema çerçevesinde güvenlikleştirildiği öne sürülecektir: *İç güvenlik, kültürel güvenlik ve refah devletinin krizi*¹⁷⁵. Ancak öncelikle bu temaların nasıl güvenlikleştirildiğini anlatabilmek amacı ile benimsenen yaklaşımın analitik çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır.

4.1. Eleştirel Güvenlik Yaklaşımı

“Güvenlik nedir?” sorusu, ele alındığı kuramsal bakış açısına göre farklı birçok şekilde yanıtlanabilir. Realist yaklaşım, güvenliği ve güvenliğin nesnesini önceden belirlenmiş olarak görür. Bu yaklaşıma göre tehditler, güvenlik nesnesinin dışında hep vardır ve araştırmacı da bu tehditleri tespit eder, risk analizini yapar. Öte yandan eleştirel yaklaşım, kimlik ve fark ilişkisini ortaya koyarak, uluslararası ilişkilerin kimlikler,

¹⁷³ Buzan, age:1

¹⁷⁴ Lunn, age:68

¹⁷⁵ Jef Huysmans, “The European Union and The Securitization of Migration”, **Journal of Common Market Studies**, vol 38. no.5,(2000):758

devletler, dünya düzeni arasında bir eklemlenme olduğunu vurgulamaya çalışır¹⁷⁶. Eleştirel yaklaşıma göre güvenlik, hep var olan bir nesne değildir. Bu yaklaşım tehditlerin önceden belirlenmediğini, güvensizliğin ve güvensizlik nesnelerinin birbirlerini sürekli, karşılıklı olarak oluşturduğunu savlamaktadır¹⁷⁷. Örneğin; bu karşılıklı etkileşim, ABD'nin 11 Eylül sonrasında saldırıya uğrayan özgür, Batı medeniyetini temsil eden ülke olması gibi bir durumu ortaya çıkarmıştır. Buna göre ABD, Batı değerlerini koruyan, özgürlük timsali ülke konumundadır. Karşı taraf ise terörizme destek verenler ve saldırıyı destekleyenlerdir. Özgürlük ve Batı değerlerine karşı olanlar ve onu koruyanlar şeklinde bir mücadelenin yaratılması ve ABD'nin bu koruyucu rolü üstlenmesi, bu ülkenin güvenlik üreten kimliğini inşa etmiştir. Eleştirel yaklaşım tehdidin ne olduğunun araştırmasını yapmaktan öte tehdidin öznelere tarafından nasıl algılandığı ve temsil edildiği ile ilgilenir. Özneler, güvenlik nesnelerine kendilerince taşıdıkları anlamlar çerçevesinde bakarken, bu anlamların algılanışının kültürel olduklarını söylemek mümkündür¹⁷⁸. Buradan hareketle, tehditlerin onu algılayanın sosyal ve kültürel çevresinde üretilmiş sosyal ve kültürel değerler oldukları söylenebilir. Eleştirel güvenlik anlayışı devletin yanı sıra bireyi, topluluğu ve dünya güvenliğini araştırma konusu yapar¹⁷⁹. Dolayısıyla incelenen konu olan göç de sosyal bir tehdit olarak incelenir. Bu durumda, toplumsal güvenlik kavramı da konuyu ele alış biçimini şekillendiren bir kalıp olarak görülebilir. Çünkü toplumsal güvenlik, tehdit algılamasını kültürel kimliği üzerine kurmuştur. “Biz” kavramı ile kimliğini ortaya koyan toplumda aitlik üzerinden toplumsal güvenlik olgusu yaratılmaya çalışılmaktadır. Toplum, homojen değerlere geleneklere ve inançlara sahiptir. Göç de tam bu aidiyet kavramının tartışma zemininde doğan bir konudur¹⁸⁰. Kurulan “biz” in güvenliği için

¹⁷⁶ E. Fuat Keyman, “Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegomanya”, **Kimlik/ Fark, Devlet Sistem ve Kimlik Uluslar arası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Der: Atilla Eralp, (İstanbul İletişim Yayınları, 2001): 231

¹⁷⁷ Bilgin, age:198

¹⁷⁸ Bilgin, age:198,199

¹⁷⁹ Pınar Bilgin, “Individual and Societal Dimensions of Security”, **International Studies Review**, vol.5 iss 3(2003, 5):5

¹⁸⁰ Ole Waever, “Societal Security: The Concept”. **Identity, Migration, and the New Security Agenda in Europe**, ed. Ole Waever, Barry Buzan, Morten Kelstrup, and Pierre Lemaitre (London: Pinter Publisher.1993):25

gelenekler oluşturan sistem, göçmenleri de geleneği bozan bir tehdit olarak görür¹⁸¹. Bir şey gerçekten nasıl “güvenlik sorunu olur” ve “nasıl güvenlik sorunu haline getirilir” sorusunu irdeleyen ve bu soruya yöntemsel bir yanıt bulan Ole Weaver, dilden faydalanır ve aktörlerin söylediklerini çözümleme yöntemi ile söylem analizi yapar. Kendisi bu yöntemi “*speech act*” olarak adlandırır. Aktörün konuşması ile güvenlileştirme eylemini gerçekleştireceğini, dillendirmenin de eylemin kendisinin olduğunu ifade eder¹⁸². Aktör tarafından tehdit olarak ilan edilen bir konu artık kamuoyu tarafından farklı görülmekte tehlike o doğrultuda algılanmaktadır.

Analitik çerçevede konunun işlenişi açısından uluslararası ilişkilerin post modern söylemi de eleştirel yöntem bakımından önemlidir. Bu noktada başvurulacak yöntem Foucault’a aittir. Foucault’nun çalışmalarında üç büyük çözümleme alanı bulunmaktadır. Bu çözümleme alanlarına göre Foucault, “Bilgi sistemleri”ni “arkeoloji”, “iktidar biçimleri”ni “genealoji” (soybilim/soykütük), “kendi kendisiyle ilişki”yi ise, “etik” metodu ile ele almıştır. Foucault’nun metodolojisinde iki ana anahtarın “arkeoloji” ve “genealoji” metotları olduğu görülmektedir. Foucault’nun arkeoloji çözümlemesi kabaca şöyle özetlenebilir:

Bu çözümlemenin temel aldığı inceleme birimi “*söylemler*”, “*söylemsel oluşumlar*” ve “*söylemsel olmayan oluşumlar*”dır.

Foucault yeni bir söylemin ortaya çıkışının belirlenmesinde göz önünde tutulacak dört kriter tespit eder: “metin”, “eser”, “bilim”, “söylemin alanı veya biçimi, kullandığı kavramlar veya gösterdiği biçimler”. Bu dört düzeyli sisteme “**pozitiflik**” adını verir ve söylemleri bu pozitiflikler altında açıklamaya çalışır. Foucault’nun “arkeoloji”sindeki bu basamakların ilki; söylem, söylemsel oluşumlar ve söylemsel olmayan oluşumlardır. Bu basamağa göre, Foucault gözün görme ve dilin söyleme işlevi arasındaki ilişkiye dikkat çekerek görülen ile söylenen arasında bir “ilişkisizlik ilişkisi” betimler. Ona göre görülenler (yani “şeyler”, “varlıklar”) ile söylenenler (yani “kelimeler”, “temsiller”) birbirlerine indirgenemezler ve asla tam olarak birbirlerine tekabül etmezler. Görülen ile

¹⁸¹ Magiie Ibrahim, “The Securitization of Migration: A Racial Discourse” **International Migration**, vol. 43, no:3, (2005): 164

¹⁸² Ole Weaver, “Securitization and Desecuritization” **On Security**, ed:Ronnie Lipschutz, (Newyork, Colombia University Press, 1995) : 55

söylenen arasında bir özdeşlik kurma, Batı felsefesinin Antik Yunan'daki Logos kavramından bu yana içinde olduğu bir yanılgıdır. Antik Yunan felsefesinde Logos, hem gerçekliği hem de bilgiyi, yani gerçekliğin dile getirilebilirliğini karşılar. Oysa Foucault'ya göre dil ile gerçeklik, içerik açısından bütünüyle farklıdır, bu nedenle aralarındaki ilişki de bir ilişkisizlik ilişkisidir¹⁸³.

Foucault'ya göre görüneni bilmek demek, onu ifade birlikleri haline getirmek demektir. Bu ifade birliklerinin içinde nesnelerin, dile getirme tiplerinin, kavramların ve tematik seçimlerin arasında sıra, bağlantı, işlev ve dönüşümü içeren bir düzenin varlığı söz konusudur. İşte bu düzenli ifade birlikleri şeklinde tanımladığı söylem, Foucault'nun arkeolojisindeki temel çözümleme birimidir. Söylemsel oluşum ise, “bir sözel edimler grubunun kendisine bağlı bulunduğu genel ifade sistemi” olarak tanımlanmaktadır. Söylemsel oluşumların içinde nesnelerin, dile getirme tiplerinin, kavramların ve tematik seçimlerin arasında sıra, bağlantı, işlev ve dönüşümü içeren bir düzenin varlığı söz konusudur¹⁸⁴. Söylemsel oluşumların yanında bir de söylemsel olmayan oluşumlar vardır ki, bunlar da “gözükenlerdir” (hapishaneler, akıl hastaneleri gibi)¹⁸⁵. İşte arkeolojik çözümleme bu söylemsel ve söylemsel olmayan oluşumları ortaya çıkarır ve betimler.

Foucault'nun “arkeoloji”sindeki bu basamakların ikincisi ise epistemedir. Foucault “episteme” kavramını “Kelimeler ve Şeyler”de; “belirli bir dönemde, bir bilgi alanını yaşamın bütünlüğü içinde sınırlayan, bu alanda görülen nesnelerin varlık biçimini tanımlayan, insanın günlük kavrayışını teorik güçlerle donatan ve doğru olarak bilinen şeyler üzerine kendilerinde insanın bir söylem geliştirdiği koşulları belirleyen tarihsel *a priori*dir.”¹⁸⁶ Foucault 16.-20.y.y.lar arasında dört ayrı tarihsel dönem olduğunu söyler. Bunlar 16.y.y. Rönesans, 17. ve 18.y.y. Klasik dönem, 19.y.y. ve sonrası Modern dönem ve Günümüz Postmodern dönemdir. Bu dönemlerin her birinde insanların hiç farkında olmaksızın pratikler ve söylemler olarak bilgi kümeleri oluşturmuş olduklarını söyler. Bu bilgi kümelerinin her biri birer epistemedir ve her bir episteme Batı düşüncesinde

¹⁸³ Veli Urhan, **Michel Foucault ve Arkeolojik Çözümleme** (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000), 15-16

¹⁸⁴ **Age**:21-22.

¹⁸⁵ Ali Akay, **Michel Foucault'da İktidar ve Direnme Odakları**, (İstanbul: Bağlam Yayınları, 1995),.23

¹⁸⁶ Urhan, **age**, .46

hukuk, ekonomi, biyoloji, tarih gibi çeşitli disiplinleri niteleyen düşünce soyutlamalarından oluşur¹⁸⁷.

Foucault bilginin düzenli birikimi, aklın ilerlemesi ve süreklilik esaslarına dayanan geleneksel tarih anlayışına karşı çıkar. Ona göre tarihin farklı dönemlerindeki epistemeler arasında doğrusal tarihsel bir nedensellik öngörülemez; bir tarihsel dönemden bir başka tarihsel döneme geçerken, şeylerin artık farklı tarzda algılanmasını ve bilinmesini sağlayan bir süreksizlik (kırılma/kopuş) söz konusudur. Bilginin biçimlenmesinde bu beklenmedik, anlık değişimler etkilidir¹⁸⁸.

Hiçbir içsel mantığa dayanmaksızın birbirlerini izleyen bu epistemeler genellikle birbirlerinden temelde farklılık gösteren bilgi blokları oluştururlar. Epistemeler arası ilişkilere egemen olan yasa mutlak süreksizliktir¹⁸⁹.

“Arkeoloji”deki üçüncü basamak ise pozitifliktir. Yukarıda belirtildiği gibi Foucault, söylemsel oluşumlardaki değişimin tespit edilmesinde dört kriter belirlemiştir. Bunlar, “metin”, “eser”, “bilim”, ve “söylemin alanı veya biçimi, kullandığı kavramlar veya gösterdiği biçimler” olarak sıralanmaktadır. Bu dört kriterin oluşturduğu sisteme Foucault “pozitiflik” adını verir. Kısaca Foucault’nun pozitiflik tanımı, “ifadelerin içinde etkileşime sokulan nesneleri, dile getirme tiplerini, kavramları ve kanıları dağılımlarının içinde yöneten sistem” olmaktadır¹⁹⁰.

Pozitifliğin içindeki dört unsur, söylemin ortak elemanlarını ya da bütüncüllüğünü değil de onun parçalı yapısını ve içindeki küçük aralıkları ortaya koyar. Çünkü Foucault’ya göre söylem zaten kendi içine kapalı ve eksiksiz bir anlam değil, içinde boşlukları bulunan ve parçalara ayrılmış bir uyumsuzluklar alanıdır¹⁹¹.

Söylemsel oluşumların birlikli bir görünüm kazanmasını sağlayan pozitiflik sistemlerinin de rasyonel yapılar olmadığını vurgulayan Foucault, kurumların, tekniklerin, bireysel ya da kolektif davranışların, edebi uydurmaların, teorik tartışmaların içine yerleşmiş olan bütün objelerin, dile getirme tiplerinin, kavramların ve

¹⁸⁷ Urhan, *age*,23

¹⁸⁸ Urhan, *age*,48-49

¹⁸⁹ Urhan, *age*,61

¹⁹⁰ Urhan, *age*,24-25

¹⁹¹ Urhan, *age*,27

teorik seçimlerin toplamının akledilebilirliğinin değil oluşumunun ilkeleri olmalarından dolayı, pozitiflik sistemlerinin betimlemek için rasyonel ve irrasyonel ayrımının doğru olmayacağını öne sürer¹⁹².

Foucault'nun arkeolojik çözümlemeye yapmaya çalıştığı esas şey bilginin sorgulanması ve bir ilişkiler ağı içinde betimlenmesidir. Çünkü bilgiyi üreten bilim değildir, aksine, bilimi üreten bilgidir. Foucault bilgiyi, bir söylemsel pratik tarafından düzenli bir biçimde oluşturulmuş ve bilime yer vermekle yükümlü olmadıkları halde, bir bilimin kuruluşu için gerekli unsurların toplamı olarak tanımlar. Bundan çıkan sonuç da, bilginin, söylemin tarihsel ve geçici koşulları içinde ortaya çıktığıdır. Bilgi, “kendisi aracılığıyla özelleşmiş bulunan bir söylemsel pratiğin içinde kendisinden söz edilen şey”dir. Bilim ise, bilginin bünyesinde ortaya çıkan bir tarihsellik alanıdır. Bu tarihsellik alanında farklı söylemsel oluşumlara göre değişiklik gösterir ve söylemsel oluşumların değişmelerine bağlı olarak değişen bir rol oynar. Bilim kısaca bilginin oluşturucu etkisinden bağımsız değildir¹⁹³.

Bilinç ve bilme kavramları ise, özneliliğin göstergeleri olmaları nedeniyle Foucault tarafından arkeolojik çözümlemenin dışında kalır. Tarihin belli bir döneminde, belirli bir konuda gerçekleştirilmiş olan bir söylem arkeolojik çözümleme yöntemiyle ele alınırken, o söylemin oluşturulmasına olanak tanıyan koşulların (epistemenin) işlevine bakılmalıdır. Episteme, düşüncemizin imkânını ve alanını sınırlar. Yalnız Foucault, epistemeleri apriori kategori sistemleri olarak görmez, aksine tarihin akışı içinde bunların birbirini izlediğini savunur. Arkeolojik çözümlemenin takip ettiği eksen: **“söylemsel pratik-bilgi-bilim”** eksenidir. Yani bilgi, bilimden bağımsız olarak var olur, ancak belirli bir söylemsel pratik olmadan var olamaz. Dolayısıyla her söylemsel pratik kendi bilgisini oluşturur¹⁹⁴.

Foucault'nun ikinci dönem çalışmalarında benimsediği soybilimsel çözümleme yöntemi, *“iktidar”* kavramını ve *“iktidar ilişkilerinin çözümlemesini”* ele almaktadır. Foucault'nun “soybilim” olarak adlandırdığı tarih anlayışını büyük ölçüde Nietzsche'den esinlenerek oluşturmuştur. Bu yaklaşım tarihte her türlü dizgesellik

¹⁹² Urhan, age,27-28

¹⁹³ Urhan, age,32

¹⁹⁴ Urhan, age, .37

iddiasına karşı eleştirel bir tutum sergiler, buna karşın yaklaşımın kendi içinde tutarlılığı söz konusudur.

Soybilim yöntemi, tarihi analize “şimdi” ile başlama ve belli bir ayrıma varana dek tarihte geriye doğru gitme, sonra ayrımın yarattığı dönüşümün izini sürerek tekrar ileriye doğru yönelme, bu sırada bağlantılar ve bağlantısızlıkları korumaya özen gösterme şeklinde özetlenebilir. Bu yöntemin izlenmesinin amacı, anormalliği/sıradışılığı geçmişten günümüze dek kabul edile gelmiş söylem ve uygulamalar irdelemek, bunların anormal/sıradışı olarak nitelendirilmelerini arkasında yatan iktidar ilişkilerini ortaya koymaktır¹⁹⁵.

Foucault tarihsel soy kütüklerinde çağdaş dünyanın uzlaşılar üstüne kurulu toplumsal kurumlar ile pratikler yoluyla hangi koşullar altında nasıl biçimlendiğini, özellikle ussalık tarafından “sapkın” ya da “anormal” diye nitelenenlerin dışlanarak aşırılıklara nasıl itelendiği üstüne odaklanarak betimlemektedir. Ona göre bilgi, bu yolla başkaları üzerinde bir iktidar aracına dönüşmekte ve onları şekillendirmektedir¹⁹⁶.

Soybilim yöntemi, tarihe dili, gerçek anlamı sökülecek bir metin gibi yaklaşmakta ve çok çeşitli bakış açılarından defalarca yazılmış, yeniden yazılmış metinlerin tekrar analiz edilmesini öngörür. Soybilimci, geleneksel tarihlerdeki konuları bugünü daha iyi anlamak açısından ele alıp işler; tarihsel bilgi söylemlerinin bizden neleri, hangi gerekçelerle, ne adına gizlediklerini açıkça ortaya koymaya çalışmaktadır. Ancak soybilimcinin çalışmalarının da nihayetinde kendi yorumundan öte bir değeri olmadığı da unutulmamalıdır. Soybilimci hep elde olanlarla çalışır, daha önceden verili olmayan anlamı bulmak, görülmemiş olanı görmek onun amacıdır. Ama esas amaç, geçmişçi açıklarken başvurduğumuz şeyleri kavrama yollarımıza ilişkin bir etki doğurmak, kavranmış olanların başka biçimlerle de kavranabileceğini göstererek bir anlamda kavrayışımızı derinleştirmektir.

Soybilimsel araştırma çoğunlukla, tümel olanın yerine tikelin ya da teklerin konduğu, genel olanı yerine yerel olanı, süreklilik göstereni yerine “kesintili” olanı, genel geçer olanın yerine sapkın olanı göz önünde olanın yerine gözardı edilenin izinin sürüldüğü bir

¹⁹⁵ Madan Sarup, *Post-yapısalcılık ve postmodernizm* çev.A. Bâki Güçlü, (Ankara : Ark Yayınevi, 1995),73

¹⁹⁶ *Age*,84

yöntemdir. Süzgeç işlevi gören, sıradüzene koyan, yapılandırıp düzenleyen, kendi içinde bütünlüğü bulunan tek parça bir kuram olarak tarih anlayışının doğruluğunu tamamen yadsır. Buna bağlı olarak, var olan kurumlar ile yerleşik söylem yapılarını gerisin geriye gerçekten doğdukları kaynağa, yani iktidar savaşlarına geri götürerek, toplumların iktidar yapılarındaki değişimlerin hiçbir durumda tekparça, bütünlüklü şemalar içine yerleştirilerek açıklanamayacak söylemsel olmayan pratiklerdeki değişimlerden kaynaklandığı açıklamasını getirmiştir.

Sonuç olarak bu araştırma yöntemi, insanların özgürlüğe, mutluluğa, sınıfsız toplum gibi birtakım ereksel ülkülere evrildiği yolundaki ilerlemecilik tasarımının temelsizliğini ortaya koyma amacıyla olan bir eleştiri biçimidir¹⁹⁷.

Yöntem olarak söylemselliği ortaya koyan Foucault, söylemin maddiliğinden söz etmektedir. Söylemin tarihsel bağlamla ilgili olduğunu ve maddi olarak sunulduğunu ifade etmektedir. Foucault, böylece Batı ussal kimliğinin ayrıcalıklı ve egemen kimlik haline getirdiği söylemi bu yöntem ile analiz etme şansının bulunduğunu iddia etmektedir¹⁹⁸. Özellikle incelediğimiz konu ile ilgili olarak özne ve iktidar ilişkisi oldukça önemlidir. Bir toplumda sosyal yapıyı, karakterize eden birçok ilişki bulunmaktadır. Bu iktidar özne ilişkileri tekrar kendi kendilerine kurulamaz ve tekrar yerlerini alamazlar. İktidar ilişkisinin temelinde ve kurulmasında kesin bir ekonomik söylemin olması da gereklidir. Foucault'ya göre gerçeğin üretimi yine iktidarın görevidir. Gerçek üretilir ve bu üretim, iktidar veya iktidar mekanizmalarınca yapılır. Bu iktidar üretiminde bizleri de bağlayan iktidar ilişkileri vardır¹⁹⁹. Ürettiği gerçeği kontrolü altında tutmayı da ihmal etmeyen iktidar, toplumun her üyesini birer gözetmen ve uygulamanın bekçisi durumuna getirir. Gözetlemek durumunda bıraktırdığı gerçeğin, vazgeçilmez doğruluğuna kitleleri inandırmayı da ihmal etmez. Bu da yetmez, gözetleme ve gerçeğin üretimini sürekli hale getirmek için kendi bürokrasisini kurar. Bürokratlarını bu gerçeğin yeniden üretimi için görevli kılar²⁰⁰. Göçmenler tehdit olarak sunulan yeni gerçektir. Yeni gerçek söylemi bu tehdit üzerinden sosyal yapıda dışlayıcı

¹⁹⁷ A. Baki Güçlü, Erkan Uzun, Serkan Uzun, Ü. Hüsrev Yolsal (haz.), **Felsefe Sözlüğü**, (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, , 2002), 568

¹⁹⁸ Keyman, **age**: 253-254

¹⁹⁹ Michel Foucault, İktidar ve Bilgi, Seçme Yazılar, İktidarın Gözü, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003), 173

²⁰⁰ **age** 98, 99

politikalar üretir ve kurduğu bürokrasi ile bu tehdidi her daim kontrol altında tutmaya çalışmaktadır²⁰¹.

Avrupa’da göç-kontrol sözcükleri birlikte kullanılan bir ikili halindedir. Bu ikili için sosyal kontrol son yıllarda en çok kullanılan ve başvurulmuş olgudur. Bu anlamda göç olgusunu açıklamak için Foucault’nun “*gözetleme kulesi*” terimine sıkça başvurulmaktadır. Bunun yanında iktidarın kendi dilini yaratarak kendi gerçeğinin üretimini yapmasından elde edilen veriler “gözetleme kulesini” meşrulaştırma amacı ile kullanılmaktadır. Güvenliğin artık verili bir gerçek olarak dışarıdan verilmediği Avrupa’da buna rağmen güvenlik normatif bir yapı gösterir. Bu bağlamda göç Avrupa için bir ulusal güvenlik meselesidir. Göç terörizm ile bağdaştırılarak ulusal güvenliği temelden tehdit eden bir mücadele alanı olarak görülmektedir. Bu bakımdan mücadeleyi yaratan kişilerin yani göçmenlerin, etnik azınlıkların bir takım teknolojiler kullanılarak izlenmesi gerekli hale gelmektedir. İktidar, gerçeğini göçün güvenlik meselesi olması yönünde üretmiş ve bu gerçeğe kendi de inanarak güvensizlik potansiyeli taşıyanları “*gözetleme kulesinden*” izlemeyi gerekli görmüştür. Avrupa’da göçmenlerin izlenmesi bakımından çok önemli veri tabanları oluşturulmuş bu veri tabanları göçün düzenlenmesi açısından kullanıldığı da dillendirilmiştir. Örneğin Avrupa’da herhangi bir ülkeye başvuran ve sonra diğer ülkelerden de takibi mümkün olan sığınmacı izleme programı EURODAC ve “kale Avrupa” ya kabul edilebilmenin şartı olan vize sisteminin izleme ayağı Schengen Information System bu göçü engelleme ve göçü düzenleme adı altında izleme ve bildirme görevlerini ifa etmektedirler. İzleme sistemlerinin aynı zamanda e-devlet ile bağdaştırılarak meşrulaştırılması ile toplanılan veriler standart bilgilerin ötesinde elektronik ortamda dosyalanılacak ve biriktirilecek gerçekler durumundadır. Bununla birlikte bu izleme toplama faaliyetleri polisiye ve istihbarat faaliyetleri açısından da önemli bir yer teşkil etmektedir. Oturma izninin tehditleşmesi, güvenlik meselesi haline gelmesi bu iki güvenlik faaliyetlerinin toplanan bilgiyi kullanma durumunu yaratmıştır²⁰².

²⁰¹ Ibrahim, age 164

²⁰² Sönke Hilbrans, “Immigration and Security European Challenges and International Perspectives”, **Henrich Böll Stiftung**, <http://www.migration-boell.de/downloads/migration/AbstractHilbrans.pdf>, Robert H. McLaughlin, “Rupture and Continuity: Evaluating Immigration and 9/11” http://migration.ucdavis.edu/rs/printfriendly.php?id=138_0_3_0[10.04.2007]

Avrupa’da göçün tehdit haline gelmesi bu bağlamda tehdidi kontrol altına almanın sosyal kontrol perspektifi ile toplumdaki siyasi elitler ve medyaca yapılması ve ortak bir dil kullanılması toplumu kontrol altına alabilmek adına çok önemlidir. Göçmenler, özellikle son yıllarda muhafazakârlaşan bir görüş çerçevesinde, iktidarlarca yönetsellik sürecinde kullanılmaktadırlar. Bu bağlamda göçmenler ulusal egemenliğin karşısında mutlak bir korkuya dönüştürülmüşlerdir²⁰³. Ancak daha önce de belirtildiği üzere Foucault arkeolojik çözümlemesi ile söylemsel pratiklerin kendi bilgisini oluşturduğunu dil ile gerçeklik arasındaki ilişkinin ilişkisizlik olabileceğini ifade ediyordu. Bu bağlamda göç ve göçmen karşıtı siyasi söylemleri ile ortaya çıkan Le Pen in “İki milyon işsiz iki milyon göçmen demek bu çok fazla”²⁰⁴ açıklaması ve göçle ilgili bir düzenleme olan Dublin sözleşmesinde yabancının tanımının AB üyesi devletlerin vatandaşı olmayan herkes şeklinde tanımlanması söylemsel pratiğin kendi gerçeğini üretmesini sağlamıştır. Gerçeğin üretimini iktidarın görevi olarak gören Foucault, Avrupalı kimliğin yaratılması ve bunun çözümlenmesinde sıkça başvurulmuş bir düşünürdür. Avrupalı kimliğin yaratılması ve bunun meşruiyetinin bilgi-iktidar ilişkisi çerçevesinde üretilmesi ve kitlelerin onayını alması noktasında toplum üzerinde hegemonyasını yaratabilmektedir. Ayrıca bilgi-iktidar ilişkisi içinde Avrupalı kimliğin üstünlüğünün vurgulanması ve ötekisinin yaratılması da Avrupa hegemonyasının yaratılmasında izlenen yöntemdir²⁰⁵. Göçmenler bu öteki rolünde sosyal kontrol bağlamında suçla özdeşleştirilmektedir. Güvenlik ve suç ile ilişkilendirilen göç konusu Avrupalının dilinde kendi varlığını biçimlendirirken karşıt bir noktaya konumlandırılmaktadır²⁰⁶.

4.2. İç Güvenlik Ve Göç

Avrupa Birliği’nde göçün iç güvenlik açısından güvenlileştirilmesi sınırlarının güvenlileştirilmesi anlamında düşünülebilir. Bu anlamda Avrupa entegrasyon yöntemi

²⁰³ Ayhan Kaya, “Göç: Güvenlik ve Korkunun İktidarı” Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler, 8-11 Aralık 2005, İstanbul. 25

²⁰⁴ Jan Nederveen Pieterse, “Europe Among Other Things: Closure”, **Culture, Identity, Nationalism, Ethnicity and Cultural Identity in Europe**, Ed: Keebet Von Benda- Beckman and Maykel Verkuyten, (Netherlands :European Research Center on Migration and Ethnic Relations, 1995) : 77

²⁰⁵ F.H. Burak Erdenir, **Avrupa Kimliği Pan Milliyetçilikten Post Milliyetçiliğe**, (Ankara :Ümit Yayıncılık, 2005), 136

²⁰⁶ Darion Melossi, “Security Social Control, Democracy and Migration within the “Constitution” of the EU”, **European Law Journal** vol. 11 no.1 (2005):18

de göçün iç güvenlik meselesi olarak görülmesini sağlar. Yani göçün güvenlikleştirilmesinde ekonomik entegrasyon ve bu doğrultuda oluşturulmaya çalışılan iç pazarın güvenlikleştirilmesi anahtar dinamik olarak görev yapar. Var sayılan temel durum, iç sınırların kalkmasının ardından uluslararası hizmet, sermaye, mal ve kişilerin serbest dolaşımının sağlanmasıdır. Ancak bu durumun kamu düzeni ve yasal düzeni bozucu etkileri ortaya çıkaracak olması korku yaratmaktadır²⁰⁷. Avrupa Tek Pazar Sözleşmesi, serbest dolaşım ile oluşturulmaya çalışılan ortak pazar içinde iç sınırların kalkmasını hedeflemektedir. İçeride alçalan hatta yok olan sınırlara karşılık dış sınırların yükselmesi bir gereklilik olarak AB’de ortaya çıkmaktadır. Birliğe üye ülkeler, yasal olarak topraklarına kabulleri, bu duvarları yükselten sıkı kontrollerle sağlamaya çalışmaktadır. Yükseltile duvarlar için AB’nin güçlendirilmiş ve uyumlu politikalar yürütmesi de bir zorunluluktur. Bu zorunluluk bahsedilen duvarların ilk tuğlalarını koyan Schengen Sözleşmesi’nde kendini bulur. Bu sözleşmenin 7. maddesine göre üyelerin bir an önce vize politikalarını ortaya koymaları gerekmektedir. Bunun nedeni, göç ve güvenlik konusunda rahatlamalarını sağlamaktır²⁰⁸. Uyumlu vize politikaları ve yükselen duvarlar, “Fortress” yani kale Avrupa’yı ortaya çıkarmıştır²⁰⁹.

Göç iç güvenlik konusunda düğüm noktasıdır. Avrupa’nın devamlılık gösteren politikalarında göçmenler, sığınmacı ve yabancı olarak dikkati çeken bir konumdur²¹⁰.

Göçe iç güvenlik meselesi olarak yaklaşıldığında, AB’nin kurucu ve düzenleyici anlaşmalarında nerede olduğuna bakılması da çalışmanın eleştirel yaklaşımı açısından gereklidir. Öncelikle ele alınması gereken, AB’nin kurucu anlaşması olan Maastricht Anlaşmasıdır. Bu anlaşma, göçten söz eden ve bu konuyu iç güvenlik meselesi olarak değerlendiren bir belge niteliğindedir. Sığınma politikasını ve üye devletlerin dış sınırlarından geçişi, bir kurala koymaktan bahsederek maddeleştiren anlaşma, göç konusunu birçok alt başlıkta inceler. Bu maddelere bakıldığında konuyla ilgili yaklaşım ve getirilen çözüm önerilerinin bir arada olduğunu görülebilir. Örneğin, belge, ilk olarak birliğe üye olmayan üçüncü ülkelere gelen göçmenlerin girişlerini, birliğe üye ülkelerde kalma ve çalışma şartlarını düzenlemekten söz etmektedir. Anlaşmada konu ile

²⁰⁷ Huysmans, age: 758

²⁰⁸ age: 759

²⁰⁹ age :759

²¹⁰ age :760

ilgili sivil, polis, gümrük operasyonlarında işbirliği yapmak gibi çözüm önerileri sorunla baş edebilmek adına daha sonraki maddelerde sayılmıştır. Serbest dolaşım adı altında kurula bağlanmak istenen konular anlaşmanın beşinci başlığı altında dile getirilir. Sığınma politikaları, serbest dolaşım ve göç de düzenlenmek üzere anlaşmada beşinci başlık altında dillendirilen konulardır. Bu başlık altındaki maddelerin ilkinde ifade edilen Avrupa Birliği'nin düzenlenmek istenen sığınma kaçakçılık, göç, gibi konularda birlikte ortak hareket etmelerinin gerekliliğidir. Bu gereklilikler doğrultusunda sığınma politikaları öncelikle ele alınmış ve Birliğe üye devletlerin sınırlardan kişilerin geçişini ve kontrolünü kurallara bağlamada bir işbirliğinden söz edilmiştir. Bu başlık altında K.1 maddesinde 3. alt maddede göç konusunu düzenleyen anlaşma, bu konuda üç alt madde daha koymuştur. Bu maddelerden birincisinde AB üyesi olmayan ülkelerden gelenlerin AB bölgesine giriş ve dolaşım koşulları, ikincisinde aile birleşmeleri ve çalışma hakkı gibi konuları da içerecek biçimde oturma koşulları, üçüncüsünde kontrol dışı göçle, oturma ve çalışma ile mücadele edilmesi ortaya konulmuştur²¹¹. Uyuşturucu bağımlılığı ve kaçakçılığı ile mücadele ve gümrük işbirliğinden de sonraki maddelerde söz eden anlaşma en sonunda uyuşturucu kaçakçılığı ve terörizm ile mücadele için bir polisiye işbirliğinin gerekliliği belirtilmiştir. Bu düzenlemelerinin hukuki bağlantısını da kurmayı unutmayan AB daha önceki anlaşmalarla bağlantılı olarak bu düzenlemeleri yaptığını K.2 maddesinde belirtmiştir. Bu anlaşmalar bu maddeye göre 1950'de imzalanan Avrupa Temel Hak ve Özgürlükler sözleşmesi ile 1951'de imzalanan mültecinin statüsü ile ilgili anlaşmadır

Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta ise uyuşturucu kaçakçılığı ve organize suçlar gibi konulardaki düzenlemeler yine Sözleşmenin göç ile ilgili olan başlığının altında irdelenmiştir²¹². Bu düzenleme, göçmenler ve sığınmacıların potansiyel, sınırlardan suç taşıyan gruplar olarak görülmesinin bir ürünü olarak görülebilir.

Bu sözleşmenin ardından gelen Dublin Sözleşmesi, daha çok sığınmacıların başvuruları ile ilgili düzenlemeler içermektedir. Dublin Sözleşmesi ile sığınma başvurusu yapıldığında başvuru yapılan devletin sorumlulukları ortaya konulmak istenmiştir. Hedef olarak ülkelerin Cenova Sözleşmesi'nde mülteci statüsü hakkında düzenlenemeyen

²¹¹ **Maastricht Anlaşması**,<http://www.eurotreaties.com/maastrichteu.pdf> ,[02.02.2007]

²¹² **Maastricht Anlaşması**,<http://www.eurotreaties.com/maastrichteu.pdf> ,[02.02.2007],

sığınma başvurularını değerlendirme ve araştırma kriterlerinin düzenlenmesi ve belirlenmesi gösterilmiştir. Bu kriterler doğrultusunda artık kesin olarak ortaya konulan, sığınma başvurularının çok ciddi bir şekilde inceleneceği ve uygun görüldüğü takdirde sığınmacının güvenli alan olarak görülen, AB üyesi olmayan bir ülkeye yerleştirilebileceğidir.

Öncelikle sözleşmede ele alınan kavramların içerikleri verilmiştir. İçerik bölümünde yabancı sözcüğünün açıklamasının yapılması gerekli görülmüş ve üye devletlerin vatandaşı olmayan herkesi yabancı olarak tanımlanmıştır. Sığınma başvurusunun tanımı Cenova Sözleşmesi koşulları altında üye devletlerden bir yabancının korunmak üzere mülteci olma hakkı izni almaya çalışmasıdır. Sığınma başvurusunun değerlendirilmesi ise sığınma başvurusunun yapılmasının ardından başvuru hakkında değerlendirme ve karar vermede tüm tedbirler süreci şeklinde tanımlanmıştır.

Bu tanımlamalardan sonra Cenova Sözleşmesi ve daha sonra New York Protokolü'ne kesinlikle bağlı kalınacağı ifade edilmiş ve bu bağlılık doğrultusunda hiçbir coğrafi ayırım yapmadan sığınma başvurularının kesinlikle “değerlendirmeye” alınacağı belirtilmiştir.

Anlaşmanın 3. maddesinin alt 2. fıkrasında başvurunun nasıl değerlendirileceği konusunda başvuru yapılan üye ülkenin mutlaka başvuruyu araştırması gerektiği ifade edilmiştir. Bir sonraki maddelerde de bu araştırmada göz önüne alınacak kriterler ortaya konulmaya çalışılmıştır. 4. maddeye göre sığınma başvurusu yapan kişinin başvuru yaptığı ülkede ailesinden mülteciler bulunmakta ise başvuruyu alan ülke bu istekle ilgilenmelidir. 5.maddenin 1.fıkrasına göre başvuru yapan kişi hala geçerli olan oturma iznine sahipse ve bu izni başvuru yapılan ülke veriyse bu başvuru da değerlendirilmelidir. 5.maddenin 2. ve 4.fıkrasına göre başvuru yapan kişi hala geçerli olan vizeye sahipse ve bu vizeyi başvuru yapılan ülke veriyse bu başvuru da değerlendirilmelidir. 6.maddeye göre sığınmacı başvuru yaptığı ülkede başvuru yapmadan önce altı ay kaçak yaşamadığı sürece, sığınmacı yasa dışı yollardan deniz, kara veya hava yolu ile üye olmayan bir ülkeden gelmiş olsa dahi sığınma başvurusu AB üyesi devlet tarafından değerlendirilecektir. 7.maddeye göre sığınma talebini alan ülke sığınmacının AB bölgesine giriş koşullarını araştırmak sorumluluğundadır. Bu kriterler

yoksa üye devlet başvuruyu değerlendirmeye almayabilir. Sığınma talebi alan ülkeler sığınma ile ilgili ellerinde olan bilgi ve istatistikleri yasal sınırlar içinde paylaşabilir²¹³.

Bu sözleşmenin en önemli yanı görüleceği üzere uyumlulaştırılmış bir sığınmacı kabul politikasının oluşturulmasını hedeflemesidir. AB’li üye devletler bu uyumlulaştırma ile ortak göçmen ve sığınmacı kabul politikaları oluşturmak isterler. Çok net bir şekilde tanımlanan “yabancı” Avrupa topraklarına girmeye teşebbüs ettiği andan itibaren izlenmesi, kayıtlara geçirilmesi gereken kişidir. Dublin Sözleşmesi mülteci kabul ve izlemenin üzerinde çok fazla durarak bu konunun güvenlikleştirilmesini sağlamıştır. Yaratılan güvenlik dili “yabancı”nın Avrupa topraklarına girmesinin mutlaka teşebbüs aşamasında önlenmesi üzerinedir. Bu dile göre AB’li devletler uyumlulaştırılmış, ortak yasaları ile “yabancı”nın Avrupa topraklarındaki her aşamasını izlemek istemektedirler. Bu sözleşme için bu bağlamda izlemeyi sağlayacak bir “*gözetleme kulesi*”²¹⁴ önemli bir gerekliliktir.

AB’de kurucu anlaşmalardan Amsterdam Anlaşması da yaptığı düzenlemeler açısından okunması gereken bir sözleşmedir. Anlaşma sınırların kontrolünün gerekliliğini, Avrupa’nın özgürlük, güvenlik ve adalet alanı olarak kalması için vurgular. Anlaşma, kişilerin serbest dolaşımını, dış sınırların, göçmenlerin ve sığınma talep edenlerin gelişini doğrultusunda kontrolünü ve organize suçla mücadeleyi gerekli görmektedir. Bu bağlamda Amsterdam Anlaşması’nda birinci bölümde Avrupa Anlaşması’na eklenmesi gereken maddeler bölümünde birinci madde altındaki beşinci maddede Avrupa Birliği’nin kendisini düzenlemesi gereken temel hedeflerden biri olarak göç konusu da yer alır. Birliğin ekonomik ve sosyal bir ilerleme sağlayarak istihdam yaratması gerektiği, ortak kimliği güçlendirerek dış ve savunma politikasını kurması gerektiğinin dillendirilmesinin ve üye ülkelerde vatandaşlık bağlamında temel hak ve özgürlüklerin korunması gerekliliğinin hemen ardından Birliğin bir özgürlük, adalet, güvenlik alanı olmasından bahsedilmiştir. Bu alanda kişilerin serbest dolaşımının güçlendirilmesi gerektiği düşüncesi ortaya konulmuştur. Bunu yapabilmek için göç ve sığınmacıları engellemek üzere dış sınırların yükseltilmesi, suçla mücadele edilmesi gerektiği ifade

²¹³ **Dublin Convansiyonu,**

www.europaworld.org/DEVPOLAWAR/Eng/Refugees/Refugees_DocC_eng.htm/

²¹⁴ Foucault, İktidarın Gözü

edilmiştir²¹⁵. Serbest dolaşımın üye devletler arasında devamlılığına vurgu yapan anlaşma, dış sınırların güvenliğini mutlak bir çözüm olarak görmektedir. Üye olmayan devletlerden gelen kişilerin AB'ye girişlerinde uygulanması gereken vize sisteminin nasıl olması gerektiğini de anlatan sözleşme, bunu iç güvenliğin bir gerekliliği olarak ortaya koymaya çalışmıştır. Anlaşmada göç konusu IIIa başlığı altında 73i ve alt maddelerinde ayrıntılı bir şekilde ele alınmaya devam edilmiştir. Bu maddede de öncelikli hedefin Avrupa'nın özgür güvenli ve adalet bölgesi olmasını sağlamak olduğu belirtilmiştir. 73i'nin 'a' başlıklı alt maddesinde anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra beş yıl içinde serbest dolaşım kurallarının kesinlik kazanacağı dillendirilmiştir. Buna göre alınması gereken önlemler göç ve sığınmadan korunmak üzere sınırların yükseltilmesi ve suçla mücadele olmalıdır. 73j ile sınırların güvenleştirilmesi bakımından vize politikasından bahsedilmiştir. Bu politika ile sınırlardan giriş, vize politikası ile kurala bağlanacak ve AB üyesi olmayan ancak bölgeye giriş yapmak isteyen kişiler giriş yapmak istediği AB ülkesinden vize alacaktır. Vize alan kişiler de üç aydan fazla kalmayacaktır. Yine bu başlığın altında devam eden maddelerde, 73k ve alt maddelerinde sığınmacı kabulüne dair kesin kuralların getirileceği ifade edilmiştir. Alınacak önlemlerin mültecilerle ilgili BM çatısı altında yapılan 1951 Cenevre ve 1968'de yapılan düzenleme ve diğer mülteci statülerini belirleyen anlaşmalarla uyumlu olacağı öncelikli olarak belirtilmiştir. Sığınmacı kabulünde ortak kriterler konularak sığınma talep eden kişinin üye ülkeye kabulünde onu kabul eden ülkenin sorumlu olması istenmiştir. Bununla ilgili prosedürlerin ve minimum standartların konulması gerektiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte bu standartlar doğrultusunda mülteci olarak kabul eden ülkenin bu statüyü garantileyebileceği ya da düşürebileceği gibi bir önemli bir yetkiyi elinde bulundurması da düzenlenmiştir. Bir sonraki üçüncü maddede göçle ilgili ortak politikalarda oturma izni, uzun dönemli vize, aile birleşmeleri gibi konuları da içerecek bir biçimde göçmenlerin AB bölgesine giriş ve kalma şartlarının düzenleneceği, yasal olmayan göçmen ve oturma izni olmayanlar ilgili bir tedbirler zincirinin alınacağı anlaşma ile dile getirilmiştir²¹⁶. Amsterdam Anlaşması öncelikle Avrupa'nın temel olarak özgürlük,

²¹⁵ **Amsterdam Anlaşması**, <http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf> [02.02.2007],5

²¹⁶ **Amsterdam Anlaşması**,<http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf> :26,27,28

güvenlik ve adalet alanı olarak tanımını yapmıştır. Bu tanımlama ile yüceltilen Avrupa coğrafyasının bu şekilde kalmasının sağlanmasının önemi de sonraki düzenlemelerde dillendirilmiştir. Anlaşmaya göre; özgürlük, güvenlik ve adalet alanı olan Avrupa coğrafyasının bu şekilde korunması, dışarıdan gelenlere kapıların kapanması ile gerçekleşecektir. Dışarıdan gelenlere kapıların kapanmasını salık veren Amsterdam Anlaşması, bunun amacının, özgürlük, güvenlik ve adalet alanına ait olan Avrupalıların serbestçe bu alanda dolaşabilmesini düzenlemek olarak açıklamaktadır. Ancak bu düzenlemelerin başarısı için, yüceltilen coğrafyanın göç ve sığınmacıları engellemek üzere dış sınırların yükseltilmesi, suçla mücadele edilmesi gerektiği özellikle dillendirilmiştir. Bu anlamda Amsterdam Anlaşması'nda "kale Avrupa"nın yaratılması konusunu güvenlikleştirilerek düzenlemelerin yapıldığı söylenebilir.

Kasım 1999'da Tampere'de gerçekleşen Avrupa Komisyonu toplantısında, Avrupa'nın bir özgürlük alanı olduğu tekrar vurgulanmıştır. Bu alanın korunması gerektiği ve bu korumanın da bahsedilen özgürlük alanına doğru gelen ve suç unsuru teşkil eden göçmenlerin uzakta tutulması ile sağlanabileceği vurgulanmıştır. Bunu gerçekleştirmek için ise dış sınırların en iyi şekilde korunması gerekmektedir. Bu amacın "*güvenli ve açık*²¹⁷ Avrupa" için mutlaka gerekli olduğu belirtilmiştir. Açık ve güvenli Avrupa göçmenleri önlerken kesinlikle çok insani davranacağını, bunu da Cenova Mülteci Sözleşmesine dayandıracağını dillendirmiştir. Göçün geldiği ve geçtiği transit ülkelerin de kıtaya doğru gelen göç rüzgârını önlemede önemli gören çalışma belgesi bu bölgelerdeki çalışma, yaşam, koşullarının da iyileştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Uyumlu bir Avrupa Sığınma politikasının olması gerektiğini dillendiren belge sınırlardan giren suçu ve göçü sınırda engellemek için üye ülkelerin polisiye ve hukuki konularda işbirliği yapılması gerektiğini belirtmiştir. Anlaşmayı bu doğrultuda madde

²¹⁷ Açık Avrupa terimi, ekonomik alanda birleşmiş Avrupalı ülkeler arasında mal, hizmet ve kişilerin serbest dolaşım alanı olarak ifade edilmesi bakımından önemlidir. 1986 Avrupa Tek Pazar Sözleşmesi ile serbest dolaşım alanı haline gelmenin adımlarını atan Avrupa, sınırları ortadan kaldırması açısından açık bir alan haline geldiğini düşünmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz Treaty establishing the European Economic Community, EEC Treaty - original text (non-consolidated version, http://europa.eu/scadplus/treaties/eec_en.htm, European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33216.htm>

madde incelediğimizde öncelikle konsey toplantısında çıkan sonuçta Tampere'nin kilometre taşları denilen değerler ve olması gerekenler ifade edilmiştir. Bu kilometre taşlarından üçüncüsü ortak sığınma ve göç politikasının olmasının gerekliliğinin açıklanmasıdır. Bu kilometre taşına göre Avrupa bir özgürlük alanıdır. Ancak bu özgürlük AB üyesi olmayan ülkelerden gelerek bölgeye girmek isteyenler için değil AB vatandaşları için geçerlidir. İşte bu geçerliliğin sınırları ancak ortak sığınma ve göç politikaları ile çizilebilir. Bu politikalar dış sınırların kontrolü, yasa dışı göçün durdurulması ve organize uluslar arası suçlarla mücadele edilmesidir. Kilometre taşlarının dördüncüsü açık ve güvenli Avrupa Birliği'nin Cenova Sözleşmesi ve diğer insan hakları enstrümanları kurallarına tam olarak uyumlu bir şekilde gelişeceğidir. Bu doğrultuda AB bölgesinde yaşayan, hukuksal olarak oturma izni olan grupların ve kişilerin AB toplumuna entegrasyonu için ortak bir yaklaşım belirlenecektir. 10 madde ile ortak bir göç ve sığınma politikası belirlenmesinin çağrı yapan sözleşme, 11. madde ile ortak göç politikasının belirlenmesi için sadece Avrupa bölgesinde düzenleme yapmanın yeterli olmayacağı, göçün geldiği ya da transit olarak geçtiği ülkelerde de bir takım düzenlemeler yapılması gerektiği ifade etmiştir. Bu düzenlemeler, yoksullukla mücadele, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, iş fırsatlarının yaratılması, çatışmaların önlenmesi, kadın ve çocuk temelinde demokratik insan haklarının sağlamlaştırılması gibi noktaları içermektedir. Dolayısıyla üçüncü ülkelerle başarılı bir işbirliği temel anahtar rolünde görülmektedir. Sözleşme dönemin ekonomik gerçeğini yansıtır bir biçimde 12. maddede Avrupa Konseyi'nin yüksek vasıflı çalışanları hoşgeldinle karşılayacağını dile getirir. 13. maddede ortak bir sığınma politikasının gerçekleştirilmesini belirten sözleşme 14. maddede bu politikanın çalışır ve etkili olmasının gerekliliğini ifade etmiştir. Uzun dönemde AB'nin ortak sığınma kabul politikasına sahip olacağını belirten 15. maddenin ardından 16. maddede yerinden edilmiş insanlar için koruma sağlamanın üye devletlerce dayanışma içinde sağlanabileceği ancak mülteci akınlarından korunmak için finansal bir kaynak olması gerektiği belirtilir. 17. maddede ise sığınmacıların tüm Birlikte tanınmasını sağlayacak EURODAC sisteminin yani kimliklendirme sisteminin bir an önce çalışır hale gelmesi istenir 18. madde ile AB'nin daha etkili bir entegrasyon politikasını amaçlaması gerektiği ifade edilmiştir. Bu politika entegre edilmek istenen kişilerin hak ve

sorumluluklarını AB vatandaşları ile karşılaştırılabilecek şekilde garantilemek amacını taşımaktadır. AB aynı zamanda ekonomik sosyal ve kültürel yaşamda ayrımcılığın önlenmesini geliştirmeli ve ırkçılık ve yabancı düşmanlığına karşı önlemler geliştirilmelidir. 19. madde ile yabancı düşmanlığına karşı mücadelenin tanımı yapılmaya devam edilmiş ve ırkçılık karşısında bir hareket planı oluşturacak komisyon oluşturulmasından söz edilmiştir. Bununla birlikte Avrupa Konseyi ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadelenin hızlandırılması için çağrıda bulunmuştur. Konseye göre üye devletler en iyi uygulama ve deneyimleri bu mücadelede göstereceklerdir. Konsey AB sözleşmesinin 13. maddesinde yer alan ırkçılıkla mücadelenin ulus üstü düzeyde kalmasından öte üye devletlerin ulusal programlarına alınmasının da cesaretlendirilmesini amaçlamaktadır. 20. madde ile Avrupa Konseyi, AB bölgesinde yerleşik durumda olan yabancıların tıpkı kendi ülkelerinde olduğu gibi yerleşik oldukları ülkelerde ekonomik ve demografik gelişmelere ulaşmalarını amaçlamıştır. Bu amaç hızla karara dönüştürülmelidir. Ancak, bu karar alınırken üye ülkelerin kabul edebilme kapasiteleri ve gelenlerin ülkeleri ile tarihsel ve kültürel bağlantıları göz önüne alınmalıdır. 21. madde ile bu yabancı yerleşiklerin yasal statüleri ortaya konulmak istenmiştir. Uzun süreli oturma izni olan ya da yasal olarak AB ülkelerinde yerleşik olanlar, AB vatandaşları ile hemen hemen aynı haklara sahip olacaklardır. Ancak bu haklar eğitim, çalışma, ayrımcılığa uğramama gibi haklardır. 4. başlık altında göç akınlarını yönetmek başlığında 22. madde ile daha etkili bir yönetim stratejisinin geliştirilmesi istenmiştir. Bu kapsamda göçün geldiği ve transit olarak geçtiği ülkelerle işbirliği yapılması istenmiştir. Bu işbirliği ile yasal göçmenler alınabilecek ve insan kaçakçılığının önüne geçileceği düşünülmektedir. 23. maddede yasa dışı göç ve insan kaçakçılığı ve göçmenlerin ekonomik olarak sömürüsü ile mücadele ile uğraşacağını ilan ederken, bu mücadele kapsamında yasal düzenlemeler yapılacağı belirtilmiştir. Europolle birlikte suç ağlarının çözülmesi sağlanacak ve özellikle bu konuda mağdur olan kadın ve çocukların korunması sağlanacaktır. 24. maddede Birlik ülkeleri sınırlar arasında özellikle su sınırlarında teknik bir işbirliğinin bu mücadele için gerekliliği vurgulanmıştır. Bu işbirliği teknoloji transferi, değişim programları, başvuru sahibi olan ülke ile entegre gibi öğeleri barındırmalıdır. Bu bağlamda Konsey Adriyatik ve İyonya Denizi'nde organize suç ve insan kaçakçılığı konularında İtalya ve Yunanistan arasında

işbirliği yapılmasını olumlu karşılar. 25. madde entegre olmuş sınırlardan bahseder, bu entegrasyonun Schengen Anlaşması ile sağlanacağını ifade eder. Maddeye dış sınırların etkili kontrolünün mutlaka gerekli olduğu ve bunun özel eğitilmiş güçlerce yapılması gerektiği şeklinde devam edilmiştir. 26. maddede göç akınlarını durdurmak yönünde göçün geldiği ve transit geçtiği ülkelerde insan kaçakçılığı ve göçün engellenmesi için mücadele etme yönünde işbirliğinin sağlanmasını yanı sıra gelenlerin gönüllü dönüşlerinin sağlanması yönünde de işbirliği yapılması gerektiğini belirtir²¹⁸. Görüldüğü üzere, kronolojik olarak artan dış sınırları yükseltmeye çalışma politikası, Avrupa’da anlaşmalar düzeyinde göç politikasının uyumlulaştırılması adı altında sık sık dile getirilmektedir. Bu anlamda, Amsterdam Anlaşması ile oluşturulan özgürlük, güvenlik ve adalet alanı söylemi Tampere’da daha yüksek sesle dillendirilmiştir. Tampere güvenlik söylemi açısından Dublin sözleşmesi ve Amsterdam Anlaşması’nın bir bileşimi gibidir. Ancak daha ayrıntılı ve daha sert bir söylemle düzenlemeler yapmayı hedeflemektedir. Örneğin 17. madde ile sığınmacıların tüm Birlikte tanınmasını sağlayacak EURODAC sistemin yanı sıra kimliklendirme sisteminin işlerliğini düzenlemeyi isteyen konsey, “gözetleme kulesini” daha etkin kullanmanın yollarını aramakta olduğunun işaretlerini vermektedir. Avrupa Tampere ile sınırlarını da yine güvenleştirmekte ve “kale Avrupa”mitini sağlamlaştırmaktadır. Bu çerçevede 25. madde ile dış sınırların etkili kontrolünün mutlaka gerekli olduğunu ve bunun özel eğitilmiş güçlerce yapılması gerektiği şeklinde bir düzenleme yapan konsey artık bu konuda daha ciddi olduğunu dile getirmiştir. Bu bağlamda Tampere göç konusunda Avrupa’nın gittikçe keskinleşen ve sertleşen söyleminin bir tezahürü olarak izlenmektedir.

2001 Avrupa Konseyi’nin Laeken’deki zirvesinde, vatandaşların Avrupa Birliği’nden beklentileri kısmında da göç konusuna değinilmiştir. Avrupa’nın gelişmiş bir demokrasi ve küreselleşme imajı ile bütünleştiğini, AB vatandaşlarının da bu durumda AB’den daha çok adalet ve güvenlik beklediğini, güvenliğin de yine göç ve sınırlardan geçen suçun engellenmesi ile sağlanacağı ifade edilmiştir²¹⁹. Göçe karşı sınırların ve yapılması

²¹⁸Tampere Avrupa Konseyi

http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00200-r1.en9.htm[12.03.2007]

²¹⁹ Seville Avrupa konseyi

http://europa.eu.int/constitution/futurum/documents/offtext/doc151201_en.htm[12.03.2007]

gerekenlerin en üst düzeyde seslendirildiği AB toplantısı ise Seville’de yapılmıştır. Göç ve sığınma konularının üzerinde ısrarla duran belge, sınır güvenlik güçlerinin kurulmasını istemekte ve göçmenlerin geldikleri ülkelerde veya AB’ye geçmek için basamak olarak kullandıkları üçüncü ülkelerde kalmaları gerektiğini belirtmektedir. Seville, Tampere’den sonra Avrupa’nın özellikle de bir sabah uyandıklarında sınırlarında gemilere dolmuş insan yığınları gören Güney Avrupa’nın çığlığı olmuştur. Seville’de çıkan konsey bildirgesinin özellikle 3. bölümünde göç ve sığınma konuları yer almıştır. Sığınma ve Göç bölümünde bölümünün ilk maddesi olan 26.maddede Tampere’da özgürlük, güvenlik, adalet alanı olarak belirtilen AB bölgesinde birbiriyle ilintili göç ve sığınma politikasının kesin sınırlarla belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. 27. maddede kısa bir çözüm sunan Bildiri Avrupa Birliği ve üye devletlerin göç akınlarını, hukukla ve göçün geldiği ve transit olarak geçtiği ülkelerle işbirliği yaparak engelleneceği belirtilmiştir. Bu politikalarla göçü engelleme konusunda istenilen başarının altı ay gibi bir sürede kazanılması istenmektedir. Bu başarının en kolay biçimde dış sınırların yönetilmesi ile sağlanacağı düşünülmektedir. 28. maddede, mücadele kapsamında kısa ve uzun vadede alınan önlemlerin 1951 tarihli Cenova Sözleşmesi ile uyumlu olacağı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda yasa dışı göçle mücadele ve insan kaçakçılığının engellenmesinde Birlik politikaları Birliğin ve üye ülkelerin kabul kapasiteleri doğrultusunda yasal yollarla giriş yapıldığı takdirde iyi bir yaşamın göçmenleri beklediğine dair öncelikle yasal bir istek yaratılmak istenmesi üzerine kurulur. Birlik sağladığı yasal haklarla, temel hak ve ödevler koyduğunu belirtirken, bu bağlamda ırkçılıkla mücadele ve yabancı düşmanlığının önlenmesinin önemli olduğu belirtilmiştir. Yasadışı göçle mücadelede alınacak tedbirler alt başlığı altında başlayan 30. maddede AB, göç akınlarını önleme ve yasa dışı göçle mücadele kapsamında kendinin geçerli ve etkili yönetim politikaları uygulayacağını ifade etmiştir. AB’nin alacağı ve uygulayacağı politikalarda, öncelikle bir yıl öncenin AB bölgesine giriş yapmak için vize almış milletlerin listeleri incelenecektir. Bu fizibilite çalışması doğrultusunda ortak bir vize bilgi raporlama sistemi kurulmak istenmektedir. Bu konudaki çalışmaların hızla yapılması gerektiği ve bu konularda işbirliğinin hızlandırılmasının bir gereklilik olduğu belirtilmiştir. 31. maddede çok acil bir şekilde dış sınırların korunması yönetiminde entegre olması gerektiği çağrısı yapılmıştır. Bu

maddede Avrupa sınır polis gücü kurulması ve bu gücün İtalya liderliğinde oluşturulabileceği ortaya konmuştur. 32. maddede yakın zamanda yapılan, dış sınırlarla ilgili göç akınlarını kontrol etmeye yönelik planların Avrupa Konseyince beğenildiği ve takdir edildiği belirtilmiştir. Duraksama olmaksızın konsey çatısında ortak bir kontrol politikasının oluşturulması için konsey acele etmektedir ve yıllar çapında yapılması gerekenlerin perspektifleri bu maddede ortaya koymuştur. 2002 sona ermeden ortak dış sınır operasyonları yapılması, bütün üye ülkelerin ilgileneceği pilot projelerin yapılması, üye devlet arasında göç irtibat büroları adı altında bilgi ağının oluşturulması planlanmıştır. 33. madde ile Avrupa Birliği göç sorununu Birlik dışından üçüncü ülkelerle çözmeyi gündeme getirir ve bunu dış ilişkiler zeminde yapabileceğini ifade eder. Tampere ile de bağlantılı olarak Avrupa Birliği'nin göçle mücadelede dengeli, etkili ve entegre olmuş uzun soluklu bir göç politikasının olması gerektiği ifade edilmiştir. Bu politika kapsamında göçün geldiği ülkelerle işbirliği yapılmasından bahsedilmiştir. Bu işbirliği yöntem olarak bu ülkelerde çatışmanın ve ekonomik yardımlarla fakirliğin önlenmesini hedeflemektedir. Böylece göçün durdurulabileceği ifade edilmiştir. 34-35-36. maddelerde Avrupa Konseyi, göçün geldiği üçüncü ülkelerle sınırların kontrolü konusunda teknik finansal işbirliği yapılması gerektiği, bunun yasa dışı göçle mücadelede çok önemli olduğu tekrar tekrar vurgulanmıştır. Bu işbirliklerinin ortak göç politikasının oluşturulması ve hızlandırılmasında önemli olduğu da özellikle belirtilmiştir²²⁰.

Anlaşmaları takip edildiğinde öncelikle yüceltilen özgürlük, adalet alanı, Avrupa gerçeği ile karşılaşılmaktadır. Özgürlük alanına sınırlardan girmeye çalışan her bir yabancı, bu sunulan gerçeği bozmaya çalışan unsurlar olarak düzenlemelerde yer almıştır. Bu unsurları engelleme yönünde hazırlanan sözleşmelerde sınırlar en önemli güvenlik kavramı olarak sergilenmektedir. Örneğin Seville Konseyi'nden çıkan belgenin 25. maddesi sınır düzenlemelerini daha önceki bir düzenleme olan Schengen'e atıf yaparak düzenlerken özellikle Güney Avrupa bağlamında sınırların çok önemli olduğunu ısrarla gündeme getirmiştir. Sınırların güvenlikleştirilmesinin meşruiyeti organize suç ve olası terörü engellemek adına yapılan mücadele için sınırların ve dolayısıyla göçmenleri güvenlikleştirildiği söylemi ile sağlanmaktadır. Sözleşmeler ve düzenlemeler göçün

²²⁰ Seville Avrupa Konseyi, <http://www.ecre.org/seville/sevconc.pdf> sf :12, 13,

mutlaka izlenmesi gereken bir olgu olduğunu dile getirmişlerdir. Bu bağlamda izleme teknoloji ve yöntemlerinden de bahsetmişlerdir. Kimliklendirme, kayıt altına alma, gibi yöntemlerle izlenmesi gereken göçmenlerin terör ve kaçakçılıkla da bağlantılandırılması Avrupa'nın Gözetleme Kulesi misyonunu meşru kılmaktadır. Meşruiyetin sağlanmasının bir diğer yolu da Anlaşmalarda dikkati çekici bir şekilde her düzenlemenin uluslararası kabul görmüş insani düzenlemeler yapan daha önceki sözleşmelere atıf yapmasıdır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Cenova Sözleşmesi gibi insani düzenlemeleri ile genel kabul görmüş belgelere atıf yapılarak, Avrupa'daki yeni düzenlemelerin insani olduğu izlenimi yaratılmaya çalışılmaktadır. Kısaca, sözleşmeler ve yapılan düzenlemeler göçün iktidarca nasıl algılanmak istendiği noktasında kitlelere sunulmaktadır. Kendi gerçeğini yaratan iktidar, yarattığı gerçeği gözetleme teknikleri ve yasaları ile kontrol altına almaya çalışmaktadır. Gözetlediği gerçeğin, vazgeçilmez doğruluğuna kitleleri inandırmayı amaçlayan iktidar bu aşamada medya gibi iletişim tekniklerine başvurmaktadır.

Eleştirel yaklaşım çerçevesinde iktidarın yarattığı gerçeğe kitleleri inandırması noktasında medya ve siyasi elitlerin konu ile açıklamalarını takip etmek de gereklidir. Gazete ve basın ajanslarından yapılan takiple hem basının hem de basına yansıyan siyasi lider ve elitlerin söylemlerini izlemek mümkündür. Basından en çok rastlanan olgu “kale Avrupa” mitinin yüceltilmesi ve korunması bu bakımdan da göçmenlerin güvenleştirilmesidir. Örneğin İtalya, Arnavutluk kıyılarından gelen yasa dışı göçmenler nedeni ile kıyılarının güvenliğini sağlayarak bu mite hizmet etmektedir. 1998’te BBC News’te yayınlanan haberde İtalya’nın Arnavutluk kıyılarında bu kıyılardan gelecek göçü durdurmak için sahil güvenlik ekibi kurduğunu duyurulmuştur. Bu ekibin kurulduğunu da dönemin içişleri bakanı Tiran’a yaptığı bir gezi sırasında açıklamıştır²²¹. Yine medyanın sığınmacıları ve göçü Avrupa’nın sınırlarına denizden gemilerle, karadan kamyonlarla girmeye çalışan Doğulu insanlar grubu olarak göstererek de sınırları güvenlikeştirdiği görülebilir. Örneğin BBC NEWS’in 22 Mart 2002’deki yayınında İtalya’nın bir sabah kara sularında gemilerde bekleyen Kürt sığınmacıların olduğu duyurulmuştur. 1000 kadar mültecinin Sicilya’ya ulaşması üzerine, bunun endişe verici bir durum olduğunu belirten bölgesel yetkililer, sığınmanın

²²¹ “Europe Italian police to work in Albania port”. BBCOnline. 28.11.1998

bir fenomen haline geldiğini belirtmişlerdir. Dönemin İtalya başbakanı Berlusconi'nin kabinesinde bulunan göçmen karşıtı bakan Umberto Bossi de *göçmenlerin arkasından timsah gözyaşı dökmekten bıktığını derhal geri gönderilmeleri gerektiğini* belirtmiştir²²². Avrupa'nın bir başka Akdeniz ülkesi olan İspanya da Akdeniz kıyılarından göçe maruz kalmaktadır. Fas'la arasında en yakın sınırdan bir çok göçmenin yüzerek bile bu sınırı aşmaya çalışması İspanya açısından kaygı vermektedir. Bununla ilgili dönemin İspanya başbakanı Joze Aznar, Seville'de bir sunum yaparak kıyılardan gemilerle gelen göçmenlerin Avrupa ve ülkesi için uyarı verici bir noktaya geldiğini belirtmiştir²²³. İspanya'nın kıyılarından göçmen akınına uğraması 07.10.2005 tarihli haber ile Deutsche Welle AB boyutu ile ele alınmıştır "*AB Göçmen Krizi Karşısında Katılaşıyor*" başlığını atılarak yapılan haberin devamında haberin yapıldığı haftada İspanya kıyılarında Afrikalı Göçmen Fırtınası ile karşılaşılması gözlerin AB'ye dönmesine neden olduğu belirtilmiştir. Bu durum Brüksel'de de benzer bir krizin yaşanmasını sağlamıştır. Habere göre Brüksel konu ile "şüphesiz" ilgilenmiştir, ancak habercinin Brüksel'le ilgili şüphesi haberin devamında gidilecek daha çok yol var cümlesi ile belirtilmiştir. Böylece Birliğin hala ortak bir politikasının olmamasına dokundurulmuştur. *Kale Avrupa* habere göre bir klişedir. Haberde İspanya'nın Kuzey Afrika kıyılarından bu *Kaleyi* gözü kara bir şekilde aşmaya ve Avrupa'ya girmeye çalışan göçmenlerin İspanyol otoriteleri ile karşı karşıya geldiği ve çarpıştığı ifade edilmiştir. Bu dramatik sahnelerin ilk olmadığı daha önceki yıllarda da İtalya kıyılarında da yaşandığı, Avrupa'nın güney kıyıları için yasa dışı göçün kanayan bir yara olduğu belirtilmiştir. Ancak bu yaşanan krizin İspanya ve Fas sınırında olması nedeni ile bunu İspanya sorunu olarak gören bazı göç uzmanları habere göre AB'nin karışmak zorunda olduğu bir durumu ortada görmediklerini dile getirmişlerdir. Ancak Avrupa mülteci ve sığınmacı organizasyonu uzmanı Karl Kopp bunun sadece İspanya değil Avrupa problemi olduğunu ortak bir çözüm bulunması gerektiğini belirtmiştir²²⁴.

Yine medyada AB'nin hala uyumlulaştıramadığı sığınma politikası eleştirilmektedir. 2002'deki BBC News'in bir haberinde 1999'da Tampere'de 5 yıl içinde uyumlulaştırılacağı söylenen sığınma politikası sürecinin çok yavaş ilerlediği

²²² "Italy declares migrants emergency".BBConline.20.03.2002

²²³ "Spain's immigration stepping Stone".BBConline.28.05.2002

²²⁴ "Europe Gets Though on Immigrant Crisis".Deutsche Welle.07.10.2005

belirtilmiştir. Yine aynı haberde kale Avrupa'nın kavramlara farklı isimler vererek (mesela mülteci kavramı yerine sığınmacı kavramını kullanarak) ve daha sert bir eğilim içine girerek yabancı ve öteki kavramının güçlendirdiği de dillendirmiştir²²⁵. Deutsche Welle ise 27.10.2006 tarihli haberinde AB boyutu ile göç sorunu gündeme getirmiş ve “*Berlin ve Paris AB Göçü için Yeni Bir Model Önermektedir*” başlığı ile uyumlaştırılma yolunda olan AB göç politikasının yeni boyutlarını gündeme taşımıştır. Fransız ve Alman içişleri bakanlarının AB'nin en büyük altı ülkesinden aldıkları taslakla oluşturulan yeni plana göre AB üyesi olmayan ülkelerden gelen göçmenlerin AB topraklarında kabulü ile sınırlı bir zamanda çalışmaları ön görülmektedir. Bu öngörü Alman iç işleri bakanı Wolfgang Schäuble ve Fransız mevkidaşı Nicolas Sarkozy AB'nin İngiltere'deki buluşmasında ortak AB göç politikasının olması yönünde taslaklarını sunmuşlardır. Taslak Avrupa açık pazarını geçici misafir işçilere açmayı uygun görmektedir. Alman bakana göre fakir ülkeden göçmenler üç dört yıl kalıp kazandıklarını kendi ülkelerine aktarmak da ve sonra da edindikleri yetenekleri ile ülkelerine dönmektedirler. Bu BM'nin “döngüsel göç” dediği ve gelişme ile göçü birleştirmeye çalıştığı fikrini temel almaktadır. Bu fikri temel alarak oluşturulması gereken geçici misafir göçmen projesi ile birlikte Sarkozy ve Schäuble Brüksel'de AB üyelerinin ulusal göç kotalarının da kayıt edilmesini istemişlerdir. Bu kayıt ile illegal göçmenlerin ülkelerine daha kolay gönderilebilecekleri planlanmaktadır. Sorunu gelişmişlik ve BM ile bağdaştırarak çözdüğünü düşünen Fransız ve Alman Bakanlar konuyu insanlık meselesi ile de bağlayarak başarı olarak sunmayı ihmal etmemişlerdir. Bu bağlamda Sarkozy “Bu masada sağ ve soldan taraflar bulunmaktadır ancak hepimiz göçün politik değil insani bir dram olduğu noktasında birleşmiş durumdayız” açıklamasını yaparak göçün çözümüne “insani bir gözle bakabildiğini” kamuoyuna açıklamıştır.

Yapılan açıklamalardan sonra eleştiriler de hemen ardından haberde yer almıştır. Alman muhalefetinde yer alan politikacılar bu eleştiriler çerçevesinde döngüsel göç konusundaki şüphelerini basına yaptıkları açıklamalar ile dile getirmişlerdir. Sosyal Demokrat Partinin içişlerinden sorumlu üyesi Dieter Wiefelspütz Almanya'daki dört milyon işsize vurgu yaparak “ortada geçici misafir işçi için gerekli bir ortam

²²⁵ “Fortress Europe raises the Drawbridge”.BBCOnline.18.06.2002

göremiyorum” açıklamasını yapmıştır. Serbest Piyasa Liberal Parti (FDP) üyesi Sbylle Laurischk bu öneriyi “*safılık*” olarak tanımlamıştır ve 1960’lardan ders alınması gerektiğini o dönemde misafir işçi olarak getirilen Türklerin de geri dönmeleri üzerine ülkeye getirildiklerini ancak çok azının döndüğünü belirtmiştir.²²⁶

Afrika ve Avrupa’nın doğusundan gelen göçün sorun olarak görülmesi çözüm çabalarının AB düzeyinde aranması The Times’ın 1 Aralık 2006 tarihli haberinde yerini almıştır. AB’nin Afrikalı İş Bulma Merkezleri kurması gerektiği ve bu merkezlerin göçmenlere hangi yeteneklere sahip olmaları gerektiğini göstermesi gibi bir başlık yer almıştır. AB’nin Justice and Homme Affairs’ten sorumlu komiseri Franco Frattini’nin bir projesi olarak sunulan Afrikalılar için İş Bulma Merkezlerinin AB fonlu olarak kurulacağı açıklanmıştır. Haberde bu projenin göçmenlere legal yünden vize hakkı almanın yöntemin göstereceği gibi, AB’ye göçmen olarak girmek isteyenler için Avrupa İş Bulma merkezleri bağlantılı AB fonlu dil öğrenme ve profesyonelce çalışma olasılığının da sunulduğu yer almıştır.

Bu düzenleme ile AB Afrika’da iş imkânları yaratarak göçmeni kendi topraklarında tutmak ister ve Avrupa’ya iş bulma amacı ile gelme isteğini bu yolla yok etmek amaçlanır. Afrikalı yasa dışı göçmenlerde en sık rastlanan sorun ailelerine gönderememeleridir. Yasal göçmen haline gelmeleri durumunda bu sorunun ortadan kalkacağı varsayılmaktadır. Bu noktada da planlanan iş merkezlerinden yararlanmaları sağlanmak istenmektedir.

Fattarini’nin görüşlerine de yer veren haberde, Fattarini, İtalya kıyılarındaki göçü durdurmak için bu yıl Malta’da göçle ilgili yasal düzenlemeler yapılacağını belirtmiştir. Dil ve benzeri vasıflar kazanacakları kurslara katılarak potansiyel göçmen olan kişilerin Avrupa’da yasal yoldan iş bulma imkânlarının olacağını da belirten Fattarini bu merkezlerin mevsimlik işçi, değişimli öğrenci ve diğer yasal dolaşımlarda da önemli bir role sahip olabileceğini açıklamıştır. Fattarini her Avrupa ülkesinden iş açığı rakamlarını kendileri ile paylaşmalarını istemiştir. Böylece bu rakamların Afrika ülkelerine kota koyma açısından kullanabileceğini düşündüğünü de ifade etmiştir.

²²⁶ “Berlins and Paris Suggest New Model for EU Migration” .Deutsche Welle.27.10.2006

Bu görüşlerden sonra İngiltere’de böyle bir planı olduğunu açıklayan Times bunu İngiltere’nin hazmedebileceğinden çok daha fazla göçmeni AB içindeki Bulgaristan ve Romanya gibi ülkelerden alması doğrultusunda uygulamak istediğini belirtmiştir. İngiltere’nin göçmenleri yakalama ve incelemede Avrupa’dan daha ısrarlı ve kontrolcü bir sisteme sahip olduğunu söyleyen gazete İngiltere’nin Fattari’nin Planından çok daha katı olduğunu belirtmiştir.

The Times bu planın Afrika ile sınırlandırılmasını bu sene Afrika kıyılarında bu kıtadan gelen ve beklenmeyen göçmenlerin Akdeniz’i geçerken hayatlarını tehlikeye atmaları sonucunda düşünüldüğünü de ifade etmiştir²²⁷.

İngiltere’nin göçe bir sorun olarak bakmasının ona aradığı çözüm yolları ve bunların basına yansması ile gözlenmektedir. Örneğin 28 Ocak 2003 tarihli The Times’da İngiliz Muhafazakâr Partisi’nin mültecilerin İngiltere’ye ulaştıklarında görüntülenerek kaydedilmesini istediği yönündeki başlıkla bir haber yer almaktadır. Haberin devamında bütün sığınma talep edenlerin kendi muhafazakar tasarıları doğrultusunda İngiltere’ye ulaştıklarında güvenli merkezlere alınacakları ve güvenlik servislerince istihbaratları yapılıp araştırılana kadar burada kalacaklarını planladıklarını açıklanmıştır. Bu kontrolün terörle savaş konusunda gerekli olduğunu açıklayan muhafazakarlar Duncan Smith ve Oliwer Letwin, bir de nasihat verircesine İngiliz İstihbarat Örgütü’nün bu kontrollerin terörle savaşmak için gerekli olduğunu ilan ederek sığınma ile mücadeleye başlayabileceğini ifade etmişleridir. Habere göre muhafazakar politikacılar BM sözleşmesini de içerecek şekilde uluslararası bir göç yasasının çıkarılması ve eski göçmen sözleşmesinin de gözden geçirilmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Gözden geçirilecek sözleşmelere Dublin ve Avrupa sözleşmesini de eklemişlerdir. Haberin devamında Times kendi yorumlarını eklemiş ve muhafazakarların bu söz ettikleri merkezleri mali açıdan nasıl karşılayacaklarını merak ettiğini belirtmiştir. Merkezlerin açılmasının maliyetinin yüksek olacağının geçen yıl yanan göçmen merkezinin 90 milyon pounda mal olacağından da anlaşılabileceğini eklemiştir.

Oliwer Letwin “*böyle kararlı bir hareketi kesinlikle gerekli görüyorum çünkü teröristler İngiltere’de böyle kaotik bir sığınma sisteminde istedikleri terör faaliyetleri açısından*

²²⁷ “EU may Fund African Job Centers” Timesonline.01.12.2006

başarıya ulaşacaklarıdır.” açıklamasını yapmıştır. Duncan Smith de benzer bir açıklama ile “ *Kasabalarımıza şehirlerimize bizimle yaşamak için gelenler bizim onların herhangi bir güvenlik tehdidi içermediklerine karar vermemiz durumunda kabul edilebileceklerdir*” gibi açıklama yapmıştır. Gelecek olan muhafazakâr hükümetin büyüyen sığınmacı krizini engellemede öncülük yapacak politikalar hazırlayacağını da dillendirmişleridir. Muhafazakarlar, Başbakanı sığınma politikası üzerinde kontrolü olmamak ve aldığı önlemlerin yetersiz olduğu yönünde eleştirmişlerdir. Blair ise muhafazakârlar tarafından yetersiz görülen önlemleri savunarak, İngiltere’nin Avrupa Sözleşmesi’ni alınan son önlemler doğrultusunda çiğnemediği konusunun gözden geçirilmesini istemiştir. Dönemin içişleri bakanı haberin yayınlanmasından önceki gece sığınma arayanlara daha toleranslı olunmasını istemiş bazı medya gruplarının bu konuyu ırkçı bir şekilde ele aldığını belirtmiştir. Mr Blunkett, dini bir toplantı yapmıştır ve dinle ilgili basındaki kritik devlet politikalarını ele alarak din adamalarına bir şikâyet kaleme almaların belirtmişlerdir. Bulvar basında gördüklerinden adeta dehşete düştüğünü ifade eden Blunkett gördüğü haberlerde sığınmacının terör ve felaket getirdiği yönündeki söylemden irkildiğini belirtmiştir²²⁸.

16 Ocak 2003 tarihli Times’da İçişleri Bakan Blunkett göç politikaları ve baskıcı tutumları ile haber yapılmıştır. Terörizmle mücadele kapsamında göç ve sığınmacı politikalarında baskıcı bir tutum belirleyen İngiltere’de bu kapsamda Manchester ve Londra’da iki Cezayirli yakalanmıştır. Bu olayın ardından başlayan tartışmada sığınmacı talebinde bulunan ve reddedilen bu kişilerin sığınma başvurularının ardından yaşanan süreç sorgulanmaktadır. İngiltere’de uygulanan sığınmacı kabul politikaları kapsamında “uyarı ajandası” denen bir ajandadan söz edilmiştir Bu ajandada polis ve istihbarat örgütleri tarafından adları verilen ve sığınma taleplerinin kabul edilmemesi gereken kişilerin yer aldığı belirtilmiştir. İngiliz sığınmacı kabul eden otoritelerinin de bu ajandadan yararlandıkları haberin devamında yer almıştır. 1993’ten bu yana İngiltere’de çocuklar dahil olmak üzere sığınmacı olarak başvuranlara fotoğraflı bir başvuru kartı verildiği ve parmak izlerinin alındığı ve içişleri bakanlığının sığınma için başvuranlar ile ilgili raporlama yapan bir ağ da kurduğu da belirtilmiştir²²⁹ 2 Temmuz 2005 tarihli

²²⁸ “Torries Want Refugees Screened on Arrival”.Timesonline.28.01.2003

²²⁹“Touger Curbs Urged for Asylum-Seekers”.Timesonline.16.01.2003

Guardian Daliy Star gazetesinden alıntı yaparak” *Blair’in kanca olmasına müsaade edilmemeli*” başlığı ile yaptığı habere Blair’in “ *Bu ülkede yasadışı göçmenleri saymanın mümkün olmadığını ancak yaklaşık 570.000 tane yasadışı göçmen burada olabilir.*” sözleri ile başlamıştır. Bu sözler üzerine diğer gazetelerin verdiği tepkileri haberleştirmiştir. Daily Mail hükümetin bu sözler ile sınırlar üzerindeki kontrolünü kaybettiğini haber yaparken Daily Express Hükümetin göçle baş edemediğini Blair’in çözüm olarak sunduğu kimlik kartı projesinin bu göç yığınını engelleyemediğini yazmıştır. Bu projeye harcanan kaynaklarının sınırlardaki güvenliği sağlamaya aktarılmasının daha iyi çözüm olacağını bunun bu ülkenin vergi ödeyen ve dürüst insanları için yapılması gerektiği belirtilmiştir. Daily Star bu açıklamanın bir skandal olduğunu belirtmiş ve ülkede yaşayan neredeyse her yüz kişinin 100 kişinin illegal yaşadığı, asıl üzücü olan topluma konu ile ilgili bir dolu yalan söylenmesi olduğudur. Bu yalanları artık kimsenin umursamadığı ve Blair’in artık kanca olmasına izin verilmemesi gerektiğidir. Sun gazetesi ise İç işleri bakanlığını açıkladığı istatistiklerin korkulandan çok daha kötü olduğunu dile getirmiştir²³⁰.

İngiltere’de göç konusundaki duyarlılık Times’ da 3 Aralık 2005 tarihinde 8 İngiltere Kilisesi’nin açıklamasının yayınlanması ile farklı bir boyutta da gösterilmeye çalışılmıştır. Kiliselerin ortak açıklaması” *Sığınmacıları kurban eden politikalarımızı değiştirmek zorundayız*” başlığı altında gazetede yer almıştır. Bu açıklamada İngiltere’nin devlet ve toplum olarak uluslararası yasal ve moral sorumluluklar çerçevesinde dünyanın diğer bölgelerinden çatışmalardan kaçanlara sosyal güvenlik sağlamasının bir görev bir sorumluluk olduğu belirtilmiştir. Ancak bir çok sığınmacının gidecek güvenli rotaları olamamasına rağmen reddedildikleri de dile getirilmiştir. BM insan hakları sözleşmesine göre bu kişilerin statüsü ne olursa olsun barınma sağlık ve giysi ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği ifade edilirken. “*Sınırlarımızın onlara yardım edebilecek fırsatlara istihdama sahip olmalıdır. Reddedilseler bile sığınmacıların insan olduğunun unutulmaması gerekmektedir. Bu iyilik Hristiyanlığın ve dinlerin özüdür.*”açıklaması ile İngiliz gündemindeki bakış açısından farklı bir görüş sergilenmiştir²³¹.

²³⁰ “Blair must not be Allowed off the Hook”.The Guardian.02.07.2005

²³¹ “We must Change the Policies that Victimise Asylum Seekers”. Timesonline.03.12.2005

Blair'in konuyu içişleri ve entegrasyon meselesi olarak gördüğünün bir yansıması olarak 5 Temmuz 2006 tarihli The Guardian Blair'in "Müslümanlar daha çok şey yapmalı Müslüman azınlık uçlara gitmemeli modernize olmalıdır" açıklamasını başlığına taşımıştır. Blair'in Britanya'daki Müslüman liderlerine seslenerek uçlaşmaları engellemek için daha çok çaba sarf etmelerini ve sürekli Batı'dan yakınmalarını istemiştir.

Göç konusunda İngiltere'nin gelecekte olması gereken nüfus rakamının saptanacağı bağımsız bir komisyon kuran Tony Wrigt'e karşı bu komisyonun kurulması konusunda şüphelerini dile getirmiş ve yasadışı göçle mücadelenin oldukça güç olduğunu eklemiştir. Ancak biometrik pasaport ve vizeler konusunda hükümetinin izlediği kontrolcü politikaların da önemli olduğu ifade edilmiştir²³². İngiltere'de Tony Blair hükümetinin izlediği kontrolcü politikalar ve uygulamalarda sık sık basında yer almıştır. Örneğin 11 Haziran 2006 tarihli *"Kartlardaki aldatmacanın farkında olun"* başlığı Henry Porter tarafından yapılan haberde devletin ulusal kimlik kartlarının terörizmle ve yasa dışı göçle mücadele etmeye yarayacağını iddia ettiği belirtilmiştir. Devletin sahip olunmasını gerekli gördüğü ulusal kimlik kartlarının iddia ettiği sonuçlara ulaşip ulaşmayacağı haberleştirilmiştir. Oldukça pahalı bir proje olması bakımından ulusal kimlik kartı projesi eleştirilmektedir. Porter hükümetin bu pahalı projeyi savunma şeklini ise şöyle açıklamaktadır: *"Hükümet bu kartların terörizmi engelleyeceğini söylemektedir. Bu argümanı yetersiz kalınca, hükümet kartların bir başka işlevi olan kimlik hırsızlığını önleyeceğini ileri sürmektedir Bu argümanın da savunmasız kaldığı noktada kartın sahteciliğin avantajlarını yok edeceği söylemi geliştirilirken, bu da yetmezse yasadışı göçle mücadelede önemli bir araç olacağı söylenmektedir."*

Bunların ardından Porter'e göre İspanyol ulusal kimlik kartları Madrid'deki bombalamayı, İngiliz ulusal kimlik kartları da Londra'daki saldırıları önleyememiştir. Bu saldırıları düzenleyenlerin bu ülkelerde doğan ve yaşayan insanlar olarak kimlik kartlarına sahip olmaları bu saldırıları yapmalarına engel olmamıştır. Çünkü onlar isimlerinin bilinmesinden de son derece memnun olacaklardır. Şehitlik mertebesine yükselecekler ve isimleri bilinip halk arasında anonim bir kullanım kazanacaktır. Porter yukarıda bu örnekte olduğu gibi kimlik kartlarının terörizmi engelleyemediği noktada

²³² "Muslims must do more,says Blair" The Guardian.05.07.2006

yöneticilerin korkuyu kışkırtmaya devam edeceğini bu korkunun da bu defa kimlik hırsızlığının modern toplumun büyük bir felaketi olduğunu vurgulayarak bu kimlik kartlarının meşruiyetini sağlayacaklarını ifade etmiştir. Porter bu kartların terörizm ve kimlik sahteciliğini engellemediği gibi yasadışı göçü de engelleyemediğini belirtmiştir. Tony Blair'in de konu ile ilgili açıklamalarının yer aldığı haberde Blair “ *Bu kart programının kimlik sahteciliğini önlemek açısından çok önemlidir. Günümüzde eğer yasadışı göç, kimlik sahteciliği ve terörle mücadele etmek istesek kartlarda kullandığımız biyometrik teknoloji bu mücadelede en iyi şekilde yardımcı olacaktır.*” açıklamasını yapmış ve mücadelesinin haklı yanlarını kendince ortaya koymuştur²³³. Bu mücadele çerçevesinde yürütülen bir başka çalışma da 29 Mart 2007 tarihli Guardian'da izin süresinden fazla kalan göçmenler için 1000 poundluk ceza başlığı ile yapılan haber bu cezaya uğrayacakları ile ayrıntılandırılmıştır. Aile ziyareti vizesi almış olanlar deniz aşırı çalışan personel, dadılar ve yerli işçiler de dâhil olmak üzere gün yüzüne çıkan göç reformuna göre süresinden fazla kalmaları halinde 1000 poundluk cezaya çarptırılacaklardır. Süresinden fazla kalanları desteklediği saptanan ailelerin bir başka aile üyesini getirmesi engellenecek, üniversitede öğrenci, işveren için çalışan araması yasaklanacaktır. Kredi ve banka kartı sistemi de bu sıkı önlemler çerçevesinde kullanılacaktır. Süresinden fazla kaldığı tespit edilenlerin bankadaki hesapları ülkeyi terk edene kadar bloke edilecektir. Sınırlar ötesinde İngiliz sınırlarını korumaya çalışan İngiltere bu konuda vize sisteminde yararlanacak ve daha uçağa binmeden yasadışı göçmenin gelmesi engellenebilecektir. Göçten sorumlu bakan Liam Byrne vize gerektirmeyen beyaz ülkeler listesi yayınlayacaklarını dile getirdikten sonra göçe karşı mücadelenin sınırlarının çizilmesi gerektiğini eklemiş, barınma eğitim gibi ekstra gerekliliklerin ortaya konulması gerektiğini ifade etmiştir. Byrne göçmenleri sınırlarına gelmeden engellemeye çalıştıklarını bunun yasadışı göçü engellemede önemli bir rol oynadığını belirtmiştir²³⁴.

Her geçen gün sınırlarında yeni göçlerle karşılaşan İngiltere'nin göç ve göçmen olgusu ile uyumlu bir sistem yaratması ise sol bakış açılı bir düşünce topluluğu olan Fabian Society 'den gelmiştir. 17 Ekim 2003 tarihli Guardian'da Fabian Society'nin genel sekreteri ve

²³³ “Beware of Card Tricks”. The Guardian. 11.07.2006

²³⁴ “ 1000 pound Fine for Sponsors of Immigrants who Overstay” 29.03.2007

bölüm sekreteri olan Sunder Katwala ve Adrian Harvey ile yapılan bir söyleşi haberleştirilmiş ve başlık olarak da “*İyi Göçmenler*” tamlaması seçilmiştir. “*İngiltere artık dolmuştur*” söylemi ile ülkenin içişleri bakanının katılımı ile oluşan gündem üzerine yapılan haberde “*tartışmanın göçmen istiyor muyuz istemiyor muyuz soruları ile yapılmaktadır. Ancak bu yanlış bir seçimdir. Gerçek soru biz göçü yönetmeyi deniyor muyuz, ya da bunu nasıl yapabiliriz? Ekonomik göç dünyanın her yerinde artmakta, göç etmenin bedelleri ise düşmektedir. Küresel eşitsizlik ve politik istikrarsızlık dünyanın bir çok yerinde oldukça yüksek düzeydedir. Sınırlarımızdaki gözenekler ve bu insanları dışarıda tut amacına dayanan acımasız politikalarımız başarısız olmuştur. Kendi iç politikalarımızda da sosyal ve politik açıdan da bölünmelere neden olmuştur*” cümleleri ile sorun ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Fabian Oxam raporuna dayanarak göçün iyi yönetilebileceğini ifade eden haberde rapor yöneticilerin izlediği sadece vasıfsız göçmeni teşvik etmenin yanı sıra vasıfsız göçmenlerin de yasal yollardan kabulü ve teşvikinin mümkün olabileceği belirtilmiştir. Ülkede vasıfsız işgücünün ihtiyaç duyduğu sektörlerin belirlenerek yasal yollarla başvurularının alınabileceği bir yöntem olarak raporda sunulmuştur. Ülkede hala illegal yaşayan ve çalışan göçmenler için ise yöntem olarak vergi ödemelerine izin verin şeklinde bir slogan sunulmaktadır. Böylece topluma ve ekonomiye bir adaptasyon sürecinin gerçekleşeceği düşünülmektedir. Bu yöntemler Avrupa’nın diğer gelişmiş ülkelerine göre daha az işsizlik seviyesi olan ve ekonomik veriler açısından daha iyi durumda olan İngiltere’yi göç yığınları ile karşı karşıya bırakabilir mi soruna karşı ise bu durumda sağ ve sol arasında bölünmemiş daha demokratik yöntemlere dayanan bir politika gereklidir cümlesi ile çözüm geçirilmiştir²³⁵.

Almanya’da medyada göç tıpkı ülkede tartışıldığı üzere entegrasyon ve refah devleti çerçevesinde ele alınmaktadır. Haberlerin bu bağlamda yansıdığı medyada yeni göçlerin istenmediği gelenlerle entegre olunmak istendiği vurgulanmaktadır. Alman medyasında bu entegrasyon meselesini çözmesi beklenen ve üzerine bolca tartışılan yeni göç yasasının sık sık yer aldığı görülmektedir.

²³⁵ “Good Migrations”.The Guardians, 17.10.2003

Göçmenler ve yabancı düşmanlığı da medyada göç konusu açısından yer almaktadır. Örneğin 18.01.2005 tarihli haber ile Almanya’da Göçmen Dalgasının Düştüğü açıklaması yapılmıştır. 2003 yılı ile ilk defa göçmen sayısının 800.000 kişinin altına düştüğü açıklanan Almanya’da göçten sorumlu ombdusman Marieluise Beck bunun göçmenlerin dönüş yapmalarına bağlamıştır. Beck, Almanlar arasında yabancı düşmanlığının yükselişinin bu göçmen dönüşlerini devam ettireceğini bunun da ülkeyi 620. 000 kişinin terketmesi ile görülebileceğini belirtmiştir²³⁶. Yeni göç yasasının tartışıldığı 27. 05. 2005 tarihli haberde “ *Almanya’nın Göç Yasasını Eleştirmek*” başlığı ile konuya başlanmıştır. Yeni yasanın göçmenlerle entegrasyon sağlamayı hedeflemesinin yanı sıra bazı belirli sektörlerde vasıflı işçinin kolayca ülkeye girişini zorlaştırmıştır. Ayrıca geçici statüyü yürürlükten kaldırmayı başaramamış binlerce mültecinin belirsizlikte kalmasını devam ettirmiştir. Sürekli oturma ve çalışma izni alamamalarını yasayı yapan komisyon tarafından işleri hızlandırmak ve kolaylaştırmak gibi açıklanmış daha kolayca geçici oturma ve çalışma izni alabilecekleri söylenmiştir. Yeşiller’in üyesi olan Volker Beck yasayı insani boyutu açısından boykot etmiştir. Göçmen uzmanları Almanya açısından yabancıları ile entegrasyonun şart olduğunu çünkü yeni doğan dört bebekten birinin ailesinin yabancı olduğu çok kültürlü bir topluma doğru yol alınmakta olduğunu bu doğrultuda bütün okul hastane ve benzeri kurumlar bu açıdan düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir²³⁷.

28.08.2005 tarihli Deutsche Welle’de Almanya’nın göçle ilgili ombdusmanı Marieluise Beck’le yapılan söyleşide Beck’in 2004 Göç Sözleşmesi’nin büyük bir başarı olduğunu dile getirmiştir. Beck “ *yeni yasa ile Almanya’nın yeni göçmenlere hoşgedin demesi için tüm yolları temizlenmiş ve entegrasyon yolunda mücadeleler arttırılmıştır.*” yorumunu yapmıştır. Yeni yasa ile Kanada modelini uygulamak isteyen Almanya puanlama sistemi ile göçmen kabul etmek istemektedir. Almanya’nın göçmene ihtiyacı olduğunu dile getiren Beck, göçmenlerin sadece refah devletini sömüren kişiler olarak görülmemesini, refah devletinden yararlanan bu kişilerin iş bulamadıkları için sadece sömüren şeklinde kaldıklarını savunmuştur²³⁸.

²³⁶ “Government Says Immigrant Wave Receding in Germany”. Deutsche Welle.18.01.2005

²³⁷ “Critiquing Germany’s Immigration Law”.Deutsche Welle.27.05.2005.

²³⁸ “Beck: Germany is Open to Immigrants”Deutsche Welle.28.08.2005

26. 03. 2006 tarihli haberde vatandaşlık testi gündeme getirilmiş ve ‘ Göçmenlerin Vatandaşlık Testi ile İlgili Şüpheleri’ var başlığı ile haber yapılmıştır. Hesse Eyaletinin yabancılara vatandaşlık testi uygulamalarına başlayacağını dile getiren haberde 100 soruluk bir testten bahsedilmiş ve soruların Almanya ile ilgili olacağı belirtilmiştir. Soruların Alman bilim adamı Otto Han 1938’de ne yaptı gibi sorulardan oluştuğunu ifade eden haberde genç göçmenlerin bu tip bir teste tabi olmayı istemedikleri röportajlarla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Angola göçmeni Sisi bu soruları yanıtlamanın ya da yanıtlarını bilmenin kendisini daha fazla Alman hissettirmeyeceğini dile getirmiştir. Almanya’nın yeni genç göçmenleri ise yaşadıkları topluma dilleri ve yaşayış tarzlarını öğrenerek entegre olmak gerektiğini düşünmekte oldukları da haberde özellikle vurgulanmıştır.

Deutsche Welle’nin 28.03.2007 tarihli haberinde Göçmen yasası yine gündeme alınmış ve Alman Hükümetinin de Göçmen Yasasındaki Değişikliklere katıldığı başlığa taşınmıştır. Merkel hükümetinin de yasal bir statüsü olmadan yıllarca mülteci olarak yaşayanlara haklar tanınması ile ilgili değişikliğe katıldığı açıklanmıştır. Almanya’da tolere edilen mülteciler olarak söylemleştirilen bu kişilere sığınmacı pozisyonu verilmeyecek ama ülkelerine de insani nedenlerden dolayı gönderilmeyeceklerdir. Bu anlaşma altında uzun dönemli yerleşik olarak 2009 ‘a kadar iş bulabilecek kişiler olarak görülmektedir. Bu yeni düzenleme ile Hristiyan Demokratik Parti göçmen uzmanı Maria Böhmer *“Almanya’da yaşayan insanları etkilemesi bakımından yeni bir dönemi başlatmaktadır bu iş gücüne katılma entegrasyonu da besleyecektir”* açıklamasını yapmaktadır. Sosyal Demokrat parti üyesi Sebastian Edathy ise *“makul ve insani”* sözcükleri ile açıklamayı tanımlarken böylece uzun dönemli tolere edilen sığınmacının hem refah devleti olanaklarından yararlanacağını hem de çalışabileceğini söylemektedir. Anlaşmadaki uzlaşma tolere edilen sığınmacıların eşlerinden birinin en az 18 yaşında olmasını, temel Almanca dil bilgisinin olması gerekliliğini ön görmektedir. Anlaşma ayrıca entegrasyon ve dil kurslarına katılmayı reddedenleri cezası önceden belirtilmeyen yaptırımlar uygulamakla da tehdit edecektir. Göçmenlerde 500 sözcüklük bir Almaca bilgisi beklenirken amaç yaşamını Almanya’ya taşıyan bir insandan beklenen azami bir bilgidir diye açıklanmaktadır.

Anlaşma ile Almanlara da çevrelerinde yaşayan göçmenlere karşı açık olmaları gerektiği çağrısı yapılmıştır. Alman içişleri bakanı Wofwang Schauble Alman halkına seslenerek *“devletin göçmenlerin kabulü ve çalışması ile ilgili gösterdiği dürüstçe isteğin halkça da desteklenmesini gelenlere açık ve tolere edici tutumlarda bulunmalarını”* istediğini açıklamıştır²³⁹.

Fransa’da ise göç ve göçmenlerle ilgili konuların daha çok kimlik ve ulusal değerler çerçevesinde medyaya yansdığı görülebilir. Bu bakımdan basındaki ilk yansımalar ve elitlerin açıklamaları dini simgeler ve özellikle türban konusunda kamuoyuna yansımıştır. 13.10.2003’te Fransa’da okullarda başörtüsü yasağı tartışması, Paris’in Aubervilliers banliyösündeki Henri Wallon Lisesi’nin iki öğrencisine dair kararıyla hız kazanmıştır. İlçe Eğitim Müdürlüğü, yasağa karşı mücadele bayrağı açan Yahudi kökenli ateist avukat Laurent Levy’nin başörtüsü takan iki kızını okuldan ihraç etme kararı almıştır. Kızların başörtülerinin 'fazla dikkat çekici' olduğu gerekçesine dayandırılan karar doğrultusunda, eylülde okulun disiplin kurulu tarafından haklarında uzaklaştırma ve eğitimlerini evde sürdürme kararı da verilmiştir. İki kız kardeşin avukatları Gerard Tcholkian ise kararı temyiz edeceğini kaydederken, Fransız Irkçılığa Karşı Hareket (MRAP) adlı örgüt kararı, 'Laikliğin, zekâ ve diyalogun korkunç yenilgisi' diye nitelendirmiştir. MRAP Başkanı Mouloud Aounit, "Biz başörtüsünü savunmuyoruz. Ama bu İslam fobisinin güç kazandığının işareti" açıklamasını yapmıştır²⁴⁰. Bu tartışmalar Avrupa’nın diğer ülkelerine yayılırken basında Almanya ve Fransa’daki başörtüsü tartışması Avusturya’ya da sıçradığı haberleri ile yerini almıştır. Avusturya’da koalisyonun küçük ortağı, aşırı sağcı Özgürlükçüler Partisi (FPÖ) sözcüsü Helene Partik-Pable, kamusal alanlarda başörtüsüne karşı önlem almayı planladıkları açıklamasında bulunmuştur. "Bu insanlar, sahip olduğumuz sivil toplumun yüksek değerlerinden azami düzeyde yararlanmak için buraya geliyor. Ancak kafalarına taktıkları antika bazı sembollerle toplumumuza ters düşüyorlar" iddiasında bulunan sözcü, "Burada yaşayacaklarsa değerlerimize saygı gösterip uyum sağlamalılar" açıklamasını yapmıştır²⁴¹.

²³⁹ “German Goverment Agrees on Changes to Asylum Laws”.Deutsche Welle.28.03.2007

²⁴⁰“Türban İhraç Nedeni”.Radikal.13.10.2003

²⁴¹ “Avusturya’da Türban Yasağı Gündemde”Radikal.30.10.2005

Bu doğrultuda 11.02.2004'te yapılan haberde Fransa'da göçmen sorunun türban sorunu ile gündeme oturduğu izlenebilir. Haberde Fransa'da iktidar ile muhalefet elbirliği ederek devlet okullarında dini simgelerin kullanılmasını yasakladığı belirtilirken bu yasak ile Müslümanların başörtüsü, Yahudilerin kippa, Sihlerin sarık giymeleri ve Hristiyanların görünür biçimde haç takmalarını yasaklayan yasa tasarısının bir önceki gün parlamentoda onaylandığını belirtmiştir. Fransa Eğitim Bakanı Luc Ferry, yasaı savunurken, son dönemde ırkçılık ve Yahudi karşıtlığının arttığını öne sürüp "İrkçılığa karşı mücadele aracı olacak yasa, sınıfların dini militan cemaatlerce bölünmesini de önleyecek" açıklamasını yapmıştır. Bakan, yasanın uygulaması için hazırlanacak genelge öncesi dini ve kültürel cemaatlerle görüşeceğini de belirtmiştir. Başbakan Jean Pierre Raffarin "Bu çoğunlukla, cumhuriyet ve laiklik güçlendi" iddiasında bulunurken Meclis Başkanı Jean Louis Debre "Oylama, okulların militan faaliyetler değil eğitim yeri olduğunu bir kez daha onayladı" açıklamasını yapmıştır. Tasarıya karşı çıkan Yeşiller Partisi, yasağın Müslümanlarda dışlanma hissi yaratıp Fransız toplumuyla entegrasyona zarar vereceğine dikkat çekerken, merkez sağ iktidarın, marttaki yerel seçimde aşırı sağcı Ulusal Cephe'nin yükselişini önlemek için anketlere göre halkın yüzde 70'inin desteklediği yasağı siyasi malzeme yapacağı iddia edilmiştir. Müslüman temsilciler de en çok kendilerinin etkileneceği fikrinde. İslami Organizasyonlar Birliği Başkanı Lhaj-Thami Breze, tepkisini, "Zulmettiğin, alay ettiğin, reddettiğin, inançlara saygı duymadığın zaman sonuç radikalizmdir" diye dillendirilmiştir. Breze, "Müslüman çoğunluk, inancını barışçıl ve yasalara saygılı olarak yerine getirmek istiyor" açıklaması ile tepkisini dile getirmiştir. Merkez sağ liderlerden Francois Bayrou ise yasağın İslamcı radikallere büyük hediye olacağını savunmuştur²⁴². Ancak esas itibariyle göçmen haberlerinin medyada yer alması ve tartışması 02.11.2005'te Fransa'nın başkenti Paris'in yoğun göçmen nüfusa sahip Clichy-sous-Bois semtinde yaşanan çatışmaların ardından başlamıştır. Afrika kökenli gençlerin polisten kaçarken elektrik trafosunda akıma kapılarak ölmesi sonrası başlayan gerginlik Fransa'da göçmen sorununu gündeme taşımıştır. Olaydan polisi sorumlu tutan gençler, semtte beş gecedir polisle çatışırken önceki gün sorunlu bölgeyi ziyaret eden İçişleri Bakanı Nicolas Sarkozy, "Kamu düzenine karşı çıkanlara sıfır tolerans göstereceğiz" derken herkesin yakında güvenli

²⁴² "Fransa'da Türban Yasağı" 11.02.2004. Radikal

ortama kavuşacağı sözünü vermiştir. Yoksul göçmen ailelerin büyük toplu konutlarda yaşadığı ve gençler arası şiddetin yoğun olduğu semtlerden Clichy-sous-Bois'daki olaylar, hükümetin kamu düzeni politikasını da sorgulatmıştır. Sarkozy'nin, çeteleri güç kullanarak söküp atma politikasını savunup, çatışma çıkaranlara 'yüz karası' demesi sadece azınlık liderleri ve muhalefeti değil, hükümeti de kızdırmıştır. Fırsat Eşitliği Bakanı Aziz Begag, Sarkozy'nin kameralar eşliğinde bölgeye yaptığı ziyaretleri, semt sakinlerinin 'kışkırtma' gibi algıladığını söyledi cumhurbaşkanlığı seçiminin güçlü adayı Sarkozy, suçla mücadele kampanyası çerçevesinde ekimde semtlerde özel eğitilmiş polisler görevlendirmiştir²⁴³. Devam eden günlerde 04.11.2005 tarihi itibarıyla gazetelere Paris'in kuzeydoğusundaki dokuz semtini etkisi altına alan çatışmalar yansımıştır. Dönemin Başbakanı Dominique de Villepin, "Adalet ve düzen sağlanacak" çıkışı yaparken, olayları yatıştıramayan dönemin İçişleri Bakanı Nicolas Sarkozy, sert eleştirilere hedef olmuştur. Çatışmalar, yoksul göçmenlerin yaşadığı Seine-Saint-Denis'de yoğunlaşırken, Seine-Saint-Denis Kaymakamı Jean François Cordet, "En az dört el ateş edildi. Kurşunlardan ikisi polisi, biri itfaiyeyi hedef aldı" açıklamasını yapmıştır²⁴⁴. İçişleri Bakanı Nicolas Sarkozy ise, ölen iki gencin ailesiyle görüşerek, "Şiddet olayları, iyi örgütlenmiş ve önceden planlanmış. Hükümet, her istediklerini yapabileceklerini düşünen bir grup sokak serserisine izin vermeyecek" diyerek görüşlerini dillendirmiştir²⁴⁵. Fransa'da eylemcilere 'pislikler' demesiyle isyanı alevleyen İçişleri Bakanı Nicolas Sarkozy tehlikeli bir adım atıp, "Valilerden, oturma izni de olsa mahkûm olanların derhal sınır dışı edilmesini istedim" diyerek açıklamalarına devam etmiştir. Aşırı sağcı Ulusal Cephe lideri Jean-Maire Le Pen ise, "İsyana karışanlar, kâğıt üzerinde Fransız" diyerek vatandaşlık hakkının ellerinden alınmasını istemiştir. Le Pen, isyancılar için "Bunların iş aradığını düşünmüyorum. Büyük kısmı, sosyal yardımlar, yeraltı ekonomisi ve uyuşturucu trafiğiyle yaşamaktan mutlu" görüşünü dile getirmiştir²⁴⁶. Fransız aydınları, Fransa'daki göçmen isyanını 'deklare edilmiş ideolojileri olmayan, sözcüleri, dahası herhangi bir istekte bulunmayan gençlerin Fransız toplum modeline itirazı' olarak yorumlamıştır. Sosyolog Alain Touraine, "Tam bir parçalanma

²⁴³ "Varoşların İsyanı Büyüyor" 02.11.2005.Radikal

²⁴⁴ "Burası Paris". Radikal. 04.11.2005

²⁴⁵ "Öfke Büyüyor".Radikal. 05.11.2005

²⁴⁶ "Sarkozy: Mahkumları Sınırdışı Edin".Radikal.10.11.2005

sürecindeyiz. Bu sürecin ayırt edici özelliği, bir yandan azınlık gruplarının reddi, diğer yandan cemaatçi yaklaşım" diyerek isyanların ve toplumun sosyolojik fotoğrafını medyaya yansıtmıştır. Varoşlardaki gençlerin isyanında şaşırtıcı bir yan olmadığını belirten ünlü sosyolog, "Değişmek gibi bir niyet yok, kırıp dökmek istiyorlar" tespitini yapmıştır. 1983'te Magrib kökenli gençlerin çıkardığı olaylarda kültürel eşitlik talep edildiğini anımsatan ve "Oysa şimdiki varoş gençleri, kendilerini Fransız hissetmediklerini söylüyor" diyen Tourain, Fransa'da bugün ayrımcılığın vakıa olduğunu ve "Eskiden homojen semtler yoktu Fransa'da. Bugün artık şarap ve domuz etinin sokulmadığı mahalleler var" sözleriyle dile getirmiştir. Sosyolog Michel Wieviorka da, olayları 25 yıldır süren çözülmenin sonucu olarak niteleyerek, "Toplum modelimiz tarihi düşüş içinde" tespiti yapmıştır²⁴⁷.

Gerek birlik düzeyindeki düzenlemelerle gerek medyadan yansıyan haberlerde de görüleceği üzere sınırlar iç güvenliğinin sağlanması bakımından önemlidir. Bu güvenliğinin sağlanması ise yaratılan güvenli alana suçun ve yabancının girmemesi ile mümkün olacaktır. Suç ve yabancı ögesi ise sığınmacı ve göçmen kavramında bütünleşmektedir. AB, bu kavrama karşı yarattığı özgürlük ve refah alanını korumak isterken dış sınırlarını karadan ve denizden daha yükseltmek ister ve bir an önce uyumlu politikalarla daha güçlü ve kalın duvarlarını örerek "kale Avrupa" mitini gerçeğe dönüştürmeye çalışır. Ancak ülkeler göre değişen bir göç bakış açısını medya ve siyasi elitlerin söylemlerinden izlemek mümkündür. Örneğin İngiltere'de terör bağlantılı bir korku dünyası yaratılmış ve devletin toplumu kimlik kartı ve benzeri sistemlerle izlemeye alındığı izlenmektedir. İşçi Parti'si lideri ve başbakan Tony Blair'in kimlik kartları ve biometrik pasaportlarla yasal olmayan yollardan gelen göçmeni engellemeye çalışmasına rağmen muhafazakârlarca daha sert politikalar izlemediği yönünde eleştirildiği görülebilir. Göçmen izlenmesi gereken terörle bağlantılı ve sosyal devletin kaynaklarını İngiliz vatandaşları ile paylaşmaya gelmiş yığınların üyesidir ve Doğudan gelen Avrupalı Asyalı insanlardır. Almanya'da topluma entegrasyonun bol bol tartışma konusu yapıldığı izlenebilir. Bir kontrol sisteminden çok göçmenlerin Almanya'ya ne kadar uyumlu hale geldiği testlerle sorgulanmaktadır. Geçici göçmen kabulü yine gündemde sıcak bir noktada yer alırken 1960'larda geçici gelen Türklerin kalıcı bir öge

²⁴⁷ "Fransız Aydını: Parçalanıyoruz".Radikal.09.11.2005

haline gelmesi aşamasında tartışmalar devam etmektedir. Göçmen Almanca bilmeli, Alman toplumuna entegre olmalıdır. Basına yansıyan siyasi elitlerin açıklamalarından göç olgusunu rahatsızlık verici bir sorun olduğunu izleyebilmenin yanı sıra göçmenin refah devletinin kaynaklarını Alman vatandaşları ile paylaşan istenmeyen kişiler olduğunu da görmek mümkündür. Fransa ise göçmenleri ile farklılıkları açısından ilk çatışmasını dini simgeler özellikle de türban altında yaşamıştır. Ancak özellikle sağ parti liderleri çerçevesinde göçmenin istenmeyen toplumu bozan dışlanması gereken “fazlalıklar” olduğu görülebilir. Göçmen istenmemektedir. Toplumun yapısını gerek sosyal yardımları sömürmeleri, gerek terörle bağlantılı görülmeleri ile, gerekse entegre olmamaları açısından bozmaktadırlar.

4.3. Kültürel Güvenlik Ve Göç

Göç politikasının Avrupalılaştırılması sadece teknik ve profesyonel bir konu olmaktan çıkmış, aynı zamanda sıcak bir politik konu hale gelmiştir. Kültürel kimliğin transformasyonu ve korunması, göç sorununa ve ait olma politikasına bağlantılı olarak temel konulardan biri haline gelmiştir²⁴⁸. Hangi düzeyde uygulanır ve geliştirilmiş olursa olsun, uygulanan göç politikaları göstermektedir ki Avrupa ülkeleri artık birer göç ülkesidir. Göç ülkesi olan Avrupalı ülkelerdeki göçmenlerin, varlıkları homojen ulusal kültürel mitiyle mücadele etmektedir. Kültürel kimlik fikrinin politize olması durumunda ise göçün bir çok konu ile ilişkilendirilebileceği görülebilir. Bunlar; çok kültürlülük, Avrupa kimliği, milliyetçilik, yabancı düşmanlığı ve ırkçılıktır. Ancak yoğun bir biçimde çok kültürlülüğün, kültürel kimliğin politize zemini olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Bu dinamikler çerçevesinde göçün kültürel olarak güvenlikleştirilmesinin, kültürlerin birbirleri ile olan mücadeleleri üzerinden değil, toplumun politik ve sosyal entegrasyonundaki belirsizliği üzerinden yapıldığı ortaya çıkan bir gerçektir²⁴⁹. Ancak kültürlerin mücadelesini göçün güvenlikleştirilmesi açısından kullanan radikal ve yeni muhafazakarlar, medeniyetlerin çöküşü söylemi ile dini, ırksal ve kültürel bir savaş yaşanacağını savunmaktadırlar. Bu jargona göre liberal

²⁴⁸ Huysmans, age: 762

²⁴⁹ age 762

göç ve çok kültürlülük yanlıları da göre iç ve dış düşman sayılmalıdırlar²⁵⁰. Böylece Batı medeniyeti korunacak ve ulusal gelenekler kurtarılacaktır²⁵¹.

Özellikle Soğuk Savaş sonrası İslami grupların Batı medeniyeti içinde şiddet kaynağı olarak sunulması ve Batı tarzı yaşam ve değerlere ayak uyduramamaları, AB’de “medeniyetler çatışmasını” gündeme getirir. Bu çatışmaya göre Avrupa’da İslam sivil anlamda politik bir güç olarak doğmaktadır. Bu algılama ise, Müslüman göçmenlerden oluşan diasporalarla kurulan ilişki doğrultusunda gerçekleşmektedir²⁵².

Kimlik bağlamında güvenlik söylemini oluşturmada yine medyanın çok önemli bir rol üstlenerek göçmenlerin gettolarda yaşadıklarını ve gettolaştıkları tezini toplumun gündemine sokmuştur. Göçmenlerin gettoları diye sunulan yerlerde çıkan ayaklanmaların olması bunun sivil itaatsizlik olarak gösterilmesini sağlamıştır. Bu kalabalıkların bir sosyal sınıf olarak ortaya çıkmaları ve bir manifestoya sahip olmaları gibi bir hikâyeye imza atan medya, bu durumun kültürel olarak çok büyük tehditlere gebe olduğunun göstergesi olabileceğini haberleştirmiştir²⁵³. Örneğin 2005 yılında Paris’in kuzeyinde yer alan bir banliyöde Afrika kökenli göçmenler tarafından başlatılan isyan, medyada ve kamuoyunda çok ses getirmiştir. İki genç göçmen, bu banliyöde polisten kaçarken sığındıkları yerde elektrik çarpması sonucu ölmüştür. Bu olay, olayın yaşandığı banliyöde ve Fransa’da bir çok banliyöde isyana neden olduğu gibi, Avrupa’da, Hollanda gibi ülkelere, sıçramasına da neden olmuştur. Sokağa çıkma yasağının ilan edildiği banliyölerde birkaç gün süren direnişler görülmüştür. Bu direnişleri geldikleri ülkenin düzenine bir direniş gibi gösteren medya, özellikle uyum sağlayamadıkları düşünülen 15–17 yaş arasındaki gençleri haber yaparak direnişi kamu oyuna iletmiştir. Dönemin Fransa İçişleri Bakanı Sarkozy de bu gençlere direnmenin yolunu göçmen mahalleri diye bilinen banliyölere özel polis güçleri göndermekten geçtiğini dile getirmiştir. Ya sev ya terk et politikasını göçmenler için sürekli gündeme getiren Sarkozy “*bizimle bu ülkede yaşıyorlarsa bu ülkenin kural ve kamunlarına uymak*

²⁵⁰ age 762- 763

²⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz Samuel P. Huntington. **The clash of civilizations and the remaking of world order**, (New York: Touchstone, 1997)

²⁵² Thomas Faist, “International Migration and Security before and after September 11 2001” **International Migration Review**, vol.36, no.1, (2002):8, 9

²⁵³ Huysmans, age.:763

zorundalar:” söylemi ile göçmenlerin uyumsuzluklarını medya aracılığı ile ilan etmiştir²⁵⁴.

AB bilindiği üzere sosyal ve siyasi birleşmeyi yeni dönemde önüne hedef olarak koymuştur. Ancak bu bütünleşmede dil gibi, etnik köken gibi, din gibi bir takım engeller hedefi etkilemektedir. Avrupa vatandaşlık olgusunun gelişimi bu sorunları giderecek bir seçenek olarak görülmektedir. Bu vatandaşlık projesi ile evrensel haklar ve çok kültürlülüğü içselleştiren, aynı zamanda geleneksel ulusal kimlikten bir parça bir şeyler taşıyan bir olgunun peşine düşüldüğü söylenebilir²⁵⁵. Bu proje demokratik bir ideali olan AB’de, zorlayıcı bir tutumla, heterojen bir yapı olan birlik içinde bir kimliğe ait hissettirmek sonraki homojenliği yaratmak adına da tartışılır.

1992’de imzalanan Maastricht Anlaşması ile Birlik içinde yasal bir düzenleme ile de tanımlanmaya çalışılan vatandaşlık 8. Madde’nin altında düzenlenmiş; “Birliğe üye olan devletlerin uyruğundan olan her birey Birliğin vatandaşı sayılmaktadır” denerek ilk önce Avrupa vatandaşının tanımı yapılmıştır. Daha sonra a,b,c,d fıkraları altında Avrupa vatandaşının sahip olduğu hak, imtiyaz, ödevler tanımlanmıştır. Örneğin a fıkrasında her vatandaşın serbest dolaşım hakkı var denirken, b fıkrasında AB parlamentosu için aday olma ve oy kullanma hakkından bahsedilmektedir²⁵⁶. Bu düzenlemeler bir çok yönden eleştirilir. Görev tanımının zayıf olduğu, daha çok haklar üzerinde durulduğu gibi aynı zamanda uyruk ve vatandaşlık konusunu algılanma ve işlenme şekli de eleştirilere uğrar. Şöyle ki; Birlik vatandaşlığı sıfatını, ancak birliğe üye olan devletlerin uyrukları alacaktır ifadesi, Avrupa Birliği’nin tanımını ulus devlet temelinden beslenerek yaptığının bir belirtisi olarak görülür. Birlik ise Avrupa vatandaşlığının bu bakımlardan eleştirilmemesi gerektiğini çünkü zaten AB’nin amacının üye ülkelerin kendi vatandaşlıklarına ek olarak AB vatandaşlığının verilemesinin, ulusal egemenlikten ödün verilemeden bunun başarılması olduğunu ifade eder. Ancak bu durumda Avrupa vatandaşlığının, üye devletlerin kendi iç hukuklarındaki tanımlamalar ışığında

²⁵⁴ “Clichy’s les misarables”BBCOnline.04.10.2005, “Suburbans Gangs Defy French Police, BBCOnline,30.11.2006,“Curfew Fails to Stop French Riot”.BBCOnline.13.11.2005, “Sarkozy Alters Tack on Immigration”BBCOnline.12.01.2006

[09.02.2007]

²⁵⁵ Cris Shore, **Building Europe**, (London, Routledge, 2000), 72

²⁵⁶ *age*:281–284

belirleneceği ve oluşturulmaya çalışılan Avrupa kimliği inşa sürecini de sekteye uğratacağı gibi bir sorun kaçınılmaz olarak karşımıza çıkar.

Kimlik kavramsal olarak aynı olmayı belirten bir durumun sonucudur. Kimlikle birey kendini toplumsal bir gruba ve grubun değerleri özdeşleştirmektedir²⁵⁷ Kimlik nasıl bir işleve yanıt verir, nedir diye bakıldığında şöyle bir açıklama silsilesi ile karşılaşılabılır. İnsanlar güvenlik ihtiyaçlarını bir gruba ait olduklarında karşılarlar ve grup, kolektif kimliğini sosyal çevreye taşımak, yaymak ister. Sık sık etnik, dinsel, ulusal ve diğer politik kimlikler bu sosyal çevreye yayılıştı kabul edilebilir ifadelerle geleneğin kurulması, maddesel değişikliklerin gerçekleşmesi ve değişen tartışmalar çerçevesinde hizmet eder. Özellikle bu hizmet karmaşık, belirsiz zamanlarda grubun imajını oluşturmak açısından çok önemlidir. Grupta şu sorular ister istemez belirecektir; biz kimiz, nereden geldik, nereye gidiyoruz, ne yapıyoruz? Bunlar aslında politik yaşamın değişmez sorularıdır. Bu soruları yanıtlamak, ortak kimliği oluşturmak, toplumun yaşamsallığını ortaya çıkarmak ve diğerlerinden ayırmak için gerekli olan materyaller ise semboller, değerler ve normlardır. Bu kendini tanımlayış, her yeni kuşak tarafından yeniden keşfedilecek, tüm grup üyeleri de bunların bilincinde olacak, bunları adlandıracak ve aktaracaktır. Bu ortak benlik, bireylerde olduğu gibi eklemlenme ve inşa eylemlerinde de süregelen bir işlemdir. İnşa eyleminde rol oynayan tarihsel olaylar, coğrafi özellikler, maddesel koşullar, kültürel çeşitlilik, politik deneyimler ve kurumlar verili ve objektif değildir. Süreçte işlerlik kazanabilmek için gruptan kabul görmek zorundadırlar. Grubun bunları kabul etmesini sağlama görevi ise, ortak aktörlerin görev tanımındadır. Böylece toplumda içerisi ve dışarısı oluşarak ilişkiler, topluluk, ülke, ulus din adına, bir takım kademelendirmeler yapılacaktır.

Ancak kimliklerini oluştururken gruplar sadece içlerindeki olumlu birleştirici öğelere, din, dil ortak geçmiş ve gelecek ülküsüne vurgu yapmazlar. Kendi tanımını kendine göre gayet açık bir şekilde ortaya koyduğunu düşünürken aslında açık ve kesin yaptığını düşündüğü tanımlama “öteki”nin farklılıklarından beslenerek ve dış sınırını ortaya koyarak ortaya çıkmaktadır. Diğerinin bu farklılığı, oluşturduğu dış sınır, onun kimliğini tanımlanması ve birleştirici olması açısından gereklidir. Böylece kanaat önderleri inşa

²⁵⁷ Erdenir, age, 26

eyleminde rol oynayan ama verili olmayan tarihsel olaylar, coğrafi özellikler, maddesel koşullar, kültürel çeşitlilik, politik deneyimlerin tanımını ve kabulünü daha net bir şekilde gerçekleştirecektir. Tehdit algısına sahip olma ve kendi birleştirici özellikleri doğrultusunda diğerini dışlama bu durumda görülen reflekslerdir. Kimlik bu durumda dışlama ve içselleştirme gibi garip bir karşıtlık içinde kurulmaktadır²⁵⁸. Kimlik edinme süreci ise toplumlarda farklılık gösterebilmektedir. Topluluk içerisindeki benzerliklerin karşısına diğer topluluklarda farklılaşma konularak bu kimlik edinilebileceği gibi, farklılıklara izin veren muhafazakâr olmadan da kimlik edinme süreci yaşanılabilir²⁵⁹. Bu süreç farklı yaklaşımlarla açıklanabilir. Kimlik kurmada nesnel ve öznel unsurlardan söz edilebileceği gibi dışarıdan bir değerler bütünü yaratılarak kabulünün sağlanması da söz konusu olabilmektedir. Örneğin kimlik kurma ve toplumda dışarıdan kimliği yerleştirmede Hobsbawm, üç farklı ama birbiriyle örtüşen icat edilmiş gelenekten söz eder: sosyal bağımlılığı sembolize etmek veya kurmak, kurumları kurmak ve yasallaştırmak, düşünce ve inanç sistemini etkileyerek toplumda bir değerler bütünü oluşturabilmek²⁶⁰. Smith ise kimliği kurmada nesnel unsurlardan bahseder. Bunları; diğer kültürlerden ayıran ve kendileri ile özdeş kılan tarihsel ve anavatanı bir toprak parçası, ortak bir mit ortak bir belleği, ortak standart bir kültürü, topluluğun tüm bireyleri için geçerli olacak ortak yasal hak ve görevleri, kendi ülkelerinde serbest gezebilme hakkı olarak belirtmektedir²⁶¹. Öznel unsurlar ise Gellner'e göre nesnel unsurlarla oluşmuş kimliğin bireyler tarafından benimsenmesi ile oluşmaktadır. Bireyler kendilerini aynı kültürleri paylaştıklarına inançları oranında aynı kimlik ve topluluğa ait hissetmektedirler²⁶². Özdeşleşme ve ortak paydalardan ortaya çıkan kimlik olgusu aynı zamanda karşıdakinden farkı da ortaya koymaktadır. Kimlik aynılığı sergilediği gibi karşıtlığı da ortaya çıkartmaktadır. Bu durumda kimlik oluşumundan bahsedildiğinde karşıtlıktan ötekinden söz etmek de zorunlu hale gelmektedir.

²⁵⁸ Robert Hettlage, European Identity- Between Inclusion and Exclusion, **Nation and National Identity**, ed: Hanspeter Kriesi, Klaus Armingeon...(Indiana, Purdue University Press, 2004) ,24–25

²⁵⁹ Erdenir, **age**, 30, 32

²⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Ozan Erözden, **Ulus Devlet**, (Ankara: Dost Kitabevi, 1997),70–71

²⁶¹ Anthony D. Smith, “ National Identity and the Idea of European Unity”,**International Affairs**, vol:68, no:1: 60

²⁶² Ernest Gellner, **Nation Nationalism**, (Oxford Blackwell,1983)

Küreselleşme olgusunun da kimlik yaratma sürecinde önemli bir rol oynadığı gözden kaçırılmamalıdır. Küreselleşmenin sadece bir birikim süreci olarak değil ben ve öteki ikiliğini yaratan ve ötekinin incelenmesi, tanınması ve kontrol edilmesi gerektiğini düşünen Batı merkezli bir bakış açısının devamı durumundadır. Çeşitlilik içinde birlik fikri küreselleşme olgusu içerisinde en fazla öne çıkan durumdur. Bu durum çerçevesinde özellikle AB’de kendisi ile kendisi gibi olmayan yani Batılı olan ve Batılı olmayan arasında sınır çizer. Bu sınır bizzat devlet gibi ya da birlik içinde devlet mekanizması gibi işleyen kurumlar çerçevesinde özgül bir alan olarak gerçekleştirilmektedir²⁶³. Öteki kültürel bir kavram olarak incelendiğinde Batılı olan ve olmayan ikiliğinde açıklandığı görülebilir. Öteki, modern Batı öznesinin sahip olduklarına sahip olmayan akıl ve ilerlemeden yoksun olan gruplardır. Avrupa’nın ilerleme olarak nitelendirilen başarı öyküsünde öteki ne olamadığı nelere sahip olmadığı anlamında nitelendirilmektedir²⁶⁴.

AB entegrasyon süreci kimliklerin güvenlikleştirilmesi bakımından da tıpkı sınırların güvenlikleştirilmesinde olduğu gibi ilginç bulunabilecek bir ikilem sergilemektedir. Hem göçün kültürel bir tehlike olarak sunulmasının gelişimine yardım eder hem de kavramın güvenlikleştirilmesinin önüne geçmeye çalışarak mücadele etmektedir. Bu durum çerçevesinde Huysmans 3 temayı vurgulamıştır: sınır kontrolünün kültürel önemi ve serbest dolaşımın sınırlandırılması, göçmenlerin entegrasyon sorunu veya Avrupalı toplumlar içinde asimilasyonu ve Avrupa entegrasyonu²⁶⁵. Öncelikle sınırlardaki kontrollerin bir iç güvenlik problemi olmasının yanı sıra AB’de kültürel boyutta da bir sorun olduğu söylenebilir. Yasa dışı göçmen ve sığınma talep edenlerin büyük bir çoğunluğunun 3. dünya ülkelerinden geldiği düşünüldüğünde gelenlerin kültürel ve ırksal olarak Avrupa toplumlarından farklılıkları kolayca görülebilir. Bu farklılıkların doğurduğu duruma bir tepki olarak ırkçılık kültürel kimliğin güvenlikleştirilmesini sağlar. Irkçılık aynı zamanda göçmenlerin içselleştirilmesinde ya da dışlanmasında ve düzenlemelerde oldukça etkili olan bir faktördür. Bilindiği üzere ırkçılık biyolojik bir söyleme sahiptir ve toplumu bu biyolojik söylem üzerinden

²⁶³ Fuat Keyman, **Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık:Uluslar arası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, (İstanbul :Alfa Basım Dağıtım, 2000) ,67

²⁶⁴ age,223

²⁶⁵ Huysmans, age, 763

tanımlar; deri rengi, fizyolojik bir takım özellikler gibi. Bu ırkçılık söylemleri AB’de izlendiğinde bütünlüklü olarak görülebilen bir duruma rastlanmaz²⁶⁶. Ancak modern bir proje olarak sağlıklı bir bütün oluşturmak arayışında olan AB ve Avrupalı devletler dengeli ve sınıflandırıcı bir sistem yaratmaktan yana tavır koyarlar ve sosyal düzeni rahatsız eden etnik ve kültürel farklılıkları kriminalize olmaları bağlamında ele alır ve Foucaultcu söylemle kendi “normallerine” tecavüz etmeleri açısından ötekileştirir. Bu durumda ırkçılık kurumsal bazda ötekilerin normalleşme sürecinde ayıklanması şeklinde kamuoyuna yansımaktadır²⁶⁷. Kurumsal olmayan bazda ise her üye ülkede farklı ırkçı tepkiler ve “öteki” durumuna konumlandırılmış gruplar bulunmaktadır.

Kimlik ve kimlikle ilgili durumların güvenlik sorunu haline gelmeden çözümlenmesinde en önemli tema ise AB’li toplumların gelen göçmenleri kendi toplumlarına entegrasyon konusu olarak görülebilir. Bu entegrasyon politikası çok kültürlü toplumun yaratılmasında çok önemli bir temel taşıdır. Politik haklarını elde eden göçmenler topluma entegre olarak çok kültürlü toplum içinde varolabileceklerdir. Ancak bu istek ulusalcı homojenizasyonu destekleyen gruplarca hoş karşılanmadığı gibi, tepki gösterilen bir politika olarak da görülebilir. Örnek olarak entegrasyon yanlısı politikalar, göçü ve göçmeni sonradan gelen ve homojenize toplumu bozan, farklı yaşam tarzı ve kültürlere sahip olduklarından dolayı toplumun iç istikrarını kırılganlaştırılması ile güvenlikleştirilir²⁶⁸. Bununla birlikte AB’de oluşturulmaya çalışılan çok kültürlü topluma destek veren ve yükselen ırkçı seslere karşı çıkan bir göç politikası oluşturmak da önemli bir gündem maddesidir. Çok kültürlülüğe ve ırkçılığa tepki ise Huysmans’a göre Weaver’ın değindiği üzere AB’nin 2. Dünya Savaşı öncesi durumdaki güç dengesi ve parçalanmaya verdiği tepki ve bu korkunun günümüzdeki güvenlikleştirilmesidir. Endişe edilen ortaya çıkan yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın savaş öncesi gibi Avrupa’yı istikrarsızlığa sürüklemesidir²⁶⁹. AB göç politikası da bu korku ile ilişkilendirildiğinde iki zıt uygulama içerisindedir. Bir yandan Avrupa göç politikası göçmenleri sosyal ve politik, istikrar açısından negatif terimlerle tanımlamakta, toplumların sınırında bulundukları vurgulanmakta ve daha dışlayıcı bir eğilim sergilemektedir. Diğer bir

²⁶⁶ Huysmans, *age*:764

²⁶⁷ Ali Rattansi, Sallie Westwood, **Batı Cephesinde Irkçılık, Modernite ve Kimlik**, (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1997), 37

²⁶⁸ Huysmans, *age* ,765

²⁶⁹ *age* 766

yandan ise vatandaşlıkla denizenship²⁷⁰ arasındaki hak pazarlıklarında gidip gelen çok kültürlülüğü destekleyen politikalar ortaya atmaktadır²⁷¹. İslam dinine mensup göçmenler ve onların oluşturdukları diasporalar özellikle 11 Eylül sonrası terör bazında da tehdit olarak görüldüler. Terörizmle özdeşleştirmeye çalışılan bu gruplar korkunun korkusu durumunda “öteki“ konumuna yerleştirilerek mücadele edilmeye çalışılmaktadır²⁷². Göçün kültürel olarak güvenlikleştirilmesinde yerli ile göçmen arasında kültürün farklılığının ve bu farklılığının boyutlarının vurgulandığı söylenebilir. Bu vurgu biz ve onlar ikileminin altını çok daha kalın çizgilerle çizer. Göçün bu anlamda güvenlik meselesi olarak algılanması kültürel, dinsel, değer sistemi, din ve sekülerleşmenin uygulanmasını farklılığını görerek ve göstererek yapılmaktadır. Göçmenlerin potansiyel terörist olarak görülmesi son gelişmeler doğrultusunda²⁷³ 11 Eylül 2001’le zirve noktasına gelen İslamofobi göç karşıtı milliyetçi hareketi karşısına almış, bu hareketin siyaset ürettiği bir odak halini almıştır²⁷⁴.

1990’lı yıllar ve yeni başlayan yüzyılla birlikte ulusal homojenizasyonu bozduğu düşünülen göçmenler için gözden kaçırılan bir nokta vardı ki erişilen yüksek endüstrileşme ve kentselleşmede emekleri oldukça fazla olan göçmenler, artık Avrupa kıtasında ekonomik temelli azınlıklar halindeydiler. Ancak artan sağ hareketin de etkisi ile sosyal ayrımcılıkla karşı karşıya kalıyorlardı²⁷⁵. Avrupa’nın göç alan ülkeleri uzun süre kalacağı anlaşılan hatta yerleşik olacak göçmenler için bu göçmenleri ülke içinde kontrol edebilme politikaları ortaya koymaya başlamışlardır. Sömürgeci geçmişten gelen pratikleri ile de asimilasyon, entegrasyon ya da içselleştirme gibi politikalar izlemişlerdir. Birleşme süreçlerinde ortaya çıkan Avrupa’da dikkati çeken 3 yöntem, çok kültürlülük, asimilasyon, farklılaştırarak dışlama şeklinde görünmektedir²⁷⁶. Farklılaştırılarak dışlamada, göçmenlere emek gücü olarak hoş geldin denirken, yerleşik

²⁷⁰ Sözlük anlamı ile bir memlekette ikamet eden yabancı anlamında olan denizenship, sosyal anlamda ikamet ettikleri ülkenin haklarından yararlanırken politik, seçme seçilme haklarına sahip değildir. Ayrıntılı bilgi için bkz Yasemin Nuhoğlu Soysal. Limits of citizenship : migrants and post national membership in Europe Chicago : University of Chicago, 1994.

²⁷¹ Huysmans, *age* :766

²⁷² Faist, *age* :10,11

²⁷³ Faist, *age* :12

²⁷⁴ Carl-Ulrik Schierup, Peo Hansen, Stephen Castles, Migration, **Citizenship, and the European Welfare State, A European Dilemma**, (Newyork: Oxford University Press ,2006) : 34

²⁷⁵ Castles, *age* : 39

²⁷⁶ *age*: 40

olmaları, birey olmaları, aileleri, toplumları, uzun süreli yerleşik olmaları bakımından sıkı engelleme politikaları karşılaşmaktadırlar. Bu modelde göçmenler refah sistemin bir ayağı olan emek piyasasında sosyal sistemin alt basamağından ülkelerin sistemlerinde yer alabilirler ancak diğer tüm politik katılımlardan dışlanmışlardır. Özellikle kayıt dışı göçmenler bu yöntemin en çok kullanıldığı grup olarak görülebilir²⁷⁷.

Asimilasyonda ise göçmenler sürekli yerleşikler olarak algılanırlar ve onlara ulusal dilin öğretilerek sosyal ve kültürel yaşamsal pratiklerin içinde yer almaları sağlanır. Bu yöntem özellikle Fransa’da uygulanmaktadır²⁷⁸.

Çok kültürlülük ise etnik farklılıkları ortadan kaldırmak için öne sürülen bir çözüm yolu olarak görülebilir. Aslında burada temelde yatan farklılığın kabulüdür. Çünkü çoğunluk olan toplum azınlık olan toplumun dilini kültürünü sosyal davranış, ilişki ve sosyal alt yapılarını kabul eder²⁷⁹.

Güvenikleştirmenin güvensizlik ürettiği neo liberal gelişmeler, kural koyucu sınıfın güvenliği açısından üretilen güvensizliğin bir çözüm olması durumunu ortaya çıkarır. Ortaya çıkan korku üzerindeki konsensüs kesin güvensizliği ve sosyal belirsizliği de çarpıtmaktadır. Konu daha çok sosyal bütünleşme ve vatandaşlık noktalarına doğru ilerlerken bu noktalar da aynı anda demokratik ve barışçıl işbirliğine dayalı bir çözümün arandığı sosyal hastalık ve sorunları göstermektedir²⁸⁰.

Batı medeniyetindeki “biz” ve “onlar” ikilemi sömürgeci döneminden gelen bir gelenek olarak varlığını idame ettirmektedir. Söylemsel olarak ötekinin Batı için kurulumunda Said’e başvurulduğunda Batı’nın kendisin Şark karşısında konumlayarak kimliklendirmesi ile karşılaşılabilir. Öteki ile Batılı kimlik arasındaki ilişki, sömürgeci ile sömürgecinin arasında yaşadığı bir gelgit bir oluşumdur Onlar söylemi güneyin veya doğunun köleleştirilmesini kitleler önünde haklı gösterecek söylemi yaratabilmiştir²⁸¹. Avrupa yaşadığı bütünleşme sorunları ve dünyadaki küresel ekonominin Birlik

²⁷⁷ age:41

²⁷⁸ age:42

²⁷⁹ age:44

²⁸⁰ Salvatore Palidda, **Open Up New Opportunities For Citizenship, Security and Social Cohesion Deconstructing fear of others by going beyond stereotypes**, (Strasbourg Council of Europe Publishing, 2005), 47

²⁸¹ Edward W. Said **Şarkiyatçılık: Batı’nın Şark anlayışları** /; çeviren, Berna Ülner (İstanbul : Metis yayınları, 2003). Freud ve Avrupalı-olmayan (İstanbul : Aram Yayıncılık, 2004)

ekonomisine olan etkilerini yine bu söylemi meşrulaştırarak göçmenleri günah keçisi gibi gösterebilmektedir. “Yabancı” ve “Öteki” söylemi göçmeni kriminalize etmekte ve sosyal ve ekonomik sorunlarda sorunun var oluş nedeni olarak da medya tarafından kullanılmaktadır²⁸². Medya bir önceki kısımda da belirtildiği üzere göçmenlerin toplumsal algılanışında ortak bir dil yaratarak bu fenomenin Avrupa ortak kamuoyunun yaratılması aşamasında hem abartılmasını hem de kontrol altında tutulmasını sağlamaktadır²⁸³. Bir bütünleşme projesi olan AB yeni toplumsal alanını yaratırken yeni Avrupa’ya belki bir proje bazında yaklaşır ve “hayali cemaatin” yaratılması yöntemlerini uygulamaya çalışır²⁸⁴.

4.4. Refah Devletinin Krizi

Önceki iki kısımda göçün, AB’de mücadele alanı olduğu, kimlik ve sınırlar bakımından güvenlikleştirilmesi, aslında bu kısımda ele alacağımız refah devleti açısından güvenlikleştirilmelerinin bir sonucudur. Bunu ortaya koyabilmek için yaşanan küresel ekonomik değişikliklere bakılabilir. Bunun sonucunda yaşanan refah devleti krizi ve göçmenlerin bu bağlamda güvenlikleştirilmesini açıklamak hem daha doğru hem de daha kolay olacaktır. Göç ve ekonomi konuları AB’de için bir arada Weiner’ın güvenlik ve istikrar çatısı altında incelenebilir. Weiner, güvenlik ve istikrar çatısı ile uluslararası ekonomi politikasını karşılaştırır ve uluslararası göçü bu bağlamda açıklamaya çalışır. Bu mukayesenin ardından Weiner, uluslararası göçün öncelikle ve temel olarak küresel eşitsizlikler, göçmen gönderen ve göçmen alan ülkeler arasında sermaye hareketleri, teknoloji gibi etkenlerin rol aldığı ekonomik bağlantılar, uluslar arası kurumların etkililiği ve emek piyasasında değişiklik, emeğin bölünmesindeki değişiklik ile açıklanabileceği görüşündedir. Weiner, ekonomik bir perspektifle göçe baktığında gönderen ülke için beyin göçü yaşanırken, alan ülke için işsizlik ve konutta yetersizlik gibi bir takım sonuçların ortaya çıktığını ifade eder²⁸⁵. Global ekonomide ortaya çıkan değişiklikler, petrol fiyatlarının yükselmesi, ticarete ya da sermaye akışında yaşanan

²⁸² Melossi, *age*: 16

²⁸³ Melossi, *age*: 18

²⁸⁴ Benedict Anderson. *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*, (London ; New York : Verso, 1991).

²⁸⁵ Myron Weiner, “Security, Stability, and International Migration”, *International Security*, vol. 17, no.3. (1992-1993):6

durgunlaşma bazı ülkelerde emeğe talebi arttırırken bazı ülkelerde azaltmaktadır. Bazı ülkelerde ekonomik gelişmeler gelirin oldukça iyi seviyelere çıkmasını sağlarken, bazı ülkelerde ise insanların gelir yetersizliği nedeni ile başka ülkelerde iş aramasına neden olur. İş amaçlı gelen bu kişiler, geldikleri ülkelerde suç yaratan sosyal davranışları, refah devletine olan bağımlılıkları açısından tepki ile karşılanabilir. Gelen bu insanlar ek barınma, eğitim, ulaşım hizmetlerinin de doğmasına neden olacaklardır. Bu ihtiyaçlar ise geldikleri refah devletinin olanakları ile karşılanacaktır. Bu olanaklara sahip olan ev sahibi ülkenin nüfusu, kendi olanaklarını gelenlerle paylaşmayı istememektedirler²⁸⁶.

Paylaşılacak istenmeyen refah devletinin tanımına bakıldığında dar anlamı ile gelir transferi ve sosyal hizmetler aracılığı ile sosyal iyileştirme olarak görülebilir. Geniş anlamda ise ekonominin yönetiminde devletin daha etkin bir rol alması olarak yorumlanabilir. Geniş anlamı ile daha çok ekonomi-politik bir algının oluşması mümkün olabilir²⁸⁷. AB için refah devleti kavramı oldukça önemlidir. Onu cazibe merkezi haline getiren de sahip olduğu bu sistemin vatandaşlarına sağladığı ortam ve yaşama koşullarıdır. Bu cazibe merkezinin olanaklarına ortak olmaya gelen göçmenler ise artık AB’de, refah devleti içinde bir mücadele konusudur. Savaş sonrası oldukça başarılı bir kalkınma modeli çizen Batı Avrupa, ekonomik durgunluğun yaşamaya başladığı 1970’lerle birlikte, konut, sağlık ve işsizlik güvencesi, iş ve diğer sosyal hizmetler gibi sosyal devletin nimetlerinin rekabet konusu haline gelmesine tanık olmuştur. Yaşanan ekonomik durgunluk, vatandaşlarla göçmenleri, emek piyasasında rakip haline getirmiştir. Bu rekabet Avrupa toplumunda refah devleti şovenizmini ortaya çıkmasının bir emaresidir. Refah devleti, göçmenler için bir mıknaatı iken AB vatandaşları bu mıknaatı göçmenlerin yapışmalarını istememektedirler²⁸⁸.

Refah Devleti 1929 ekonomik bunalımının ardından ekonomide yeni bir anlayışın gerekliliğinin ürünüdür denilebilir. Savaş sonrası planlı kalkınmanın gerekliliği ile artan işçi sınıfı hareketliliğinin uygun bir zeminde uzlaştırmının çözümü de savaş sonrası dönemde Refah Devleti kavramında bulunmuştur²⁸⁹. Refah devleti serbest piyasa ekonomisinin yeniden düzenlemesi olarak savaş sonrası dünyada toplumsal uzlaşma

²⁸⁶ Weiner, **age**:25

²⁸⁷ Meryem Koray, Avrupa Toplum Modeli,(İstanbul:Tüses Yayınları,2002), 175

²⁸⁸ Huysmans, **age** 767,768,769

²⁸⁹ Koray, **age**, 171

zeminini gerçekleştirmektedir. Bu noktada refah devletinin sistem için gerekliliğinin açıklamasında Polanyi'ye başvurulabilir. Polanyi'ye göre serbest piyasa ekonomisi uzun süre işlerliğini koruyamıyordu. Sistemin yarattığı başarı sistemin bir süre sonra çarklarının bozulmasına neden oluyordu. Bu nedenle ekonomik ilişkiler kültürel normların, sosyal kurumların ve politik kontrollerinin düzenlemelerine işlenmeliydi. Polanyi bu durumun müdahaleci bir refah devleti anlayışı ile sağlanacağını düşünmektedir. Böylece refah devleti, piyasa kapitalizminin daha uzun süre başarılı bir şekilde yaşamasını mümkün kılacaktır²⁹⁰. Bauman ise refah devletini bir kesişme noktası olarak tanımlamaktadır. Bu kesişme noktası, ekonomik dalgalanmalar karşısında örgütlenmiş emeğin baskılarını hisseden bir sistem oluşturmaktadır. Oluşan sistem bir ikilem gibi ortaya çıkmaktadır. Bir yandan sosyal eşitsizliğin en belirgin insafsızlıklarını en aza indirmeye çalışırken bir yandan da bu sosyal eşitsizliği tekrar yerleştiren koruyan bir sistem oluşturmaktadır. Bauman bu sistemin yeniden üretimine katılmayanların marjinalleştiğini ve sistem tarafından eşitsizliğin kabulüne teşvik edildiğini, devletin de bu ekonominin sömüren tesirlerini geçiştirerek vatandaşlarına sistemi işlediğini düşünmektedir²⁹¹.

Daha öncede belirtildiği üzere İkinci Dünya Savaş'ı sonrası Avrupa'da Polanyi'nin de bahsettiği üzere ekonomik sisteme sosyal kurumlar ve kültürel normlar işlenerek Refah Devleti kavramı işlerlik kazanmıştır. Bu konuda bir modelleme de yapan Espin - Andersen, Avrupa'da tek bir refah devleti modelinin geçerli olmayacağını belirtmiştir. Avrupa'da üç tür refah devleti kapitalizminin geçerli olacağını ortaya koyan Andersen bunların; Liberal Model, Korporatist Model ve Sosyal Demokratik Model olarak belirtmiştir²⁹². Bu üç model Avrupa'da çeşitli ülkelerde görülmektedir. Örneğin İngiltere liberal modele uygun bir sisteme sahipken Fransa, Almanya ve Hollanda gibi ülkeler korporatist modeli uygulamaktadırlar. Norveç ve Finlandiya gibi İskandinavya ülkeleri ise Sosyal Demokrat Refah Devleti modelini sistemlerine yerleştirmişlerdir.

²⁹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Karl Polanyi, **Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri**, (İstanbul İletişim Yayınları, 2000)

²⁹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Zygmunt Bauman, **Çalışma Tüketim ve Yeni Yoksullar**, (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999)

²⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Esping-Andersen Gosta, **The Three Worlds of Welfare Capitalism**, (Cambridge: UK, Polity Press, 1990)

Avrupa’da bahsedilen anlamda refah devletinin yerleşmesi ise savaş sonrası dönemde gerçekleşmiştir. Savaş sonrası dönemde ekonomik ve sosyal açıdan Avrupa’nın önemli bir güç haline gelmesinde itici bir rol oynayan kavram 1970’lerle beraber aşınmaya başlamıştır. 1970’lerin başlarından itibaren teknolojik yenilikler, yeni finansal kurumlar, pazar güçleri, ulusal sermaye hareketlilikleri, önemli değişimler geçirmiş ve yükselişe geçmiştir²⁹³. Uluslararası sermaye hareketlerindeki yükseliş, sosyal koruma ve yeniden dağıtımında düşüşü beraberinde getirmiştir. Sermaye piyasasının küreselleşmesi, vergilendirme ve sosyal korumayı eski yüksek düzeyinde korumaya ve yaymaya çalışan hükümetler üzerinde sermayenin gücünün hissedilmesini etkin bir şekilde arttırmıştır²⁹⁴. Bu noktada sosyal harcamalarda gelir transferinin, sosyal servislerin, aktif emek piyasası politikasının ufak çaplı değişimler geçirdiği görülmektedir. Tüm sosyal harcamalarda düşüş eğilimin başladığı bu dönemde, düşüş eğilimi bir çok ülkede farklı şekilde tezahür etmiştir²⁹⁵. Örneğin Almanya’da değişim 1970’lerin ortasında başlamıştır. Sosyal politikaları yaymaktan masraf kısma dönemine geçilmiştir. Refah harcamalarını kısılması çalışmalarının çok önemli kısmı 1982–1998 yılları arasında Hristiyan Demokrat Hükümetleri zamanında yapılırsa da bu çalışmaların başlangıcının 1970’lerin sonu ve 1980’lerin başında Sosyal Demokrat ve Özgür Demokrat koalisyon hükümetleri zamanında başladığı görülebilir²⁹⁶. Fransa’da ise 1976–81 yılları arasında Barre Merkez Sağ hükümetleri zamanında sosyal kontrol ve kısıtlamalar gerçekleşmiştir. Ancak 1981’de Sosyalistlerin hükümete geçmesi ile refah devleti sosyal koruma anlamında bir genişleme göstermiştir. Örneğin asgari ücretler arttırılmış, haftalık çalışma saatleri düşürülmüştür²⁹⁷. En büyük değişim ise Avrupa’da liberal refah devleti modelini uygulayan İngiltere’de görülmüştür. Dönemin devlet başkanı Margaret Thatcher’ın adı ile de bütünleşen refah devletini küçültmeye yönelik neo liberal politikalar doğrultusunda tüm sosyal harcamalarda kısıtlamaya gitmiştir²⁹⁸.

²⁹³ Duane Swank, **Global Capital, Political Institutions and Policy Change in Developed Welfare States**, (Cambridge: University Press, Cambridge, 2004), 16

²⁹⁴ **age**: 20

²⁹⁵ **age** 168

²⁹⁶ **age** 170

²⁹⁷ **age** 189

²⁹⁸ Anthony Giddens, **The Third Way The Renewal of Social Democracy**, (Cornwall: Blackwell Publishers, 2000)

Refah devletinin kriz ve mücadele içerisinde günümüzde dışarıdan üç kollu baskı altında olduğu söylenebilir. Bu kollar ise Küreselleşme, Avrupa Entegrasyonu, Göç olarak görülmektedir²⁹⁹. Göç Avrupa’da ekonomik göçmen olarak tanımlanabilecek misafir işçilerin kabulü ile Almanya, Fransa, İsveç ve İsviçre gibi ülkelerde. 1950’li yılların sonunda geçici bir olgu olarak ortaya çıkar. Batı Almanya’ya giden Türkleri, Yugoslavlar, Portekizler, Yunanlılar, Fahlılar ve Tunuslular izlerken, Fransa’ya İtalyan, İspanyollar ve Kuzey Afrikalılar gitmiştir³⁰⁰. Önce misafir işçi olarak alınan bu göçmenler misafir gibi davranmamış 1970’lerin sonu 80’lerle birlikte ailelerini de getirerek yerleşik olmaya başlamışlardır. 1970’lerle birlikte artan işsizlik oranı gelen ve var olan göçmenlerle birleştirilmiştir. Bu noktada göçmen engellenmesi gereken bir olgu olarak güvenlik politikası içinde yer almaya başlamış ve ulusal bir konu haline gelmiştir. Eski ve yeni siyasi partiler de yasadışı göçmen gelişine ve göçmen olgusuna karşı sesini yükseltmiştir³⁰¹. Göçmen olgusu toplumda bir katalizör görevi yapmış ve girdiği toplumda seslerin ayrışmasını sağlamıştır. Refah devleti tartışmaları çerçevesinde göçmenlerin bu refah devleti kaynaklarından yararlanmasının bedelini kim ödeyecek sorusu göçmenleri toplumda daha gözle görülür bir hale getirmiştir. Bu nedenle yeni kabul edilen göçmenlerin uzun süreli kalışının refah devleti açısından maliyeti gözetilmekte ve yeni göçmen politikalarının çatısı kurulmaktadır. Göçmen oturma iznini aldığı yasal olarak yaşadığı Avrupa ülkesinin refah devletinin olanaklarından yararlanmaktadır. AB’nin Doğu Avrupa ile birleşmesi önemli bir ekonomik yük olmuştur. İşçilerin serbest dolaşımları için 7 yıllık bir süre tanınsa da sosyal haklar için ivedi ulaşma söz konusu olmuştur. Yapılan araştırmalar gelecek yirmi beş yıl içerisinde 3–4 milyon kişinin bu ülkelerden daha iyi iş bulmak için Batı Avrupa’ya göç edeceğini göstermektedir³⁰². Refah devleti için katkısı kim ödeyecek sorusu temel noktada durmaktadır. Çünkü göçmenlerin refah devletinin katkı ve hizmetlerini kullandığı düşünülmektedir. Kamuoyu bu konuda çok hassastır. Toplum göçmenin refah devletinden faydalanmasını “sosyal akın” olarak değerlendirmektedir. Bu akına uğrayan

²⁹⁹ Mads Meier Jaeger and Jon Kvist, Mads Meier Jaeger and Kvist J, “Pressures on State Welfare in Post-Industrial Societies: Is More or Less Better?” **Social Policy and Administration** vol.37, no.6 D (2003: 558

³⁰⁰ Rystad, **age**,1176,1177,1178

³⁰¹ Maurizio Ferrera, **The Boundaries European Integration and New Spatial Politics of Social Protection**, Oxford University Press 2005: 141

³⁰² **age**:232

kişiler kendi kaynaklarının çalışma izni alan kişi ve ailesi tarafından kullanılarak kendi ülkesine aktarıldığını düşünmektedir. Bu noktada genişleyen AB'ye katılan Doğu Avrupa ülke vatandaşlarının bunu artık yasal olmayan yollardan değil sinsice kuralına uydurarak yaptığı düşünülmektedir³⁰³. Özellikle Polonya, Macaristan, Çek ve Slovaklar Almanya ve Avusturya'da bu kuralına uydurarak içeri girenler olarak görülmektedir. Kişilerin dolaşımı 2004'ten itibaren 7 yıl durdurulmasına rağmen servislerin dolaşımı serbesttir. Bu kişiler hizmet girişimcisi olarak kendilerini göstererek ülkeye girmektedirler.

Avrupa ülkelerinde, kendilerine ait, milli olarak algılanan refah devleti kaynaklarının başka milletlerle o kaynakların daha zor elde edildiği bir dönemde paylaşılması yabancı düşmanı sesleri yükseltmektedir. Göç sosyal bir istila gibi görüldüğünden Avrupa, gelen göçmene kendine ait olduğunu düşündüğü sosyal olanaklarını sosyal korunma yöntemi ile kapatmak istemektedir. Bu noktada “Yeni Sağ Popülizmi” birçok Avrupa ülkesinde ses bulmaktadır. Bu hareket öteki, yerli olmayan, dışarıdaki kavramlarını toplum literatürüne sokmaktadır. Birçok Avrupa ülkesinde taraftar toplamayı başaran Yeni Sağ, hareket programında refah devletini geliştirmeye yönelik tasarıları barındırmamasına rağmen propaganda olarak refah devletinin göçmenlerce sömürülmesini kullanmaktadır. Fransa'da Ulusal Cephe, Norveç'te İlerleme Partisi, Danimarka Halk Partisi, Avusturya' Özgürlük Partisi, Hollanda'da Yaşanabilir Hollanda Partisi politikalarını işçi sınıfının oylarını almaya ve globalleşmeye ekonomik şoklara karşı onları duyarlı hale getirmek üzerine kurmaktadırlar. İç politikada bu partiler kamuoyunda göçe karşı toplumu savunan bir misyonu yüklenmiş görünümü çizmektedirler³⁰⁴. Çünkü göçmenler toplum için tehlike çanlarının çalmasına neden olmaktadır. Göçmenler tehlikelidir hırsızlık yaparlar ve devletin onlara tanıdığı sosyal olanakları sömürürler, daha da önemlisi yerli vatandaşın sahip olması gereken işi çalarlar³⁰⁵.

Avrupa'daki göç tartışmaları, şiddetli bir şekilde refah devleti çerçevesinde, sosyal haklar konusuna odaklanmış konumdadır. Bu tartışmalar refah ve sosyal haklar

³⁰³ age :232

³⁰⁴ age:235-236

³⁰⁵ Beth Humphries From Welfare to Authoritarianism The Role of Social Work in Immigration Controls, **From Immigration Controls to Welfare Controls**, ed: Steve Cohen, Beth Humphries and Ed Mynott, (Routledge, 2002) :127

bakımından göçmenleri istenen ki bunlar vasıflı işgücüdür, istenmeyen sığınma talep eden düşük vasıflı olarak ikiye ayırır. Bununla birlikte göç ve göçmenler Avrupa Birliği'nde, refah devleti, entegrasyon, ve sosyal birleşme konuları çerçevesinde incelenmeye başlanır ve göç üzerinde tartışmalar bunlar üzerinden yapılır. Bu konular çerçevesinde Avrupalı devletler, göçle, refah devleti arasında çelişkiyi yönetmeyi arar. Bu çelişkili durum ise ulusal refah devleti, ortak açık pazar ve bölgesel entegrasyonun sağlanması yolunda çözümü güç bir noktadadır. AB'nin pragmatik yaklaşımı ile refah devletinin giderek seyrekleşen kaynaklarının yeni gelen ve AB vatandaşı olmayı isteyen göçmenlerle paylaşmak istememeleri bu çelişkinin düğümüdür. Ancak bu noktada AB pragmatizmi bir ikilemle daha karşı karşıyadır. Göç refah devletinin kaynaklarını emen bir tehdit midir yoksa göç genelde bu refah devletleri için demografik ve değişen emek piyasası gerekliliklerinde bir kurtarıcı mıdır³⁰⁶? Bu sorunun yanıtı da tıpkı soru gibi bir takım ikilemler içinde barındırmaktadır.

Bu ikilemi AB daha çok göçün kaynak emen bir tehdit olduğu şeklinde değerlendirir. Dolayısıyla da üye devletler bazında sınırlarına yüksek duvarlar örer ve bunlara minik kapılar açar. Bu durum gerilimli politikaların ortaya çıkmasına neden olur.

Refah devleti tartışmaları kapsamında işsizlik çok önemli bir sorun olarak Avrupa gündeminde en üst sıralarda yer almaktadır. Avrupa 1.bölümde de belirtildiği üzere rekabet edebilir bir ekonomik yapıya ulaşmayı kendine 2010 yılına kadar hedef seçmiştir. Bu hedef rekabet edebilir ekonomi doğrultusunda istihdamı arttırmayı ve işsizliği de 2010'da %4 civarına düşürmeyi hedeflemektedir. Bu hedefi saptıran gerçek olarak sunulan göçmenler, işsizlik oranının ülke bazında artmasını sağlarken, yerli işçilerden iş çalarak istihdamda temel bir soruna neden olmakla suçlanmaktadırlar. Göçmenlerin işsizliğin ve refah devletinin erimesinin nedeni olarak gösterilmesi Hollifield'e göre ekonomi tarihini bilmemekten kaynaklanmaktadır³⁰⁷. Hollifield, Avrupa'da gerçekleştirmeye çalışılan göçmenlerin dönüşü projesinin ardından, Avrupalı hükümetlerin düşük profilli işlerde, temizlikçilik, garsonluk, gibi işleri kendi vatandaşları ile doldurup dolduramayacaklarını merak etmektedir. Göçmenler sadece

³⁰⁶ Andrew Geddes, "Migration and the Welfare State in Europe", **The Political Quarterly Publishing**, vol. 174, no. 1, (2003):150-162.

³⁰⁷ Hollifield, **age** 104

düşük profilli işlerde değil aynı zamanda tehlikeli işlerde çalışmaktadırlar. Onlara ödenen ücret işsiz bir Avrupalının bu işlerde çalışmasını sağlamamaktadır. Bu işlere yerli Avrupalıların talebinin artması için gerekli olan şey ücretin de artırılması olacaktır³⁰⁸. Bu ücretlerin artırılmaması ve bu işlerin cazip kılınmaması ile orta halli ve düşük vasıflı yerel nüfusun işsiz kalmaya devam ettiği söylenebilir. Bu işsizlik ise yapısal işsizliktir³⁰⁹. Bu yapısal işsizliğin çözümü Lizbon stratejisi çerçevesinde işçinin niteliğini artırıcı meslek kursları ya da emeğin mobilizasyonunu sağlanması gibi yollarla sağlanmaya çalışılmaktadır. Yapısal işsizliğin en önemli nedenlerinden biri de refah devletinin olanakları olarak sunulmaktadır. İşsizler işleri olmadığı sürede yaşamaya devam edebilecekleri kaynaklara sahiptirler. Bu kaynakların yerli Avrupalı'nın işsiz kalmasını destekleyen bir sistem oluşturduğu sıkça yakınılan bir durumdur. İş aramak yerine işsizlik sigortalarından yararlanan işsiz nüfus bu kaynakları kullanarak eski durumun devam ettirmektedir³¹⁰. Avrupa kamuoyu yoklamalarında kendilerini az ırkçı ve çok ırkçı olarak tanımlayan insanların sayısında bir artış söz konusudur. Bu kişiler ırkçılıklarının sebebi olarak kıtada yaşayan yasal göçmenlerin kendilerine ait olduğunu düşündükleri işleri çalmaları, suç oranının şehirde yükselmesi ve refah devleti olanaklarının bir mücadele alanı haline gelmesini gösterirler. Ancak RWI Ekonomi Enstitüsünün ölçümlerine göre göçmenlerin yılda 461 milyar dolar gelir sağladığı, 153 milyar dolarını vergi olarak ödeyerek yerli Avrupalıya iş imkânı yaratılabilecek ekonomik katkıyı sağlamaktadırlar. Bu geliri sağlarken, yabancı Avrupalılar, yani göçmenler Avrupalıların istemedikleri işlerde çalışmaktadırlar³¹¹. Avrupa'da göçün bu denli işsizlikle ve refah devleti ile bağdaştırılarak sorun haline getirilmesi yine Lizbon Stratejisindeki ABD ile rekabet en açık şekilde kendini ortaya koymaktadır. ABD'de önemli miktarda göç alan ve emek piyasasını göçmen istihdamına bağlayan bir ekonomiye sahiptir. ABD göçmeni reddetmez, bizzat çalışma hayatına alarak emeğinden yararlanır. Avrupa ise emek piyasasını kapatarak göçmen emekten faydalanmak istemez. Bu iki sistem arasındaki en büyük fark ise çözüm noktasında yer almaktadır. ABD emek pazarını açar ancak onlara sosyal korunma sağlamaz ve göçmenlerin sosyal korunma

³⁰⁸ age 114-115

³⁰⁹ age, 115

³¹⁰ "Europe and UnderclassThe Slippersy Slope", **The Economist** London,(July 30 1994), vol.332 :19

³¹¹ **Business Week** New York (March, 6 2000) : 92

olanaklarını kendilerinin yaratmalarını bekler. Avrupa ise sığınma ve başka yollarla gelmiş göçmeni emek pazarına almaz hatta engeller ancak refah devletinin olanaklarını sonuna kadar açar ve kullanırır³¹². Sistemler arasındaki bu fark AB'nin ABD göçmen emeği politikalarına yakınlaşmaya çalışması ile kapatılmaya çalışılmaktadır.

Avrupa bir göç bölgesidir ve her geçen gün Avrupalı ülkelerin nüfusunda yabancı vatandaş olarak kabul edilen insan sayısı artmaktadır. Bu artışın işsizlik oranlarını da arttırdığı, refah devletinin krizi noktasında en çok dillendirilen sorun olmuştur. Ancak bir takım rakamsal veriler bu söylemle bağdaşmamaktadırlar. Örneğin Almanya'da 2002 ve 2003'te 7.4 milyonluk³¹³ yabancı nüfusa sahipken işsizlik oranı %7.4 gibi bir orandadır³¹⁴. Son iki yılda 7.2 milyona düşen yabancı nüfusa rağmen işsizlik oranı %9.6 gibi bir orana yükselmiştir. Bununla birlikte aşağıdaki gelen sığınmacı rakamları ile işsizliğin karşılaştırılması grafiğinde iki verinin birbirleri ile çok ilintili ilerlemediği görülmektedir. Sığınmacı oranlarında düşüş işsizliğin hep asılı kaldığı yüksek trendinden inmesini sağlamamıştır. “Göç ve işsizlik birbirine bağlantılı mıdır” sorusunun yanıtı bu bağlamda çok net olmamakla birlikte “Hayır” şeklinde görülmektedir. Bu iki kavram tamamıyla refah devletinin olanaklarından faydalanma ve ekonominin yaşadığı yapısal sorunlar açısından gündeme gelmekte ve sorunun temeli olarak yansıtılmaktadır.

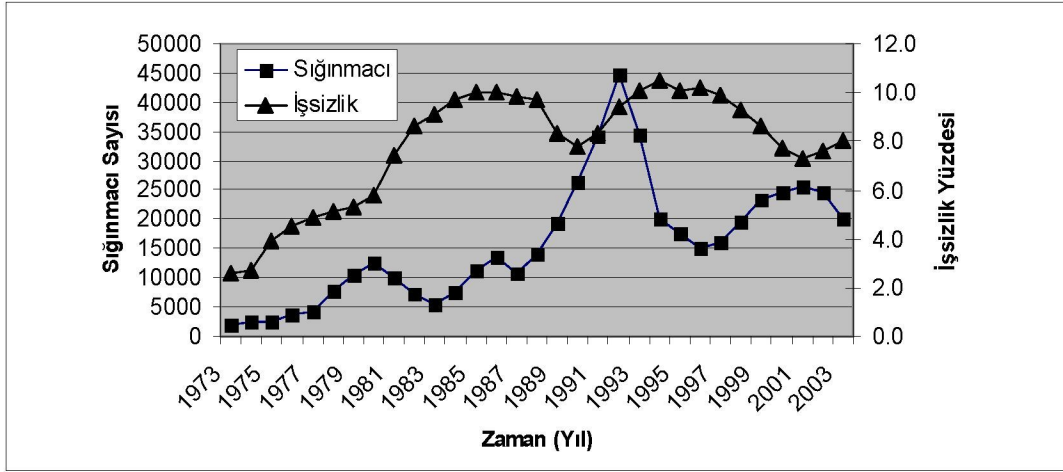
Avrupa refah devleti, sosyal politikalar bütününden çok daha fazlasını içermekte ve ifade etmektedir. Bunlar içselleştirme, dışlama, ait olma, üyelik, yetki verme kimlik hakkında fikir ve pratik üreten güçlü kurumsal güçlerdir³¹⁵. Bu refah devleti bileşenlerinden yola çıkan AB, göçmenlerle ilgili düzenlemelerde refah devletine ilişkin konuların altını çizer. Altı çizilen ise refah devletinin avantajlarından faydalanmanın sınırlarıdır.

³¹² “Europe: Talking of Immigration Charlemenge”, **The Economist** London, (Jun 3 2006), vol.379 :45

³¹³ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?>[25.05.2007]

³¹⁴ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?> [25.05.2007]

³¹⁵ Geddes, age: 152

Şekil 1: İşsizlik ve Sığınmacı Verileri

İşsizlik verileri 1994'ten 2003'e kadar Eurostat'dan alınmıştır. 1973–1993 arası işsizlik verileri, http://qrc.depaul.edu/Excel_Files/WorldWatch2000/social/LABOR.XLS tan alınmıştır.

1973-1999 Sığınmacı verileri UNHCR <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/statistics/>

1999- 2003'e kadar olanlar ise Eurostat'tan alındı.

Avrupa üzerinden yapılacak topluluk ve toplum tanımı istenen ve istenmeyen göçmen arasındaki farklılığı da ortaya koyar. Bu ayrım ulusal kaynaklar ve refah devleti için algılama oluşmaktadır. Algı sözcüğü önemlidir. Çünkü AB göç politikası algı sözcüğü üzerinden yapılmaktadır. Çünkü algı göçle ilgili refah, kaynak, entegrasyon, sosyal birleşme ve güvenlik gibi konuların tartışılmasını destekler³¹⁶. Faist göçün “meta” konu olarak AB’li politikacılar ve kurumlara tarafından kullanıldığını düşünür. Ekonomik sosyal ve güvenlik sorunlarının, işsizlik barınma sorunu, suç oranının yükselmesi gibi, toplumda yaratacağı tepkiyi göçmenlerin üzerine çekerek biz ve onlar ikilemini yarattığını belirtir³¹⁷. Bu meta konu olma durumu, Avrupa’nın refah devleti düzenlemelerinde göçü dahili bir metot olarak kullanmasını doğurmaktadır. Bunu refah

³¹⁶ Geddes age: 153

³¹⁷ Faist, age: 12

devletinin desteklerinden bir grubu dışlayarak, bir gruba hoş geldin diyerek bir grubu en baştan reddederek bir düzenleme aşamasına varmak suretiyle yapmıştır³¹⁸.

Avrupa Birliği, küreselleşme çağında ekonominin de küreselleşmesi ile Avrupa ürünlerinin dünya pazarında rekabet edebilir özelliklere sahip olmasını ister. Bunun için, üye ülkelerin geleneksel sistemlerinde ekonomik, kurumsal ve politik dönüşümler sağlamaya çalışmaktadır. Ancak böyle bir dönüşüm güçlü bir kültürel altyapı ile gerçekleşecektir. AB bir serbest ticaret alanı olmanın ötesinde bir kültürel alan olma çabası vermektedir; çünkü farklı kültürlerin ekonomik olarak bütünleşebilmesi ve ekonomik düzene uyum sağlayabilmesi için öncelikle birlik duygusunu benimseyen, Avrupalılık kimliğini içselleştiren insan bilincine ihtiyaç vardır. Diğer bir deyişle, seksenli yıllardan itibaren, birlik politikalarında kültürel ve toplumsal kaynaşmaya verilen önemin artmasının nedeni, yine ekonomiye dayanmaktadır ve birlik, kullandığı söylemlerde kültürel çeşitliliği desteklemek yerine tek tip, bütüncül bir ‘Avrupalı’ kimliği dayatma eğilimi göstermektedir³¹⁹.

Tüm dünyada bir enformasyon ve iletişim devrimi yaşanmaya başlamış ve bu devrim, küresel ticaretin kullanımına sunulmuştur. Bu dönemin en belirgin özelliklerinden biri, üretim ilişkilerinin gerçekleştiği ekonomik alanlarda, hammadde ve işgücü öğelerinin ön planda olduğu endüstriyel bir yapılanmadan, bilgi ve hizmeti sağlayan teknolojinin üretildiği bilgisel bir yapılanmaya geçilmesidir. Bir başka deyişle, endüstri toplumunun yerini bilgi toplumuna bırakmasıdır. Uydu ve kablo gibi yeni iletişim teknolojileri sayesinde, büyük şirketlerin reklâmları, ürünleri ve etkileri tüm dünyayı saracak şekilde iletmeye başlamıştır. Böylece kültürel değer ve ürünlerin pazarlandığı küresel çapta bir pazar oluşmuştur.

AB bu küresel pazarda yeterli rekabet gücüne sahip değildir, ama Lizbon Stratejisi ile bu rekabet gücüne sahip olmayı hedeflemektedir. Bu hedef çerçevesinde AB ciddi istihdam sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumun yanı sıra hala cazibe merkezi olmayı sürdüren AB, göçmenler için refah devleti modeli ile yaşanılabilir bir bölge durumundadır.

³¹⁸ Geddes, age:153

³¹⁹ Aydılgö Sarp, **Avrupa Birliği Kültür Politikaları**, <http://www.eurozine.com/pdf/2004-04-09-sarp-tr.pdf>

Kendi vatandaşları için istihdam sorunu yaşayan AB bir de göçmenler için bu sorunu yaşarken, bunu sınır ve kimlik politikaları ile bütünleştirerek sorunsallaştırmaktadır.

Faist'in de dediği gibi göç meta konudur. AB küresel çağda birçok sorun ile yüz yüzedir. Göç de bu sorunlardan biridir. Ancak sosyal güvenlikleştirme metodu ile göçün medeniyetler çatışması görünümünde kimliğe, sınırlardan mülteci veya sığınmacı olarak illegal yöntemlerle girmek üzere AB serbest Pazar ve özgürlük alanına, refah devletinin nimetlerini sömürme manasında refah devletine dolayısıyla AB değerlerine zarar veren onu bozan bir sorun yumağı halinde topluma AB elitlerince sunulmaktadır.

5. SONUÇ

Avrupa bir göç alanı olarak 2. Dünya Savaşı sonrası önemli miktarda göçe maruz kalmıştır. Öncelikle savaş sonrasında Fransa ve İngiltere gibi sömürgeci geçmişe sahip olanlar sömürgelerinden, sömürgeci olmayan Almanya ise savaş sonrası düzenlemeler ile Almanların yaşadığı Doğu Avrupa'dan göçmen almışlardır. Savaş sonrasında ABD'nin ekonomik yardımları ile uygulanan ekonomik programlar ile tekrar toparlanan Avrupa, ekonomide tam istihdamı yakalamıştır. Bu durum emek açığını gündeme getirmiştir. Bu nedenle Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan, Portekiz ve Fas'tan misafir işçiler başta Almanya, Fransa olmak üzere Batı Avrupa ülkelere çalışmak üzere gelmişlerdir. Bu dönemde tamamen ekonomik temelli yaklaşılan göçmenler sadece misafir işçi olarak görüldüklerinden bir sorun teşkil etmemektedirler. Ancak 1970'lerde dünya ekonomisinde yaşanan enerji krizi ve onun neden olduğu ekonomik bunalım Avrupa ekonomilerini de sarsmıştır. Avrupa artık yeni göçmen işçi almamakta, var olanların da geri dönmesini istemektedir. Bu dönem Avrupa'da göçmenlerin işsizlik ve ekonomik bunalım temelinde güvenlikleştirilmeye başlandığı dönem olarak görülebilir. 1980'li yıllarla ekonomik ve teknolojik değişim vasıflı işgücüne talebin arttığı yıllardır. Bu nedenle 1980'li yılların vasıflı işgücünün Avrupa'da bizzat istenilen emek gücü olduğunu söylemek mümkündür. Vasıfsız işgücü ise politik vb nedenlerle sığınma talep etmiş ve Avrupa'ya bu yollarla girmeye çalışmıştır. Bu noktada bu vasıfsız sığınmacılar ekonomik göçmen olarak görülerek güvenlikleştirilmiştir. Soğuk Savaş sonrasında Doğu Bloğu'nun yıkılması sonucu Doğusu ile bütünleşen Batı Avrupa, Doğu Avrupa'dan gelen göçe maruz kalmıştır. Bunun yanında yaşanan Bosna Hersek Savaşı da özellikle Almanya başta olmak üzere bir çok Batı Avrupa ülkesinin göç almasına neden olmuştur.

Yeni dönemde tehdit konuları arasında görülen göç konusu AB düzeyinde güvenlikleştirilmiş ve AB kurucu ve düzenleyici anlaşmalarında yer almıştır. ABD’de yaşanan 11 Eylül terör olaylarının ardından bu sözleşmelerde göçmen büyük bir tehdit konusu haline gelmiştir. AB düzeyinde bu tehdit konusu entegrasyon, emek, ilticayı engelleme temelinde ele alınarak çözülmeye çalışılmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası, Avrupa’da göç ve göçmen artık mülteci ve sığınmacıdır. Bu farklılaştırma önce BM nezdindeki sığınma hukukunu düzenleyen Cenova Sözleşmesinin tartışmaya açılmasına neden olurken, AB’de sığınmacı olarak başvuru ve kalış sürelerini düzenlenmesini sağlayan anlaşmaların yapılmasına neden olur. Bu anlaşma ve düzenlemelerin çoğu, gelen göçmeni reddetme ve geri gönderme üzerine insani yollar arama şeklinde kurulmuştur. Tüm bu ortak zemin arayışı çabalarına karşın Avrupa, Birlik düzeyinde ortak göç politikaları oluşturamamıştır. Göçmen kabul ve engelleme gibi düzenlemeler hala ulus düzeyinde gerçekleşmektedir. Lizbon Stratejisi gereği emek göçünde sadece vasıflı emeği tercih eden Avrupa, göçmeni özellikle yaşanan işsizlik sorunu temelinde güvenlikleştirmektedir. Göçmenlerin kamuoyuna yansıyan, en büyük sorun teşkil eden halleri ise Batı toplumuna entegre olamamalarıdır. Gerek farklı dine sahip olmaları, gerek farklı dil ve yaşam tarzına sahip olmaları ve bu farklılıkları yaşamakta direnmeleri sorun haline getirilerek kamu oyuna yansıtılmaktadır. Çok kültürlülük ve “denizenship” gibi kavramlar ile topluma entegre edilmeye çalışılan göçmenlerin yaşadıkları toplumla bütünleşememeleri büyük bir sorun olarak görülmektedir. Özellikle 11 Eylül 3 Mart ve 7 Temmuz terör saldırıları toplumla entegre olamayan göçmenlerin güvenlik tehdidi içerdikleri tezini gündeme getirmiştir.

Güvenlik ise Avrupa’da 2. Dünya Savaşı sonrası Doğu Batı güvenlik çizgisinde Doğu Bloğu ve SSCB’nin güvenlikleştirilmesi ile izlenmektedir. Güvenlik politikasını Doğu Bloğundan özellikle SSCB’den gelecek tehditler doğrultusunda ABD ile çizen Batı Avrupa, 1970’lerde Helsinki Nihai Senedi ile başlayan Yumuşama Dönemi ile ABD’nin çizgisinden yavaş yavaş uzaklaştığının sinyalini vermiştir. Bu uzaklaşma Avrupa güvenlik gündeminin Soğuk Savaş sonrası sosyal konular çerçevesinde belirlenmesi ile de devam etmiştir. Avrupa’da yeni güvenlik konularının odak noktası devletten çok topluma ve insana kaymıştır. Güvenliğin sosyal konulara kaymasında Weaver’e göre amaç standardize ve homojenize edilmiş bir toplum yaratılmasıdır. Güvenlik sorunu da

böylece kimlik yaratılması noktasında ortaya çıkmaktadır. Doğusu ile bütünleşmiş bir Avrupa’da kimlik konusunun güvenlikleştirilmesi aşamasında entegrasyon çok önemli bir hedef olarak belirlemektedir. Bununla birlikte Doğu Avrupa’nın kendi Balkanizasyon sorununu parçalanma ile Avrupa’ya taşıması bir tehdit olarak görülmektedir. Parçalanma entegrasyonun en çok istendiği bu dönemde en çok korkulan olgulardan biridir. Parçalanma ile Avrupa devletlerinin kendi başlarına güvenlik aktörleri haline gelerek 1945 öncesi belirsizlik döneminin tekrar yaşanması da çok önemli bir güvenlik gündemidir. Güvenliğin sosyal konulara kayması nedeni ile yeni güvenlik gündemi küreselleşme, kaçakçılık, göç, organize suçlar gibi konulardan oluşmaktadır. Artık askeri hareket ve saldırılar savaşlar Avrupa gündeminde yer almamaktadır. Ancak bu durum Avrupa’nın tek kutupluluğa doğru giden dünya düzeninde ABD karşısında güvenlik aktörü olma iddiasını yitirmesine neden değildir. 11 Eylül sonrasında en önemli tehdit meselesini ABD ile terör olarak belirleyen AB, ABD ile terörle mücadelede müttefik olacağını ifade etmiştir. Bu konuda bütünleşmiş kıtanın sınırlarını güvenlikleştiren AB, yasadışı göç, kaçaklar ve terörizm, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi sorunların sınırların güvenliğinin sağlanması ile önlenebileceğini düşünmektedir. Schengen ile sınırlarını koruyan AB, polisiye faaliyetlerle sınırlarından içeri girmeye çalışan kaçak göçmen, terörizm ve kaçakçılığı henüz girmeden yakalayabilmenin peşindedir. Polisiye süreç terörizmle mücadele adı altında vize, sığınma ve göç konularını sık sık gündeme getirerek çözüm üretme peşindedir.

Güvenlik ve göç tarihi bu şeklide gelişen Avrupa’da “Göç ile güvenliğin yolu kesişiyor mudur sorusunun” yanıtı çalışmada evet şeklinde verilmektedir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası sosyal konuların güvenlikleştirildiği Avrupa’da, göç güvenlik sorunu olarak ele alınmaktadır. Eleştirel yaklaşım ve Foucault ile ele alınan bu güvenlikleştirme sürecinde tehdidin ne olduğunun araştırmasını yapmaktan öte tehdidin öznelere tarafından nasıl algılandığı ve temsil edildiği, soruna nasıl baktığı ortaya konulmaktadır. Öznelerin, güvenlik nesnelerine kendilerince taşıdıkları anlamlar çerçevesinde baktığı ve bu anlamların algılanışında kültürel değerlerin rol oynadığı inceleme yöntemi olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda toplumsal güvenlik, tehdit algılamasını kültürel kimlik üzerine kurmuştur. “Biz” kavramı ile kimliğini ortaya koyan toplumda aitlik üzerinden toplumsal güvenlik olgusu yaratılmaya çalışılmaktadır. Toplumsal aktörler de

konuşmaları ile toplumsal güvenlik olgusu için güvenlikleştirme eylemini gerçekleştirmektedirler. Dillendirme Ole Weaver'e göre bizzat güvenlikleştirme eylemidir. Foucault'ya göre gerçeğin üretimi yine iktidarın görevidir. Gerçek üretilir ve bu üretim, iktidar veya iktidar mekanizmalarınca yapılır ve aktörlerin söylemleri iktidarı yaratmada önemli bir rol oynar. Bu iktidar üretiminde iktidar ve güvenlik dili, Foucault ve Weaver'in yöntemleri doğrultusunda söylem analizi ile çözülmektedir. Bu aşamada özne ve iktidar ilişkisi oldukça önemli hale gelmekte, iktidarın üretilmesi söyleminde inanması ve gözlemlenmesi gereken nesnelerini yaratmaktadır. Bu analiz ile göçün üç şekilde güvenlikleştirildiği söylenebilir. İç güvenlik açısından, kimlik açısından ve refah devletinin krizi açısından

İç güvenlikleştirmede anlaşmalar ve medyanın dili incelendiğinde, göçmenler anlaşmalarda sınırdan girmesi engellenmesi gereken, kaçakçılık ve terör eylemlerini gerçekleştiren kişiler olarak görülmektedir. “Kale Avrupa” bu bağlamda bir mit olarak yükselir. Göçmenler ise “kale Avrupa”nın içine sızan, içine sızdığına da refah adacığının huzurunu bozan, kriminalize varlıklar olarak anlaşmalarda düzenlenmiştir. Medyada ve siyasi elitlerin söylemi takip edildiğinde ise aslında Avrupa’da ülkeler bazında göçün farklı güvenlik algılamalarına neden olduğu görülmektedir. Örneğin İngiltere göç konusunu ciddi bir güvenlik kaygısı ile ele almaktadır. Terörle göç olgusunu aynı karede ele alan ve göçün terörü yarattığını düşünen İngiltere’de, siyasi elitler aracılığı ile medyada bir korku dünyası yaratılmaktadır. Bu korku dünyası, İngiltere’nin her geçen gün daha yoğun bir şekilde göçmen engelleme politikalarını üretmesini sağlamaktadır. Almanya ise göçmenleri istemediğini her defasında dile getirmektedir. Ancak var olan göçmenleri ile entegrasyonu büyük bir sorun olarak medyada yansımaktadır. Siyasi elitler de entegrasyon ve vatandaşlık testleri ile topluma göçmenin entegrasyonun gerekliliği açısından topluma ayna tutarlar. Fransa’da göç konusu kimlik konusu ile ilişkilendirilmektedir. Göç, Fransız kimliğini tehdit eden bir olgu olarak kamuoyuna sunulmaktadır. Özellikle sağ görüşlü milliyetçi partilerin ve Sarkozy’nin söylemleri ile bunu dillendiren Fransa, Müslümanlar ve banliyöde yaşayan göçmenlerin Fransa için büyük bir sorun oluşturduğu düşünmektedir. Bu sorun güvenlik bağlamında, refah devleti bağlamında ele alınmakla birlikte, soruna en çok Fransız kimliği açısından yaklaşılmaktadır.

Kimlik bağlamında yoğun bir ötekileştirme sürecine tabi tutulan göçmeler, medeniyetler çatışması tezi ve İslamafobi ile güvenlikleştirilmektedirler. Bütünleştirilmeye çalışılan Avrupalı kimlik olgusunun homojen bir yapı olması arzulanırken, göçmenlerin bu homojenize yapıyı bozdukları düşünülmektedir. Kimlik sorunun çözümü entegrasyon, asimilasyon yolundan geçmektedir.

Ancak göçün kimlik ve iç güvenlik açısından sorun olarak görülmesinin esas sebebi refah devletinin krizidir. Refah devleti 1970'lerden itibaren yaşanan ekonomik durgunluklar nedeni ile Avrupa'da paylaşılmak istenmeyen bir olgudur. Refah devleti olgusunu cazibe merkezi haline getiren de sahip olduğu bu sistemin vatandaşlarına sağladığı ortam ve yaşama koşullarıdır. Bu cazibe merkezinin olanaklarına ortak olmaya gelen göçmenler ise artık AB'de, refah devleti içinde bir istenmeyen kişilerdir. Refah devleti tartışmaları çerçevesinde "Göçmenlerin bu refah devleti kaynaklarından yararlanmasının bedelini kim ödeyecek" sorusu göçmenleri toplumda daha gözle görülür bir hale getirmiştir. Refah Devleti kaynaklarının göçmenlerle yerli Avrupalılar arasında paylaşımının mücadele konusu haline gelmesi Avrupa ülkelerinde yabancı düşmanı sesleri yükseltmektedir. Bu noktada "Yeni Sağ Popülizmi" bir çok Avrupa ülkesinde sesini yükseltmektedir. "Göçmenler tehlikelidir hırsızlık yaparlar ve devletin onlara tanıdığı sosyal olanakları sömürürler, daha da önemlisi yerli vatandaşın sahip olması gereken işi çalarlar" söylemleri bu yükselen sesin ifade ettikleridir. Refah devleti tartışmaları kapsamında işsizlik çok önemli bir sorun olarak Avrupa gündeminde en üst sıralarda yer almaktadır. Yabancı Avrupalılar, yani göçmenler Avrupalıların istemedikleri işlerde Avrupalıların kabul etmeyecekleri ücretlerde çalışmaktadırlar. Çalışan sınıfın en alt basamağında yer alan göçmenler, en berbat ve kimsenin çalışmak istemediği işlerde çalışmaya ev sahibi ülkeler açısından zorunludurlar. Çoğu zaman vasıfsız olmaları nedeni ile işlerini değiştirip daha farklı daha iyi bir işe geçme ihtimalleri nerdeyse yoktur. Buna neden sadece kendilerini geliştirememeleri değil, yasal kısıtlamalar ve yapılan ayrımcılıktır. Ayrıca işsizlik oranı yerli Avrupalılar arasında göçmenlerdeki işsizlik oranından çok daha düşüktür. İşsizlikle göçmen oranının çoğu zaman doğru orantılı artmadığı da düşünüldüğünde Avrupa'daki işsizlik oranının artmasında göçmenlerin payının olduğunu düşünmek haksızlık olmaktadır.

Soğuk Savaş sonrasında Avrupa’da değişen güvenlik gündemi sosyal konuların güvenlikleştirilmesini sağlamıştır. Göç de bu sosyal konulardan biri olarak Avrupa güvenlik gündeminde yerini almıştır. Göç, iç güvenlik bağlamında güvenlikleştirildiğinde göçün suç ve terör gibi olguları kıtaya taşınması söz konusu edilmiştir. Kültürel güvenlik bağlamında ise kimlik sorunu ile ortaya çıkan göç yaratılmak istenen homojen Avrupalı kimliğin ötekisi olarak güvenlik gündeminde yerini almaktadır. Ancak göç bu gündemde özellikle refah devletin olanakları ve işsizliğe neden olması bağlamında güvenlikleştirilmiştir. Bu noktada göçün sosyal güvenlikleştirme bağlamında bir güvenlik sorunu olması ile birlikte ekonomi temelli bir sorun olduğu saptaması yapılmıştır. Göçün güvenlikleştirilmesi Avrupa ekonomisinin yaşadığı küreselleşme ile bağlantılı yapısal krizin bir sonucudur.

KAYNAKÇA

- Aldis, Anne, Graeme Herd. "Managing Soft Security Threats: Current Progress and Future Prospects". **European Security**. vol. 13. no. 1-2 (2004):169-186.
- Alperovitz, Gar, Kai Bird. "Theory of Cold War Dynamics US Policy, Germany and the Bomb". **The History Teacher**. vol. 29. no. 3 (1996):281-300.
- Al-Hassani, Sunduss. **ENAR Shadow Report 2005 Islamophobia in Europe**. ENAR, 2005: 1-29. www.enar-eu.org/en/national/eu/Islamophobia_in_Europe_2005.pdf [27.05.2007].
- Amsterdam Treaty**. www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf [02.02.2007]
- Archer, Clive. "*What Security? What Order?*". **Uncertain Europe, Building New European Security Order**. ed. Martin A. Smith, Graham Timmins. London: Routledge, 2001: 3-20.
- Avrupa Birliği'nin Sosyal Politika Gündemi**. İstanbul: TİSK, 2000.
- Bauman, Zygmunt. **Çalışma Tüketecilik ve Yeni Yoksullar**. İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999.
- Bausler, George W. **Khrushchev and Brezhnev as Leaders: Building Authority in Soviet Politics**. London, Boston: Allen & Unwin, 1982.
- Bendel, Petra. "Immigration Policy in the European Union: Still bringing up the walls for fortress Europe?". **Migration Letters**. vol. 2. no. 1 (2005): 20-31.
- Bilgin, Pınar. Türkiye AB İlişkilerinde Güvenlik Kültürünün Rolü. **Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa ve Türkiye**. der.Cem Karedeli. Ankara: Ayraç Yayınevi, 2003: 192-221.
- _____. "Individual and Societal Dimensions of Security". **International Studies Review**. vol. 5. no. 3 (2003), 203-222.

- Boer, Monica Den, Jörg Monar. "Keynote Article: 11 September and Challenge of Global Terrorism to the EU as a Security Actor". **JCMS**. vol. 40. no. 1 (2002):11–28.
- Boswell, Christina. "Migration in Europe". **Global Commission on International Migration**, 2005. www.gcim.org/attachements/RS4.pdf [27.12.2005].
- _____. "EU Immigration and Asylum Policy, from Tampere to Laeken and Beyond". **The Royal Institute of International Affairs**. Briefing Paper New Series. no.30, (2002): 1–6. www.chathamhouse.org.uk/pdf/briefing_papers/BP%2030.pdf [12.12.2005].
- Bowker, Mike, Phil Williams. "Helsinki and West European Security". **International Affairs**. vol. 61. no. 4. (1985): 607–618.
- Buzan, Barry. "The Changing Security Agenda in Europe". **Identity, Migration and The New Security Agenda in Europe**. ed.Ole Weaver, Barry Buzan, Morten Kelstrup, Pierre Lemaitre. London: Pinter Publishers, 1993: 2–14.
- Castles, Stephen. "The Guest-Worker in Western Europe- An Obituary". **International Migration Review**. vol. 20. no. 4 (1986): 761–778.
- Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, Text of the 1951 Convention**, www.unhcr.org/cgi-bin/texis [15.12.2005].
- Cox, Micheal. "Interantional History Since 1989". **The Globalization Of World Politics**. ed. John Baylis, Steve Smith. New York: Oxford University Pres, 2001: 111–137
- Cyrus, Norbert, Dita Vogel. "Current Immigration Debates in Europe: A Publication of the European Migration Dialogue". **GERMANY**. ed. Jan Niessen, Yongmi Schibel, Cressida Thompson, 2005: 1–39. www.migpolgroup.com/multiattachments/2971/DocumentName/EMD_Germany_2005.pdf [25.05.2007].
- Çakmak, Haydar. **Avrupa Güvenliği**. Ankara: Akçağ Yayınları, 2003.
- Deighton, Anne. **The Cold War in Europe, 1945–1947: Three Approches, Explaining International Relations Since 1945**. Newyork: Oxford University Press, 1996: 81–98.
- Demetrios, Papademetriou G. **Coming Together Or Pulling Apart, The European Union's Struggle with Immigration and Asylum**. Washington: International Migration Policy Program, 1996.

Dublin Convention: State Responsible For Examining Applications For Asylum Lodged In One Of The Member States Of The European Communities.
www.europaworld.org/DEVPOLAWAR/Eng/Refugees/Refugees_DocC_eng.htm/ [04.02.2007]

Duke, Simon. **The Elusive Quest for European Security**. Oxford: St Antony's College, 2000.

Erdenir, F.H. Burak. **Avrupa Kimliği Pan Milliyetçilikten Post Milliyetçiliğe**. Ankara: Ümit Yayıncılık, 2005.

Erözden, Ozan. **Ulus Devlet**. Ankara: Dost Kitabevi, 1997.

Esping-Andersen, Gøsta. **The Three Worlds of Welfare Capitalism**. Cambridge: Polity Press, 1990.

"Europe and Underclass The Slippersy Slope". **The Economist**, vol. 332, 1994

"Europe: Talking of Immigration Charlemenge". **The Economist**, vol.379, 2006

Faist, Thomas. "International Migration and Security before and after September 11 2001". **International Migration Review**. vol. 36. no. 1 (2002): 7-14.

Fall, Brian. "The Helsinki Conference, Belgrade and European Security". **International Security**. vol. 2. no. 1 (1977):100–105

Ferris, Elizabeth G. **Beyond Borders Refugees, Migrants and Human Rights in the Post-Cold War Era**. Geneva: WCC Publications, 1993.

Ferrera, Maurizio. **The Boundaries European Integration and New Spatial Politics of Social Protection**. Oxford: University Press, 2005.

Foucault, Michel. **İktidar ve Bilgi, Seçme Yazılar, İktidarın Gözü**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.

French, Julian Lindley. "The Revolution in Security Affairs: Hard and Soft Security Dynamics in the 21 Century". **European Security**. vol. 13. no. 1–2 (2004): 1–15.

Gaddis, John Lewis. **The Long Peace: Inquiries into the History of the Cold War**. New York: Oxford University Press, 1987.

Geddes, Andrew. **Migration and the Welfare State in Europe**. the Political Quarterly Publishing, 2003.

Gellner, Ernest. **Nation Nationalism**. Oxford: Blackwell, 1983.

Giddens, Anthony. **The Third Way: The Renewal of Social Democracy**. Cornwall: Blackwell Publishers, 2000.

- Gladwayn, Lord. "Western Europe's Collective Defense". **International Affairs**. vol. 51. no. 2 (1975): 166–174.
- Grant, Charles. "The Eleventh September and beyond The Impacts on The European Union". **The Political Quarterly Publishing**. vol. 73. no. 1 (2002): 135–153.
- "Green Paper on an EU Approach to Managing Economic Migration". **Commission Of The European Communities**. Brussels, 2005.
europa.eu.int/comm/justice_home/doc_centre/immigration/work/doc/com_2004_811_en.pdf [19.01.2006].
- Greco, Ettore. "Nature and Classification of New Security Challenges in Europe". A **Renewed Partnership for Europe**. ed. Gianni Bonvicini, Maurizio Cremasco, Reinhardt Rummel, Peter Schmidt. Munich: Nomos Verlagsgesellschaft Baden 1995: 15–39.
- Güçlü, Baki Uzun Erkan, Serkan Uzun, Ü. Hüsrev Yolsal. **Felsefe Sözlüğü**. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2002.
- Hague Programme- JHA programme 2005-10.
www.euractiv.com/Article?tcmuri=tcm:29-130657-16&type=LinksDossier [15.12.2005]
- Hansen, Randall. "Migration to Europe since 1945: Its History and its Lessons". **The Politics Of Managing Opportunity, Conflict and Change**. ed. Sarah Spencer. Oxford: Blackwell Publishing, 2003.
- Heinz, Fassmann, Munz Rainer. "Patterns and Trends of International Migration in Western Europe". **Population and Development Review**. vol. 18. no. 3 (1992): 457–480.
- Hettlage, Robert. "European Identity- Between Inclusion and Exclusion". **Nation and National Identity**. ed. Hanspeter Kriesi, Klaus Armingeon. Indiana: Purdue University Press, 2004: 243–263.
- Hilbrans, Sönke. **Immigration and Security European Challenges and International Perspectives**, Henrich Böll Stiftung, www.migration-boell.de/downloads/migration/AbstractHilbrans.pdf [10.04.2007].
- Hollifield, James F. **Immigrants Markets and States The political Economy of Postwar Europe**. London: Harvard University Press, 1992.
- Hills, Alice. "The Rationalities of European Border Security". **European Security**. vol. 15. no. 1 (2006): 67–88.
- Humphries, Beth. "From Welfare to Authoritarianism The Role of Social Work in Immigration Controls". **From Immigration Controls to Welfare Controls**. ed. Steve Cohen, Beth Humphries, Ed Mynott. Routledge, 2002: 126–141.

- Huntington, Samuel. P. **The clash of civilizations and the remaking of world order.** New York: Touchstone, 1997.
- Huysmans, Jef. "The European Union and The Securization of Migration". **Journal of Common Market Studies.** vol. 38. no. 5 (2000): 751–777.
- Ibrahim, Magiie. "The Securitization of Migration: A Racial Discourse". **International Migration.** vol. 43. no. 3 (2005): 163–187.
- Ireland, Patric. "Immigration, Integration and Everyday Life In Europe's Neighborhoods". Workshop "Everyday Life in World Politics and Economic" Centre for International Studies, 11 May 2007, London: 1–24.
www.lse.ac.uk/collections/CIS/papers/Ireland_Immigration.pdf [27.05.2007].
- İnan, Alpan. "Avrupa Birliği Ekonomik Yaklaşımı Lizbon Stratejisi ve Maastricht Kriterleri". **Bankacılar Dergisi.** sayı. 52 (2005): 67–86.
<http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi52/6-lizbon.pdf> [21.12.2005].
- Kappen, Thomas Risse. "From Mutual Containment to Common Security: Europe during and after Cold War". **World Security Trends & Challenges at Century's End.** ed. Micheal T. Klare, Daniel C. Thomas. New York: St Martins Press, 1991: 123–144.
- Kastoryano, Riva. **Kimlik Pazarlığı Fransa ve Almanya'da Devlet ve Göçmen İlişkileri.** İstanbul: İletişim Yayınevi, 2000.
- Kaya, Ayhan, "Göç: Güvenlik ve Korkunun İktidarı" Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler, 8-11 Aralık 2005, İstanbul.
- Keskin, Funda. "Varşova Paketi", **Türk Dış Politikası Cilt 1.** ed. Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Keyman, E. Fuat. "Eeşitirel Düşünce: İletişim, Hegomanya". **Kimlik/ Fark, Devlet Sistem ve Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar.** der. Atila Eralp. İstanbul İletişim Yayınları, 2001.
- Kicinger, Anna Saczuk Katarzyna. **Migration Policy in The European Perspective - Development and Future Trends,** CEFMR Working Paper 1, 2004.
- Kolodziej, Edward A. "Emerging Patterns in European Security". **International Studies Quarterly.** vol. 12. no. 1 (1968): 90–97.
- Koray, Meryem. **Avrupa Toplum Modeli.** İstanbul: Tüses Yayınları, 2002.
- Kretzschmar, Cyril. "France: Immigration as a Labour Market Strategy". **FRANCE.** ed. Jan Niessen, Yongmi Schibel, Cressida Thompson, 2005.
www.migpolgroup.com/multiattachments/2551/DocumentName/FranceImmigrationLabourMarketStrategyKretzschmar.pdf [27.05.2007].

- Lahav, Galya. **Immigration and Politics in the New Europe, Reinventing Borders**. New York: Cambridge University Press, 2004.
- Levi, Michael, David S. Wall. "Technologies, Security and Privacy in the Post- 9/11 European Information Society". **Journal of Law and Society**. vol. 31. no. 2 (2004): 194–220.
- Levy, Carl. "The European Union After 9/11, Demise of Liberal Asylum Policy". **National Europe Centre**. no. 109 (2003): 1-25.
www.anu.edu.au/NEC/Archive/CarlLevy.pdf [12.12.2005].
- Lindstrom, Channe. "European Union Policy on Asylum and Immigration. Addressing the Root Causes of Forced Migration: A Justice and Home Affairs Policy of Freedom, Security and Justice?". **Social Policy & Administration**. vol. 39. no. 6 (2005): 587–605.
- Lunn, Simon. "A Reassessment of European Security". **What is European Security After the Cold War**. ed. Manfred Wörner. Philip Morris Institute, 1993: 49–60.
- Maastricht Treaty**, www.eurotreaties.com/maastrichteu.pdf [02.02.2007]
- Mads, Meier Jaeger, J. Kvist. "Pressures on State Welfare in Post-Industrial Societies: Is More or Less Better?". **Social Policy and Administration**. vol. 37. no. 6 (2003): 555–572.
- Mayer, Kurt B. "Intra-European Migration During The Past Twenty Year". **Interneitonal Migration Review**. vol. 9. no. 4 (1975): 441–447.
- Mclaughlin, Robert H. "Rupture and Continuity: Evaluating Immigration and 9/11". Migration And Terrorism: US and European Perspectives, 2-6 March 2004, San Diego. migration.ucdavis.edu/rs/printfriendly.php?id=138_0_3_0 [21.03.2007].
- Melossi, Dario. "Security Social Control, Democracy and Migration within the Constitution of the EU". **European Law Journal**. vol. 11. no. 1 (2005): 5–21.
- "Migration and integration: a challenge and an opportunity for Europe", **Resolution 1437 (2005) Parlamentry Assembly**.
assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA05/ERES1437.htm [10.01.2006].
- Mitchell, Mark, Dave Russell. "Immigration, Citizenship and Nation- State in The New Europe". **Nation & Identity in Contemporary Europe**. ed. Brian Jenkins and Sypros A. Sofos. London: Routledge, 1996, 53–84.
- "Muslims in the European Union Discrimination and Islamophobic". EUMC 2006.
fra.europa.eu/fra/material/pub/muslim/Manifestations_EN.pdf [27.05.2007].

- Official Journal of the European Communities. 2003: 68-70.
eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2003/l_016/l_01620030122en00680070.pdf [21.01.2006].
- Oran, Baskın. “1945–1960 Dönemin Bilançosu”. **Türk Dış Politikası Cilt 1.** ed. Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınevi, 2001.
- Palidda, Salvatore. **Open Up New Opportunities For Citizenship, Security and Social Cohesion Deconstructing fear of others by going beyond stereotypes.** Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2005.
- Penninx, Rinus. “International Migration in Western Europe Since 1973: Developments, Mechanisms and Controls”. **International Migration Review.** vol. 20. no. 4 (1986): 951–972.
- Petersberg Declaration.** Western European Union Council Of Ministers. Bonn, 1992. <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf> [11.11.2006].
- Pieterse, Jan Nederveen. “Europe Among Other Things: Closure”. **Culture, Identity, Nationalism, Ethnicity and Cultural Identity in Europe.** ed. Keebet Von Benda-Beckman, Maykel Verkuyten. Netherlands: European Research Center on Migration and Ethnic Relations, 1995: 71- 89.
- Polanyi, Karl. **Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri.** İstanbul: İletişim Yayınları. 2000.
- Rystad, Goran. “Immigration History and the Future of International Migration”. **International Migration Review.** vol. 26. no. 4 (1992): 1168–1199.
- Said, Edward W. **Şarkiyatçılık: Batı’nın Şark anlayışları.** çev. Berna Ülner. İstanbul: Metis yayınları, 2003.
- _____. **Freud ve Avrupalı-olmayan.** İstanbul: Aram Yayıncılık, 2004.
- Sander, Oral. **Siyasi Tarih 1918–1914.** Ankara: İmge Kitabevi 1998.
- Sarup, Madan. **Post-yapısalcılık ve Postmodernizm.** çev. A. Bâki Güçlü. Ankara: Ark Yayınevi, 1995.
- Schierup, Carl-Ulrik, Peo Hansen, Stephen Castles. **Migration, Citizenship, and the European Welfare State, A European Dilemma.** Newyork: Oxford University Press, 2006.
- Schopflin, George. “Post-Communism: Constructing New Democracies in Central Europe”. **International Affairs.** vol. 67. no. 2 (1991): 235–250.
- Selamoğlu, Ahmet, Mehmet Rauf Kesici. “Genel Hatlarıyla Avrupa İstihdam Stratejisi ve Geçirdiği Dönüşüm”. **İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları**

- Dergisi.** cilt. 7. sayı. 2 (2005): 26–51.
www.isgucdergi.org/pdf/cilt7sayi2/rauf.pdf [21.12.2005].
- SevilleEuropean Concil.
europa.eu.int/constitution/futurum/documents/offtext/doc151201_en.htmo.uk/2/h
i/europe/4608108.stm [09.02.2007]
- Sherr, James. “Strengthening “Soft” Security: What Is To Be Done”. **European Security**. vol. 13. no. 1–2 (2004): 157–167.
- Shore, Cris. **Building Europe**. London: Routledge, 2000.
- Sivonen, Pekka. “European Security, New, Old and Borrowed”. **Journal of Peace Research**. vol. 27. no. 4 (1990) 385–397.
- Smith, Martin A., Graham Timmins. “The EU, Coming of Age as a security actor”, **Uncertain Europe, Building a New European Security Order**, ed.Martin A. Smith, Graham Timmins. London: Routledge, 2001: 79–96.
- Solana, Javier. “**Secure Europe, Better World**”. European Council, Thessaloniki, 2003. ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/reports/76255.pdf [12.04.2006].
- Stalker, Statham Peter. “Migration Trends and Migration Policy in Europe”. **International Migration**. vol. 40. no. 5 (2002): 151-179.
- Statham, Paul, Emily Gray. “Briefing Paper: The Politics of Immigration and Asylum Policy inWestern Europe”. **European Political Communication Working Paper Series**. vol. 12. no. 5, 1-21.
ics.leeds.ac.uk/eurpolcom/exhibits/paper_12.pdf [21.12.2005].
- Swank, Duane. **Global Capital, Political Institutions and Policy Change in Developed Welfare States**. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Tampere European Concil.** 15-16 October 1999.
ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00200-r1.en9.htm [12.03.2007]
- Thessaloniki European Council.** 19-20 June 2003. ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/76279.pdf [12.01.2006]
- Trends in International Migration: Annual Report.** Paris: OECD, 1993.
- Trends in International Migration: Annual Report.** Paris: OECD, 2002.
- Towards the Integration of Refugees in Europe The Way Forward Europe’s role in the global refugee protection system”. European Council on Refugees and Exiles. 2005: 3-52. www.ecre.org/positions/Integration%20Way%20Forward.pdf [12.01.2006].

- Uzgel, İlhan. **SSCB ile İlişkiler, Türk Dış Politikası Cilt 2.** ed. Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Waever, Ole. “Societal Security: The Concept”. **Identity, Migration, and the New Security Agenda in Europe.** ed. Ole Waever, Barry Buzan, Morten Kelstrup, and Pierre Lemaitre. London: Publisher Printer, 1993: 15–41.
- _____. “Securitization and Desecuritization”, **On Security**, der. Ronnie Lipschutz. Newyork: Colombia University Press, 1995: 46–87.
- Wallace, William. “Current State and Future Prospects of the Euro-Atlantic Security Order”. **A Renewed Partnership for Europe.** ed. Gianni Bonvicini, Maurizio Cremasco, Reinhardt Rummel, Peter Schmidt. Munich: Nomos Verlagsgesellschaft Baden, 155-171.
- Wallerstein, Immanuel. “The World-System after the Cold War”. **Journal of Peace Research.** vol. 30. no. 1 (1993): 1–6.
- Weiner, Myron. “Security, Stability, and International Migration”. **International Security.** vol. 17. no. 3 (1993): 91–126.
- Winkler, Theodor H. European Security Policy in The Aftermath of The Dissolution of the Soviet Union. **CNNS.** 1-20. www.fos.org.spg/other_gov/doe.lan.lib-www/lapubs/0022_6517 [11.02.2006].
- Wright, Joanne. “The Importance of Europe in The Global Campaign Against Terrorism”. **Terrorism and Political Violence.** vol. 18. no. 2 (2006): 281–289.
- Wyllie, James H. **European Security in the New Political Environment.** Newyork: Longman, 1997.
- Zimmerman, F.Klaus. “Tackling the Europe Migration Problem”. **The Journal of Economic Perspectives.** vol. 9. no. 2 (1995): 45–62.
- “Europe Italian police to work in Albania port”. **BBCOnline.** 28.11.1998
- “Italy declares migrants emergency”. **BBCOnline.**20.03.2002
- “Spain’s immigration stepping Stone”.**BBCOnline.**28.05.2002
- “Fortress Europe raises the Drawbirdge”.**BBCOnline.**18.06.2002
- Clichy’s les misarables”. **BBCOnline.**04.10.2005,
- “Suburbans Gangs Defy French Police”. **BBCOnline,**30.11.2006.
- “Curfew Fails to Stop French Riot”. **BBCOnline.**13.11.2005,
- “Sarkozy Alters Tack on Immigration”. **BBCOnline.**12.01.2006

“Europe Gets Though on Immigrant Crisis”. **Deutsche Welle**.07.10.2005

“Goverment Says Immigrant Wave Receding in Germany”. **Deutsche Welle**.18.01.2005

“Critiquing Germany’s Immigration Law”. **Deutsche Welle**.27.05.2005.

“Beck: Germany is Open to Immigrants”. **Deutsche Welle**.28.08.2005

“German Goverment Agrees on Changes to Asylum Laws”. **Deutsche Welle**.28.03.2007

“Berlins and Paris Suggest New Model for EU Migration” .**Deutsche Welle**.27.10.2006

“EU may Fund African Job Centers”.**Timesonline**.01.12.2006

“Torries Want Refugees Screened on Arrival”.**Timesonline**.28.01.2003

“Touger Curbs Urged for Asylum-Seekers”.**Timesonline**.16.01.2003

“We must Change the Policies that Victimise Asylum Seekers”.
Timesonline.03.12.2005

“Muslims must do more,says Blair”. **The Guardian**.05.07.2006

“Blair must not be Allowed off the Hook”.**The Guardian**.02.07.2005

“Beware of Card Tricks”.**The Guardian**.11.07.2006

“1000 pound Fine for Sponsors of Immigrants who Overstay”. **The Guardian**.02.07.2005

“Good Migrations”.**The Guardians**, 17.10.2003

“Türban İhraç Nedeni”.**Radikal**.13.10.2003

“Avusturya’da Türban Yasağı Gündemde”. **Radikal**.30.10.2005

“Fransa’da Türban Yasağı”. **Radikal**. 11.02.2004.

“Varoşların İsyanı Büyüyor”. **Radikal**. 02.11.2005.Radikal

“Burası Paris”.**Radikal**. 04.11.2005

“Öfke Büyüyor”.**Radikal**. 05.11.2005

“Sarkozy: Mahkumları Sınırdışı Edin”.**Radikal**.10.11.2005

“Fransız Aydınını: Parçalanıyoruz”.**Radikal**.09.11.2005

ÖZGEÇMİŞ

Serap Doğan 1981 yılında Ankara’da doğdu. İlk öğrenimini Danişment Çiçekli İlkokulu ve Ulus Kız Ortaokulu’nda,orta öğrenimini Suphi Koyuncuoğlu Süper Lisesinde tamamladı. 2003 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. Halen Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Ululararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir.